Nr 298.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till arbetarskyddslag m. m.; given Stockholms slott den 8 oktober 1948.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed

dels jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) arbetarskyddslag,

2) lag om ändrad lydelse av 68 och 71 §§ gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314) samt

3) lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.,

dels ock inhämta riksdagens yttrande över bifogade förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 364).

GUSTAF.

Gustav Möller.

Förslag

till

Arbetarskyddslag.

Härigenom förordnas som följer.

1 KAP.

Lagens tillämpningsområde.

1 §.

Denna lag äger, med de inskränkningar nedan angivas, tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning, ävensom å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetstagare användes på sådant sätt.

I denna lag förstås med arbetstagare envar, som utför arbete för annans räkning utan att i förhållande till denne vara att anse såsom självständig företagare, och med arbetsgivare envar, för vilkens räkning arbete utföres av sådan arbetstagare utan att mellan dem står någon tredje person, vilken såsom självständig företagare åtagit sig att ombesörja arbetets utförande.

2 §.

Utöver vad i 1 § sägs skall denna lag, där ej nedan annorlunda stadgas, äga tillämpning å

1) arbete, som två eller flera personer för gemensam räkning utföra under sådana förhållanden, att om arbetstagare funnits anställd i rörelsen eller företaget lagen enligt 1 § skulle ägt tillämpning däråå;

2) arbete, som elev utför vid sådan anstalt för yrkesutbildning eller avdelning därav, beträffande vilken Konungen förordnat att lagen skall gälla;

3) arbete, som värnpliktig i denna sin egenskap utför under sådana förhållanden, att lagen enligt 1 § skulle ägt tillämpning däråå, om arbetet utförts av arbetstagare för arbetsgivares räkning; samt

4) arbete, som på fångvårds-, tvångsarbets- eller fattigvårdsanstalt, allmän alkoholistanstalt eller sinnessjukhus eller annan anstalt för vård av sinnessjuka intagen person efter anvisning av anstaltsledningen utför på anstalten.

I fall som här avses skall vad i lagen sägs om arbetstagare äga motsvarande tillämpning å den, som utför arbetet, och vad i lagen är föreskrivet om arbetsgivare gälla den eller dem, som driva den verksamhet, vari arbetet utföres.

3 §.

Från lagens tillämpning undantagas

a) arbete, som utföres i arbetstagarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande;

b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj, såframt arbetet är förlagt till arbetsgivarens hem eller är att hänföra till jordbruk eller någon dess binäring, vilken icke bedrives såsom självständigt företag, eller till byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nyss nämnts; samt

c) arbete, som är att hänföra till skeppstjänst.

4 §.

Å jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivas såsom självständiga företag, samt byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts, skola 22—25 och 27—33 §§ äga tillämpning allenast i fråga om arbetstagare, som huvudsakligen användes till skogsarbete.

I avseende å arbete varom sägs i 2 § 1), 2) och 4) skola 17—25 och 27—44 §§ ej äga tillämpning. Bestämmelserna i 17—25 och 27—38 §§ skola icke gälla beträffande arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj.

I fråga om arbete, som avses i lagen om tillsyn å radiologiskt arbete m. m., skall förevarande lag äga tillämpning allenast i vad den angår skydd mot annan skada än sådan, som orsakas genom inverkan av röntgenstrålar eller radioaktivt ämne.

5 §.

Bedrives i visst fall arbete, som enligt vad ovan stadgats icke är underkastat denna lag och ej är att hänföra till skeppstjänst, under sådana förhållanden, att därmed sysselsatta personer utsättas för allvarlig fara för ohälsa eller olycksfall, må Konungen förordna, att lagen skall i erforderlig omfattning tillämpas å arbetet, ävensom meddela de föreskrifter, som därvid kunna erfordras.

6 §.

Såvitt angår i 45 och 46 §§ föreskrivna särskilda skyldigheter beträffande sådana tekniska anordningar och arbetsställen, som där avses, skall denna lag äga tillämpning, ändå att fråga ej är om verksamhet, som enligt vad förut sagts omfattas av lagen.

Allmänna föreskrifter om åtgärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall.

7 §.

Arbetsgivare är pliktig att, under särskilt beaktande av vad nedan sägs eller med stöd av denna lag föreskrives, iakttaga allt som med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden, under vilka arbetet bedrives, samt arbetstagares ålder, yrkesvana och övriga förutsättningar för arbetet skäligen kan erfordras för att förebygga att hos honom sysselsatt arbetstagare ådrager sig ohälsa i följd av arbetet eller drabbas av olycksfall däri.

Arbetstagare är pliktig att använda förefintliga skyddsanordningar, noga följa i denna lag eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter samt i övrigt iakttaga tillbörlig försiktighet och, i vad på honom ankommer, medverka till förekommande av ohälsa och olycksfall.

8 §.

Arbetslokal skall vara inrättad i enlighet med vad därom må vara särskilt föreskrivet.

9 §.

I erforderlig utsträckning skola arbetstagarna, på sätt som kan anses tillfredsställande med hänsyn till deras antal och fördelning på kön samt arbetets natur och varaktighet, å eller invid arbetsstället äga tillgång till dricks- och tvättvatten, avträden, lämplig plats för ombyte, förvaring och i förekommande fall torkning av kläder samt lämplig plats för intagande av måltid.

Där så kan anses nödigt med hänsyn till de förhållanden, under vilka arbetet bedrives, skall lämplig plats för vila eller utrymme, som erbjuder tillfredsställande skydd mot köld och nederbörd, stå till arbetstagares förfogande.

10 §.

I sluten arbetslokal skall finnas tillräckligt luftutrymme, i regel uppgående till minst tio kubikmeter för varje där sysselsatt arbetstagare. Tillfredsställande luftväxling skall vara anordnad i sådan lokal ävensom, i den mån så är påkallat, på annan plats där arbete bedrives.

Arbete skall äga rum vid tillräcklig och tjänlig belysning samt så lämplig värme- och fuktighetsgrad, som med hänsyn till arbetets beskaffenhet och platsen för detsamma skäligen kan påfordras.

Lämpliga anordningar skola såvitt möjligt vidtagas för att hindra att damm, rök, gas eller ånga sprides i en för arbetstagarna skadlig eller be-

svärande mängd eller att arbetstagarna skadas genom att utsättas för buller, skakningar eller annan liknande olägenhet.

På arbetsställe skall ordning och renlighet iakttagas.

Arbete skall anordnas så, att det kan utföras på sätt, som icke är onödigt tröttande.

11 §.

Till förekommande av olycksfall i arbetet skola motorer, transmissioner, arbetsmaskiner och andra därmed jämförliga maskinella anordningar, ångpannor och andra tryckkärl samt lyft- och transportanordningar vara försedda med erforderliga skyddsanordningar samt även i övrigt vara så utförda och anordnade, att de erbjuda betryggande säkerhet.

För att förebygga att arbetstagare skadas genom fall, nedstörtande föremål eller ras eller av splitter, stänk, vassa eller heta föremål eller heta vätskor eller genom klämning eller slag eller genom eldfarliga, explosiva, frätande, giftiga eller eljest hälsofarliga ämnen eller genom elektrisk ström, kyla eller värme eller genom bländande ljus, skola sådana åtgärder vidtagas, att fara härför i möjligaste mån undgås.

12 §.

Där till vinnande av nödigt skydd mot ohälsa eller olycksfall annan åtgärd icke kan vidtagas eller skäligen påfordras, skall personlig skyddsutrustning av lämplig beskaffenhet tillhandahållas arbetstagaren. Denne är skyldig att använda utrustningen under arbetet samt väl vårda den.

13 §.

För lämnande av den första hjälpen vid olycks- eller sjukdomsfall skola sådana anordningar finnas, som kunna anses erforderliga med hänsyn till arbetsställets storlek och belägenhet samt arbetets beskaffenhet och de förhållanden, under vilka arbetet bedrives.

14 §.

Närmare föreskrifter i de avseenden varom förmäles i 8—13 §§ meddelas av Konungen.

15 §.

Innefattar föreskrift, som utfärdats med stöd av 14 §, förbud mot användande av visst slag av maskin, redskap eller annat hjälpmedel eller mot dess användande med eller utan viss anordning, äger Konungen jämväl föreskriva, att föremål, vars användande sålunda är förbjudet, icke må till annan överlåtas eller upplåtas till begagnande, med mindre sådan åtgärd vidtagits med föremålet, att det ej vidare är inbegripet under förbudet, eller

det kan antagas för visst, att föremålet uteslutande skall komma till användning, som ej avses med förbudet.

Vad i första stycket är stadgat skall äga motsvarande tillämpning, där med stöd av 14 § förbud meddelats mot användande av visst ämne eller material.

16 §.

Konungen må föreskriva särskilda villkor för arbetstagares användande till arbete, som finnes medföra synnerlig fara för ohälsa eller olycksfall, eller förordna att arbetstagare ej må användas därtill.

3 KAP.

Särskilda bestämmelser om arbetstiden och dess förläggning.

17 §.

Utför arbetstagare arbete under minst sex timmar av dygnet, skall arbetet i den utsträckning, som kan anses erforderlig med hänsyn till dess beskaffenhet och varaktighet samt arbetsförhållandena i övrigt, avbrytas genom en eller flera lämpligt förlagda raster av tillräcklig varaktighet. Från vad sålunda stadgats må avvikelse tillfälligtvis göras, då sjukdomsfall eller annan oförutsedd händelse det kräver.

Med rast förstås i denna lag sådant avbrott i arbetstiden, vars varaktighet är på förhand bestämd och under vilket arbetstagaren fritt förfogar över sin tid och icke är skyldig att kvarstanna på arbetsstället.

Då med hänsyn till arbetets natur och arbetsförhållandena i övrigt så finnes oundgängligen påkallat, må rast utbytas mot ledighet för intagande av förtäring å arbetsplatsen eller i dess omedelbara närhet.

18 §.

Där arbete på grund av samband med mekaniskt driven arbetsprocess eller till följd av annat förhållande kräver ihållande anspänning eller eljest är särskilt påfrestande, skall under arbetstiden erforderligt antal lämpligt avpassade och förlagda arbetspauser beredas arbetstagaren.

Med arbetspaus förstås i denna lag ett på förhand bestämt kortvarigt uppehåll i arbetet, som anordnas i syfte att bereda arbetstagare avkoppling från detta och som icke är att hänföra till rast eller ledighet, varom i 17 § sägs.

19 §.

Arbetstagare skall åtnjuta erforderlig ledighet för nattvila. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 23 och klockan 5.

Från vad sålunda stadgats må avvikelse ske, där visst arbete med hänsyn till sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste

fortgå jämväl nattetid eller eljest bedrivas å tid före klockan 5 eller efter klockan 23. Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i driften eller ock medfört överhängande fara för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må ock arbetstagare, i den mån det är nödigt med hänsyn till berörda förhållande, användas till arbete å tid mellan klockan 23 och klockan 5.

Arbetstagare i överordnad ställning må, där så finnes påkallat, användas till arbete å tid mellan klockan 23 och klockan 5 utan hinder av vad i första stycket är stadgat.

20 §.

När särskilda skäl föranleda därtill, må arbetarskyddsstyrelsen medgiva att arbetstagare användes till arbete å tid mellan klockan 23 och klockan 5 i vidare utsträckning än som följer av bestämmelserna i 19 §.

Sådant undantag må ock av arbetarskyddsstyrelsen medgivas, då det av uttalande av arbetstagarnas sammanslutning eller sammanslutningar eller annorledes framgår, att det stora flertalet av de arbetstagare, som skulle beröras av undantaget, finner detsamma önskvärt, och ohälsa eller överansträngning ej skäligen kan befaras uppkomma därigenom.

21 §.

För varje period om sju dagar skall arbetstagare, där ej särskilt förhållande tillfälligtvis påkallar undantag, åtnjuta minst tjugufyra timmars sammanhängande ledighet. Sådan veckovila skall såvitt möjligt förläggas till söndag och till samma tider för alla vid ett arbetsställe anställda.

Från vad sålunda stadgats må arbetarskyddsstyrelsen, efter hörande av vederbörande sammanslutningar av arbetsgivare och arbetstagare, medgiva undantag för visst slag av arbete eller visst arbetsställe.

Göres inskränkning i den i första stycket avsedda veckovilan, skall motsvarande frihet från arbete såvitt möjligt beredas.

4 KAP.

Särskilda bestämmelser om minderårigas användande i arbete.

22 §.

Med minderårig förstås i denna lag den som icke fyllt aderton år.

23 §.

Minderårig må icke användas till arbete med mindre han fyllt eller under kalenderåret fyller fjorton år samt — där fråga ej är om arbete under ferietid — inhämtat den för folkskolan bestämda lärokursen eller däremot svarande kunskaper och färdigheter eller ock erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan.

Arbetarskyddsstyrelsen må medgiva undantag härifrån i fråga om lätt arbete, som kan antagas icke inverka menligt på den minderåriges hälsa eller kroppsutveckling eller hans förmåga att tillgodogöra sig skolundervisningen.

24 §.

Minderårig, som ej fyllt femton år, må icke användas till hantverks- eller industriellt arbete, byggnadsarbete, arbete i gruva, stenbrott eller grustag eller å annat dylikt arbetsställe, skogsavverknings- eller kolningsarbete eller arbete med transport av personer eller gods eller arbete i hotell-, restaurang- eller kaférörelse. Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla uträttande av bud eller ärenden eller lättare distributionsarbete.

Arbetarskyddsstyrelsen må medgiva att minderårig, som fyllt fjorton år eller under kalenderåret uppnår fjorton års ålder, användes till arbete som omfattas av förbudet i första stycket, där så finnes påkallat av hänsyn till den minderåriges yrkesutbildning eller det eljest kan anses vara till gagn för honom.

25 §.

Till arbete, som under jord bedrives i gruva, i stenbrott eller å annan med gruva eller stenbrott jämförlig arbetsplats, må minderårig icke användas.

När särskilda skäl äro därtill, må arbetarskyddsstyrelsen beträffande yngling, som fyllt sexton år och som vid läkarbesiktning befunnits äga god hälsa och kroppsutveckling, medgiva undantag från vad i första stycket är stadgat.

26 §.

Det åligger arbetsgivare att särskilt tillse, att minderårigs användande till arbete icke medför fara för olycksfall eller för överansträngning eller annan menlig inverkan på den minderåriges hälsa eller kroppsutveckling samt att den minderårige icke användes till arbete, som innebär våda i moraliskt avseende.

Finnes minderårigs användande till visst slag av arbete medföra synnerlig fara i något avseende, varom förmäles i första stycket, må Konungen föreskriva särskilda villkor för minderårigs användande till sådant arbete eller förordna att minderårig ej må användas därtill.

27 §.

Minderårig må icke användas till arbete utan att till arbetsgivaren avlämnats arbetsbok för den minderårige, innehållande, förutom uppgifter angående den minderåriges ålder och skolförhållanden, läkarintyg angående den minderårige. Sådant intyg får vid arbetsbokens avlämnande till

arbetsgivaren ej vara äldre än ett år, försåvitt ej den minderåriges anställning avser kortare tid än en månad eller fråga är om arbete under ferietid. Intyget kan utgöras av anteckning, som vid läkarbesiktning enligt 28 § införts i arbetsboken.

28 §.

En gång varje kalenderår skall vid arbetsställe, där minderårig användes till arbete, företagas läkarbesiktning å den eller de minderåriga till utrönande, huruvida sysselsättning, vartill minderårig användes, är till men för dennes hälsa eller kroppsutveckling. Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å skogsarbete och ej heller å flottningsarbete utom såvitt angår arbete vid skiljeställe.

Besiktning som nu sagts förrättas av läkare, som länsstyrelsen förordnar därtill (besiktningsläkare). Kostnaden för besiktningen skall, utom såvitt angår resekostnads- och traktamentsersättning till läkaren, bestridas av arbetsgivaren, som ock är skyldig att sörja för att lämplig lokal för besiktningen finnes att tillgå.

Finnes vid arbetsstället icke tillgång till lämplig lokal för besiktningen, må besiktningsläkaren i samråd med arbetsgivaren förlägga besiktningen till annan plats.

29 §.

Då fråga är om arbete, som medför synnerligen ringa ansträngning eller fortgår allenast under kortare tid av året, må arbetarskyddsstyrelsen medgiva befrielse från besiktning, varom i 28 § sägs. Har sådan befrielse medgivits, må utan hinder av vad i 27 § stadgats minderårig användas till arbete, som avses med befrielsen, ändå att det i den minderåriges arbetsbok senast införda läkarintyget vid arbetsbokens avlämnande till arbetsgivaren är äldre än ett år.

30 §.

Minderårig må icke användas till arbete i strid mot innehållet i läkarintyg, som finnes infört i den minderåriges arbetsbok, med mindre arbetarskyddsstyrelsen funnit skäl medgiva det.

31 §.

Angående minderårigs arbetstid skall, utöver vad eljest i lag eller författning stadgas angående begränsning av arbetstiden, gälla, att minderårig med nedan angivna undantag icke i något fall må användas till arbete mer än tio timmar av dygnet eller femtiofyra timmar i veckan.

Har natur- eller olyckshändelse eller annan omständighet, som ej kunnat förutses, vållat avbrott i driften eller ock medfört överhängande fara

för sådant avbrott eller för skada å liv, hälsa eller egendom, må minderårigs arbetstid i den mån så är nödigt överstiga tio timmar av dygnet och femtiofyra timmar i veckan. Om arbete utöver nämnda antal timmar samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till arbetarskyddsstyrelsen. Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid, utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Angående sådan ansökan skall beslut meddelas ofördröjligen. Anmälan eller ansökan anses gjord, när den i betalt brev avlämnats till posten.

Då så eljest i särskilt fall prövas nödigt, äger arbetarskyddsstyrelsen medgiva att arbetstiden för minderårig under kortare tid utsträckes utöver vad i första stycket sägs.

32 §.

Arbetsgivare är skyldig lämna minderårig arbetstagare erforderlig ledighet för deltagande i kurs för religionsundervisning eller sådan yrkes- eller fortsatt skolundervisning, för vilken kostnaden helt eller delvis bestrides av staten eller med kommunala medel.

33 §.

Minderårig arbetstagare skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn. I denna ledighet skall ingå, om den minderårige ej fyllt sexton år, tiden mellan klockan 19 och klockan 6 samt eljest tiden mellan klockan 22 och klockan 5.

Från vad sålunda stadgats skola gälla följande undantag:

a) Föreligger omständighet, som nämnts i 31 § andra stycket, må minderårig, som fyllt sexton år, i den mån så är nödigt användas till arbete utan att stadgandet i första stycket härovan iakttages. Om anmälan beträffande sådant arbete och ansökan om tillstånd att fortsätta det skall vad i förstnämnda lagrum är stadgat äga motsvarande tillämpning.

b) Arbetarskyddsstyrelsen må, då så finnes påkallat, medgiva att minderårig, som ej fyllt sexton år, användes till arbete å tid mellan klockan 19 och klockan 22, dock att härigenom avvikelse ej må ske från föreskriften att nattvilan skall omfatta minst elva timmar.

c) När särskilda skäl föranleda därtill, må arbetarskyddsstyrelsen medgiva att yngling, som fyllt sexton år och enligt läkarintyg äger god hälsa och kroppsutveckling, användes till arbete utan att stadgandet i första stycket iakttages.

d) Yngling, som fyllt femton år och enligt läkarintyg äger god hälsa och kroppsutveckling, må efter arbetarskyddsstyrelsens medgivande användas till flottningsarbete i den mån förhållandena föranleda därtill.

5 KAP.

Särskilda bestämmelser om kvinnors användande i arbete.

34 §.

Kvinna må icke användas till arbete under jord i gruva eller stenbrott.

35 §.

Företer kvinna intyg av läkare eller barnmorska av innehåll, att hon sannolikt kan vänta sin nedkomst inom sex veckor, må ledighet från arbetet ej förvägras henne.

Kvinna, som fött barn, må icke användas till arbete, som avses med förbudet i 24 § första stycket, under de sex första veckorna efter barnsbörden, därest icke med läkarintyg styrkes, att hon utan men för sig eller barnet kan börja arbetet tidigare.

Kvinna, som ammar sitt barn, må ej förvägras erforderlig ledighet härför.

36 §.

Kvinna, som användes till hantverks- eller industriellt arbete, skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 22 och klockan 5.

Föreligger omständighet, som nämnts i 31 § andra stycket, må kvinna i den mån så är nödigt användas till arbete utan hinder av vad i första stycket härovan sägs. Om anmälan beträffande sådant arbete och ansökan om tillstånd att fortsätta det skall vad i förstnämnda lagrum är stadgat äga motsvarande tillämpning.

37 §.

Å arbetsställe, där på grund av verksamhetens natur under vissa tider av året förekommer hopat arbete (säsongarbete), ävensom undantagsvis å andra arbetsställen, då arbetet därstädes i följd av särskilda omständigheter måste forceras, må den i 36 § första stycket föreskrivna oavbrutna ledigheten kunna under en tid av sammanlagt högst sextio dagar av året inskränkas till tio timmar av dygnet. Arbetsgivaren skall, innan sådan inskränkning vidtages, med angivande av anledningen därtill hos vederbörande yrkesinspektör göra anmälan om de dagar, varunder inskränkningen är avsedd att vidtagas.

Beträffande sådana verksamhetsgrenar, som avse förarbetande av varor, vilka äro underkastade hastig försämring, må undantag från bestämmelserna i 36 § första stycket kunna meddelas av arbetarskyddsstyrelsen.

38 §.

Finnes visst slag av arbete medföra synnerlig fara för olycksfall, när kvinna användes därtill, eller vara synnerligen ansträngande eller hälsofarligt för kvinna, må Konungen föreskriva särskilda villkor för kvinnas användande till sådant arbete eller förordna att kvinna ej må användas därtill.

6 KAP.

Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare.

39 §.

Arbetsgivare och hos honom sysselsatta arbetstagare skola, för att åstadkomma sunda och säkra arbetsförhållanden på arbetsstället, under arbetsgivarens ledning i samverkan bedriva ett på lämpligt sätt organiserat skyddsarbete.

40 §.

Å arbetsställe, varest regelbundet sysselsättas minst fem arbetstagare, skall, där ej särskilt förhållande berättigar till undantag, bland arbetstagarna utses ett eller flera skyddsombud att företräda arbetstagarna i frågor rörande sundhet och säkerhet i arbetet. Skyddsombud bör, där så finnes påkallat, utses jämväl å arbetsställe med mindre än fem arbetstagare.

Val av skyddsombud förrättas av arbetstagarna eller, på framställning av dem, av lokal organisation, genom vilken de kunna anses företrädda.

Där förhållandena inom visst slag av verksamhet påkalla det, må arbetarskyddsstyrelsen medgiva att organisation som ovan sägs utser skyddsombud utanför kretsen av arbetstagare vid visst arbetsställe ävensom meddela de föreskrifter, som därvid skola iakttagas. Vad nu stadgats utgör ej hinder för att skyddsombud tillika utses enligt andra stycket.

För skyddsombud bör ersättare utses.

41 §.

Vid arbetsställe, varest regelbundet sysselsättas minst femtio arbetstagare, skall finnas en av företrädare för arbetsgivaren och av skyddsombud sammansatt skyddskommitté, som har att verka för sundhet och säkerhet i arbetet. Där så finnes påkallat, bör skyddskommitté tillsättas jämväl å arbetsställe med mindre antal arbetstagare.

42 §.

Skyddsombud må icke hindras att fullgöra sina uppgifter. Arbetstagare må ej på den grund att han utsetts till skyddsombud eller i anledning av hans verksamhet som skyddsombud tillskyndas försämrade arbetsförhållanden, ej heller må arbetsgivare av sådan orsak skilja honom från anställningen eller försämra hans anställningsvillkor.

Bryter arbetsgivare eller arbetstagare mot vad i första stycket stadgats, är han skyldig ersätta därav uppkommen skada. Vid bedömande om och i vad mån skada uppstått skall hänsyn tagas även till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Om det med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvisten, skadans storlek i jämförelse med den skadevållandes tillgångar eller till omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må ock äga rum. Äro flera ansvariga för skada, skall skadeståndsskyldigheten dem emellan fördelas efter vad som prövas skäligt med hänsyn till den större eller mindre skuld, som finnes ligga envar till last, samt till omständigheterna i övrigt.

Avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling, som sker i strid mot vad i första stycket är stadgat, är ogill.

43 §.

Talan på grund av 42 § skall väckas inom sex månader från avslutandet av den åtgärd, varpå anspråket grundas. Försummas det, är talan förlorad.

44 §.

Mål, som avse tillämpningen av 42 §, upptagas och avgöras av arbetsdomstolen; dock skall talan mot arbetstagare väckas vid allmän domstol.

Fackförening eller annan liknande förening av arbetstagare äger vid arbetsdomstolen väcka och utföra talan för medlem i föreningen; och må denne ej själv kära, med mindre han visar, att föreningen undandrager sig att tala å hans vägnar. Vad som finnes stadgat om part med hänsyn till jävsförhållande, personlig inställelse, hörande under sanningsförsäkran och andra frågor som röra bevisningen skall ock gälla den för vilken förening kärar.

7 KAP.

Vissa skyldigheter för tillverkare och försäljare m. fl.

45 §.

Tillverkare eller försäljare av maskin, redskap eller annan teknisk anordning ävensom den, vilken upplåter sådan anordning till begagnande, skall tillse, att anordningen, då den avlämnas för att tagas i bruk inom riket eller här utställes till försäljning eller i reklamsyfte, är försedd med nödiga skyddsanordningar och även i övrigt erbjuder betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall, så ock tillhandahålla för anordningens användning och skötsel erforderliga föreskrifter.

Utför någon såsom självständig företagare installation av anordning, som i första stycket sägs, skall han vid installationen tillse, att föreskrivna skyddsanordningar uppsättas samt att för installationen i övrigt gällande föreskrifter iakttagas.

46 §.

Ägare till mark, varå grustag eller liknande arbetsställe är beläget, åligger att, om han mot ersättning låter någon där hämta grus eller annat dylikt, tillse att arbetsstället hålles i ett ur skyddssynpunkt godtagbart skick, även om denna lag icke eljest äger tillämpning däråå. Har rätt till grustäkt eller annan nyttjanderätt upplåtits, skall vad nu sagts om ägaren avse nyttjanderättshavaren.

8 KAP.

Tillsyn å lagens efterlevnad.

47 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag och med stöd av densamma meddelade föreskrifter utövas av arbetarskyddsstyrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av yrkesinspektionens befattningshavare och kommunala tillsynsmän. Inspektionens befattningshavare utgöras av yrkesinspektörer och dem underordnad personal. Konungen må därjämte förordna, att tillsynen å visst slag av verksamhet skall, med fritagande helt eller delvis av nämnda befattningshavare och tillsynsmän, utövas av specialinspektör.

Vad i lagen stadgas rörande yrkesinspektör skall äga motsvarande tillämpning å specialinspektör.

Närmare bestämmelser om tillsynens organisation meddelas av Konungen.

48 §.

Hälsovårdsnämnd skall utse en eller flera lämpliga personer att för viss tid eller tills vidare utöva kommunal tillsyn som avses i 47 §. Tillsyningsman för allmänna hälsovården är pliktig att, om han därtill förordnas, tillika vara kommunal tillsynsman enligt denna lag.

Kommunal tillsynsman skall av kommunala medel åtnjuta skälig ersättning för uppdraget.

49 §.

Brister kommunal tillsynsman i fullgörandet av sina åligganden, och kommer sådant förhållande genom anmälan av yrkesinspektör eller på an-

nat sätt till hälsovårdsnämndens kännedom, skall nämnden vidtaga erforderliga åtgärder för att åstadkomma rättelse.

Underlåter hälsovårdsnämnd att utse kommunal tillsynsman eller att vidtaga åtgärd, som avses i första stycket, må länsstyrelsen i större eller mindre omfattning uppdraga tillsynens utövande åt person, som av länsstyrelsen förordnas till kommunal tillsynsman, ävensom i fall av behov bestämma den gottgörelse, som enligt 48 § andra stycket skall utgå till tillsynsmannen.

50 §.

Den som har att utöva tillsyn å efterlevnaden av denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift skall, när helst han så påfordrar, äga tillträde till arbetsställe, som är underkastat hans tillsyn, ävensom rätt att där företaga undersökning, vartill hans tjänsteåligganden kunna giva anledning.

Arbetsgivare så ock den som å arbetsställe företräder honom är pliktig att på anfordran lämna tillsynsorgan de upplysningar, som erfordras för tillsynens behöriga utövande.

Vad i denna paragraf är stadgat i fråga om tillsynsorgan skall jämväl gälla läkare, som har att verkställa besiktning eller undersökning enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift.

51 §.

Den som har eller haft att utöva tillsyn å efterlevnaden av denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift eller anlitats såsom biträde vid tillsynsverksamhetens utövande må ej röja eller obehörigen nyttja yrkeshemlighet, som därigenom blivit känd för honom, och ej heller, där det ej kan anses påkallat i tjänstens intresse, yppa arbetsförfarande eller affärsförhållande, vilket sålunda blivit honom kunnigt.

Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fråga om läkare, som har eller haft att verkställa besiktning eller undersökning enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift.

52 §.

I statens eller kommuns tjänst anställd läkare, som får kännedom om förhållande, vilket strider mot denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift, har att göra anmälan därom hos vederbörande tillsynsorgan. Det åligger sådan läkare ävensom skolråd, skolstyrelse, hälsovårdsnämnd, byggnadsnämnd och polismyndighet att lämna tillsynsorganen de upplysningar och det biträde, som av dessas tjänsteåligganden enligt denna lag kunna påkallas.

53 §.

Råder vid arbetsställe missförhållande i något avseende, varom förmäles i 8—13 §§, eller som eljest utan att hänföra sig till 3—6 kap. inbegripes under 7 §, och innebär missförhållandet icke överträdelse av någon särskilt straffbelagd föreskrift, äger yrkesinspektören, där så prövas nödigt, skriftligen förelägga arbetsgivaren att inom utsatt skälig tid vidtaga viss åtgärd för att avhjälpa missförhållandet eller ock skriftligen förbjuda honom att efter utsatt skälig tid bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, maskin, redskap eller annat hjälpmedel, visst ämne eller material eller viss arbetsmetod utan att iakttaga visst vid förbudets meddelande angivet villkor. Innan föreläggande eller förbud meddelas, skall tillfälle att avgiva yttrande beredas arbetsgivaren och, där fråga är om åtgärd beträffande lokal som denne fått till sig upplåten, jämväl upplåtaren.

Medför missförhållande, varom förmäles i första stycket, synnerlig fara för arbetstagares liv eller hälsa, må yrkesinspektören utan att avbida vederbörandes yttrande meddela förbud som där sägs att träda i kraft omedelbart och gälla tills vidare, intill dess annorlunda förordnas, ävensom där så finnes påkallat låta genom polismyndighetens försorg på arbetsgivarens bekostnad vidtaga nödiga åtgärder för att säkerställa att förbudet upprätthålles.

Är i fall, som avses i första eller andra stycket, fråga om åtgärd beträffande lokal, som arbetsgivaren fått till sig upplåten, äger yrkesinspektören meddela förbud mot upplåtelse av lokalen till arbetslokal eller lokal för visst arbete eller ändamål, intill dess med lokalen vidtagits viss angiven åtgärd.

Arbetarskyddsstyrelsen må utan föregående beslut av yrkesinspektör förordna om åtgärd som avses i denna paragraf.

54 §.

Åsidosätter arbetsgivare något av vad i 17—21 §§ och 26 § första stycket stadgas, äger arbetarskyddsstyrelsen, efter det tillfälle beretts arbetsgivaren att yttra sig i ärendet, meddela honom nödiga föreskrifter till tryggande av att det åsidosatta stadgandet iakttages.

55 §.

Använder arbetsgivare minderårig till arbete utan att denne under senast förflutna kalenderår undergått i 28 § föreskriven läkarbesiktning, ehuru så bort ske, äger yrkesinspektören, om omständigheterna föranleda därtill, skriftligen förbjuda arbetsgivaren att efter utsatt skälig tid använda den minderårige i arbetet, med mindre denne dessförinnan undersökts av läkare och intyg rörande undersökningen införts i arbetsboken.

56 §.

Där så prövas nödigt till förebyggande av att tillverkare, försäljare eller upplåtare av maskin, redskap eller annan teknisk anordning, utan att iakttaga vad i 45 § första stycket är stadgat, avlämnar anordningen för att tagas i bruk inom riket eller här utställer densamma till försäljning eller i reklamsyfte, äger arbetarskyddsstyrelsen, efter det tillfälle beretts tillverkaren, försäljaren eller upplåtaren att yttra sig i ärendet, förbjuda denne att avlämna eller utställa anordningen, med mindre de åtgärder vidtagas, som styrelsen finner erforderliga.

Om synnerliga skäl äro därtill, må arbetarskyddsstyrelsen utan att avbida tillverkarens, försäljarens eller upplåtarens yttrande meddela förbud som i första stycket sägs att träda i kraft omedelbart och gälla tills vidare, intill dess annorlunda förordnas, ävensom där så finnes påkallat låta genom polismyndighetens försorg på bekostnad av tillverkaren, försäljaren eller upplåtaren vidtaga nödiga åtgärder för att säkerställa att förbudet upprätthålles.

57 §.

Åsidosätter installatör, som avses i 45 § andra stycket, vad där stadgas, äger arbetarskyddsstyrelsen, om så finnes påkallat, föreskriva villkor att av honom iakttagas vid utförande av installationsarbete eller förbjuda honom att vidare utföra visst slag av sådant arbete. Innan föreskrift eller förbud meddelas, skall tillfälle beredas installatören att yttra sig i ärendet.

58 §.

Underlåter ägare till mark, varå grustag eller liknande arbetsställe är beläget, eller den, till vilken rätt till grustäkt eller annan nyttjanderätt upplåtits, att iakttaga vad enligt 46 § åligger honom, må ägaren eller nyttjanderättshavaren föreläggas att vidtaga viss skyddsåtgärd eller ock förbud meddelas honom att utan iakttagande av visst angivet villkor låta annan mot ersättning hämta grus eller annat dylikt i grustaget eller å arbetsstället. Därvid skall vad i 53 § är stadgat för där avsedda fall äga motsvarande tillämpning.

59 §.

På anmodan av arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör är arbetsgivare pliktig att, till utrönande huruvida ämne eller material som han använder eller framställer i sin verksamhet innebär fara för att hos honom sysselsatt arbetstagare ådrager sig ohälsa eller drabbas av olycksfall, föranstalta om undersökning av ämnet eller materialet eller att tillhandahålla erforderliga prov för sådan undersökning.

Den som tillverkar, försäljer eller upplåter anordning, som avses i 45 §

första stycket, är ock skyldig att på anmodan av arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör föranstalta om undersökning av sådan anordning till utrönande huruvida den erbjuder betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall eller att tillhandahålla erforderliga prov för sådan undersökning.

Underlåter någon att efterkomma anmodan, som i första eller andra stycket sägs, äger arbetarskyddsstyrelsen förelägga honom att vid vite av högst ett tusen kronor inom utsatt skälig tid vidtaga åtgärden.

60 §.

I fall som avses i 53 och 54 §§ skall vad där stadgats icke äga tillämpning å verksamhet, som bedrives av staten. Finner arbetarskyddsstyrelsen, i anledning av anmälan från yrkesinspektör eller eljest, i avseende å sådan verksamhet missförhållande föreligga som i nämnda lagrum sägs, skall styrelsen hos den myndighet, vilken har överinseende över verksamheten, påkalla erforderlig åtgärd. Vidtages ej sådan åtgärd, må styrelsen underställa ärendet Konungens prövning.

61 §.

Över föreläggande eller förbud som meddelats av yrkesinspektör må klagan föras hos arbetarskyddsstyrelsen inom två veckor från den dag klaganden erhöll del av detsamma. Underrättelse härom skall lämnas då föreläggandet eller förbudet meddelas.

Angående klagan över arbetarskyddsstyrelsens beslut stadgas i 73 §.

9 KAP.

Ansvarsbestämmelser.

62 §.

Arbetsgivare, som använder minderårig eller kvinna till arbete i strid mot bestämmelse i 23, 24, 25, 27, 30, 31, 32, 33 eller 34 §, 35 § andra stycket eller 36 §, straffes med dagsböter.

Har förseelsen bestått i eller eljest avsett minderårigs användande till arbete, vare den som har vårdnaden om den minderårige, där användandet skett med hans vetskap och vilja, förfallen till böter från och med fem till och med femtio kronor.

63 §.

Underlåter någon att ställa sig till efterrättelse förbud, föreläggande eller föreskrift, som meddelats honom med stöd av bestämmelse i 53, 54, 55, 56, 57 eller 58 §, straffes med dagsböter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader.

64 §.

Försummar arbetsgivare att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgas i 31, 33, 36 eller 37 §, dömes till böter från och med fem till och med trehundra kronor. Har arbetsgivare eller annan för arbetsgivarens räkning mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift i anmälan, som avses i nämnda paragrafer, straffes med dagsböter.

65 §.

Där någon mot bättre vetande lämnar arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör oriktig uppgift angående vidtagande av åtgärd, varom anvisning lämnats honom jämlikt denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift, straffes med dagsböter.

Samma lag vare, där tillverkare, försäljare eller upplåtare, som avses i 45 §, mot bättre vetande lämnar arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör oriktig uppgift beträffande anordning som i nämnda lagrum sägs.

Har någon för annans räkning mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift, som avses i denna paragraf, vare ock han förfallen till ansvar som nu sagts.

66 §.

Åsidosätter arbetsgivare honom enligt 28 § åliggande skyldighet att sörja för att lämplig lokal finnes att tillgå för läkarbesiktning av minderåriga arbetstagare, straffes med dagsböter.

67 §.

Har arbetstagare olovligen och utan giltigt skäl borttagit eller försatt ur bruk skyddsanordning, straffes med böter från och med fem till och med tvåhundra kronor.

Förseelse som nu sagts må ej åtalas, med mindre vederbörande yrkesinspektör anmält förseelsen till åtal.

68 §.

Bryter någon mot vad i 51 § är stadgat, straffes med dagsböter eller fängelse.

Å brott som nu sagts må allmän åklagare tala allenast efter angivelse av målsäganden.

69 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

10 KAP.

Vissa särskilda bestämmelser.

70 §.

Beträffande verksamhet, som bedrives av staten, skall vad i denna lag är stadgat om arbetsgivare samt om tillverkare eller annan, som avses i 45 eller 46 §, gälla arbetsföreståndaren.

I fråga om verksamhet, som bedrives av kommun, skall ock vad om arbetsgivare är stadgat gälla arbetsföreståndaren såvitt angår efterlevnaden av 4 och 5 kap. samt föreskrift eller förbud, som jämlikt 54 eller 55 § meddelats arbetsgivaren. Samma lag vare i fråga om verksamhet, som bedrives av annan än staten eller kommun, därest arbetarskyddsstyrelsen på framställning av arbetsgivaren godtagit viss person såsom arbetsföreståndare i hans ställe.

71 §.

I den slutliga handläggningen hos arbetarskyddsstyrelsen av ärende rörande tillämpningen av denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift skola, i den omfattning och den ordning Konungen bestämmer, deltaga särskilda ledamöter, utsedda efter förslag av rikssammanslutningar av arbetsgivare och av arbetstagare.

72 §.

Arbetarskyddsstyrelsen äger i den utsträckning styrelsen finner lämpligt överlämna åt yrkesinspektör att enligt de närmare föreskrifter styrelsen utfärdar medgiva undantag, varom stadgas i 23 eller 29 §.

73 §.

Över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende, som avses i 23, 24, 25, 29, 30, 31, 33, 36 eller 37 §, 40 § tredje stycket eller 70 § andra stycket, må klagan ej föras.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i annan fråga, som omförmäles i denna lag, eller mot länsstyrelses beslut i sådan fråga föres genom besvär hos Konungen i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

74 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Till ledning vid tillämpningen av lagen äger arbetarskyddsstyrelsen meddela råd och anvisningar.

75 §.

Vid meddelande av föreskrift med stöd av denna lag må Konungen tillika utsätta straff för förseelse mot föreskriften; dock må sådant straff i intet fall sättas högre än till fängelse i sex månader.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1949. Fråga om eftergift med stöd av lagen må dock redan före nämnda dag behandlas av arbetarskyddsstyrelsen.

Genom denna lag upphävas lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd ävensom lagen den 19 februari 1926 (nr 21) angående förbud i vissa fall mot arbetares användande till målningsarbete, vid vilket nyttjas blyfärg. Däremot skall lagen ej verka rubbning i de bestämmelser, som eljest i lag eller författning finnas givna i ämne, varom i denna lag är stadgat.

Där i lag eller författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Eftergift beviljad med stöd av äldre lag skall fortfarande äga giltighet, till dess den därför bestämda tiden utgår eller, där eftergiften beviljats utan begränsning till viss tid, vederbörande myndighet finner skäl att återkalla den.

Bedrives vid tiden för denna lags ikraftträdande visst arbete å tid mellan klockan 23 och klockan 5, må detsamma utan hinder av vad i 19 § är stadgat fortfarande bedrivas mellan dessa klockslag under ett år efter lagens ikraftträdande.

Vad i 23—25 och 27 §§ stadgas skall icke utgöra hinder för minderårigs fortsatta användande till arbete, vartill den minderårige i behörig ordning användes vid tiden för denna lags ikraftträdande.

Enligt 9 § äldre lagen om arbetarskydd utfärdad intygsbok för minderårig skall anses såsom arbetsbok enligt nya lagen. Läkarbesiktning enligt 35 § äldre lagen skall gälla såsom vore den verkställd jämlikt 28 § nya lagen.

Förbud eller föreskrift, som meddelats med stöd av 38, 38 a eller 39 § äldre lagen, skall såvitt angår tid efter nya lagens ikraftträdande anses hava meddelats jämlikt motsvarande bestämmelse i nya lagen.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 68 och 71 §§ gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314).

Härigenom förordnas, att 68 och 71 §§ gruvlagen den 3 juni 1938 skola erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
68 §.	68 §.
Kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen skola över gruvdriften utöva sådan tillsyn, att *nödig trygghet beredes arbetarna och att* icke genom sättet för gruvbrytningen fara uppstår för annans egendom. *Med avseende å arbetarnas trygghet skall särskilt iakttagas, att lämpliga anstalter vidtagas till förekommande av olycksfall genom ras samt att inrättningarna för person- och godsbefordran äro betryggande och underhållas i sådant skick, att olyckshändelse icke må inträffa genom bristfällighet därå.*	Kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen skola över gruvdriften utöva sådan tillsyn, att icke genom sättet för gruvbrytningen fara uppstår för annans egendom.
Om *arbetarnas* skyddande mot *olycksfall och ohälsa* i arbetet samt tillsyn däröver är *därjämte* stadgat i *lagen om arbetarskydd.*	Om *arbetstagares* skyddande mot *ohälsa och olycksfall* i arbetet samt tillsyn däröver *gäller vad därom* är stadgat i *arbetarskyddslagen.*
71 §.	71 §.
Finner bergmästaren nödigt att i gruva göres anstalt till *trygghet för arbetarna eller till* förekommande av fara för *annans egendom eller gruvans bestånd* eller till betryggande av tillträde till gruvans obrutna delar eller till förhindrande av så-	Finner bergmästaren nödigt att i gruva göres anstalt till förekommande av fara för *gruvans bestånd eller annans egendom* eller till betryggande av tillträde till gruvans obrutna delar eller till förhindrande av sådan misshushållning med malm

(Gällande lydelse)

dan misshushållning med malm varom förmäles i 69 §, äger bergmästaren förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid hava utfört sådan anstalt vid äventyr, om det försummas, förutom ansvar enligt vad i 72 § sägs, att efter omständigheterna anstalten varder på hans bekostnad utförd genom bergmästarens försorg eller gruvarbetet inställes, till dess sådan anstalt blivit gjord. Bergmästaren äge ock i syfte som nu sagts meddela andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Medför gruvarbete *synnerlig våda för arbetarna, eller drives det* på sådant sätt, att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äger bergmästaren förbjuda gruvarbetets fortsatta bedrivande, och skall sådant förbud omedelbart gå i verkställighet samt gälla intill dess på förd klagan annorlunda kan varda förordnat av högre myndighet. Då bergmästaren förordnat om gruvarbetets inställande, må han, där så är nödigt, för verkställighet därav anlita polismyndighetens biträde.

(Föreslagen lydelse)

varom förmäles i 69 §, äger bergmästaren förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid hava utfört sådan anstalt vid äventyr, om det försummas, förutom ansvar enligt vad i 72 § sägs, att efter omständigheterna anstalten varder på hans bekostnad utförd genom bergmästarens försorg eller gruvarbetet inställes, till dess sådan anstalt blivit gjord. Bergmästaren äge ock i syfte som nu sagts meddela andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande.

Bedrives gruvarbete på sådant sätt, att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äger bergmästaren förbjuda gruvarbetets fortsatta bedrivande, och skall sådant förbud omedelbart gå i verkställighet samt gälla intill dess på förd klagan annorlunda kan varda förordnat av högre myndighet. Då bergmästaren förordnat om gruvarbetets inställande, må han, där så är nödigt, för verkställighet därav anlita polismyndighetens biträde.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1949.

Beträffande föreskrift, som meddelats med stöd av 68 eller 71 § äldre lydelsen, skall äldre lag fortfarande äga tillämpning.

Förslag

till

Lag

om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.

Härigenom förordnas, att 33, 34, 36 och 37 §§ lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m.[1] skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
33 §.	33 §.
Bergverksstyrelsen äger att över arbete för eftersökande och bearbetande av stenkol utöva sådan tillsyn, att *nödig trygghet beredes arbetsmanskapet, och att* icke genom sättet för arbetets drivande gruvans framtida bestånd äventyras eller fara för annans egendom uppstår.	Bergverksstyrelsen äger att över arbete för eftersökande och bearbetande av stenkol utöva sådan tillsyn, att icke genom sättet för arbetets drivande gruvans framtida bestånd äventyras eller fara för annans egendom uppstår.
Den, som — — — — — — — — — hundra kronor.	
34 §.	34 §.
Särskilt skall vid gruvbrytning iakttagas, att inrättningar för vandring upp och ned i gruvan samt uppfordringslinor ävensom de maskiner, vilka för gruvdriften användas, underhållas i sådant skick, att olyckshändelse genom bristfällighet därå ej må inträffa.	*Om arbetstagares skyddande mot ohälsa och olycksfall i arbetet samt tillsyn däröver gäller vad därom är stadgat i arbetarskyddslagen.*
36 §.	36 §.
Finner bergmästaren nödigt, att i stenkolsgruva anstalt göres till *trygghet för arbetsmanskapet eller till* förekommande av fara för gru-	Finner bergmästaren nödigt, att i stenkolsgruva anstalt göres till förekommande av fara för gruvans framtida bestånd eller för annans

[1] Senaste lydelse av lagens rubrik, se SFS 1933: 180.

(Gällande lydelse)

vans framtida bestånd eller för annans egendom, äge bergmästaren förelägga koncessionsinnehavaren att inom viss tid hava utfört sådan anstalt vid äventyr, förutom ansvar enligt 33 §, att, efter omständigheterna, det föreskrivna arbetet varder på hans bekostnad genom bergmästarens försorg verkställt eller arbetet inställes, till dess sådan anstalt blivit gjord.

37 §.

Medför arbete i stenkolsgruva *synnerlig våda för arbetsmanskapet, eller drives det* på sådant sätt, att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äge bergmästaren att förbjuda arbetet; och stånde sådant förbud vid makt intill dess, på förd klagan, annorlunda varder av bergsöverstyrelsen förordnat.

(Föreslagen lydelse)

egendom, äge bergmästaren förelägga koncessionsinnehavaren att inom viss tid hava utfört sådan anstalt vid äventyr, förutom ansvar enligt 33 §, att, efter omständigheterna, det föreskrivna arbetet varder på hans bekostnad genom bergmästarens försorg verkställt eller arbetet inställes, till dess sådan anstalt blivit gjord.

37 §.

Bedrives arbete i stenkolsgruva på sådant sätt, att uppenbar fara för gruvans bestånd eller annans egendom därigenom uppstår, äge bergmästaren att förbjuda arbetet; och stånde sådant förbud vid makt intill dess, på förd klagan, annorlunda varder av bergsöverstyrelsen förordnat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1949.

Beträffande föreskrift, som meddelats med stöd av 33, 36 eller 37 § äldre lydelsen, skall äldre lag fortfarande äga tillämpning.

Förslag

till

Kungörelse

om ändring i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 364).

Härigenom förordnas, att 83 och 137 §§ samt 143 § 1 mom. byggnadsstadgan den 30 juni 1947 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
83 §.	83 §.
De sundhetsföreskrifter — — — särskilda författningar.	
Avser ansökan om byggnadslov industriell anläggning, *skall yrkesinspektören eller bergmästaren underrättas därom.*	Avser ansökan om byggnadslov *fabrik eller annan* industriell anläggning, *har byggnadsnämnden att, innan ärendet avgöres, inhämta yrkesinspektörens yttrande, där ej sådant yttrande ingivits av sökanden.*
137 §.	137 §.
Vid prövning av ansökan om byggnadslov skola bestämmelserna i 78—82 §§ äga motsvarande tillämpning.	Vid prövning av ansökan om byggnadslov skola bestämmelserna i 78—82 §§ *och 83 § andra stycket* äga motsvarande tillämpning.
143 §.	143 §.
1 mom. Inom område — — — 122 § byggnadslagen.	
	Avser ansökan om sådan prövning fabrik eller annan industriell anläggning, skall länsstyrelsen underrätta yrkesinspektören därom.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1949.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 5 mars 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, fråga angående *ny arbetarskyddslagstiftning* samt anför därvid följande.

Inledning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1938 tillkallade chefen för socialdepartementet den 8 juli samma år nio sakkunniga för att verkställa en allmän översyn av arbetarskyddslagstiftningen och framlägga därav föranledda förslag. De sakkunniga antogo benämningen 1938 års arbetarskyddskommitté. Genom beslut den 30 december 1939 förordnade Kungl. Maj:t, att med fullföljandet av kommitténs utredningsarbete skulle tills vidare anstå. Utredningsarbetet återupptogs sedermera jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 9 januari 1942. År 1944 framlades inom kommittén ett preliminärt utkast till arbetarskyddslag, över vilket på framställning av kommittén åtskilliga myndigheter och organisationer yttrade sig. Sedan kommittén med hänsyn till yttrandena överarbetat utkastet, avlämnade kommittén med skrivelse den 27 juni 1946 betänkande med förslag till lag om skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete (arbetarskyddslag) m. m. (SOU 1946: 60).[1] Sedermera avlämnade kommittén ytterligare ett betänkande med förslag till organisation av tillsynen å arbetarskyddslagstiftningen m. m. (SOU 1946: 88).

Över kommitténs förslag till ny arbetarskyddslagstiftning ha efter remiss yttranden avgivits av fångvårdsstyrelsen, arméförvaltningen, marinförvalt-

[1] Betänkandet är undertecknat av generaldirektören John Nordin, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, pappersbruksarbetaren Gösta L. Andersson, yrkesinspektrisen Ida Fischer, direktören i pappersmasseförbundet Gunnar Hultman, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren Axel Löfvander, ledamoten av andra kammaren, redaktören Emil Olovson, dåvarande verkställande direktören i svenska arbetsgivareföreningen Fritiof Söderbäck, andre ordföranden i landsorganisationen i Sverige Gustav Vahlberg och förste provinsialläkaren C. A. Yllner ävensom av yrkesinspektören Hilding Starland, sekreterare.

ningen, flygförvaltningen, försvarets civilförvaltning, försvarets fabriksstyrelse, arméns fortifikationsförvaltning, medicinalstyrelsen, riksförsäkringsanstalten (med bifogande av protokoll vid sammanträde med yrkesinspektörerna m. fl. samt yttranden av bergmästarna och specialinspektörerna), socialstyrelsen, arbetsrådet, delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet, arbetsdomstolens ordförande, statens institut för folkhälsan, civilförsvarsstyrelsen, generalpoststyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, statskontoret, generaltullstyrelsen, skolöverstyrelsen (med bifogande av yttranden av Stockholms folkskoledirektion, Göteborgs folkskolestyrelse och Malmö folkskolestyrelse), överstyrelsen för yrkesutbildning, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen (med bifogande av yttrande av föreståndaren för statens maskin- och redskapsprovningsanstalter), skogsstyrelsen (med bifogande av yttranden från Sveriges skogsägares riksförbund och nio skogsvårdsstyrelser), kommerskollegium (med bifogande av yttranden från bergmästarna, sprängämnesinspektionen, Stockholms handelskammare, handelskammaren i Göteborg och Skånes handelskammare), statens biografbyrå, överståthållarämbetet (med bifogande av yttranden av förste stadsläkaren i Stockholm och Stockholms stads barnavårdsnämnd), länsstyrelsen i Uppsala län (med bifogande av yttrande av förste provinsialläkaren i länet), länsstyrelsen i Malmöhus län (med bifogande av yttranden av förste provinsialläkaren i länet, förste stadsläkaren i Malmö och Malmö stads barnavårdsnämnd), länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län (med bifogande av yttranden av förste provinsialläkaren i länet, förste stadsläkaren i Göteborg och Göteborgs stads barnavårdsnämnd), länsstyrelsen i Örebro län (med bifogande av yttranden från förste provinsialläkaren, länsarkitekten och landsfogden i länet, poliskammaren i Örebro samt hälsovårdsnämnderna i Örebro och Karlskoga), länsstyrelserna i Västmanlands och Västernorrlands län (med bifogande av yttranden av förste provinsialläkarna i länen), svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Sveriges lantbruksförbund, kooperativa förbundet, svenska arbetsgivareföreningen (med bifogande av yttranden från vissa till föreningen anslutna förbund), handelns arbetsgivareorganisation, svenska lantarbetsgivareföreningen, Sveriges arbetsgivareförening för hotell och restauranter, föreningen skogsarbeten, Sveriges skogsägareförbund, Värmlands och Västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening, Sveriges konditorförening, svenska järnvägarnas arbetsgivareförening, svenska tidningsutgivareföreningen, Sveriges fastighetsägareförbund, landsorganisationen i Sverige (med bifogande av yttranden från åtskilliga fackförbund), tjänstemännens centralorganisation, statstjänstemännens riksförbund, de ömsesidiga socialförsäkringsbolagens förening (med bifo-

gande av yttrande från skyddsavdelningen hos arbetsgivarnes ömsesidiga olycksfallsförsäkringsbolag), försäkringsbolagens förhandlingsorganisation, förste provinsialläkarnas förening, svenska provinsialläkarföreningen, Sveriges läkarförbund, städernas folkskolinspektörsförbund, yrkeskvinnors samarbetsförbund, kvinnliga kontoristföreningen, föreningen S. A. I. A. (socialarbetare inom industri och affärsvärld), arbetarnas samaritförbund, Sveriges kemiska industrikontor, Fredrika-Bremer-förbundet, försäkringstjänstemannaförbundets skyddsombudsnämnd och samarbetskommittén för byggnadsfrågor. Skrivelser i ärendet ha vidare inkommit från svenska open doorgruppen, Sveriges fastighetsägares arbetsgivareförbund m. fl.

Med beaktande av innehållet i yttrandena har arbetarskyddskommitténs förslag till ny arbetarskyddslagstiftning blivit föremål för överarbetning inom socialdepartementet. I det följande lämnas en närmare redogörelse för detta ärende.

I. Grunderna för en reviderad arbetarskyddslagstiftning.

Inledning.

Arbetarskyddslagstiftningen inleddes i vårt land liksom i de flesta andra länder med föreskrifter till skydd för minderåriga mot för tidigt användande i arbete. Sålunda hade redan långt före industrialismens genombrott vissa bestämmelser rörande minderåriga meddelats i en del författningar angående näringarna, såsom skrå- och hallordningar. År 1881 utfärdades en förordning angående minderårigas användande i arbete vid fabrik, hantverk eller annan hantering. Den innehöll bl. a. föreskrifter om minimiålder, förbud mot nattarbete samt begränsning av den dagliga arbetstiden. På grund av bristen på effektiv kontroll torde bestämmelserna i stor utsträckning ha stannat på papperet. Den första mera allmängiltiga lagstiftningen med syfte att förhindra olycksfall och ohälsa i följd av arbete kom till stånd år 1889. Då utfärdades nämligen en lag angående skydd mot yrkesfara, vilken lag avsåg de industriella yrkena. För tillsyn över lagens efterlevnad inrättades en statlig yrkesinspektion. År 1900 tillkom en lag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke, vilken beträffande industrien ersatte 1881 års förordning. I samband härmed utvidgades yrkesinspektionens uppgifter till att omfatta även kontroll över efterlevnaden av denna lag. År 1909 utfärdades en lag angående förbud mot kvinnors nattarbete i vissa industriella företag. Samtliga förut nämnda författningar utom 1909 års lag ersattes år 1912 med den ännu gällande *lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd*, vilken utgör huvudförfattningen på arbetarskyddslagstiftningens område. Denna lag har

vid ett flertal tillfällen ändrats i vissa delar. Särskilt omfattande ändringar skedde år 1931, i samband varmed 1909 års lag ersattes av bestämmelser i arbetarskyddslagen. Till arbetarskyddslagstiftningen i egentlig bemärkelse höra förutom arbetarskyddslagen åtskilliga specialförfattningar.

Huvuddragen av gällande arbetarskyddslag.

Lagen om arbetarskydd är genom särskilda underrubriker uppdelad i sju olika avsnitt. I det första behandlas lagens tillämpningsområde (1 och 2 §§). Därefter följa allmänna föreskrifter till förekommande av olycksfall och ohälsa i arbete (3—7 §§). I de två därpå följande avsnitten meddelas en del särskilda föreskrifter rörande minderårigas och kvinnors användande i arbete (8—15 §§ respektive 16—22 §§). I det femte avsnittet återfinnas bestämmelser om tillsyn å lagens efterlevnad m. m. (23—41 §§). De två återstående avsnitten innehålla ansvarsbestämmelser (42—49 §§) och en del allmänna bestämmelser angående besvär m. m. (50—53 §§).

Lagens tillämpningsområde är mycket vidsträckt. Enligt huvudregeln äger lagen tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, samt å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare användes på sådant sätt (1 § första stycket). Såsom arbetare räknas envar, som utför arbete för annans räkning utan att i förhållande till denne vara att anse såsom självständig företagare (2 §). Begreppet arbetare omfattar sålunda enligt lagen icke endast kroppsarbetare utan även exempelvis kontors- och butiksanställda samt arbetsledare i högre och lägre ställning. Lagen avser även av staten eller kommun bedriven verksamhet i den mån densamma kan betraktas som rörelse eller särskilt arbetsföretag; i dylikt fall anses arbetsföreståndaren som arbetsgivare (53 § första stycket). Statens och kommunernas egentliga tjänstemannaverksamhet faller däremot utanför lagen. Från huvudregeln angående tillämpningsområdet finnas vissa undantag (1 § andra—fjärde styckena). Sålunda undantagas helt a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, b) arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj, samt c) arbete, som är att hänföra till skeppstjänst. Beträffande skeppstjänsten gälla i stället de s. k. sjöfartssäkerhetsförfattningarna. I fråga om jordbruket gäller lagen endast i vad den åsyftar att förekomma olycksfall vid användande av maskinella hjälpmedel eller sådana kärl under tryck, som genom explosion kunna förorsaka olycksfall.

Lagens tillämpningsområde kan i vissa fall utvidgas genom beslut i administrativ ordning. Om arbete, som icke är underkastat lagen och ej

heller är att hänföra till skeppstjänst, i visst fall bedrives under sådana förhållanden att därmed sysselsatta personer uppenbarligen utsättas för allvarlig fara för olycksfall, äger nämligen Kungl. Maj:t förordna att lagen, i vad den åsyftar att förekomma olycksfall, skall i nödig omfattning tillämpas å arbetet (7 § 3 mom.).

Kapitlet föreskrifter till förekommande av olycksfall och ohälsa i arbete inledes med stadganden om arbetsgivares och arbetares allmänna skyldigheter, vilka kunna betecknas som lagens huvudbestämmelser (3 §). Sålunda föreskrives, att arbetsgivare är pliktig iakttaga »allt, som i avseende å arbetslokaler, maskiner och redskap eller eljest med hänsyn till arbetets natur skäligen kan anses av nöden för att skydda hos honom sysselsatta arbetare mot olycksfall och ohälsa i arbetet». Arbetarna å sin sida förpliktas att iakttaga tillbörlig försiktighet och jämväl i övrigt låta sig angeläget vara att, i vad på dem ankommer, medverka till förekommande av olycksfall och ohälsa i arbetet. I 4 och 5 §§ meddelas ett stort antal bestämmelser om vad arbetsgivare särskilt har att iakttaga till förekommande av olycksfall resp. ohälsa i arbete. Dessa regler äro närmast att anse som tillämpningsföreskrifter till det grundläggande stadgandet i 3 §. Här må närmare beröras endast bestämmelserna om raster samt natt- och veckovila. I fråga om raster föreskrives, att arbetet, där dess natur det medgiver, bör avbrytas genom en eller flera lämpligt förlagda raster av tillräcklig varaktighet (5 § i). Den allmänna bestämmelsen om nattvila innebär, att erforderlig ledighet för nattvila bör beredas arbetarna, där ej arbetets natur, allmänhetens behov eller annan omständighet skäligen kan anses kräva avvikelse (5 § k). För minderåriga och kvinnor gälla särskilda bestämmelser om nattvila, för vilka redogörelse kommer att lämnas senare. Beträffande veckovila stadgas, att arbetarna för varje period av sju dagar i regel skola åtnjuta sammanhängande ledighet av minst 24 timmars varaktighet, såvitt möjligt förlagd till söndag (5 § l). Från föreskriften om veckovila kan yrkesinspektionens chefsmyndighet medgiva undantag. Om det för tillämpning av 3 § i avseende å visst slag av sysselsättning eller användande av visst slag av maskin, redskap eller arbetslokal föreligger behov av närmare föreskrifter utöver vad lagen innehåller, äger Kungl. Maj:t utfärda sådana föreskrifter (7 § 1 mom.).

Beträffande hälsofarligt arbete meddelas vissa särskilda bestämmelser. Sålunda stadgas i 5 § e), att tiden för arbetares användande till särskilt hälsofarlig sysselsättning skall tillbörligen inskränkas. Finnes arbete vid visst arbetsställe vara synnerligen hälsofarligt, äger Kungl. Maj:t utfärda föreskrifter om läkarundersökning av arbetarna såväl före anställningen som periodiskt under densamma (41 § andra stycket). Med stöd av detta bemyndigande har Kungl. Maj:t den 2 december 1938 utfärdat en kungö-

relse (nr 711) angående läkarundersökningar och läkarbesiktningar till förebyggande av vissa yrkessjukdomar, nämligen blyförgiftning och stendammslunga.

Lagen kräver medverkan i skyddsarbetet icke endast av arbetsgivare och arbetare utan även av tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner och dylikt. Sålunda åligger det tillverkare, försäljare och upplåtare av maskin, redskap eller annan teknisk anordning att tillse, att sådant föremål vid avlämnande är försett med nödiga skyddsanordningar och även i övrigt erbjuder betryggande säkerhet mot olycksfall och ohälsa (6 a §). Det må anmärkas, att denna föreskrift har ett vidsträcktare tillämpningsområde än lagen i övrigt. Föreskriften gäller nämligen icke endast då föremålet skall användas i företag, som faller under arbetarskyddslagen, utan avser all tillverkning, försäljning eller upplåtelse av sådana föremål, som avses i stadgandet.

Till skydd för minderåriga, d. v. s. personer under 18 år, innehåller arbetarskyddslagen åtskilliga stadganden. Dessa återfinnas dels under rubriken »Särskilda bestämmelser rörande minderårigas användande i arbete» och dels under rubriken »Om tillsyn å lagens efterlevnad m. m.». För att minderårig skall få användas i arbete måste enligt dessa föreskrifter vissa villkor vara uppfyllda, i första hand att den minderårige uppnått viss ålder. Den allmänna minimiåldern är 13 år (9 § första stycket). För vissa slag av arbete är en högre åldersgräns fastställd. Beträffande industriellt arbete, inklusive hantverk, samt byggnads-, skogsavverknings-, kolnings- och transportarbete (vartill även flottningsarbete räknas) stadgas sålunda i 10 § första stycket förbud mot användande av minderårig under 14 år utom då arbetet avser distribution av varor eller uträttande av bud eller ärenden. För arbete under jord i stenbrott eller gruva är minimiåldern 16 år (11 §). Som ytterligare villkor för minderårigs användande i arbete gäller — utom beträffande arbete under ferier — att den minderårige fullgjort sin folkskolplikt (9 § första stycket). Vidare föreskrives att arbetsgivare ej får anställa minderårig utan att denne genom att avlämna en i viss ordning upprättad intygsbok styrkt, att villkoren beträffande ålder och skolgång äro uppfyllda (9 § andra stycket). För anställning i industriellt arbete eller vid arbetsställe med i regel minst 10 arbetare inom byggnads-, skogsavverknings-, kolnings- eller transportverksamhet förutsättes dessutom, att intygsboken innehåller läkarintyg, utvisande att den minderårige icke företer sjuklighet, svaghet eller bristande kroppsutveckling eller, om så skulle vara fallet, att den minderårige icke kan anses komma att lida men av sysselsättningen i fråga (10 § andra stycket). Under vissa förutsättningar äger yrkesinspektionens chefsmyndighet meddela dispens från de nu återgivna bestämmelserna om minimiålder — dock ej

beträffande arbete under jord i stenbrott eller gruva — skolgång, intygsbok eller läkarundersökning (12 §).

Som allmän regel för minderårigs användande i arbete föreskrives, att minderårig icke får användas på sådant sätt, som kan anses medföra fara för olycksfall eller för överansträngning eller annan menlig inverkan på den minderåriges hälsa eller kroppsutveckling eller innebära våda i sedligt avseende (13 § första stycket). Om användande av minderåriga i visst slag av sysselsättning finnes medföra synnerlig fara i något av dessa avseenden, äger Kungl. Maj:t föreskriva vissa villkor för minderårigs användande till sådant arbete eller förordna, att minderårig ej må användas däri (15 §). Med stöd av detta bemyndigande (i dess tidigare lydelse) har Kungl. Maj:t den 26 september 1930 utfärdat kungörelse (nr 344) angående förbud mot minderårigs användande till vissa farliga arbeten.

Vissa minderåriga arbetare äro underkastade fortlöpande läkarkontroll. Sålunda stadgas i 35 §, att vid arbetsställe, som omfattas av föreskriften om läkarundersökning av minderårig före anställningen, de minderåriga arbetarna — utom då fråga är om skogsavverknings-, kolnings- eller flottningsarbete — en gång om året skola besiktigas av en utav Konungens befallningshavande förordnad besiktningsläkare. Eftergift härifrån kan i särskilda fall meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet. Föreskriver besiktningsläkaren särskilda villkor för den minderåriges fortsatta användande till viss sysselsättning eller den minderåriges skiljande därifrån, får arbetsgivaren icke i strid mot föreskriften använda den minderårige i arbete, intill dess annorlunda kan varda av yrkesinspektionens chefsmyndighet förordnat.

Arbetarskyddslagen innehåller vissa regler angående minderårigs arbetstid (14 § 1 mom.). Beträffande arbete varå lagen den 16 maj 1930 angående arbetstidens begränsning, den s. k. allmänna arbetstidslagen, äger tillämpning hänvisar arbetarskyddslagen till sagda lag. Arbetarskyddslagen innehåller emellertid den inskränkningen i allmänna arbetstidslagens bestämmelser att — frånsett nödfallsarbete — arbetstiden för minderårig i intet fall må överstiga 10 timmar av dygnet eller 60 timmar i veckan. Samma regel gäller i fråga om arbete, som ej faller under allmänna arbetstidslagen. Om minderårig med arbetsgivarens vetskap deltar i viss undervisning, skall arbetstiden så begränsas, att den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden ej kommer att överstiga 10 timmar för dygn eller 60 timmar för vecka.

Även beträffande nattvila innehåller lagen, såsom redan berörts, särskilda föreskrifter beträffande minderåriga (14 § 3 mom.). Minderårig skall för nattvila åtnjuta oavbruten ledighet från arbetet minst 11 timmar varje dygn. I denna ledighet skall ingå, där minderårig under 16 år användes till industriellt arbete eller därmed enligt 10 § första stycket likställt arbete, tiden mellan klockan 19 och 6 samt eljest tiden mellan klockan 22

och 5. Från dessa bestämmelser kan i viss utsträckning undantag medgivas.

Såsom tidigare nämnts innehåller arbetarskyddslagen vissa särbestämmelser rörande kvinnliga arbetstagare. Sålunda stadgas ovillkorligt förbud mot kvinnas användande till arbete under jord i stenbrott eller gruva (16 §). Vidare får kvinna som fött barn icke användas till industriellt arbete eller därmed enligt 10 § första stycket likställt arbete under de sex första veckorna efter barnsbörden, för såvitt icke med läkarintyg styrkes, att hon utan men för sig eller barnet kan börja arbetet tidigare (17 § första stycket). Därjämte är kvinna som användes till sådant arbete berättigad till ledighet, om hon med intyg av läkare eller barnmorska styrker antingen att hon sannolikt kan vänta sin nedkomst inom två veckor eller att hon sannolikt kan vänta sin nedkomst inom sex veckor och med hänsyn därtill har behov av ledighet (17 § andra stycket). Ammar kvinna sitt barn får erforderlig ledighet härför icke förvägras henne (18 §). Kvinna som användes till industriellt arbete (hantverk däri inbegripet), vilket bedrives i sådan omfattning att i regel minst 10 arbetare sysselsättas å arbetsstället, skall för nattvila åtnjuta oavbruten ledighet från arbetet under minst 11 timmar varje dygn, i vilken ledighet tiden mellan klockan 22 och 5 skall ingå (19 § första stycket). Sistnämnda regel är icke undantagslös, men möjligheterna att erhålla undantag äro strängt begränsade (19 § andra stycket samt 20 och 21 §§). Om kvinnas användande i visst slag av sysselsättning finnes medföra fara för olycksfall eller vara för kvinna synnerligen ansträngande eller hälsofarligt, äger Kungl. Maj:t föreskriva vissa villkor för kvinnas användande i sådant arbete eller förordna, att kvinna ej må användas däri (22 §). Med stöd av detta bemyndigande (i dess tidigare lydelse) har Kungl. Maj:t den 7 april 1916 utfärdat kungörelse (nr 114) angående förbud mot användande av kvinna under 21 år till lastning, stuvning eller lossning av varor å vissa fartyg.

I syfte att åstadkomma en organiserad samverkan mellan arbetsgivare och arbetare till förebyggande av olycksfall och ohälsa i arbetet ha vissa bestämmelser upptagits i lagen (31 §). Sålunda sägs, att å arbetsställe, där på stadigvarande sätt bedrives industriellt arbete eller därmed enligt 10 § första stycket likställt arbete, bland arbetarna bör utses ett eller flera skyddsombud att företräda arbetarna i frågor rörande arbetets säkerhet och sundhet. Därjämte förklaras, att något hinder att utse ombud vid andra arbetsställen icke föreligger. Vidare framhålles att skyddsombuden böra verka för främjande av ökad säkerhet och sundhet å arbetsstället samt söka vinna arbetarnas medverkan därtill. Missförhållande böra de i första hand söka få avhjälpt genom hänvändelse till arbetsgivaren eller arbetsledare, men om rättelse ej vinnes därigenom böra de vända sig till vederbörande yrkesinspektör eller berg-

mästare. Ombuden få icke hindras att fullgöra sina uppgifter. Arbetsgivare och arbetsledare böra samråda med skyddsombuden i frågor rörande arbetets säkerhet och sundhet. Å större arbetsställen bör, där så lämpligen kan ske, bildas en av skyddsombud och företrädare för arbetsledningen sammansatt säkerhetskommitté med uppgift att verka för säkerhet och sundhet i arbetet. Slutligen föreskrives, att inspektionsförrättare om möjligt skall träda i förbindelse med skyddsombud eller säkerhetskommitté.

Tillsyn å efterlevnaden av arbetarskyddslagen och med stöd av densamma meddelade bestämmelser utövas av statliga och kommunala tillsynsorgan under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmyndighet, som numera är riksförsäkringsanstalten (23 §). De statliga tillsynsorganen utgöras av yrkesinspektörer för tillsynstjänsten i allmänhet, minst en yrkesinspektris för tillsyn företrädesvis å arbete, vartill kvinnor användas, samt bergmästare för tillsyn företrädesvis å bergverksarbete och därmed sammanhängande arbete ävensom dem underordnad personal. Dessutom finnas vissa specialinspektörer. För tillsynstjänsten i allmänhet är riket indelat i 11 yrkesinspektionsdistrikt, vart och ett med en yrkesinspektör. De kommunala tillsynsorganen utgöras av hälsovårdsnämnderna, vilka emellertid äga uppdraga tillsynens utövande åt särskilt utsedda personer (24 §).

I lagen framhålles, att tillsynsorganen böra gå arbetsgivarna tillhanda med upplysningar, råd och anvisningar (25 §). Såsom särskild skyldighet i sådant avseende har för yrkesinspektör och bergmästare föreskrivits, att de på begäran av arbetsgivare kostnadsfritt skola granska och avgiva yttrande över förslag till ny-, om- eller tillbyggnad av arbetslokal eller ny eller ändrad anordning för arbetets bedrivande (26 §).

Lagen innehåller vissa bestämmelser om tvångsmedel för genomförande av anvisade skyddsåtgärder. Om vid ett arbetsställe missförhållande råder i något avseende som — utan att hänföra sig till de allmänna bestämmelserna om raster, nattvila eller veckovila — behandlas i lagens särskilda skyddsföreskrifter eller i någon av Kungl. Maj:t utfärdad, icke straffbelagd tillämpningsföreskrift eller eljest inbegripes under 3 § i lagen, äger sålunda vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare förbjuda arbetsgivaren, sedan denne blivit i saken hörd, att efter utsatt skälig tid bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, maskin, redskap eller annat hjälpmedel eller viss arbetsmetod utan att ha iakttagit visst vid förbudets meddelande angivet villkor. Sådant förbud må även meddelas av chefsmyndigheten (38 § 1 mom.). Medför missförhållandet synnerlig fara för arbetares liv eller hälsa äger chefsmyndigheten utan att avbida arbetsgivarens yttrande meddela förbud att träda i kraft omedelbart och gälla tills vidare intill dess annat förordnas (38 § 2 mom.). Där missförhållande hänför sig till arbetslokal, som arbetsgivaren fått till

sig upplåten, äger chefsmyndigheten meddela förbud mot upplåtande av lokalen till arbetslokal eller lokal för visst arbete utan att med lokalen vidtagits viss angiven åtgärd (38 § 3 mom.). Vidare äger chefsmyndigheten under vissa förutsättningar förbjuda tillverkare, försäljare eller upplåtare av maskin, redskap eller annan teknisk anordning att avlämna föremålet innan de åtgärder vidtagits med detsamma, som chefsmyndigheten finner erforderliga (38 a §). Överträdelse av förbud som meddelats med stöd av någon av de nämnda bestämmelserna är belagd med straff (45 §). För den händelse arbetsgivare åsidosätter lagens allmänna bestämmelser om raster, nattvila och veckovila, äger chefsmyndigheten meddela nödiga föreskrifter till tryggande av det åsidosatta stadgandets iakttagande (38 § 4 mom.), och brott mot sådan föreskrift medför straffpåföljd (42 §). För tryggande av att den i 13 § givna huvudregeln angående minderårigs användande i arbete efterleves anvisar lagen ett liknande förfarande (39 och 42 §§). Bestämmelserna i 38 och 39 §§ äga icke tillämpning å verksamhet som bedrives av staten. I stället föreskrives att yrkesinspektören eller bergmästaren, om missförhållande icke avhjälpes, skall anmäla detta hos den myndighet, som har överinseende över verksamheten. Denna myndighet har att efter omständigheterna antingen vidtaga den påkallade åtgärden eller underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning (53 § andra stycket b).

Beträffande lagens ansvarsbestämmelser må utöver vad som redan nämnts följande framhållas. Arbetsgivares överträdelser av de speciella föreskrifterna beträffande minderåriga och kvinnor äro i allmänhet direkt straffbelagda (42 och 43 §§). Då arbetsgivare i strid mot lagens bestämmelser använt minderårig till arbete, kan straff även ådömas den minderåriges fader eller målsman, såvida förseelsen skett med dennes vetskap och vilja (42 § första stycket). Arbetstagare kan straffas om han olovligen och utan skäl borttager skyddsanordning eller försätter den ur bruk (46 §).

Över förbud som meddelats av yrkesinspektör eller bergmästare äger arbetsgivaren anföra besvär hos chefsmyndigheten (38 § 1 mom.). Enligt arbetarskyddslagen meddelade beslut av chefsmyndigheten eller Konungens befallningshavande kunna överklagas hos Kungl. Maj:t (51 §).

Huvuddragen av kommitténs förslag.

I betänkandet framhåller kommittén inledningsvis vissa allmänna synpunkter, som enligt kommitténs mening borde beaktas vid en reform av arbetarskyddslagstiftningen. I denna del anföres följande.

Arbetarskyddslagstiftningen utgör en viktig del av den sociala lagstiftningen. Den har till ändamål att skydda den mänskliga arbetskraften mot de faror för olycksfall och ohälsa samt andra menliga verkningar, vilka i större eller mindre grad äro förbundna med arbete av olika slag. Den avser,

mera positivt uttryckt, att tillförsäkra arbetstagarna säkerhet och sundhet i arbetet. Säkra och sunda förhållanden på arbetsplatserna medföra minskat antal olycks- och sjukdomsfall, färre driftstörningar och förlorade arbetsdagar samt bidraga till trivseln på arbetsstället, omständigheter som äro av stor betydelse ur arbets- och produktionssynpunkt. Förståelsen och intresset för ett rationellt och effektivt arbetarskydd har också på senare tid vuxit sig allt starkare hos arbetsmarknadens parter. Man har mera allmänt insett och erkänt betydelsen av det förebyggande arbetet och funnit, att detta måste betraktas såsom ett viktigt och naturligt led i det produktiva arbetet. Den snabba tekniska utvecklingen med i många fall mekanisering och rationalisering av arbetet som följd har ej sällan ställt stegrade fysiska och psykiska anspråk på den mänskliga arbetskraften, och behovet av åtgärder ur såväl skyddsteknisk som arbetshygienisk synpunkt har härigenom måst skärpas. En sådan skärpning har även påkallats av den kraftiga stegring av antalet olycks- och sjukdomsfall i arbete, som förekommit under de senaste åren, och de därav föranledda, avsevärt ökade kostnaderna. Med utvecklingen på arbetslivets område ha likaledes följt ökade anspråk på social omvårdnad av arbetskraften.

Men hänsyn till den betydande förlust i arbetsförmåga och arbetstid, som samhället får vidkännas på grund av olycksfall och ohälsa i arbete, och den belastning samhället åsamkas för vården av dem, som drabbats av olycksfall och ohälsa i arbetet, är det självfallet, att det förebyggande arbetet jämväl är ett samhällsintresse. Även med hänsyn härtill har krav uppställts på en vidgad och skärpt arbetarskyddslagstiftning.

Den moderna arbetarskyddslagstiftningen syftar emellertid ej endast till att anvisa åtgärder, som direkt avse att förebygga olycksfall och ohälsa i arbete, utan även till att skapa sådana säkra och sunda förhållanden i övrigt, att arbetstagare i varje slag av sysselsättning så långt möjligt skyddas till liv och hälsa. Detta innebär, att vid uppdragande av gränserna för skyddslagstiftningens tillämpningsområde hänsyn ej uteslutande får tagas till det behov av skydd, som föreligger i arbetet. Det är vidare att märka, att arbetarskyddslagstiftningen numera ej heller tager sikte på vissa verksamhetsgrenar eller yrkesgrupper, utan den utformas i allmänhet så, att den i möjligaste mån omfattar varje slag av verksamhet, offentlig som enskild.

Även i annat hänseende går den moderna arbetarskyddslagstiftningen längre än vad som hittills i allmänhet varit förhållandet. Sålunda eftersträvas numera en sådan vidgad tillämpning av skyddslagstiftningen, att allt arbete inom en verksamhet i regel blir inbegripet under lagstiftningen. Även i de fall, då arbetet utföres av annan än arbetstagare i egentlig mening eller å annan plats än som arbetsgivaren bestämt eller anvisat, skall lagstiftningen således gälla. Som exempel härpå kan nämnas arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj eller som bedrives i arbetstagarens hem eller å plats, som arbetstagaren själv bestämt. Vissa slag av arbete, som hittills i allmänhet icke inbegripits under lagstiftningen men som till sin beskaffenhet äro fullt likställda med arbete, varå lagstiftningen äger tillämpning, anses likaledes böra omfattas av denna. Till sådant arbete hänföres exempelvis arbete, som av elever utföres vid läroanstalter för yrkesutbildning, eller visst arbete inom försvarsväsendet, då det utföres av värnpliktiga. Avgörande för lagstiftningens tillämpning är alltså arbetet som sådant och icke så mycket frågan av vem eller åt vilken arbetet

utföres. Av betydelse i detta sammanhang behöver icke vara, huruvida lagstadgad ersättning utgår åt den, som utför arbetet, därest han drabbas av olycksfall eller yrkessjukdom.

Att under lagstiftningen inbegripa en person, som icke är part i det arbetsförhållande, varå lagstiftningen främst grundar sig, har ej heller ansetts strida mot dess princip och ändamål. Det är sålunda icke ovanligt, att lagstiftningen numera gäller även beträffande exempelvis tillverkare, försäljare och uthyrare av maskiner, redskap o. d.

Som skäl för en begränsning av tillämpningsområdet för skyddslagstiftningen anföres ej sällan svårigheten att kontrollera efterlevnaden av densamma. Givet är emellertid, att denna omständighet icke får avhålla lagstiftaren från att söka bereda det skydd, som i varje särskilt fall kan finnas påkallat.

Kommittén har funnit, att de ovan anförda synpunkterna i huvudsak böra vinna beaktande vid lagrevisionen. Med hänsyn härtill och till de synpunkter och önskemål, som i övrigt framförts beträffande ändringar i lagstiftningen, har kommittén ansett sig böra framlägga förslag till en väsentligt omarbetad och i vissa delar ny arbetarskyddslagstiftning. Det är dock att märka, att även om förslaget förutsätter en mera utsträckt tillämpning än vad lagstiftningen nu har, därav icke följer, att den föreslagna lagstiftningens samtliga bestämmelser skola äga tillämpning under alla förhållanden. En del bestämmelser ha redan genom sin innebörd och avfattning givits en begränsad giltighet och andra åter ha helt undantagits från tillämpning å vissa slag av verksamhet.

Kommittén föreslår, att gällande arbetarskyddslag ersättes med en ny, av kommittén rubricerad »Lag om skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete (arbetarskyddslag)». Vid förslagets utarbetande har kommittén funnit sig böra fasthålla vid de grundprinciper, på vilka den gällande lagen är uppbyggd. Lagförslagets uppställning motsvarar i stort sett den gällande lagens, dock ha vissa omgrupperingar skett och åtskilliga nya rubriker införts. Till den föreslagna lagtexten har kommittén fogat anvisningar, vilka enligt kommitténs mening skola vara lika bindande som lagbestämmelserna. Kommittén säger sig tro, att lagen genom detta förfarande erhållit en mera lättfattlig form. Kommittéförslaget skiljer sig från vad som nu gäller huvudsakligen i följande avseenden.

Beträffande lagens tillämpningsområde föreslås flera ändringar i utvidgande riktning (1 §). Enligt huvudregeln skall lagen omfatta varje »verksamhet», vari arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning; de nu använda begreppen »rörelse» och »särskilt arbetsföretag» ha således utbytts mot »verksamhet». Detta medför bland annat den ändringen att den statliga och kommunala tjänstemannaverksamheten kommer att falla under lagen. Vissa av de nuvarande undantagen från huvudregeln ha i förslaget gjorts mindre omfattande. Sålunda skall lagen, om än med vissa begränsningar, gälla jämväl beträffande hemindustriellt arbete och arbete av familjemedlem till arbetsgivaren. I fråga om jordbruket skall lagen tillämpas i betydligt större utsträckning än för närvarande,

dock skola jämväl enligt förslaget åtskilliga av lagens stadganden, såsom föreskrifterna om lokaler och de flesta bestämmelserna om minderåriga, icke gälla för jordbruket. Arbete inom försvarsväsendet och civilförsvaret skall falla under lagen i något större omfattning än hittills; lagen skall sålunda, oavsett om arbetet utföres av anställd eller av värnpliktig (civilförsvarspliktig) personal, gälla i fråga om sådant arbete, som bedrives väsentligen på samma sätt som civilt arbete av motsvarande slag och icke är att hänföra till militär övning (civilförsvarsövning). Slutligen skall lagen i begränsad omfattning tillämpas å arbete av elever vid vissa läroanstalter och å verksamhet, som två eller flera personer gemensamt bedriva utan att sysselsätta någon arbetstagare däri. Med hänsyn till det föreslagna tillämpningsområdets vidsträckthet kan det enligt kommitténs mening befinnas nödvändigt att undantaga viss verksamhet eller del därav från alla eller vissa av lagens bestämmelser. Kungl. Maj:t föreslås därför skola äga att, då synnerliga skäl föreligga därtill, förordna om sådant undantag (4 §). Den befogenhet att utsträcka lagens tillämpningsområde som för närvarande tillkommer Kungl. Maj:t skall enligt förslaget (3 §) överflyttas på arbetsrådet, vilket förutsättes skola bli chefsmyndighet i fråga om tillsynen å lagens efterlevnad.

Arbetsgivares ansvar för lagens efterlevnad skall under vissa förutsättningar kunna överflyttas på särskild arbetsföreståndare, dock icke i fråga om vidtagande av åtgärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall i arbete (2 § b tredje stycket).

Lagens bestämmelser om arbetsgivares och arbetstagares allmänna skyldigheter ha förtydligats och kompletterats. Arbetsgivare skall sålunda vara pliktig »iakttaga allt, som med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden, varunder arbetet bedrives, samt arbetstagarens ålder, yrkesvana och andra förutsättningar för arbetet skäligen kan erfordras för att skydda hos honom sysselsatta arbetstagare mot ohälsa och olycksfall i arbetet». Arbetstagare skall å sin sida vara skyldig använda förefintliga skydd, noga följa i lagen eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter samt i övrigt, i vad på honom ankommer, medverka till förekommande av ohälsa och olycksfall i arbetet. Vidare föreskrives skyldighet för arbetsgivare och arbetstagare att i samverkan söka skapa och vidmakthålla ett på lämpligt sätt organiserat skyddsarbete (5 §).

För att tillsynsorganen skola få kännedom om nytillkomna arbetsställen stadgas anmälningsskyldighet för arbetsgivare (8 §).

De särskilda bestämmelserna till förebyggande av ohälsa och olycksfall i arbete (9—25 §§) ha omarbetats och fullständigats i åtskilliga hänseenden. Därvid har kommittén ägnat särskild uppmärksamhet åt de hygieniska förhållandena på arbetsplatserna. Obligatorisk förhandsgranskning föreskrives i fråga om förslag till nybygg-

nad eller väsentlig om- eller tillbyggnad av arbetslokal eller personalrum. Arbetslokal inom särskilt riskfylld verksamhet skall icke få tagas i bruk, förrän den blivit godkänd. Anmälningsskyldighet stadgas för hyresvärd om upplåtelse av lokal för användning som arbetslokal eller personalrum samt för arbetsgivare bland annat då arbetslokal tages i bruk för annat slag av verksamhet än den tidigare använts till. I fråga om anordnande och beskaffenhet av arbetslokaler och personalrum innehåller förslaget ett stort antal detaljföreskrifter. Det må nämnas, att utom i vissa undantagsfall särskilt tillstånd skall erfordras för förläggande av arbetslokal under jord eller i berg eller till plats i byggnad, där dagsbelysning icke finnes. Såsom tidigare berörts skola föreskrifterna om lokaler icke äga tillämpning å jordbruket.

Beträffande raster föreslås skärpta bestämmelser. Arbetstagare, som sysselsättes i arbete av ihållande eller särskilt påfrestande art, t. ex. arbete vid löpande band, skall utöver raster åtnjuta erforderligt antal arbetspauser. Föreskriften om ledighet för nattvila har omarbetats. Enligt kommitténs mening bör arbete icke få bedrivas nattetid utan att godtagbara skäl föreligga därtill. Kommittén föreslår därför att beträffande annat arbete än sådant, som på grund av sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste bedrivas jämväl nattetid, föreskrives att arbetstagare skall erhålla ledighet för nattvila och att tiden mellan klockan 23 och 5 skall ingå i denna ledighet. Då emellertid arbete på natten i vissa fall kan vara påkallat även om icke något av nyssnämnda skäl föreligger, skall arbetsrådet äga att efter prövning i varje särskilt fall medgiva dispens från förbudet mot nattarbete. Förbudet skall ej gälla befattningshavare i överordnad ställning.

Den Kungl. Maj:t nu tillkommande befogenheten att föreskriva villkor för eller meddela förbud mot minderårigas eller kvinnors användande till synnerligen farliga arbeten föreslås utsträckt att omfatta även manliga arbetstagare över 18 år.

Förslagets särskilda bestämmelser rörande minderårigas användande i arbete innebära åtskilliga ändringar i förhållande till vad som nu gäller. Minimiåldern för minderårigs användande till arbete höjes från 13 till 14 år. Liksom hittills skall emellertid föreskriften om minimiålder icke gälla för jordbruket med osjälvständiga binäringar. Åldersgränsen för minderårigs sysselsättande i industriellt och därmed likställt arbete fastställes till 15 år i stället för såsom nu 14 år. Denna högre minimiålder skall tillämpas även beträffande arbete i grustag, hotell, restauranger och kaféer. Till arbete under jord i gruva eller stenbrott eller å annan liknande arbetsplats, t. ex. tunnelbygge, skall minderårig icke få användas. Liksom för närvarande skall dispens från åldersbestämmelserna kunna medgivas (26 och 27 §§).

Tillämpningsområdet för bestämmelserna om läkarundersökning före anställning och årlig läkarbesiktning under anställning föreslås utsträckt att med vissa undantag omfatta alla minderåriga arbetstagare, oberoende av i vilken verksamhet de sysselsättas. Jordbruket med osjälvständiga binäringar undantages helt från dessa föreskrifter (36 §).

Maximiarbetstiden för minderårig utgör enligt förslaget (30 §) inom jordbrukets binäringar, detaljhandeln, hotell, restauranger och kaféer 10 timmar av dygnet och 54 timmar i veckan samt inom annan verksamhet 9 timmar av dygnet och 48 timmar i veckan. Den speciella arbetstidsbegränsningen för minderåriga skall icke gälla beträffande det egentliga jordbruket. I särskilda fall skall utsträckning av arbetstiden kunna medgivas. Om minderårig deltar i viss undervisning, skall arbetstiden begränsas så, att den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden icke överstiger 10 timmar av dygnet eller 54 timmar i veckan. Ledigheten för nattvila (31 §) skall för alla minderåriga under 16 år omfatta tiden mellan klockan 19 och 6. För övriga minderåriga skall i ledigheten ingå tiden mellan klockan 23 (nu 22) och 5. Dispens från bestämmelserna om nattvila skall liksom hittills i viss utsträckning kunna lämnas. De särskilda föreskrifterna om minderårigs nattvila skola icke äga tillämpning å det egentliga jordbruket.

Även i de särskilda bestämmelserna rörande kvinnors användande i arbete föreslås vissa ändringar. Sålunda skola föreskrifterna om ledighet före och efter barnsbörd, vilka nu avse endast industriellt och därmed likställt arbete, i princip gälla inom all verksamhet, som omfattas av lagen. Beträffande längden av ledigheten före barnsbörd föreslås den ändringen, att varje kvinna, utan behovsprövning i det särskilda fallet, skall äga rätt att uttaga ledighet under sex veckor före den beräknade nedkomsten (41 §).

Förbudet mot kvinnas användande till nattarbete å större arbetsställen inom hantverk och industri skall enligt förslaget utvidgas att gälla alla arbetsställen inom dessa verksamhetsområden. Å andra sidan inskränkes den tid förbudet omfattar till tiden mellan klockan 23 (nu 22) och 5. Vidare föreslås att föreskriften om att nattvilan skall omfatta minst 11 timmar i följd slopas samt att nattarbetsförbudet upphäves beträffande kvinna i överordnad ställning. Slutligen vidgas möjligheten att erhålla dispens från förbudet mot nattarbete (42 §).

Bestämmelserna om skyddsombud och säkerhetskommittéer ha kompletterats i flera avseenden. Sålunda föreslås, att skyddsombud i regel skola utses vid varje arbetsställe, där regelbundet minst 5 arbetstagare sysselsättas, och att säkerhetskommitté skall tillsättas vid arbetsställe med i regel minst 100 arbetstagare. Enligt huvudregeln skall liksom enligt gällande lag skyddsombud vara arbetstagare vid arbetsstället,

men arbetsrådet skall under vissa förutsättningar kunna bevilja undantag härifrån och medgiva lokal organisation rätt att utse skyddsombud för flera arbetsställen å viss ort. Skyddsombudens ställning stärkes genom en föreskrift att ombud icke på grund av sitt uppdrag får tillskyndas försämrade arbetsförhållanden eller arbetsvillkor. Om detta stadgande åsidosättes eller skyddsombud hindras att fullgöra sina uppgifter, inträder skadeståndsskyldighet. Består trakasseringsåtgärd mot skyddsombud i uppsägning av arbetsavtal, blir uppsägningen ogiltig. Mål mot arbetsgivare i anledning av åtgärd mot skyddsombud skall anhängiggöras vid arbetsdomstolen, såvida ej i kollektivavtal bestämts att det skall handläggas i särskild ordning. Skyddsombud skall av arbetsgivaren äga åtnjuta ersättning för arbetsförtjänst, som han går miste om genom deltagande i vissa förrättningar eller undersökningar. Skyldigheten för tillsynsorgan att vid inspektion eller annan förrättning å arbetsställe träda i förbindelse med skyddsombud utvidgas. Bestämmelser av nu angivet innehåll ha upptagits i förslagets 44, 69 och 73 §§.

Såsom tidigare framhållits förutsättes i allmänhet ett förhållande mellan arbetsgivare och arbetstagare för att lagen skall vara tillämplig. Förslaget innehåller emellertid även en del allmängiltiga föreskrifter (45 och 46 §§). I gällande lag finnes ett stadgande av denna art, enligt vilket tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner och andra tekniska anordningar skola vidtaga vissa åtgärder till skydd för den som skall använda anordningen. Enligt förslaget skall sådan tillverkare, försäljare eller upplåtare utöver vad som nu åligger honom vara pliktig bl. a. att tillhandahålla erforderliga föreskrifter för anordningens användning och skötsel. Vidare stadgas skyldighet för den som yrkesmässigt utför installation av maskin eller annan anordning för arbetes bedrivande att tillse att föreskrivna skyddsanordningar uppsättas och att för installationen i övrigt gällande föreskrifter iakttagas. Då en maskin eller annan anordning, som enligt lagens föreskrifter vid avlämnandet skall vara försedd med skydd, begagnas i arbete, varå lagen i övrigt icke äger tillämpning, skall det enligt förslaget åligga brukaren att tillse att anordningen är försedd med föreskrivna skydd. Ha särskilda föreskrifter meddelats rörande anordningens användning och skötsel, skall brukaren därjämte vara pliktig att iaktta dessa. Genom nya allmängiltiga bestämmelser införes skyldighet för tillverkare eller försäljare av eldfarligt, explosivt, giftigt eller eljest farligt ämne eller material att vid leverans tillhandahålla erforderliga skyddsföreskrifter rörande ämnets eller materialets handhavande och förvaring samt tillse att det är försett med föreskriven märkning eller påskrift. Beträffande hälsofarligt ämne skall dessutom lämnas uppgift om ämnets sammansättning.

I fråga om organisationen av tillsynen å lagens efterlevnad föreslås betydande ändringar. Överinseendet och ledningen av tillsynen skall såsom redan nämnts ankomma på arbetsrådet, som övertar de uppgifter vilka nu åvila riksförsäkringsanstalten i dess egenskap av yrkesinspektionens chefsmyndighet. Detta förutsätter en väsentlig utbyggnad av det nuvarande arbetsrådet; bland annat föreslås att riksförsäkringsanstaltens arbetarskyddsbyrå, sprängämnesinspektionen samt yrkeshygieniska avdelningen vid statens institut för folkhälsan överflyttas till arbetsrådet. Tillsynspersonalen vid yrkesinspektionen, i förslaget benämnd arbetsinspektionen, föreslås betydligt utökad, bland annat med två nya grupper av befattningshavare, nämligen yrkesläkare och socialinspektörer. De senare skola handha de uppgifter, som för närvarande närmast åvila den kvinnliga yrkesinspektionen. För varje arbetsinspektionsdistrikt skall såsom distriktschef utses en yrkesinspektör, yrkesläkare eller socialinspektör. Tillsynen vid gruvor och stenbrott, vilken nu utövas av bergmästarna, skall ankomma på särskilda gruvinspektörer. Den kommunala tillsynen föreslås skola begränsas till sådana kommuner, där särskild hälsovårdsnämnd finnes, och ankomma endast på särskilt utsedda tillsynsmän.

I bestämmelserna om tvångsmedel för genomförande av lagens föreskrifter (57—59 §§) föreslås följande ändringar. Om arbetsgivare underlåter att efterkomma anmaning om vidtagande av viss skyddsåtgärd, skall distriktschef eller arbetsrådet äga förelägga honom vite. Befogenhet att vid synnerlig fara för arbetstagares liv eller hälsa meddela omedelbart ikraftträdande förbud utan arbetsgivarens hörande skall tillkomma icke endast arbetsrådet utan även distriktschef. Om minderårig ej undergått föreskriven läkarbesiktning, skall arbetsgivaren kunna förbjudas att använda den minderårige i arbete. Förbud skall vidare kunna meddelas för tryggande av efterlevnaden av de tidigare omnämnda bestämmelserna om vissa skyldigheter för tillverkare och försäljare av farligt ämne eller material samt för installatör och brukare av maskin eller annan anordning för arbetes bedrivande. Stadgandena om vite och förbud skola äga tillämpning även å verksamhet som bedrives av staten med allenast den avvikelsen att sådan åtgärd icke skall få vidtagas av distriktschef utan endast av arbetsrådet.

Ansvarsbestämmelserna ha utbyggts bland annat med stadganden om straff för lämnande av oriktig uppgift om vidtagen skyddsåtgärd och för underlåtenhet från arbetstagares sida att följa skyddsföreskrift, som meddelats i eller med stöd av lagen.

Vid arbetsrådets slutliga handläggning av ärenden rörande tillämpningen av lagen eller med stöd av densamma meddelad föreskrift skola representanter för arbetsgivare och arbetstagare deltaga i den omfattning och den

ordning Kungl. Maj:t förordnar. Arbetsrådets beslut i vissa ärenden skall ej få överklagas.

Förslaget innehåller åtskilliga övergångsbestämmelser bland annat beträffande anmälan av verksamhet, användande av lokal under jord, anordnande av personalrum, nattarbete samt användande av minderåriga till arbete.

Kommitténs förslag till ny arbetarskyddslag är i stort sett enhälligt. Två reservationer ha emellertid anförts. I den ena uttalar herr *Löfvander* att enligt hans mening arbete vid jordbruket eller dess binäringar borde undantagas från den föreslagna lagens tillämpningsområde och en särskild arbetarskyddslag efter förnyad utredning utarbetas för jordbruket jämte binäringar. I den andra reservationen framhålla herrar *Hultman* och *Söderbäck*, att de icke ansåge sig ha möjlighet att taga ståndpunkt till de i betänkandet berörda organisatoriska frågorna, innan fullständig utredning förelåge rörande de spörsmål, som uppstode i samband med den föreslagna omorganisationen.

Allmänna synpunkter i yttrandena över kommittéförslaget.

I yttrandena vitsordas nästan undantagslöst att en allmän översyn och modernisering av arbetarskyddslagstiftningen är behövlig. Endast *handelskammaren i Göteborg* är av annan mening och framhåller att den väsentliga frågan borde vara, huruvida man genom en ny och skärpt arbetarskyddslag kunde uppnå bättre förhållanden på arbetsplatserna med färre olyckor och sjukdomsfall än som kunde ske på frivillighetens väg inom ramen för gällande lag. Det syntes icke handelskammaren sannolikt att så vore förhållandet.

Det sakliga innehållet i kommitténs förslag har i stort sett rönt gillande i de flesta yttrandena. Sålunda uttalar *socialstyrelsen* att man på det hela taget hade skäl att med tillfredsställelse hälsa förslagets sakliga innehåll. *Statens institut för folkhälsan* anser förslaget innebära ett framsteg på viktiga områden inom yrkeshygienen. *Läkarförbundet* betecknar förslaget som ett glädjande framsteg, särskilt med hänsyn till att kommittén på ett påtagligt sätt beaktat den moderna ståndpunkten att förebyggande av ohälsa vore en ännu betydelsefullare uppgift än den rena olycksfallsprofylaxen. *Förste provinsialläkarnas förening* framhåller att förslaget kunde beräknas komma att väsentligt förbättra de sanitära förhållandena på arbetsplatserna. *Tjänstemännens centralorganisation* säger sig vilja instämma i kommitténs allmänna uppläggning av arbetarskyddet, enligt vilken de arbetshygieniska åtgärderna satts i förgrunden.

Landsorganisationen uttalar att förslaget i stort sett vore tillfredsställande ur arbetarsynpunkt. Ett genomförande av detsamma skulle utgöra

ett stort arbetsrättsligt och socialpolitiskt framsteg. Det kunde emellertid icke nog starkt understrykas att om den nya lagen bättre än den gamla skulle kunna motsvara sitt syfte, detta trots allt icke i första hand vore beroende av de materiella reglernas innehåll utan av inspektionsorganens personal- och befogenhetsutrustning samt de enskilda befattningshavarnas intresse, skicklighet och auktoritet. Organisationen anför vidare följande.

Att kampen mot yrkesfarorna för sin framgång är väsentligt beroende av arbetsinspektionens effektivisering är ett omdöme som i huvudsak äger giltighet beträffande yrkesfaror som kunna förebyggas genom teknisk prevention. I fråga om faror som undandraga sig sådan prevention därför att de bero av oförstånd, ovarsamhet eller andra subjektiva orsaker, måste huvudansvaret alltjämt ligga på den lokala säkerhetstjänsten, alltså på den för varje arbetsställe organiserade samverkan mellan arbetsgivare, arbetsledare och arbetare. Denna allmänna erinran är i förevarande sammanhang på sin plats. Den är uttryck för en dyrköpt erfarenhet av lagstiftningens ineffektivitet i fråga om just dessa yrkesfaror. Olycksfallsfrekvensens skrämmande stegring under senare tid kan väl återföras på brister i såväl lagstiftningen som i den statliga och kommunala tillsynsorganisationen. Men det är angeläget för arbetsmarknadens parter att fasthålla för sig att en icke oväsentlig del av skulden är att tillskriva den kallsinniga och passiva inställning till säkerhetstjänsten som de tyvärr alltför ofta lagt i dagen. Det vore oförsvarligt om de hemfölle åt illusionen att den digra kodex av lagregler och anvisningar som kommittén åstadkommit skulle tillåta någon avprutning av anspråken på deras självverksamhet och självansvar.

I en del i huvudsak tillstyrkande yttranden ha vissa principiella erinringar riktats mot förslaget. Därvid har man särskilt påtalat, att förslaget utmärktes av en tendens att byråkratisera arbetarskyddet. *Svenska arbetsgivareföreningen* — som finner det fullt förståeligt att förslaget innefattade vissa skärpningar i förhållande till gällande lag — framhåller sålunda att förslaget medförde fara för en byråkratisering av arbetarskyddet på grund av att det innehölle ett stort antal detaljbestämmelser, att avgörandet av åtskilligt fler detaljfrågor än tidigare lagts i myndigheternas hand och att anmälningsskyldighet stipulerats i åtskilliga avseenden, vartill motsvarighet f. n. saknades. Detta förhållande strede helt mot den tendens som på senare år i allt högre grad gjort sig gällande, nämligen att arbetsgivare och arbetare ute på arbetsplatserna nedlade ett stort frivilligt arbete för arbetarskyddets effektivisering. I förslaget uttalades visserligen en uppskattning av detta arbete, men i sak vore hela förslagets uppläggning ägnad att försvåra och förminska betydelsen av detta frivilliga arbete. Liknande synpunkter uttalas av *handelns arbetsgivareorganisation, försäkringsbolagens förhandlingsorganisation, lantarbetsgivareföreningen, kemiska industrikontoret, handelskammaren i Göteborg* och *samarbetskommittén för byggnadsfrågor.*

I åtskilliga yttranden göres gällande att vissa bestämmelser i förslaget — särskilt föreskrifterna om anmälningsskyldighet i fråga om verksamhet och lokaler samt om förhandsgranskning av byggnadsförslag — skulle föranleda skriveri-, expeditions- och registreringsarbete i orimligt stor omfattning och beröva det produktiva arbetet åtskillig arbetskraft utan motsvarande fördelar ur skyddssynpunkt. Icke minst syntes det vara angeläget att besinna vad dessa förslag skulle betyda i arbetsbelastning för tillsynsorganen själva. Man hade anledning befara att dessas viktigare uppgifter därigenom skulle bli eftersatta. Dylika synpunkter anföras bl. a. av *vattenfallsstyrelsen, kommerskollegium, stadsförbundet* och *vissa handelskamrar.*

Några remissinstanser — däribland *statens institut för folkhälsan, lantbruksstyrelsen, yrkesinspektörerna* och *vissa handelskamrar* — anse förslaget utmärkas av en tendens till alltför stark centralisering, i det att avgörandet av jämförelsevis obetydliga frågor i stor utsträckning tillkomme arbetsrådet.

Möjligheten att för närvarande förverkliga kommitténs förslag i full utsträckning har ifrågasatts av *medicinalstyrelsen.* Styrelsen uttalar att en långt fullständigare och allsidigare sjuk- och hälsovårdsorganisation än den nuvarande utgjorde en nödvändig förutsättning för förslagens genomförande. I sådant hänseende åsyftades bl. a. färdigutbyggandet av den civila tjänsteläkarorganisationen, av skolläkarvården och distriktsvården liksom av den allmänna hälsovårdens hjälpkrafter och det sociala kuratorsväsendet. Med hänsyn därtill funne sig styrelsen icke kunna förorda ett genomförande av kommitténs förslag i full omfattning. Detta uteslöte emellertid icke att styrelsen funne det mycket önskvärt att vissa särskilt angelägna reformer på området omedelbart vidtoges. *Provinsialläkarföreningen* finner en viss diffus slöja av önskedröm vila över betänkandet. Med rådande knappa tillgång på arbetskraft, inom vilken personalgrupp det än gällde, torde det inom den närmaste tiden föreligga ringa utsikter till reformernas framgångsrika realiserande — möjligen till en utbyggnad etappvis.

I flera yttranden yrkas att en särskild arbetarskyddslag upprättas för jordbruk och skogsbruk jämte binäringar. Denna ståndpunkt intages av *socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Västmanlands län, föreståndaren för statens maskin- och redskapsprovningsanstalter, lantbruksförbundet, lantarbetsgivareföreningen* och *Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening.* Som skäl härför anföres att i en sådan lag större hänsyn kunde tagas till jordbrukets och skogsbrukets speciella förhållanden, varjämte man borde kunna erhålla en för arbetsgivare och arbetstagare på detta område mera överskådlig och lättfattlig lagtext. *Lantbruksstyrelsen* utvecklar sin mening på följande sätt.

Försöket att göra lagen tillämplig å jordbruket och dess icke självständiga binäringar har föranlett att ett flertal bestämmelser måst givas ett relativt obestämt innehåll genom tillfogande av förbehåll, innebärande att bestämmelserna skola iakttagas »i den utsträckning, som i varje fall kan anses skälig» eller »i den utsträckning, som med hänsyn till förevarande omständigheter i varje särskilt fall skäligen kan påfordras» o. s. v. Härigenom kommer det att ställa sig vanskligt att avgöra i vad mån en sådan bestämmelse i visst fall äger tillämpning eller icke. Särskilt kommer det att bliva svårt för jordbrukarna och deras arbetstagare, av vilka många ha föga vana vid läsning av lagtext, att tolka lagens innebörd i avseende å de skyldigheter och rättigheter, som åläggas dem. En sådan oklarhet kan förväntas komma att föranleda tvister såväl mellan arbetsgivare och arbetstagare som mellan dessa och tillsynsorganen. Såvitt lantbruksstyrelsen kan finna, har det av kommittén verkställda försöket att på nämnda sätt vidga lagens tillämpningsområde visat, att lagtexten blir alltför omfattande och tillika oklar och svåröverskådlig, om den skall avpassas för tillämpning även å jordbruket. I likhet med reservanten inom kommittén herr Löfvander får lantbruksstyrelsen därför bestämt påyrka, att en särskild arbetarskyddslag uppgöres för jordbruk och skogsbruk jämte binäringar.

Skogsstyrelsen är däremot av den uppfattningen att de modifikationer i fråga om arbetarskyddet, som kunde erfordras för skogsbrukets vidkommande, endast i mindre utsträckning torde behöva ske genom införande av särskilda bestämmelser i lagen. Det torde i många fall visa sig lämpligare att genom en smidig lagtillämpning beakta de särskilda, ofta från plats till plats växlande förhållandena vid skogsarbete.

Kritik mot att i förslaget upptagits bestämmelser vilka åsyftade att skydda även andra än arbetstagare och därmed likställda — nämligen de allmängiltiga stadgandena i 45 och 46 §§ rörande tillverkare, försäljare och installatörer m. fl. — har framförts av *kommerskollegium,* som anser detta förhållande innebära att arbetarskyddslagen skulle bli tillämplig på ett vidsträckt område vilket icke hade något med arbetarskydd att göra. I den mån dessa stadganden icke avsåge arbetsställe, som enligt 1 § fölle under lagen, torde de icke ha sin plats i arbetarskyddslagen. De syntes i stället mera vara att jämföra med andra bestämmelser som åsyftade att trygga allmänheten mot andras ovarsamhet eller andra anledningar till olycksfall. Ifrågavarande paragrafer syntes därför böra utgå, dock borde, intill dess allmängiltiga bestämmelser meddelats om förbud mot leverans av här avsedda anordningar utan skydd, förbudet däremot kvarstå i arbetarskyddslagen, såvitt anginge arbetsplatser varå 1 § ägde tillämpning.

Den lagtekniska utformningen av förslaget kritiseras i åtskilliga yttranden. Sålunda anför *socialstyrelsen,* att det framför allt kunde anmärkas att den föreslagna lagtexten med därvid fogade anvisningar blivit alltför vidlyftig och otymplig. Därtill komme att bestämmel-

serna i åtskilliga fall erhållit en synnerligen vag avfattning. Särskilt föreskrifterna i 11—17 §§ vore alltför detaljerade och av alltför obestämd avfattning för att lämpligen kunna intagas i en författning av lags karaktär. Paragrafernas uppställning och den rent språkliga utformningen avveke f. ö. i betydande grad från vad som hittills varit brukligt i svensk lagtext. Detsamma gällde den särskilda anordningen med till lagen fogade anvisningar av lags karaktär. Dylika anvisningar hade hittills förekommit endast i undantagsfall, bl. a. i skatteförfattningarna, där det varit nödvändigt att utfärda synnerligen detaljerade föreskrifter i lagform. De föreslagna anvisningarna vore därjämte av synnerligen varierande beskaffenhet. Styrelsen ifrågasatte, om det icke vore lyckligare att i lag fixera endast de grundläggande föreskrifterna och upptaga detaljföreskrifterna i en administrativ författning, varjämte eventuellt chefsmyndigheten kunde bemyndigas att inom vissa gränser utfärda bindande anvisningar. Vidare kunde anmärkas, att avgränsningen mot andra författningar i åtskilliga fall, t. ex. 11, 41 och 46 §§, icke ägnats tillräcklig uppmärksamhet. Med hänsyn till det anförda förordade styrelsen att lagförslaget måtte underkastas en grundlig överarbetning. Även *riksförsäkringsanstalten* hemställer under åberopande av liknande synpunkter att förslaget måtte omarbetas. Genom att överflytta detaljföreskrifter till en i administrativ ordning utfärdad författning skulle man vidare vinna, att bestämmelserna lättare och med mindre tidsutdräkt kunde ändras och fullständigas med hänsyn tagen till den ständigt fortgående tekniska utvecklingen. *Vattenfallsstyrelsen* uttalar sig i samma riktning. *Stockholms handelskammare* anser, att lagen borde innehålla blott de grundläggande bestämmelserna och i fråga om direkta åtgärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall innefatta allenast arbetsgivares allmänna skyldigheter. Behovet av förtydligande detaljföreskrifter för särskilda områden syntes kunna tillgodoses genom i administrativ ordning av Kungl. Maj:t eller arbetsrådet utfärdade bestämmelser. Även *järnvägsstyrelsen, lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Malmöhus län, lantbruksförbundet, lantarbetsgivareföreningen, handelns arbetsgivareorganisation* och *försäkringsbolagens förhandlingsorganisation* anse anordningen med särskilda anvisningar till lagtexten göra förslaget invecklat och svåröverskådligt. I några av dessa yttranden betonas att det verkade förvirrande att kommittén i motiveringen till en del anvisningar syntes göra avsteg från sitt principiella uttalande att anvisningarna skulle vara lika bindande som lagtexten.

Jämväl åtskilliga andra remissinstanser ha den uppfattningen att förslaget är alltför detaljerat. *Svenska arbetsgivareföreningen* framhåller att detta förhållande till följd av lagens vidsträckta tillämpningsområde medförde, att man finge bestämmelser som uppenbarligen icke kunde tillämpas inom vissa verksamhetsområden, vilket vore ägnat att minska respekten för lagen. *Läkarförbundet* befarar att detaljrikedomen skulle komma att

i viss mån klavbinda utvecklingen. Mångfalden av föreskrifter kunde vidare ingiva såväl arbetsgivare som arbetstagare den uppfattningen, att lagens bestämmelser helt täckte de yrkeshygieniska och skyddstekniska områdena och att ytterligare ej förutsedda och omnämnda åtgärder vore obefogade.

Från några håll hävdas att den vaga avfattningen av åtskilliga bestämmelser kunde medföra rättsosäkerhet. I vissa yttranden, bl. a. det av *landsorganisationen* avgivna, påtalas den rikliga förekomsten av till innebörden obestämda inskränkningar i lagens regler.

Beträffande kritiken mot särskilda bestämmelser i förslaget må följande nämnas. I en del yttranden göres gällande att det föreslagna tillämpningsområdet för lagen vore onödigt vidsträckt; bl. a. ifrågasättes att lämna det hemindustriella arbetet utanför arbetarskyddslagen. Bestämmelserna om anmälan av nya företag och om förhandsgranskning av byggnadsförslag kritiseras, delvis ganska skarpt, i ett betydande antal yttranden. I fråga om nattarbete för vuxna arbetstagare motsätter man sig på arbetsgivarhåll en skärpning av den nuvarande bestämmelsen, under det att landsorganisationen vill gå längre än kommittén och anser att nattarbete i intet fall borde få bedrivas utan dispens av arbetsrådet. Ganska delade meningar komma till uttryck i frågan om minimiåldern för minderårigs användande till arbete. I ett flertal yttranden yrkas kraftigare begränsning av minderårigs arbetstid än kommittén föreslagit. Åtskilliga remissinstanser motsätta sig förslaget att befogenhet att meddela vitesföreläggande skulle tillkomma distriktschef. Kommitténs förslag att vitesföreläggande och förbud skulle kunna meddelas även i fråga om verksamhet som bedrives av staten har jämväl mött erinringar.

En närmare redogörelse för vad yttrandena i dessa och andra hänseenden innehålla kommer att lämnas i samband med behandlingen i det följande av särskilda avsnitt av kommitténs förslag.

Departementschefen.

Efter hand som den industriella och sociala utvecklingen fortskridit har behovet av särskilda åtgärder för att skydda den mänskliga arbetskraften mot de faror i form av ohälsa och olycksfall, som arbetet kan medföra, framträtt med allt större styrka. Sedan vår första egentliga arbetarskyddslag, 1889 års s. k. yrkesfarelag, år 1912 ersatts av den ännu gällande lagen om arbetarskydd, har industrialiseringen och mekaniseringen av arbetet fortsatt i raskt tempo. Tid efter annan ha också ändringar vidtagits i arbetarskyddslagstiftningen, delvis av ganska omfattande karaktär. Den tid som förflutit sedan lagens tillkomst synes emellertid i och för sig vara anledning nog att till övervägande upptaga frågan om en allmän revision av lagen.

Den på senare år starkt stegrade frekvensen av olycks- och sjukdomsfall i arbete synes också motivera en intensifiering av den förebyggande verksamhet, som arbetarskyddet innefattar.

Det av 1938 års arbetarskyddskommitté framlagda förslaget till ny arbetarskyddslag bygger vidare på den grund som 1912 års lag erbjuder. Förslaget innefattar väsentliga utvidgningar och skärpningar av lagens bestämmelser. I stort sett har förslaget mötts med välvilja vid remissbehandlingen, om än i fråga om förslagets detaljer åtskillig kritik riktats mot detsamma. Behovet av en revision av arbetarskyddslagstiftningen har emellertid så gott som undantagslöst vitsordats i yttrandena. För egen del finner jag, i anslutning till vad jag i det föregående anfört, en revision av arbetarskyddslagen i utvidgande och skärpande riktning påkallad. De allmänna synpunkter kommittén anfört rörande riktlinjerna för en sådan revision kan jag i stort sett ansluta mig till. Jag vill emellertid redan här anmärka, att jag i vissa avseenden hyser starka betänkligheter mot att i lagstiftningen införa så vittsyftande bestämmelser som kommittén i en del fall föreslagit.

Kommittén har betonat att även om förslaget förutsatte en mera utsträckt tillämpning än vad lagstiftningen nu har därav icke följde, att den föreslagna lagstiftningens samtliga bestämmelser skulle äga tillämpning under alla förhållanden. En del av de föreslagna bestämmelserna ha sålunda redan genom sin innebörd och avfattning erhållit begränsad giltighet och andra ha helt undantagits från tillämpning å vissa slag av verksamhet. Det ligger vidare i sakens natur, att arbetarskyddet, som spänner över hela produktionslivets område, icke låter insnöra sig i allmängiltiga regler. Ett vidsträckt utrymme måste lämnas åt skälighetssynpunkter vid avgörande av vad som i det enskilda fallet är lämpligt och möjligt att åstadkomma. Hur lagstiftningen i det särskilda fallet skall tillämpas vid arbetarskyddets praktiska utformning blir därför i väsentlig grad beroende av tillsynsorganens verksamhet och de berörda parternas egna åtgöranden. Utan en aktiv medverkan från arbetsgivare och arbetare och utan en effektiv tillsyn blir även den bästa arbetarskyddslag en lag på papperet. Det är vid sådant förhållande glädjande att kunna konstatera, att förståelsen och intresset för ett rationellt och effektivt arbetarskydd på senare tid vuxit sig allt starkare hos arbetsmarknadens parter samt att värdet av att arbetet, även om det i och för sig icke är förenat med särskilda vådor, bedrives under så sunda och betryggande förhållanden som möjligt alltmera erkänts. Alltjämt torde dock åtskilligt återstå att göra. Jag vill här i anslutning till vad landsorganisationen anfört framhålla angelägenheten av att arbetsmarknadens parter göra klart för sig att, om syftet med arbetarskyddslagstiftningen skall vinnas, stora anspråk ställas på deras självverksamhet och självansvar. Ett väl lett och organiserat lokalt skyddsarbete ute på arbetsplatserna samt en utökad propaganda- och upplysningsverksamhet är enligt min uppfatt-

ning av största betydelse för uppnåendet av sunda och trygga arbetsförhållanden.

Härutöver krävs emellertid en intensifiering av tillsynsverksamheten, icke minst för att bereda arbetsgivare och arbetstagare möjligheter att vid det lokala skyddsarbetet tillgodogöra sig den sakkunskap på arbetarskyddets område, som tillsynsorganen representera. Arbetarskyddskommittén har föreslagit en mycket betydande utökning av tillsynsorganen. Av skäl, som jag i annat sammanhang skall närmare utveckla, har jag icke funnit det möjligt att för närvarande utbygga organisationen i den omfattning som skulle ha varit önskvärd. Bl. a. av denna anledning har jag funnit vissa av kommittén föreslagna utvidgningar av den gällande lagstiftningen icke lämpligen böra realiseras för närvarande. De av kommittén föreslagna bestämmelserna om anmälningsskyldighet och obligatorisk förhandsgranskning av arbetslokaler, vilka skulle föranleda en betydande registrerings- och granskningsverksamhet, har jag sålunda funnit icke böra genomföras annat än i begränsad omfattning. Den effektivisering och förbättring av tillsynsverksamheten, som en utökad organisation möjliggör, bör enligt min mening i första hand inriktas på att åstadkomma sundare och säkrare arbetsförhållanden inom sådana verksamhetsgrenar, där behovet av särskilda åtgärder till skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete är mera framträdande. Härtill kommer att de ifrågasatta åtgärderna skulle kunna bidraga till en icke önskvärd byråkratisering av arbetarskyddet.

Av liknande skäl som de nyss anförda har det synts mig för närvarande icke finnas anledning att under lagstiftningen inbegripa även den statliga och kommunala förvaltningsverksamheten, som hittills fallit utanför arbetarskyddslagstiftningens tillämpningsområde. Vad åter angår lagens tillämplighet på jordbruket finner jag det angeläget att arbetstagarna inom denna näringsgren så långt detta är möjligt jämställas med andra arbetstagargrupper. Jag har därför på denna punkt funnit mig böra i allt väsentligt godtaga kommitténs förslag. Även i övrigt torde i huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén ansett den nya lagen i vissa avseenden böra få ett vidgat tillämpningsområde. Jag är dock icke beredd att göra lagen tillämplig å hemindustriellt arbete. Ej heller har jag kunnat i allo ansluta mig till förslaget i vad detta angår föreskrifter, vilka skola äga tillämpning även utanför förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. I princip har jag emellertid intet att invända mot att sådana föreskrifter liksom hittills upptagas i arbetarskyddslagstiftningen.

En närmare utveckling av min ståndpunkt i nu nämnda hänseenden liksom i fråga om vad kommittén i övrigt föreslagit kommer att lämnas i det följande. I detta sammanhang vill jag emellertid till övervägande upptaga det i flera yttranden behandlade spörsmålet om den författningsmässiga utformningen av arbetarskyddslagstiftningen.

Den nuvarande arbetarskyddslagen har tillkommit genom en sammanslagning och utbyggnad av två äldre lagverk, nämligen 1889 års yrkesfarelag samt 1900 års lag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke. Den innehåller åtskilliga bestämmelser, som icke kunna anses vara av civillags karaktär, utan närmast utgöra administrativa tillämpningsföreskrifter. I än högre grad är detta fallet med det förslag till ny arbetarskyddslag, som arbetarskyddskommittén framlagt. Genom den samtidigt väsentligt utökade omfattningen och specificeringen har lagförslaget därjämte kommit att bli av betydande omfattning. Kommittén har i angivet syfte att underlätta förståelsen av lagtexten samt giva en närmare belysning av densamma till själva lagtexten fogat särskilda anvisningar, vilka enligt vad kommittén uttalat skola anses vara lika bindande som lagbestämmelserna.

I åtskilliga yttranden ha erinringar gjorts mot den utformning författningsbestämmelserna sålunda erhållit. Den kritik som i denna del riktats mot förslaget synes mig tungt vägande. Vad till en början angår förslaget att komplettera lagtexten med anvisningar har denna metod i svensk lagstiftning hittills brukats endast i skatteförfattningar. Jag är för min del icke beredd att förorda dess användande i fråga om en författning av civillags natur. I likhet med vissa av remissinstanserna finner jag vidare systemet med anvisningar icke ägnat att nämnvärt underlätta förståelsen av lagtexten. På det sätt anvisningarna utformats av kommittén innehålla de vidare å ena sidan bestämmelser som otvivelaktigt äro av den vikt, att de böra ha sin plats i själva lagtexten, och å andra sidan föreskrifter, som närmast kunna karakteriseras som motivuttalanden. Huvudparten av vad anvisningarna innehålla är sålunda till största delen sådant, som, därest det överhuvud skall erhålla plats i en författning, bör regleras i administrativ ordning. Såsom nyss framhållits gäller detta även om en del i den nuvarande arbetarskyddslagen förekommande bestämmelser, vilka ha sin motsvarighet i kommittéförslaget. Jag vill härvid erinra om att redan vid tillkomsten av 1912 års arbetarskyddslag vissa antydningar härom gjordes.

Såsom jag tidigare framhållit ligger det i sakens natur att ett stort antal bestämmelser i arbetarskyddslagstiftningen måste få en relativt vag och obestämd utformning såväl med hänsyn därtill att bestämmelserna skola gälla för ett stort antal skilda verksamhetsgrenar som ock därför att tillämpningen bör kunna anpassas efter de från tid till annan ändrade förhållanden, varunder arbete bedrives. Med hänsyn härtill synas mig starka skäl tala för att i själva lagen upptaga endast grunderna för arbetarskyddets utformning ävensom de rent civillagsmässiga föreskrifter som ingå i regleringen av arbetarskyddet. Den exemplifiering av skyddsåtgärder, som upptages i den nuvarande lagen och i starkt utvidgad form återfinnes i arbetarskyddskommitténs förslag, bör däremot enligt min mening i huvudsak utgå ur lagtexten. Bestämmelser av dylikt slag böra i stället utfärdas

i administrativ ordning såsom en allmän tillämpningskungörelse till lagen. En sådan tillämpningskungörelse kan givas väsentligt fylligare avfattning än vad som kan anses lämpligt i fråga om en författning av civillags karaktär. Till kungörelsen torde med fördel kunna överflyttas detaljföreskrifter i vissa ämnen, exempelvis angående utfärdande av arbetsbok för minderåriga m. m. Den här ifrågasatta metoden innebär i själva verket endast en annan utformning av den tankegång, som torde ha legat bakom arbetarskyddskommitténs förslag att till lagtexten foga särskilda anvisningar. Skillnaden blir den att enligt vad jag förordar utfärdandet av tillämpningsföreskrifter inom de gränser som lagstiftningen uppdrager skall ankomma på Kungl. Maj:t, medan enligt arbetarskyddskommitténs förslag hela författningskomplexet skulle erhålla civillags karaktär. Uppenbarligen måste det förra förfaringssättet medföra att av utvecklingen påkallade ändringar och kompletteringar av de mera tekniskt betonade avsnitten av författningskomplexen lättare och smidigare kunna genomföras.

Av dessa skäl vill jag föreslå att den föreliggande lagstiftningsfrågan löses så, att i en författning av civillags karaktär upptagas de grundläggande föreskrifterna om arbetarskyddet, medan det överlåtes åt Kungl. Maj:t att utfärda tillämpningsföreskrifter till lagen. Härutöver bör det givetvis såsom hittills ankomma på det centrala tillsynsorganet att meddela erforderliga råd och anvisningar till ledning vid lagens tillämpning.

Med denna lösning av frågan om arbetarskyddets lagtekniska reglering torde de skäl som anförts till stöd för utfärdandet av en särskild arbetarskyddslag för jordbruket och dess binäringar väsentligen förlora sin bärkraft. Av betydelse i detta sammanhang är emellertid jämväl frågan vilka av de föreslagna bestämmelserna som skola gälla för jordbruket. Jag återkommer till detta spörsmål i det följande.

I enlighet med det anförda har på grundval av kommittéförslaget och de däröver avgivna yttrandena inom socialdepartementet utarbetats ett förslag till ny arbetarskyddslag som avses skola kompletteras av en kungörelse med allmänna tillämpningsföreskrifter till lagen. I det följande skall under särskilda avsnitt en redogörelse lämnas för de viktigare av de frågor som beröras av kommitténs förslag samt den omfattning i vilken dessa ansetts kräva reglering i lag.

Innan jag övergår till en sådan redogörelse vill jag nämna att frågan om en ändrad organisation av tillsynen å arbetarskyddslagstiftningen anmäles av mig i annat sammanhang. Jag ämnar därvid föreslå att, i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag, den centrala ledningen av tillsynsverksamheten anförtros ett nytt ämbetsverk, som skall övertaga jämväl det nuvarande arbetsrådets funktioner. För detta nya ämbetsverk föreslår jag benämningen arbetarskyddsstyrelsen. Kommitténs förslag att utbyta benämningen yrkesinspektionen mot arbetsinspektionen har jag ej funnit anledning godtaga. Vad angår organisationen av yrkesinspektionen

föreslår jag att varje inspektionsdistrikt skall liksom för närvarande stå under ledning av en yrkesinspektör, som till sitt förfogande har underordnad personal. De befogenheter som enligt kommitténs förslag lagts i distriktschefs hand böra sålunda ankomma på yrkesinspektören. Vidare föreslås, att kommunala tillsynsorgan såsom hittills skola finnas i alla kommuner.

II. Särskilda frågor.

Arbetarskyddslagens tillämpningsområde.

Gällande lag.

Arbetarskyddslagen äger i princip tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetare användes till arbete för arbetsgivares räkning, ävensom å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetare användes på sådant sätt (1 § första stycket). Såsom arbetare anses enligt lagen envar, som utför arbete för annans räkning utan att i förhållande till denne vara att anse som självständig företagare (2 §).

Angående praxis vid tolkningen av det nu återgivna stadgandet om tillämpningsområdet anför kommittén bl. a. följande.

Vid tillämpningen av arbetarskyddslagen har stundom uppkommit fråga, huruvida en verksamhet är att anse som rörelse eller särskilt arbetsföretag i lagens mening. Detta har särskilt varit fallet beträffande sådan verksamhet, som bedrives av staten eller kommun. Om dylik verksamhet varit att hänföra till rörelse, har den ansetts inbegripen under lagen. Men även i andra fall, då en verksamhet, som i allmänhet ansetts böra falla under lagen, utövats av staten eller kommun, har lagen som regel ansetts vara tillämplig. Således gäller lagen beträffande sådan verksamhet, som utövas av exempelvis statens järnvägar, statens vattenfallsverk, telegrafverket, kommunala bad-, fattigvårds- och sjukvårdsinrättningar samt elektricitets-, gas- och vattenledningsverk.

Sådan statens verksamhet, som avser allmän förvaltning och rättskipning, d. v. s. den egentliga tjänstemannaverksamheten, har däremot icke inbegripits under lagen. Som exempel på dylik verksamhet kan nämnas rättsväsen, fångvård, skatteväsen, tulltjänst, lantmäteriväsen och den egentliga militärtjänsten. Ej heller har lagen ansetts gälla i fråga om sådan kommunal verksamhet, som utövas av exempelvis brand- och polisväsen, förvaltnings-, skatte- eller andra liknande myndigheter.

Kommittén anför därjämte följande.

Vad beträffar militär verksamhet är gällande arbetarskyddslag tillämplig på allt sådant arbete, som utföres av civila arbetare, i den mån arbetet är hänförligt till rörelse eller särskilt arbetsföretag i lagens mening. Sålunda gäller lagen beträffande arbete, som utföres av civila arbetare vid försvars-

väsendets olika verkstäder och anstalter, såsom ammunitionsfabriker, krutbruk, gevärsfaktori, tyg-, signal- och flygverkstäder, örlogsvarv, snickeri-, skrädderi-, skomakeri- och sadelmakeriverkstäder, bagerier, charkuterier, köks- och tvättinrättningar, värme- och ångcentraler, förråd, vedgårdar, sjukhus och marketenterier. Det arbete, som utföres av militär, civilmilitär och värnpliktig personal vid ifrågavarande verkstäder och anstalter av olika slag, anses däremot ej inbegripet under lagen. Med hänsyn till att lagens tillämpning är begränsad till att gälla rörelse och särskilt arbetsföretag faller ej heller den egentliga militärtjänsten under lagen.

Lagen innehåller vissa inskränkningar i huvudregeln om tillämpningsområdet. Sålunda undantagas helt arbete, som utföres i arbetsgivarens hem eller eljest under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, arbete, som utföres av medlem av arbetsgivarens familj, och arbete, som är att hänföra till skeppstjänst (1 § andra stycket). Vidare äger lagen beträffande arbete inom jordbruket tillämpning allenast i vad den åsyftar att förekomma olycksfall vid användande av maskinella hjälpmedel eller sådana ångpannor, kokare eller andra kärl under tryck, som genom explosion kunna förorsaka olycksfall (1 § tredje stycket). Slutligen föreskrives att lagen i fråga om arbete, som avses i lagen om tillsyn å radiologiskt arbete m. m., skall gälla allenast i vad den angår skydd mot annan skada än sådan som orsakas genom inverkan av röntgenstrålar eller radioaktivt ämne (1 § sista stycket).

Lagens tillämpningsområde kan under vissa förutsättningar utvidgas genom beslut i administrativ ordning. Enligt 7 § 3 mom. äger nämligen Kungl. Maj:t, om arbete som icke är underkastat lagen och ej heller är att hänföra till skeppstjänst i visst fall bedrives under sådana förhållanden, att därmed sysselsatta personer uppenbarligen utsättas för allvarlig fara för olycksfall, förordna att lagen, i vad den åsyftar att förekomma olycksfall, i nödig omfattning skall tillämpas å arbetet. Tillika stadgas, att Kungl. Maj:t äger meddela de föreskrifter som kunna erfordras, då i sådant fall arbetare icke användes till arbete för arbetsgivares räkning.

Såsom tidigare nämnts innehåller lagen vissa föreskrifter, som gälla även utanför det nu angivna tillämpningsområdet, nämligen angående tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner m. m. För dessa stadganden ävensom kommitténs förslag till nya bestämmelser av denna art kommer redogörelse att lämnas i ett senare sammanhang.

Kommitténs förslag.

Såsom framgått av den tidigare lämnade redogörelsen för de av kommittén anförda allmänna synpunkterna beträffande en reform av arbetarskyddslagstiftningen har kommittén ansett, att lagens tillämpningsområde i åtskilliga hänseenden borde utvidgas. Detta har skett dels genom att huvudregeln gjorts vidsträcktare än den nuvarande, dels genom att vissa katego-

rier vilka icke äro att anse som arbetstagare likställts med sådana och dels genom att vissa av de nuvarande undantagen från huvudregeln inskränkts.

Enligt huvudregeln i förslaget (1 § första stycket) skall lagen vara tillämplig å varje verksamhet, vari arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning. De för tillämpningsområdets angivande nu använda uttrycken »rörelse» och »särskilt arbetsföretag» ha sålunda utbytts mot »verksamhet». Härigenom kommer den statliga och kommunala förvaltningsverksamheten, vilken hittills fallit utanför arbetarskyddslagen, att inbegripas under den föreslagna lagen. Ändringen motiveras med att arbetarskyddslagen borde bereda möjlighet att avhjälpa missförhållande med avseende å arbetets sundhet eller säkerhet, oavsett inom vilken verksamhet det förekomme. Beträffande innebörden av begreppet verksamhet uttalar kommittén, att därunder inrymdes icke endast varje yrkesmässigt bedriven verksamhet utan jämväl annat slag av verksamhet eller arbete och detta även om verksamheten eller arbetet vore av relativt tillfällig natur.

Begreppet arbetstagare har i förslaget samma innebörd som begreppet arbetare i gällande lag (2 § a). Verksamhet, vari icke finnes någon arbetstagare, faller enligt huvudregeln utanför lagen. Emellertid föreslår kommittén den utvidgningen, att lagen skall äga tillämpning å verksamhet, som två eller flera personer gemensamt bedriva utan att däri sysselsätta arbetstagare, s. k. kooperativ verksamhet (1 § g). Till stöd för förslaget anföres att yrkesinspektionen vid skilda tillfällen påträffat missförhållanden inom verksamhet av denna art, särskilt beträffande vissa maskiner och ångpannor, och att det måste anses otillfredsställande att inspektionen i dylika fall icke kunde ingripa. Samma förhållande kunde visserligen inträffa beträffande verksamhet, som bedreves av ensam person, men dylik verksamhet hade i regel icke samma omfattning som den här avsedda kooperativa verksamheten. Vidare vore i sistnämnda fall varje delägare beroende av meddelägares vilja för rättelse av missförhållande.

Kommittén har emellertid ansett att lagen icke i sin helhet borde tillämpas å verksamhet av ifrågavarande art utan endast i den begränsade omfattning som angives i anvisningarna till 1 § g). Bland de stadganden som icke skola gälla beträffande sådan verksamhet må nämnas bestämmelserna om raster, natt- och veckovila, om minderårigas och kvinnors användande i arbete samt om skyddsombud och säkerhetskommittéer. Kommittén föreslår vidare att i lagen föreskrives, att delägarna skola fastställa, vem av dem som skall vara att anse såsom arbetsgivare i lagens mening samt att, om så ej skett, varje delägare skall vara ansvarig såsom arbetsgivare i förhållande till den eller de andra.

Om inom en verksamhet, vari arbetstagare sysselsättes och som alltså faller under lagen, arbete utföres även av annan än arbetstagare, gälla lagens

bestämmelser i princip icke beträffande den sistnämndes arbete. Kommittén föreslår emellertid, att vissa personer, vilka icke äro att hänföra till arbetstagare, vid lagens tillämpning skola likställas med sådana. Sålunda skall lagen tillämpas å arbete vid läroanstalt, vilket av elev utföres för vinnande av praktisk utbildning (1 § g). Därvid likställas elev med arbetstagare och den som driver anstalten med arbetsgivare. Som motivering för förslaget anföres, att det ur såväl skydds- som uppfostringssynpunkt vore av betydelse att dylikt arbete inbegrepes under arbetarskyddslagen. Kommittén framhåller att bestämmelsen, ehuru den främst avsåge yrkes-, lärlings- och verkstadsskolor av olika slag, icke vore inskränkt till dylika skolor utan omfattade varje läroanstalt, vid vilken elev hade att för sin utbildning utföra praktiskt arbete. Såsom arbete för vinnande av praktisk utbildning borde även räknas slöjd och husligt arbete vid sådana skolor som folk-, fortsättnings-, flick- och realskolor, högre folkskolor, kommunala mellanskolor, allmänna läroverk och seminarier. Däremot borde laboratoriearbete vid nyssnämnda skolor i allmänhet icke betraktas som sådant arbete, varå lagen vore tillämplig, enär detsamma vanligen finge anses ingå såsom ett led i den teoretiska utbildningen. Kommittén uttalar vidare att de särskilda förhållanden, under vilka arbete av elever vid läroanstalter i regel bedreves, motiverade en viss begränsning av lagens tillämplighet å dylikt arbete. I anvisningarna till 1 § g) föreskrives i enlighet härmed att bestämmelserna om raster, natt- och veckovila, minderårigas och kvinnors användande i arbete samt om skyddsombud och säkerhetskommittéer skola gälla för dylikt arbete endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet.

Vidare föreslår kommittén att arbete som utföres av värnpliktig i viss utsträckning skall falla under arbetarskyddslagen. Dylikt arbete omfattas icke av huvudregeln, enär värnpliktig icke är att anse som arbetstagare i förslagets mening. Kommittén framhåller, att det i ganska stor utsträckning förekomme att värnpliktiga, särskilt icke-vapenföra och vapenfria, användes till arbete, som bedreves på samma eller liknande sätt som civilt arbete av motsvarande slag. Enär de värnpliktiga därvid vore utsatta för samma risker för ohälsa och olycksfall som civila arbetstagare i motsvarande sysselsättning, borde enligt kommittén dylikt arbete, som utfördes av värnpliktiga, vara inbegripet under arbetarskyddslagen. Kommittén föreslår därför att värnpliktig skall vara att likställa med arbetstagare i den mån han inom försvarsväsendet utför sådant arbete, som bedrives väsentligen på samma sätt som civilt arbete av motsvarande slag och som icke är att hänföra till militär övning, eller användes till civilt arbete utom försvarsväsendet (2 § a) andra stycket jämfört med 1 § c). Vad som gäller om värnpliktig skall äga motsvarande tillämpning i fråga om civilförsvarspliktig (anvisningarna till 2 §).

Kommittén uttalar vidare att personer, intagna på arbetshem, sinnessjukhus, alkoholist-, fattigvårds-, sinnesslö- eller andra vårdanstalter eller på straffanstalter, böra likställas med arbetstagare, i den mån de utföra arbete å anstalten.

De bestämmelser för vilka nu redogjorts reglera yttergränserna för den föreslagna lagens tillämpningsområde. Detta inskränkes emellertid genom vissa undantagsbestämmelser. Undantagen äro av betydligt mindre omfattning än de som upptagits i den nuvarande lagen.

Husligt arbete, som utföres i arbetsgivarens hem, och arbete, som är att hänföra till skeppstjänst, anses liksom f. n. böra undantagas från arbetarskyddslagen (1 § a).

Beträffande jordbruket innebär kommitténs förslag en väsentlig utvidgning av arbetarskyddslagens tillämplighet. Med anledning av att i yttranden över kommitténs preliminära förslag yrkats, att en särskild arbetarskyddslag måtte upprättas för jordbruket och dess binäringar, uttalar kommittén att tillräckliga skäl för en sådan speciallagstiftning icke anförts. Snarare talade starka skäl för att jordbrukets arbetstagare tillförsäkrades samma skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete som arbetstagarna på andra arbetsområden, där lagen förutsattes skola gälla utan inskränkning. Som motiv för en utsträckning av lagens tillämplighet å jordbruket åberopar kommittén främst behovet av åtgärder för att nedbringa olycksfallens antal. Kommittén hänvisar till vissa statistiska uppgifter (betänkandet s. 192—194), enligt vilka större delen av olycksfallsriskerna inom jordbruket f. n. fölle utanför arbetarskyddslagens tillämpningsområde. Enligt kommitténs mening borde ett flertal av dessa olycksfallsrisker kunna avlägsnas eller avsevärt minskas genom åtgärder enligt denna lag. En utsträckt tillämpning av lagen finge även anses konsekvent ur den synpunkten, att ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete utginge till jordbrukets arbetstagare utan begränsning med hänsyn till olycksfallsorsaken. Det förebyggande arbetet borde därför givas en räckvidd, som så långt det vore praktiskt möjligt motsvarade tillämpningsområdet för olycksfallsförsäkringslagen. Kommittén ville i detta sammanhang vidare erinra om den strävan efter allmängiltighet som vore utmärkande för modern arbetarskyddslagstiftning.

Ehuru enligt kommitténs mening något direkt hinder icke torde föreligga att utan inskränkning tillämpa lagen å arbete inom jordbruket och dess binäringar, anser kommittén en begränsning av lagens tillämplighet på detta arbetsområde alltjämt vara motiverad med hänsyn till de speciella förhållanden, varunder jordbruksarbetet bedreves på grund av bland annat arbetets beroende av årstid och väderlek samt andra växlande och tillfälliga omständigheter. Beträffande sådan till jordbruket hörande binäring, vilken bedrives som självständig verksamhet, anser dock kommittén lagen böra gälla i sin helhet. Det egentliga jordbruket och osjälvständiga binäringar till

jordbruk föreslås undantagna från vissa av lagens bestämmelser. Dessa inskränkningar äro mera omfattande beträffande det egentliga jordbruket än för binäringarna.

I anvisningarna till 1 § b) angives i vad mån lagens särskilda bestämmelser skola gälla för arbete inom jordbruket och dess osjälvständiga binäringar. Beträffande det egentliga jordbruket — vartill kommittén hänför även boskapsskötsel, husdjursavel och skogsbruk, som bedrivas i samband med brukande av jord — innebär kommitténs förslag i huvudsak, att jordbruket undantages från bestämmelserna om anmälan av verksamhet, om arbetslokaler och personalrum, från vissa av stadgandena till förekommande av ohälsa samt från de rörande minderåriga meddelade föreskrifterna om minimiålder, arbetsbok, arbetstid, nattvila och periodisk läkarbesiktning m. m. Därjämte föreskrives, att vad i vissa paragrafer stadgas skall iakttagas allenast i den utsträckning som med hänsyn till förevarande omständigheter i varje särskilt fall skäligen kan påfordras. Osjälvständig binäring skall vara underkastad, förutom de för det egentliga jordbruket gällande bestämmelserna, även stadgandena om anmälan av verksamhet, om arbetslokaler och personalrum samt om minderårigs arbetsbok, arbetstid och nattvila. Byggnadsarbete för jordbruk eller osjälvständig binäring skall vara likställt med arbete inom osjälvständig binäring.

Arbete inom försvarsväsendet är f. n. underkastat arbetarskyddslagen endast i begränsad omfattning. Enligt den av kommittén föreslagna huvudregeln beträffande lagens tillämpningsområde faller däremot den militära verksamheten i dess helhet under arbetarskyddslagen. Kommittén anser emellertid, med hänsyn till de speciella förhållanden varunder den militära verksamheten utövades, att lagen icke generellt kunde tillämpas på densamma. Den egentliga militärtjänsten, som väsentligen omfattade den militära utbildningen och därmed sammanhängande övningar och arbeten av olika slag, torde sålunda enligt kommitténs mening icke lämpligen kunna inbegripas under lagen. Kommittén föreslår därför, att lagen beträffande av försvarsväsendet för militärt ändamål bedriven verksamhet skall gälla endast i fråga om sådant arbete, som bedrives väsentligen på samma sätt som civilt arbete av motsvarande slag och som icke är att hänföra till militär övning (1 § c). Till militär övning bör enligt kommitténs uppfattning hänföras allt sådant arbete, som kan sägas direkt sammanhänga med den egentliga militära utbildningen. Vad som föreslagits beträffande militär verksamhet skall i tillämpliga delar gälla sådan verksamhet, som utövas av civilförsvaret.

Beträffande arbete, som arbetstagare utför i sitt hem, innebär kommittéförslaget en betydande inskränkning i det nuvarande undantagets räckvidd, i det att lagen föreslås skola äga tillämpning å hemindustriellt arbete (1 § d). Kommittén uttalar utan närmare motivering, att

kommittén ansett att hemindustriellt arbete borde bli föremål för reglering i arbetarskyddshänseende. Vid prövning av frågan huruvida sådant arbete borde falla under arbetarskyddslagen eller regleras i särskild lag hade kommittén funnit det förra alternativet lämpligast.

Rörande spörsmålet, i vilken omfattning lagens bestämmelser böra tillämpas å hemindustriellt arbete, anför kommittén följande allmänna synpunkter.

Beträffande frågan om genomförande av arbetarskyddslagens bestämmelser på förevarande arbetsområde är det givet, att då det hemindustriella arbetet utföres under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, arbetsgivaren i allmänhet ej kan förpliktas att svara för att lagens bestämmelser efterlevas. Det torde också vara nära nog omöjligt för arbetsgivaren att tillse, att exempelvis bestämmelserna om minderårigas ålder och arbetstid iakttagas, när de minderåriga sysselsättas i sina hem. I regel torde arbetsgivaren ej heller anses ha befogenhet att för arbetstagaren föreskriva, hur han skall anordna arbetet i sitt hem. Det är också givet, att arbetsgivaren ej kan åläggas att vidtaga åtgärder beträffande en arbetslokal, som icke tillhör honom. Däremot torde arbetsgivaren självfallet vara skyldig tillse, att maskiner och redskap, som han tillhandahåller arbetstagaren för utförande av det hemindustriella arbetet, äro försedda med erforderliga skydd och i övrigt erbjuda betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall. Det torde även kunna åläggas arbetsgivaren att för arbetstagare i hemindustriellt arbete meddela de anvisningar, som av honom skola iakttagas för att förekomma ohälsa eller olycksfall i arbete. I allmänhet torde det dock ankomma på vederbörande arbetstagare att vidtaga erforderliga åtgärder till skydd mot ohälsa och olycksfall i det hemindustriella arbetet samt tillse, att skäliga anspråk på sundhet och säkerhet i arbetet bliva uppfyllda.

Kommittén framhåller vidare, att tillsynen å lagens efterlevnad inom hemindustrien huvudsakligen måste bli av rådgivande karaktär och bestå i meddelande av praktiska råd och anvisningar.

De närmare detaljerna i fråga om lagens tillämpning å hemindustriellt arbete framgå av anvisningarna till 1 § d).

Kommittéförslaget saknar även motsvarighet till det nuvarande undantaget för arbete, vilket — utan att vara hänförligt till hemarbete — utföres under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande. Kommittén anför härom följande.

I gällande lags undantagsbestämmelse om arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, inbegripas icke blott hemindustriellt arbete utan även vissa andra slag av arbete. Exempel härpå kunna erhållas från bland annat tillämpningen av allmänna arbetstidslagen, som innehåller en liknande bestämmelse. Denna har ansetts tillämplig på bland annat arbete vid s. k. småbrott inom stenindustrien samt arbete, som utföres av resemontörer hos en del företag. Då det gäller efterlevnaden av arbetarskyddslagen och särskilt dess skyddsföreskrifter, torde det icke alltid behöva förutsättas, att arbetsgivaren skall vaka över hur arbetet anordnas. I vissa fall torde det nämligen vara tillfyllest, att arbetsgivaren genom

föreskrifter meddelar arbetstagaren, vad denne har att iakttaga till förekommande av ohälsa och olycksfall i arbetet och hur detta skall anordnas. Med hänsyn till dessa omständigheter och då i undantagsbestämmelsen avsett annat arbete än hemindustriellt endast i mycket ringa omfattning torde förekomma, synes enligt kommitténs mening behov ej föreligga att för något slag av arbete bibehålla bestämmelsen.

Under det att arbete av medlem av arbetsgivarens familj f. n. icke omfattas av arbetarskyddslagen, föreslår kommittén att lagen i princip skall äga tillämpning å sådant arbete. Förslaget ansluter sig till de av kommittén anförda allmänna synpunkterna på arbetarskyddslagstiftningens tillämpningsområde. Kommittén framhåller därjämte, att inspektionsförrättare f. n. icke kunde påfordra att anvisad skyddsåtgärd vidtoges beträffande en maskin, därest arbetsgivaren förklarade, att maskinen komme att användas endast av familjemedlem till honom. Emellertid hade det i dylika fall ej sällan sedermera konstaterats, att även annan arbetstagare än familjemedlem använts till arbete vid maskinen utan att den anvisade skyddsåtgärden dessförinnan vidtagits. Det förtjänade vidare framhållas att vissa konventioner på arbetarskyddets område icke innehölle undantag beträffande familjemedlem och att i andra konventioner undantagits endast rena familjeföretag, dvs. företag vari uteslutande medlemmar av arbetsgivarens familj sysselsattes.

Kommittén föreslår emellertid vissa undantag och begränsningar i fråga om lagens tillämpning å arbete av familjemedlem till arbetsgivaren. Lagen skall sålunda icke gälla i de fall då dylikt arbete utföres i arbetsgivarens bostad. Detta undantag motiveras med att en tillämpning av arbetarskyddslagen i dylika fall skulle komma att medföra ett intrång i hemmet. Vidare undantages arbete av familjemedlem i jordbruk eller osjälvständig binäring till jordbruk. Som skäl för sistnämnda undantag anför kommittén att arbetet vid familjeföretag inom jordbruket med binäringar vanligen utfördes under relativt enkla förhållanden samt att antalet familjeföretag inom jordbruket vore så stort, att någon regelmässig tillsyn å lagens efterlevnad vid desamma icke stode att vinna. Beträffande sådant arbete av familjemedlem, vilket icke omfattas av dessa undantagsregler, föreslår kommittén att lagen skall gälla endast i den utsträckning, som angives i anvisningarna till 1 § c). Den föreslagna regleringen på detta område kan i stort sett sägas innebära att bestämmelserna om anmälan av verksamhet, om förhandsgranskning av byggnadsförslag, om personalrum och om det lokala skyddsarbetet icke skola gälla beträffande rena familjeföretag samt att föreskrifterna om raster, natt- och veckovila, minderåriga (utom 29 §) och kvinnor icke skola tillämpas å familjemedlem till arbetsgivaren.

Beträffande arbete, som avses i lagen om tillsyn å radiologiskt arbete m. m., föreslår kommittén att den nuvarande undantagsbestämmelsen bibehålles (1 § f).

I likhet med vad som nu gäller skall enligt förslaget ändring av lagens tillämpningsområde undantagsvis kunna ske genom beslut i administrativ ordning. Enligt 3 § skall sålunda, där i visst fall arbete, som icke är underkastat lagen och ej heller är att hänföra till skeppstjänst eller militär övning, bedrives under sådana förhållanden, att därmed sysselsatta personer utsättas för allvarlig fara för ohälsa eller olycksfall, arbetsrådet äga föreskriva att lagen, i vad den åsyftar att förekomma ohälsa eller olycksfall, i erforderlig omfattning skall tillämpas å arbetet ävensom meddela de föreskrifter som därvid kunna erfordras. Därjämte stadgas att det skall åligga arbetsrådet att underrätta Kungl. Maj:t om dylik åtgärd.

Kommitténs förslag i denna del avviker från gällande lag främst därigenom att befogenheten att meddela sådant beslut överflyttats från Kungl. Maj:t till arbetsrådet samt att utsträckt tillämpning skall kunna föreskrivas icke blott i fråga om bestämmelserna till förekommande av olycksfall utan även beträffande stadgandena till förebyggande av ohälsa. Därjämte har det i gällande lag före uttrycket »utsättas för allvarlig fara» förekommande ordet »uppenbarligen» uteslutits, enär detsamma ansetts onödigtvis begränsa stadgandets tillämpning.

I 4 § i förslaget har upptagits en bestämmelse, vartill motsvarighet saknas i gällande lag. Enligt detta stadgande äger Kungl. Maj:t, på framställning av arbetsrådet eller efter dess hörande, i visst fall undantaga verksamhet, som är underkastad lagen, eller viss del därav från lagens tillämpning. Dylikt förordnande skall få meddelas endast då synnerliga skäl föreligga därtill.

I motiveringen till detta stadgande anför kommittén att det med hänsyn till den föreslagna lagens vidsträckta tillämpningsområde kunde befinnas nödvändigt att i visst fall undantaga viss verksamhet eller del därav från lagens tillämpning. Enär undantag förutsattes ifrågakomma allenast i extraordinära fall, borde befogenhet att meddela sådant tillkomma endast Kungl. Maj:t. Undantag borde få medgivas endast för visst arbetsställe eller del därav. Det borde kunna avse antingen lagen i dess helhet eller vissa av lagens bestämmelser.

Yttrandena.

Av innehållet i yttrandena rörande frågan om lagens tillämpningsområde må först återgivas några uttalanden av mera allmän innebörd. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* säger sig icke vara övertygad om nödvändigheten eller lämpligheten av en utvidgning beträffande tillämpningsområdet av så stor omfattning som ifrågasatts. Den föreslagna utsträckningen av tillämpningsområdet måste nämligen betydligt försvåra möjligheten att åstadkomma erforderlig kontroll av lagens efterlevnad medelst en regelbundet återkommande inspektion från det allmännas sida även med en mycket kraftig ök-

ning av arbetsinspektionens personal. Förutom den ökade kostnad, som en dylik utvidgning torde kräva, kunde det antagas möta svårigheter att rekrytera befattningarna med lämpliga personer till nödigt antal. *Socialstyrelsen* framhåller, att lagens i princip obegränsade tillämpning på varje arbetsförhållande nödvändiggjorde ett avsevärt antal undantag, enär eljest dess genomförande uppenbarligen i många fall skulle möta stora svårigheter och leda till orimliga krav. Kommittén hade visserligen beaktat detta förhållande och såväl i själva lagtexten som i anvisningarna föreslagit en mångfald inskränkningar och avvikelser. Huruvida dessa lindringar på ett tillfredsställande sätt motsvarade det praktiska livets förhållanden, syntes emellertid i en del fall ovisst, och styrelsen ifrågasatte med hänsyn därtill vissa ändringar i lagens särskilda bestämmelser. Styrelsens tveksamhet i fråga om utvidgningen av lagens tillämpningsområde vore kanske särskilt föranledd av den vidsträckta anmälningsskyldighet, som skulle följa därav. Det kunde ifrågasättas, huruvida icke den bestämmelse, som upptagits i 3 §, vore tillräcklig för att komma till rätta med eventuella missförhållanden inom åtskilliga områden, där tillämpning av lagens föreskrifter eljest sällan skulle bli aktuell. *Landsorganisationen* anför att från synpunkten av arbetstagarnas skyddsbehov ingen anledning funnes att från regeln om lagens giltighet för varje verksamhet göra undantag för vissa arbeten eller arbetsområden, beträffande vilka icke ett arbetarskydd av motsvarande effektivitet säkerställts genom speciallagstiftning.

Kommitténs förslag att bygga huvudregeln för tillämpningsområdet på begreppet verksamhet har i yttrandena med enstaka undantag tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Sålunda uttalar *socialstyrelsen* att utvidgningen icke komme att få så stor betydelse i praktiken, enär de slag av verksamhet, som den avsåge, sannolikt till stor del komme att ha endast föga behov av ingripande, men att den otvivelaktigt kunde anses motiverad från principiell synpunkt. *Landsorganisationen* betecknar den föreslagna huvudregeln såsom en för modern uppfattning självklar bestämning av tillämpningsområdet.

Byggnadsstyrelsen ifrågasätter däremot, huruvida det kunde anses tillräckligt motiverat att göra arbetarskyddslagen tillämplig å statens egentliga tjänstemannaverksamhet. Inom detta verksamhetsområde skulle lagens bestämmelser få betydelse endast i vad de avsåge anordnande av tjänstelokaler samt dessas utförande och utrustning. Såvitt styrelsen kunde finna hade ej några starkare skäl anförts för ändring av nu rådande förhållanden. För myndigheternas vidkommande skulle en tillämpning av lagens bestämmelser medföra avsevärd omgång och icke obetydlig tidsutdräkt vid handhavandet av frågor om anskaffning av förvaltningslokaler. Enligt styrelsens mening borde det avsedda syftet med här berörda bestämmelser, nämligen att bereda tjänstemännen ur hälsosynpunkt lämpliga lokaler, kunna uppnås även utan den kontroll och granskning från tillsynsmyndigheterna, som

kommitténs förslag ifrågasatte. Styrelsen finge anses besitta stor erfarenhet i fråga om byggande och anskaffande i övrigt av förvaltningslokaler, och detta förhållande i förening med de föreskrifter, som redan gällde på förevarande område, måste anses utgöra en tillräcklig garanti för att berättigade krav på lokalernas beskaffenhet skulle bli tillgodosedda. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser, att arbetarskyddslagen icke borde äga tillämpning på statens egentliga tjänstemannaverksamhet. Visserligen borde även för denna verksamhet bestämmelser av enahanda innehåll vara gällande, men länsstyrelsen ville ifrågasätta, huruvida icke dessa borde utfärdas i annan form än som föreslagits. Enklast syntes denna fråga kunna lösas genom att erforderliga föreskrifter inrycktes i de för statens olika verk utfärdade instruktionerna och tjänstereglementena. Därest emellertid lagen ansåges böra äga tillämpning på ifrågavarande verksamhet, syntes det dock knappast rimligt att giva arbetsrådet så vidsträckta befogenheter i förhållande till andra statliga myndigheter, som förslaget innebure. Man skulle eljest kunna tänka sig exempelvis en sådan situation, att ett ämbetsverk beslutat vidtaga viss åtgärd, men att denna sedermera av arbetsrådet förklarades icke böra komma till stånd. Det kunde knappast anses riktigt, att dylika konflikter löstes av någon annan än Kungl. Maj:t.

Frågan om lagens tillämplighet å s. k. kooperativa företag beröres endast i ett fåtal yttranden. *Landsorganisationen* och *kooperativa förbundets styrelse* ha intet att erinra mot förslaget att dylika företag skola falla under lagen. *Socialstyrelsen* finner det tveksamt, huruvida förslaget komme att visa sig genomförbart i praktiken. *Hantverks- och småindustriorganisationen* anser förslaget betänkligt och befarar att dess genomförande skulle kunna medföra komplikationer, särskilt i fråga om tillämpningen av ansvarsbestämmelserna. Dessa syntes förutsätta att om den ene av två kompanjoner drabbades av olycksfall den andre automatiskt skulle i lagens mening betraktas som arbetsgivare och såsom sådan ensam påläggas ansvar för uraktlåtenhet, vartill han icke allena vore orsak. *Sveriges konditorförening* uttalar, att den föreslagna bestämmelsen att den ene av två kompanjoner skall betraktas som arbetsgivare för den andre endast skulle bli en källa till onödiga irritationsmoment.

Kommitténs förslag att lagen skall äga tillämpning å elever vid vissa läroanstalter tillstyrkes eller lämnas uttryckligen utan erinran av *överstyrelsen för yrkesutbildning, landsorganisationen, tjänstemännens centralorganisation, Fredrika-Bremer-förbundet, yrkeskvinnors samarbetsförbund* och *föreningen SAIA*. *Landsorganisationen* ifrågasätter emellertid, om tillräckliga skäl funnes för att från lagens tillämpning undantaga laboratoriearbete vid andra läroanstalter än anstalter för yrkesutbildning, särskilt som laboratoriearbetet i allmänhet torde vara förenat med större olycksfallsrisker än det slöjd- och skolköksarbete, som enligt förslaget skulle inrymmas under lagen. *Överstyrelsen för yrkesutbildning*

förutsätter, att arbetsrådet icke utan att samråda med överstyrelsen komme att föreskriva tillämpning inom yrkesskolväsendet av exempelvis bestämmelserna om minderåriga. Vissa stadganden syntes nämligen icke lämpligen kunna tillämpas på detta område.

I ett flertal yttranden yrkas emellertid att lagen göres tillämplig å elever i mera begränsad utsträckning än kommittén föreslagit. Längst går härvid *länsstyrelsen i Malmöhus län,* som anser att lagen borde äga tillämpning endast å skolor, vilka meddelade industriell eller hantverksmässig undervisning och vari funnes anordningar av ungefärligen samma slag som i industri- och hantverkslokaler. *Skolöverstyrelsen* finner starka skäl föreligga för tvivel om lämpligheten och nödvändigheten av att lägga läroanstalter under överstyrelsens inseende under arbetarskyddslagens tillämpningsområde. Sålunda skulle lagens bestämmelser om granskning av byggnadsärenden innebära en för skoladministrationen mycket tyngande och onödig dubbelkontroll. Vidare utgjorde den numera starkt utbyggda och effektiviserade skolhygieniska verksamheten en god garanti för att sundhetsförhållandena i skolorna stode under tillfredsställande övervakning. Skolmyndigheterna borde emellertid uppmärksamt följa arbetarskyddslagstiftningens tillämpning och äga rätt att vid behov fritt samarbeta med tillsynsorganen. Liknande synpunkter anföras av *Stockholms folkskoledirektion* och *städernas folkskolinspektörsförbund,* vilka föreslå att lagens tillämpning inskränkes till läroanstalter för direkt yrkesutbildning. *Landstingsförbundet* uttalar, att tillräckliga skäl knappast syntes föreligga för att under lagen inbegripa lantmanna- och lanthushållsskolor, husmodersskolor, sömnads- och vävskolor o. d. Dessa skolor stode under kontroll av statlig myndighet, och det torde böra åligga denna att i samråd med yrkesinspektionen meddela eventuellt erforderliga skyddsanvisningar. I varje fall borde icke stadgandena om arbetsbok, läkarbesiktning och lokalt skyddsarbete gälla i förevarande fall. *Kooperativa förbundets styrelse* anser det böra klart angivas, vilka arbeten och vilka slags läroanstalter som skola falla under lagen.

Mot kommitténs förslag att värnpliktig i viss utsträckning skall likställas med arbetstagare har icke någon principiell erinran framställts i yttrandena.

Förslaget att likställa på vårdanstalt intagna personer med arbetstagare har föranlett uttalande endast från *landstingsförbundet,* som finner detsamma väcka stor tveksamhet. Huvudändamålet med anstaltsvistelsen vore erhållande av vård. Arbetsmomentet bleve i flertalet fall av underordnad betydelse och hade närmast karaktären av arbetsterapi. Att ifrågasätta en övervakning från yrkesinspektionens sida av denna verksamhet syntes knappast påkallat eller ens lämpligt.

De föreslagna undantagen beträffande husligt arbete och

skeppstjänst ha allmänt lämnats utan erinran. *Svenska sjöfolksförbundet* anser emellertid sistnämnda undantag böra inskränkas till sådant arbete som ombordanställd utför ombord på fartyget. *Landsorganisationen* förutsätter, att detta spörsmål komme att beaktas i samband med kommitténs behandling av frågan om arbetarskyddet ombord på fartyg.

Ett flertal remissinstanser ha yrkat att en särskild arbetarskyddslag måtte upprättas för jordbruket och skogsbruket. Redogörelse för vad som i denna del anföres har lämnats i det föregående.

Kommitténs åsikt att lagens tillämplighet å jordbruket bör vidgas, delas av alla som yttrat sig i frågan utom *länsstyrelsen i Malmöhus län*, vilken ifrågasätter huruvida något påtagligt behov av den föreslagna utvidgningen kunde anses föreligga. Jordbruket och dess binäringar bedreves i allmänhet under sådana förhållanden att de ej skäligen borde i förevarande hänseende jämställas med andra arbetsgrenar som lagen omfattade. Även om föreskrifterna komme att tillämpas på ett smidigt sätt, torde dock följden bli, att ifrågavarande arbetsplatser ställdes under en inspektion, som komme att verka betungande för såväl näringsutövarna som tillsynsorganen. Därest utvidgningen likväl ansåges böra genomföras, syntes i varje fall skäl föreligga att överarbeta föreskrifterna i ändamål att göra dem mera avpassade för ifrågavarande verksamhet, vilket torde kunna ske utan att en särskild arbetarskyddslag utarbetades för jordbruket och dess binäringar.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter, om jordbruket med binäringar utan väsentliga olägenheter kunde underkastas arbetarskyddslagens föreskrifter i så stor omfattning som föreslagits.

Lantbruksstyrelsen, lantbruksförbundet och lantarbetsgivareföreningen — vilka såsom nämnts önska en särskild arbetarskyddslag för jordbruket med binäringar — uttala som sin mening att jordbrukets arbetstagare i möjligaste mån i arbetarskyddshänseende borde likställas med arbetstagare inom andra områden, men framhålla samtidigt vikten av att de särskilda förhållanden, varunder jordbruksarbetet bedreves, noga beaktades. Mot kommittéförslagets sakliga innehåll i vad angår jordbruket med binäringar ha dessa organisationer framställt erinringar endast i några mindre detaljfrågor.

Från några håll har gjorts gällande, att lagens bestämmelser borde erhålla tillämplighet å jordbruket i större utsträckning än kommittén föreslagit. Sålunda anser *svenska lantarbetareförbundet*, att lagen i sin helhet borde göras tillämplig på jordbruket. *Landsorganisationen* anför, att det torde vara ogörligt att förebringa några från arbetarskyddssynpunkt hållbara skäl för att i fråga om jordbrukets arbetare giva lagen en snävare räckvidd än som föreslagits för andra arbetstagare. Att arbetets natur och lokala förhållanden kunde betinga vissa modifikationer i tillämpningen vore in-

genting för detta arbetsområde speciellt utmärkande och förutsåges för övrigt redan i avseende å de bestämmelser, som enligt förslaget skulle gälla. Landsorganisationen anslöte sig sålunda i princip till den av lantarbetareförbundet uttalade meningen att bärande skäl saknades för en särbehandling av jordbruksarbetet. Den starkt ökade olycksfallsfrekvensen bekräftade behovet av en effektivare reglering och tillsyn av arbetarskyddet på detta område. En sådan effektivisering borde också ligga i jordbrukarnas intresse. Jordbrukets arbetskraftsförsörjning kunde nämligen icke i längden säkerställas, om man på jordbrukarhåll hölle fast vid föreställningen om nödvändigheten av en snävare behandling av jordbrukets arbetskraft i skyddsrättsligt hänseende än som gällde för andra arbetstagare. Ej heller syntes ekonomiska skäl kunna åberopas till stöd för en dylik särbehandling, enär det i varje fall icke numera kunde sägas föreligga starkare skäl att för jordbrukets del beakta denna synpunkt än som kunde anföras för motsvarande hänsyn till andra näringar, helst som varken olycksfallsskydd eller arbetshygieniska anordningar inom jordbruket vore lika kostnadskrävande som exempelvis inom industriella verksamheter. I konsekvens med sin nu angivna uppfattning borde organisationen avstyrka förslaget även i vad detta avsåge undantag för det egentliga jordbruksarbetet. Organisationen avstode likväl därifrån, enär utsikterna att vinna gehör för krav på en över hela området genomförd likställighet finge bedömas som skäligen ringa. Därtill komme att förslaget innebure en icke oväsentlig utvidgning av lagens tillämpning även för det egentliga jordbruket.

Det må i detta sammanhang nämnas, att landsorganisationen vid behandlingen av vissa av lagförslagets särskilda stadganden, som enligt kommitténs förslag icke skola gälla för jordbruket, framställer yrkande om att bestämmelsen göres tillämplig även å det egentliga jordbruket. Sålunda föreslås bl. a. att skyldighet att anmäla verksamhet stadgas för vissa större jordbruk samt att bestämmelserna om personalrum och om minderårigs arbetstid och nattvila skola gälla även beträffande det egentliga jordbruket.

Landsorganisationen framhåller vidare, att kommittén icke anfört någon motivering för den olika behandlingen av självständig och osjälvständig binäring till jordbruk. En sådan kunde knappast heller förebringas. För varje undantag från lagens tillämpning måste tvingande skäl kunna åberopas och som sådana kunde godkännas endast tillämpningshinder som berodde på arbetets beskaffenhet. I detta hänseende funnes ingen skillnad mellan självständigt och osjälvständigt bedrivna näringar. Enligt organisationens mening borde varje vid sidan av egentligt jordbruk bedriven verksamhet av beskaffenhet och omfattning att kunna betraktas som en binäring i allo inrymmas under lagen. I samband med brukande av jord bedrivet skogsbruk borde icke hänföras till jordbruk utom i vad anginge husbehovsavverkning. I övrigt borde sådant skogsbruk betraktas som en binäring och följaktligen,

enligt vad organisationen föreslagit beträffande binäringar, i allo vara underkastat arbetarskyddslagen.

Domänstyrelsen ifrågasätter med hänsyn till att en avsevärd del av landets skogsbruk bedreves i samband med jordbruk, huruvida icke lagen i allo borde äga tillämpning även å sådant skogsbruk. Kommittéförslaget skulle kunna föranleda exempelvis att vid avverkningsarbeten, som utfördes under samma förhållanden på ömse sidor om en rågång, lagen skulle tillämpas på den ena sidan för skogsbruk som självständig näringsgren och på den andra sidan för skogsbruk i samband med jordbruk. *Skogs- och flottningsarbetareförbundet* anför enahanda synpunkter.

Skogsstyrelsen anför att den för skogsbruket föreslagna kategoriklyvningen icke syntes lyckad. Den skulle exempelvis medföra att helt olika bestämmelser kunde komma att gälla vid skogsavverkningar på olika sidor om en rågång eller till och med på samma skog — om en avverkningspost sålts på rot — endast därför att arbetsgivaren i ena fallet samtidigt vore brukare av jord. Den senare skulle sålunda bl. a. kunna utan inskränkning anställa minderåriga även i tungt skogsarbete. Den intima växelverkan, som på kombinerade brukningsenheter rådde med avseende på personalens användning i jordbruks- resp. skogsarbete, gjorde det emellertid varken möjligt eller lämpligt att för allt skogsarbete tillämpa samma lagbestämmelser, åtminstone så länge det egentliga jordbruksarbetet intoge en särställning inom arbetarskyddslagstiftningen. När samma arbetare omväxlande arbetade i jordbruket och i skogen, vore det självfallet svårt att följa skilda regler rörande arbetarskyddet, särskilt i fråga om användandet av minderåriga. En lämpligare lösning av frågan vore enligt styrelsens mening, att sådant skogsarbete på kombinerade brukningsenheter, vid vilket i jordbruket mera stadigvarande sysselsatta personer utnyttjades, inräknades under vad kommittén kallat jordbrukets binäringar. I de fall då skogsbruket hade ovanligt stor omfattning i jämförelse med jordbruket skulle det räknas som självständig binäring, medan skogsbruket i det stora flertalet fall skulle anses som osjälvständig binäring. Vid skogsarbete, som utfördes av för ändamålet — fast eller mera tillfälligt — anställda arbetstagare, torde däremot icke finnas skäl att medgiva några speciella undantag från lagens bestämmelser därför att skogsbruket dreves i samband med jordbruk. Även den sålunda föreslagna gränsdragningen kunde givetvis i vissa fall komma att medföra mindre lyckliga verkningar. Om exempelvis på en avverkningstrakt sysselsattes såväl på gården anställda jordbruksarbetare som särskilt anställda skogsarbetare, skulle delvis skilda bestämmelser gälla för dessa kategorier. Sådana inadvertenser kunde icke undgås, därest jordbruksarbetet skulle bibehålla sin särställning i skyddslagstiftningen. Den av styrelsen föreslagna regeln skulle emellertid troligen medföra mindre olägenheter än kommittéförslaget.

Skogs- och flottledsinspektören anser, att skogsbruk i samband med jordbruk borde behandlas som binäring till jordbruk.

En ledamot av arbetsrådet (herr Rune) finner det ur lagteknisk och framför allt ur praktisk synpunkt föga lyckligt att giva olika bestämmelser för det egentliga jordbruket och dess osjälvständiga binäringar. Gränsdragningen mellan dessa verksamheter kunde nämligen ofta vara mycket vansklig. Med hänsyn därtill syntes det vara mest rationellt att låta samma bestämmelser gälla för det egentliga jordbruket och för osjälvständiga binäringar.

Beträffande det föreslagna undantaget i fråga om visst arbete inom försvarsväsendet uttalar *landsorganisationen,* att bestämmelsen syntes oklar på grund av det uppställda villkoret att arbetet skall väsentligen bedrivas på samma sätt som civilt arbete av motsvarande slag. Undantaget borde, utan att det därigenom inskränktes, kunna angivas omfatta arbete som vore att hänföra till militär övning. *Försvarets civilförvaltning* finner det uppenbart, att arbetarskyddslagen icke kunde tillämpas på militär verksamhet under beredskaps- eller motsvarande förhållanden. *Civilförsvarsstyrelsen* förutsätter att i händelse av beredskap eller krig undantag från lagens tillämpning eller från tillämpningen av vissa av lagens bestämmelser jämlikt 4 § i förslaget komme att meddelas beträffande viss av civilförsvaret utövad verksamhet.

Kommitténs förslag att hemindustriellt arbete skall falla under arbetarskyddslagen tillstyrkes uttryckligen av *landsorganisationen.* I motsats till kommittén anser emellertid organisationen att även bestämmelserna om minderårigs minimiålder, arbetstid och nattvila borde äga tillämpning å dylikt arbete. Organisationen framhåller att dessa föreskrifter, även om rättsliga sanktioner för deras efterlevnad endast undantagsvis skulle kunna komma i fråga, syntes kunna utöva en moralbildande funktion. Även yttrandena från *kooperativa förbundets styrelse, yrkeskvinnors samarbetsförbund* och *föreningen SAIA* gå i tillstyrkande riktning, men de två förstnämnda organisationerna betona samtidigt önskvärdheten av att man i tillämpningen ginge fram med god urskillning och med hänsyn tagen till de särskilda förhållanden, varunder arbetet bedreves.

Övriga som yttrat sig i denna fråga ställa sig tveksamma till förslaget eller avstyrka detsamma. Sålunda framhåller *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län,* att efterlevnaden av skyddsföreskrifterna torde bli svår att kontrollera även med den starkt begränsade tillämplighet som förslaget innebure. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anför följande.

Mot en utsträckning av lagens tillämpningsområde till hemindustriellt arbete ha framförts åtskilliga invändningar, varvid åberopats bl. a. att svårigheter att utöva tillsyn å lagens efterlevnad skulle uppstå, att intrång i den personliga friheten i hemmet komme att ske samt att iakttagandet av

lagens bestämmelser endast i begränsad utsträckning kunde åläggas arbetsgivare. Dessa invändningar äro enligt länsstyrelsens mening i viss mån berättigade. Med hänsyn härtill samt då utredningen enligt länsstyrelsens mening icke visat, att verkligt behov föreligger av tillsyn å hemindustriell verksamhet, finner länsstyrelsen det tveksamt, om den föreslagna utvidgningen härutinnan bör komma till stånd. Inom förevarande område torde lagstiftningens syfte bättre eller åtminstone smidigare kunna ernås genom propaganda och effektivisering av hälsovårdsstadgans bestämmelser.

Kommerskollegium ifrågasätter, om icke en övervakning av hemindustriellt arbete i den utsträckning som föreslagits redan ur principiella synpunkter kunde väcka betänksamhet.

Riksförsäkringsanstalten hemställer, att det hemindustriella arbetet lämnas utanför arbetarskyddslagen. Anstalten framhåller, att denna lag reglerade förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Kommittén hade emellertid här lämnat detta område och föreskrivit att det skulle ankomma på arbetstagaren att tillse att bestämmelserna till förekommande av ohälsa och olycksfall i skälig utsträckning efterlevdes. Att på detta sätt inom lagens ram införa en reglering av ett arbetsområde, som principiellt fölle utanför lagens tillämpningsområde i övrigt, torde varken ur praktiska eller lagtekniska synpunkter kunna anses tillrådligt. Goda skäl kunde säkerligen anföras för att söka ernå förbättrade arbetsförhållanden vid hemindustriellt arbete, men om ett samhällsingripande befunnes erforderligt, borde det enligt anstaltens mening ske genom särskild lagstiftning.

Yrkesinspektören i sjunde distriktet anför, att antalet hemindustriella arbetsställen inom distriktet sannolikt torde överstiga 6 000. Arbetet torde så gott som undantagslöst bedrivas i arbetstagarens bostad. Behovet av tillsyn över denna verksamhet vore ringa eller intet och svarade i varje fall icke på långt när mot de kostnader, som i händelse av lagens tillämpning på dessa arbetsställen skulle komma att åsamkas statsverket för tillsynen å desamma. Om icke lagens tillämpning på hemindustri kunde helt slopas, borde lagen åtminstone icke avse hemindustriellt arbete, som vore förlagt till arbetstagarens bostad.

Hantverks- och småindustriorganisationen säger sig icke kunna biträda kommitténs förslag att utsträcka lagens tillämpning till hemindustriellt arbete. Självfallet borde arbetsgivaren vara skyldig tillse, att maskiner och redskap som han tillhandahölle arbetstagare vore försedda med erforderliga skydd och i övrigt erbjöde betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall, men därutöver syntes lagen icke böra göras tillämplig å hemindustriellt arbete, enär möjligheterna att kontrollera förhållandena inom arbetarens hem vore begränsade. Lagen borde vara tillämplig endast på sådana arbetsställen, där arbetsgivaren vore i tillfälle att utöva verklig tillsyn över arbetet.

Fredrika-Bremer-förbundet anför att om lagens utsträckning till hemindustriellt arbete skulle bli av någon betydelse, det skulle erfordras att till-

synsmyndigheterna sökte i arbetstagarnas hem framtvinga en verklig efterlevnad av lagens skyddsföreskrifter. Detta skulle emellertid innebära en så stor inskränkning i den personliga friheten, att förbundet bestämt avstyrkte förslaget att lagen skulle gälla beträffande hemindustriellt arbete.

Skånes handelskammare anser förslaget innebära ett åsidosättande av hemmens integritet, något som handelskammaren funne principiellt förkastligt. Vidare skulle tillsynen å det hemindustriella arbetet komma att fordra en orimligt stor administrativ apparat. Handelskammaren vore med hänsyn därtill icke övertygad om lämpligheten av kommitténs förslag i denna del.

Kommitténs förslag beträffande arbete av familjemedlem till arbetsgivaren tillstyrkes uttryckligen av *kooperativa förbundets styrelse, yrkeskvinnors samarbetsförbund* och *föreningen SAIA*.

Landsorganisationen vill däremot ytterligare utsträcka lagens tillämplighet å familjemedlemmar. Enligt organisationens mening saknades skäl att stadga någon särbehandling av familjemedlemmar. Lagen borde därför givas total tillämpning på såväl blandade som rena familjeföretag. Till stöd för sitt förslag att arbete av familjemedlem, vilket vore förlagt till arbetsgivarens bostad, helt skulle undantagas från arbetarskyddslagen hade kommittén allenast anfört, att en tillämpning av lagen i dessa fall skulle medföra intrång i hemmet. Intrånget skulle tydligen bestå i den inspektion som någon gång kunde ifrågakomma. Att denna säkerligen lika sporadiska som kortvariga förrättning skulle mera allvarligt äventyra hemfriden vore föga antagligt. Undantaget vore från arbetarskyddssynpunkt oegentligt och ej heller påkallat av något annat legitimt skäl. Såsom grund för det av kommittén föreslagna totala undantaget för familjemedlem, som sysselsattes i jordbruk eller osjälvständig binäring till jordbruk, hade anförts att jordbruksarbete bedrivet av familjemedlemmar ansetts vara av enklare beskaffenhet än samma arbete utfört av lejd arbetskraft — en tydligen ogrundad åsikt. Däremot vore kommitténs omdöme att med hänsyn till det stora antalet familjeföretag inom jordbruket någon regelmässig tillsyn å lagens efterlevnad icke stode att vinna riktigt, dock blott om det preciserades att gälla med hänsyn till nuvarande inspektionssystem och inspektionspraxis. Med arbetsinspektionens ökade personalresurser komme det anförda skälet för ett undantag — om det över huvud kunde godkännas som skäl — att försvagas. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* finner ej tillräckliga skäl föreligga att undantaga familjeföretag inom jordbruket. Åtskilliga sådana företag dreve mycket intensifierade jordbruk med stora maskinparker.

Länsstyrelsen i Malmöhus län ifrågasätter, huruvida lagen borde omfatta rena familjeföretag.

Hantverks- och småindustriorganisationen anser det omotiverat att utsträcka lagen att omfatta även familjemedlemmar och föreslår att det nu gällande undantaget för familjemedlemmar bibehålles.

I några yttranden yrkas undantag för vissa slag av verksamhet, som enligt kommitténs förslag skulle falla under arbetarskyddslagen. Sålunda föreslår *luftfartsstyrelsen* att den civila luftfarten undantages. Styrelsen anför, att luftfarten liksom skeppstjänsten bedreves under så speciella förhållanden att de föreslagna allmänna skyddsreglerna endast i mycket begränsad omfattning torde kunna tillämpas. Därtill komme, att luftfarten till stor del vore föremål för internationell reglering. Huvuddelen av de speciella skyddsföreskrifter som erfordrades utfärdades av styrelsen i egenskap av luftfartsmyndighet. Bestämmelsernas efterlevnad övervakades främst av luftfartsinspektionen och trafikavdelningen. I sin kontrollerande verksamhet hade dessa organ att beakta icke blott trafikanternas säkerhet utan i lika hög grad de anställdas trygghet mot ohälsa och olyckshändelser. På grund av de speciella tekniska och andra erfarenheter samt den kännedom om internationella föreskrifter som erfordrades för utfärdandet av skyddsregler på detta område vore det nödvändigt att nuvarande ordning med styrelsen som reglerande och inspekterande myndighet bibehölles beträffande alla med drifttjänsten inom luftfarten sammanhängande förhållanden. Att den civila luftfarten undantoges från arbetarskyddslagen uteslöte icke att styrelsen, i den mån tekniska möjligheter därtill funnes och internationella regler icke lade hinder i vägen, vid utövandet av nämnda funktioner i görligaste mån beaktade de principer som uppställts i den föreslagna lagen.

Svenska arbetsgivareföreningen, södra Sveriges stuvareförbund, Norrlands stuvareförbund och *Skånes handelskammare* ifrågasätta under åberopande av stuverifackets egenartade arbetsförhållanden, om icke stuveriverksamheten kunde utbrytas ur arbetarskyddslagen och i stället göras till föremål för behandling i samband med frågan om arbetarskyddet ombord på fartyg.

Sveriges fastighetsägareförbund och *Sveriges fastighetsägares arbetsgivareförbund* hävda, att arbetarskyddslagen ej borde gälla beträffande fastighetsskötsel, enär arbetsgivaren därvid ej hade möjlighet att vaka över arbetets anordnande.

Mot det sakliga innehållet i bestämmelserna om ändring av lagens tillämpningsområde genom beslut i administrativ ordning har erinran framställts endast av *kooperativa förbundets styrelse*, som anser att befogenhet att utsträcka lagens tillämpning icke borde tillkomma arbetsrådet utan allenast Kungl. Maj:t.

Departementschefen.

Den gällande arbetarskyddslagen har ett vidsträckt tillämpningsområde. Den omfattar med några mindre betydande undantag hela näringslivet samt i stor utsträckning även statens och kommunernas verksamhet, dock icke den egentliga förvaltningstjänsten. För jordbruket gäller emellertid lagen endast i vad den avser att förebygga olycksfall vid användande av maskiner, ångpannor o. d.

Arbetarskyddskommittén har, med utgångspunkt från att arbetarskyddslagstiftningen i princip bör vara allmängiltig, föreslagit vissa utvidgningar av lagstiftningens nuvarande tillämpningsområde. Enligt huvudregeln i kommittéförslaget skall lagen äga tillämpning å varje verksamhet, vari arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning. De i gällande lag använda uttrycken »rörelse» och »särskilt arbetsföretag» ha sålunda utbytts mot »verksamhet». Den föreslagna avfattningen skulle medföra främst den utvidgningen av lagens tillämpningsområde, att lagen skulle komma att omfatta jämväl den statliga och kommunala förvaltningsverksamheten. Med hänsyn till kommitténs uttalanden om innebörden av begreppet verksamhet vill det dessutom synas, som om avsikten varit att tillfälliga arbeten skulle inbegripas under lagen i större utsträckning än hittills.

Den av kommittén föreslagna huvudregeln är densamma som upptogs i det förslag till arbetarskyddslag, vilket remitterades till lagrådet år 1911. Vid sin granskning av förslaget anmärkte lagrådet, att tillämpningsområdet utsträckts längre än behovet föranledde, vilket särskilt visade sig i fråga om sådan statens verksamhet, som utövades för uppfyllandet av statens ändamål, dvs. den egentliga tjänstemannaverksamheten. Lagrådet framhöll bl. a. att vid denna verksamhet i regel icke torde förekomma missförhållanden av den art förslaget avsåge samt att i allt fall behovet av skydd till förekommande av tänkbara sådana missförhållanden, t. ex. ohälsa i följd av arbetslokalers osundhet, uppenbarligen borde tillgodoses i helt andra former än genom kontrollföreskrifter i en författning av allmän civillags natur. Vidare ansåg lagrådet att det sagda i huvudsak ägde motsvarande tillämpning å kommunal verksamhet. Lagrådet föreslog med anledning härav att tillämpningsområdet skulle anknytas till begreppen rörelse och särskilt arbetsföretag. I enlighet med lagrådets förslag fick stadgandet i 1912 års proposition den lydelse som ännu gäller. Vid propositionens avlåtande uttalade föredragande departementschefen att den av lagrådet förordade inskränkningen å ena sidan i huvudsak allenast medförde ett uteslutande av sådana slag av verksamhet, för vilka lagen ej kunde få någon större praktisk betydelse, men å andra sidan vore ägnad att undanröja åtskilliga, i viss mån berättigade invändningar och betänkligheter. För min del finner jag att lagrådets erinringar i allt väsentligt fortfarande äga giltighet. Lagens bestämmelser skulle, såsom byggnadsstyrelsen framhållit, i

fråga om förvaltningsverksamheten få betydelse huvudsakligen såvitt de anginge anordnande av tjänstelokaler samt dessas beskaffenhet och utrustning. Av skäl, som jag skall närmare utveckla i ett senare sammanhang, anser jag i motsats till kommittén att frågan om arbetslokalers beskaffenhet i huvudsak bör regleras icke i arbetarskyddslagen utan i byggnadsförfattningarna. Om lagen skulle gälla den statliga förvaltningsverksamheten, måste man vidare enligt min mening i allt fall undantaga sådan verksamhet från lagens bestämmelser om förelägganden och förbud, en omständighet som ytterligare skulle minska den praktiska betydelsen av lagens tillämplighet å nämnda verksamhet. Den inspektion över förvaltningsverksamheten som ur arbetarskyddssynpunkt kan anses erforderlig torde kunna ordnas utan att lagen göres tillämplig å sådan verksamhet. Av nu anförda skäl anser jag, att den statliga och kommunala egentliga tjänstemannaverksamheten fortfarande bör lämnas utanför arbetarskyddslagen. Jag förutsätter därvid att såväl statliga som kommunala förvaltningsmyndigheter skola låta sig angeläget vara att samråda med tillsynsorganen, så snart behov därav kan anses föreligga.

Enligt den av kommittén avsedda tolkningen av begreppet verksamhet skulle lagen åtminstone i viss utsträckning tillämpas å tillfälligt arbete, även då detta icke inginge i rörelse eller vore av sådan beskaffenhet, att det kunde betecknas som särskilt arbetsföretag. I anslutning härtill vill jag framhålla, att det år 1911 till lagrådet remitterade förslaget — vilket såsom nämnts byggde på begreppet verksamhet — innehöll ett stadgande, enligt vilket från lagens tillämpning skulle undantagas arbete av tillfällig beskaffenhet, vilket icke utfördes i någon av arbetsgivaren såsom näring eller eljest på yrkesmässigt sätt utövad verksamhet. För min del kan jag ej finna att den av kommittén föreslagna utvidgningen skulle kunna få någon nämnvärd betydelse ur arbetarskyddssynpunkt; däremot skulle en tillämpning av lagens bestämmelser å tillfälliga arbeten, särskilt föreskrifterna rörande minderåriga, ej sällan komma att framstå som opåkallad och direkt obillig.

Med hänsyn till vad som nu anförts och då det ej heller i övrigt synes föreligga något behov av att ändra den nuvarande huvudregeln angående lagens tillämpningsområde vill jag förorda att densamma bibehålles. Lagen bör sålunda i princip äga tillämpning å varje rörelse, industriell eller icke, vari arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning, ävensom å hus-, väg- eller vattenbyggnad, vattenavledning eller annat dylikt särskilt arbetsföretag, vari arbetstagare användes på sådant sätt.

Enligt den nu återgivna huvudregeln faller verksamhet, vari icke finnes någon arbetstagare, utanför lagen. Kommittén har föreslagit den utvidgningen av tillämpningsområdet, att lagen skall gälla beträffande dylik verksamhet, såframt den drives gemensamt av två eller flera personer, s. k.

kooperativ verksamhet. F. n. förutsättes för ingripande mot missförhållande inom verksamhet av detta slag ett förordnande av Kungl. Maj:t i det särskilda fallet med stöd av 7 § 3 mom. arbetarskyddslagen. För min del tillstyrker jag kommitténs förslag i denna del, vilket i yttrandena med något enstaka undantag lämnats utan erinran. Däremot vill jag i likhet med några remissinstanser ifrågasätta lämpligheten av kommitténs förslag att delägarna i verksamheten bland sig skulle utse en som skulle betraktas såsom arbetsgivare samt att, om så ej skett, varje delägare skulle vara ansvarig, som om han vore arbetsgivare i förhållande till den eller de andra. Om man skall kunna lägga hela ansvaret på en av delägarna, måste denne få rätt att ensam vidtaga skyddsåtgärder på samtliga delägares bekostnad. Av flera skäl torde emellertid en sådan regel icke vara lämplig, bl. a. synes den strida mot de principer på vilka lagstiftningen om enkla bolag vilar. Vissa enkla bolag äro redan f. n. underkastade arbetarskyddslagen, nämligen sådana, vari någon arbetstagare sysselsättes. I dylikt fall lärer arbetsgivaransvaret åvila samtliga delägare. Även då verksamheten drives utan biträde av arbetstagare synes den regeln böra gälla, att delägarna kollektivt anses som arbetsgivare. Härav uppstår visserligen den ur teoretisk synpunkt egendomliga konsekvensen att delägare som utför arbete på samma gång betraktas såsom arbetsgivare och arbetstagare, men några praktiska olägenheter torde denna konstruktion icke medföra. I likhet med kommittén finner jag erforderligt, att sådan verksamhet, varom här är fråga, undantages från vissa av lagens bestämmelser. Beträffande undantagens omfattning är jag i sak ense med kommittén bortsett från att enligt min mening bestämmelserna i 26 § i departementsförslaget, vilka möjliggöra inskridande mot missförhållanden i fråga om minderårigs arbete, böra äga tillämpning i förevarande fall.

Kommittéförslaget innebär även i andra avseenden att avsteg skall göras från principen att ett förhållande mellan arbetsgivare och arbetstagare måste föreligga för att lagen skall vara tillämplig. Enligt förslaget skola nämligen vissa personer, som icke äro arbetstagare, likställas med sådana. Sålunda skall lagen äga tillämpning å arbete vid läroanstalt, vilket elev utför för vinnande av praktisk utbildning. I yttrandena har icke någon principiell invändning gjorts mot att lagen utsträckes till elever. Däremot råda delade meningar om hur långt man därvid bör gå. För min del anser jag kommitténs förslag vara onödigt vidsträckt. De flesta läroanstalterna äro redan nu underkastade inspektion, som visserligen främst avser själva undervisningen men även omfattar exempelvis de hygieniska förhållandena. Något verkligt behov av att arbetarskyddslagen göres tillämplig å elever synes knappast föreligga annat än beträffande arbete, som är förenat med fara av den art att anlitande av yrkesinspektionens speciella sakkunskap kan anses påkallad. En begränsning till för yrkesutbildning avsedda skolor

synes därför motiverad. Tillräckliga skäl synas icke heller föreligga att utsträcka lagen till att omfatta exempelvis arbete i handelsskolor eller hushållsgöromål eller kvinnlig slöjd eller enklare träslöjd. Däremot kan jag icke utan vidare förorda att, såsom yrkats i några yttranden, alla läroanstalter under skolöverstyrelsens tillsyn undantagas från arbetarskyddslagen. Då det måste anses önskvärt att det närmare utredes, vilka läroanstalter och vilka arbeten som i enlighet med vad nu anförts böra omfattas av lagen, torde Kungl. Maj:t böra erhålla bemyndigande att meddela närmare föreskrifter om lagens tillämplighet å läroanstalter. Dessa föreskrifter torde — i likhet med vad som skett vid angivandet av tillämpningsområdet för 1916 års olycksfallsförsäkringslag å elever — böra få formen av en förteckning över anstalterna i fråga.

Vad angår frågan om undantag för arbete av elever från vissa av lagens bestämmelser anser jag det varken behövligt eller lämpligt att, såsom kommittén föreslagit, den centrala tillsynsmyndigheten skulle äga förordna om tillämpning å sådant arbete av stadgandena om raster, natt- och veckovila, minderårigas och kvinnors användande i arbete samt om det lokala skyddsarbetet. Jag föreslår därför, att nämnda stadganden helt undantagas, bortsett från bestämmelserna i 26 § i departementsförslaget, vilka synas böra gälla. Att stadgandena om det lokala skyddsarbetet undantagits hindrar självfallet icke att skyddsombud utses, om så i visst fall finnes lämpligt.

Enligt kommitténs förslag skall värnpliktig vara likställd med arbetstagare. Med hänsyn till vad kommittén föreslagit i fråga om lagens tillämplighet å arbete inom försvarsväsendet skulle detta innebära, att lagen skulle gälla, då värnpliktig utförde sådant arbete inom försvarsväsendet som bedreves väsentligen på samma sätt som civilt arbete av motsvarande slag och icke vore att hänföra till militär övning eller då han användes till civilt arbete utom försvarsväsendet. I yttrandena har icke någon principiell erinran framställts mot förslaget att likställa värnpliktig med arbetstagare och jag finner för min del goda skäl tala för detsamma. Arbetarskyddslagen bör sålunda äga tillämpning å värnpliktigs användande till arbete av sådan beskaffenhet att det faller under lagen, om det utföres av arbetstagare. Med den huvudregel angående lagens tillämpningsområde, som jag förordat, skulle detta medföra, att lagen komme att gälla i den mån arbetet kunde anses hänförligt till rörelse eller särskilt arbetsföretag. Kommittén har räknat upp åtskilliga slag av verksamhet inom försvarsväsendet, som enligt nuvarande praxis ansetts falla under arbetarskyddslagen. Denna uppräkning är uppenbarligen icke avsedd att vara fullständig. Sålunda torde inom försvarsväsendet bedrivas byggnads- och anläggningsverksamhet, som otvivelaktigt är att betrakta såsom särskilt arbetsföretag i lagens mening. I detta sammanhang må nämnas att enligt vad kommittén uppgivit gällande arbetarskyddslag icke ansetts tillämplig å arbete, som militär eller civil-

militär personal utfört inom sådan verksamhet, varom här är fråga. I likhet med kommittén ifrågasätter jag, om denna ståndpunkt är riktig. Enär den anställda militära och civilmilitära personalen uppenbarligen måste betraktas som arbetstagare, bör nämligen enligt min mening arbetarskyddslagen anses omfatta arbete av dylik personal, vilket utföres i rörelse eller vid särskilt arbetsföretag, exempelvis under tjänstgöring vid en till försvaret hörande fabrik eller verkstad. Beträffande såväl den anställda som den värnpliktiga personalen bör emellertid beaktas att, såsom kommittén framhållit, den egentliga militärtjänsten icke lämpligen lärer kunna inbegripas under lagen. Om exempelvis ett brobyggnads- eller befästningsarbete utföres såsom militär övning, bör lagen sålunda icke anses tillämplig å detsamma. Något särskilt stadgande härom synes emellertid icke erfordras.

Enlig kommitténs förslag skulle även civilförsvarspliktig vara likställd med arbetstagare. Med den av mig förordade huvudregeln angående lagens tillämpningsområde kommer endast sådan verksamhet inom civilförsvaret som kan anses utgöra rörelse eller särskilt arbetsföretag att vara underkastad lagen. I fredstid torde civilförsvarspliktig näppeligen användas till sådant arbete och under beredskap eller krig lärer arbetarskyddslagen icke lämpligen böra tillämpas å civilförsvarspliktig. Med hänsyn härtill synes anledning saknas att likställa civilförsvarspliktig med arbetstagare.

Kommittén har vidare ansett att på vårdanstalt intagna personer borde likställas med arbetstagare, då de utförde arbete å anstalten. Enligt min mening synes det befogat att de intagnas arbete å vissa vårdanstalter underkastas tillsyn från yrkesinspektionens sida. Såväl vid vården av socialt missanpassade som inom sjukvården har på senare år arbetsmomentet fått allt större betydelse. Åtskilliga anstalter, särskilt en del fångvårds- och alkoholistanstalter, förfoga över en betydande maskinell utrustning. Det synes emellertid tillräckligt att utsträcka lagens tillämplighet till i huvudsak sådana vårdanstalter, där de intagna kunna kvarhållas tvångsvis. Av nu anförda skäl föreslår jag att den som är intagen på fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt, allmän alkoholistanstalt eller fattigvårdsanstalt eller å sinnessjukhus eller annan anstalt för vård av sinnessjuka likställes med arbetstagare, i den mån han å anstalten utför arbete efter anvisning av anstaltsledningen. Vissa av lagens särskilda bestämmelser torde emellertid icke böra gälla beträffande sådant arbete. Undantagen synas böra få samma omfattning som föreslagits i fråga om elever vid läroanstalt.

Hittills har närmast behandlats frågan om yttergränserna för arbetarskyddslagens tillämpningsområde. Kommittéförslaget innehåller liksom gällande arbetarskyddslag undantagsbestämmelser, som inskränka detta område. Därjämte har kommittén föreslagit att vissa slag av arbete skulle undantagas från en del av lagens bestämmelser. Enär husligt arbete icke faller

under departementsförslagets huvudregel angående lagens tillämpningsområde, bortfaller kommittéförslagets undantagsbestämmelse för sådant arbete. I likhet med kommittén anser jag, att det i gällande arbetarskyddslag upptagna undantaget för arbete, som är att hänföra till skeppstjänst, bör bibehållas. Inom kommittén pågår f. n. utredning av frågan om arbetarskyddet ombord på fartyg.

Såsom tidigare nämnts äger gällande arbetarskyddslag tillämpning å jordbruket — varunder jämväl torde inbegripas skogsbruk i samband med jordbruk ävensom osjälvständiga binäringar till jordbruk — endast i vad den åsyftar att förebygga olycksfall vid användande av maskinella hjälpmedel och farliga tryckkärl. Kommitténs förslag innebär en särskilt ur principiell synpunkt betydande utvidgning av lagens tillämplighet å jordbruket, men detta skall fortfarande vara undantaget från en del av lagens bestämmelser. Inskränkningarna äro mera omfattande beträffande det egentliga jordbruket än för osjälvständiga binäringar.

Av remissinstanserna är det endast ett par länsstyrelser som ifrågasatt lämpligheten av att utvidga lagens tillämplighet å jordbruket i den omfattning, som kommittén föreslagit. De organisationer, som företräda företagarna inom jordbruket, synas sålunda i sak knappast haft något att invända mot förslaget. Däremot ha såväl dessa organisationer som åtskilliga andra remissinstanser kritiserat förslaget ur lagteknisk synpunkt och ifrågasatt en särskild arbetarskyddslag för jordbruket.

För en utsträckning av lagens tillämplighet å jordbruket talar icke blott att samhället såvitt möjligt i skyddsrättsligt hänseende bör likställa jordbrukets arbetstagare med arbetstagare inom andra områden utan även ett praktiskt behov. Olycksfallsrisken inom jordbruket är betydande; den är större än inom vissa industrigrenar. Även om många olycksfallsanledningar inom jordbruket äro av sådan art, att skyddsåtgärder näppeligen kunna vidtagas mot desamma, torde det likväl bland de olycksfallsrisker, som f. n. icke nås av arbetarskyddslagen, finnas åtskilliga vilka skulle kunna avlägsnas eller minskas genom dylika åtgärder, t. ex. bristfälliga skullgolv, oskyddade foderluckor, bristfälliga stegar och trappor, olämpliga eller bristfälliga redskap och verktyg ävensom vissa med användningen av giftiga eller frätande ämnen eller sprängämnen förbundna faror. I stor utsträckning torde ett fullgott skydd mot dylika olycksfallsanledningar kunna åstadkommas genom relativt enkla och föga kostnadskrävande anordningar. Även i åtskilliga andra hänseenden synes en utsträckning av lagens räckvidd i fråga om jordbruket kunna få praktisk betydelse.

I enlighet med det anförda anser jag det principiellt riktigt att jordbruket i arbetarskyddshänseende jämställes med andra näringsgrenar. Med hänsyn till att en fullständig likställighet åtminstone f. n. skulle medföra praktiska tillämpningssvårigheter, torde det dock vara påkallat att jordbruket fortfarande får intaga en viss särställning. Med den utformning

själva lagen erhållit i departementsförslaget synes det emellertid knappast kunna komma i fråga att undantaga jordbruket från mer än några få bestämmelser. Vid sådant förhållande torde anledning saknas att, såsom i en del yttranden yrkats, reglera jordbrukets arbetarskydd i en särskild lag. Även den allmänna tillämpningskungörelsen till lagen bör enligt min mening kunna omfatta jämväl jordbruket. För jordbrukets del komma visserligen åtskilliga av kungörelsens bestämmelser att sakna betydelse, men motsvarande torde gälla om en hel del andra verksamhetsgrenar. Sålunda kommer bl. a. inom handel, transportverksamhet och vissa slag av anläggningsverksamhet utrymme i allmänhet att saknas för tillämpning av de talrika föreskrifter, som närmast taga sikte på förhållandena inom industrien. Särskilt med hänsyn till de växlande förhållandena även inom en och samma huvudgrupp av verksamhet skulle det icke innebära några nämnvärda fördelar att utfärda särskilda allmänna tillämpningskungörelser för de olika huvudgrupperna. Däremot skulle ett dylikt förfarande otvivelaktigt vara förbundet med vissa nackdelar. Det syfte, som ligger bakom yrkandena om tiliskapandet av en särskild arbetarskyddslag för jordbruket, synes bäst kunna tillgodoses genom utfärdandet av praktiska anvisningar för lagens tillämpning på detta arbetsområde. Det torde böra ankomma på arbetarskyddsstyrelsen att utarbeta en sådan vägledning.

I detta sammanhang vill jag framhålla att även om i huvudsak samma bestämmelser skola gälla för jordbruket som för andra näringsgrenar detta givetvis icke innebär, att lika stränga krav på skyddsanordningarnas beskaffenhet uppställas i fråga om jordbruket som beträffande exempelvis industrien. Att vid lagens tillämpning tillbörlig hänsyn bör tagas till de särskilda förhållandena inom jordbruket följer redan av den grundsats om skälighetsprövning, som kommit till uttryck i lagens huvudstadgande angående arbetsgivares skyldigheter. F. ö. må framhållas, att gällande arbetarskyddslags tillämpning å jordbrukets maskiner icke synes ha givit anledning till klagomål om bristande hänsynstagande till jordbrukets förhållanden.

Jag övergår härefter till spörsmålet om undantag för jordbrukets del från vissa av lagens särskilda stadganden. Enligt kommitténs förslag skulle såsom nämnts undantagen bli något mera omfattande i fråga om det egentliga jordbruket än beträffande osjälvständiga binäringar till jordbruk. Landsorganisationen har för sin del ansett att lagen i allo borde gälla för osjälvständig binäring. Ur praktisk synpunkt synes det emellertid föga lyckligt att på detta sätt göra en skillnad mellan det egentliga jordbruket och osjälvständiga binäringar till jordbruk. Redan själva gränsdragningen mellan det egentliga jordbruket och osjälvständiga binäringar torde vara mycket vansklig. Vid jordbruksföretag med osjälvständig binäring torde vidare de anställda ofta växelvis sysselsättas inom själva jordbruket och i binäringen. Det skulle därför otvivelaktigt medföra vissa olägenheter om

exempelvis den minderåriga personalen skulle vara underkastad olika bestämmelser beroende på om den minderårige för tillfället arbetade inom jordbruket eller i binäringen. I detta sammanhang må erinras om att enligt lantarbetstidslagen samma regler gälla för osjälvständiga binäringar som för det egentliga jordbruket, medan självständiga binäringar falla under allmänna arbetstidslagen. Om man även i arbetarskyddslagen likställde osjälvständiga binäringar med det egentliga jordbruket, skulle bestämmelserna om lagens tillämplighet å jordbruket kunna göras betydligt enklare än enligt kommitténs förslag, något som synes vara i hög grad önskvärt. En sådan likställighet torde kunna genomföras utan några väsentliga nackdelar ur arbetarskyddssynpunkt.

Med hänsyn till det anförda föreslår jag, att lagens bestämmelser skola gälla för osjälvständiga binäringar i samma omfattning som för det egentliga jordbruket. Då enahanda skäl i huvudsak kunna åberopas för att jämställa byggnadsarbete för jordbruk eller osjälvständig binäring med det egentliga jordbruket, finner jag mig böra förorda att så sker. Däremot anser jag i likhet med kommittén att lagen i allo bör gälla i fråga om självständiga binäringar.

Jordbruket är f. n. så gott som helt undantaget från arbetarskyddslagens föreskrifter rörande minderåriga. Enligt kommitténs förslag skulle av minderårighetsbestämmelserna endast 29 § i förslaget och det därtill anknutna sanktionsstadgandet i 59 § 2 mom. äga tillämpning å det egentliga jordbruket. Genom dessa lagrum — vilka motsvara 13 § första stycket, 15 § och 39 § i gällande arbetarskyddslag och i departementsförslaget återfinnas under 26 och 54 §§ — beredes möjlighet dels att i särskilda fall ingripa mot konstaterade missförhållanden i fråga om minderårigs användande till arbete och dels att generellt förbjuda att minderårig användes till vissa farliga arbeten. Att dessa stadganden böra gälla även jordbruket synes uppenbart och annat har ej heller från något håll ifrågasatts. I remissyttrandena har med ett undantag — det av lantarbetareförbundet avgivna — icke någon invändning rests mot kommitténs förslag att föreskrifterna om minimiålder, fullgjord skolgång, arbetsbok och periodisk läkarbesiktning icke skulle omfatta jordbrukets minderåriga arbetstagare. Enär det uppenbarligen skulle medföra stora praktiska svårigheter att tillämpa dessa bestämmelser inom jordbruket samt risken för att minderårig skall ådraga sig ohälsa i följd av jordbruksarbete torde vara relativt obetydlig, vill jag för min del ansluta mig till kommitténs förslag i denna del. Vad härefter angår föreskrifterna om minderårigs arbetstid och nattvila har förutom lantarbetareförbundet även landsorganisationen ansett att jordbruket borde inbegripas under dessa bestämmelser. Förhållandena inom jordbruket äro dock i viss mån särpräglade därigenom att jordbrukets beroende av årstids- och väderleksförhållandena påkallar att under vissa tider av året tillfälligtvis uttages en avsevärt längre arbetstid än eljest. Utan en närmare

utredning är jag icke beredd att förorda att i arbetarskyddslagen införas bestämmelser, som för jordbrukets del skulle innebära att minderåriga icke må användas till arbete i den omfattning som lantarbetstidslagstiftningen tillåter. Jag kan därför icke tillstyrka, att giltigheten av arbetarskyddslagens stadganden om arbetstid för minderåriga utsträckes till att omfatta även jordbruket. Beträffande reglerna om minderårigas nattarbete vill jag anmärka, att mera regelbundet egentligt nattarbete knappast torde förekomma inom jordbruket. Däremot torde ibland uppkomma behov av att avvika något från bestämmelserna om minderårigs nattvila, exempelvis att låta minderårig under 16 år börja arbetet före klockan 6. Att kräva dispens för sådana avvikelser synes icke vara lämpligt. Då således å ena sidan något verkligt behov av att utsträcka stadgandena om minderårigs nattvila till jordbruket knappast torde föreligga samt å andra sidan en tillämpning av desamma å jordbruket skulle medföra vissa praktiska olägenheter, anser jag att jordbruket icke bör inbegripas under dessa bestämmelser.

Med den utformning arbetarskyddslagen erhållit i departementsförslaget finner jag icke erforderligt att utöver vad nu angivits undantaga jordbruket från något stadgande i lagen. Detta innebär bl. a. att jag i motsats till kommittén anser att stadgandena om personalrum böra gälla även för jordbruket. Visserligen kan det i regel icke rimligen begäras att personalrum skola inrättas vid jordbruksföretag — något större behov av sådana anordningar torde i allmänhet ej finnas — men undantagsvis kunna förhållandena vara sådana, att det måste anses skäligt att arbetsgivaren tillhandahåller personalrum. Avfattningen av de i departementsförslaget upptagna föreskrifterna om personalrum samt den för arbetarskyddslagens tillämpning i allmänhet gällande skälighetsprincipen synas utgöra tillräckliga garantier för att tillsynsorganen icke komma att ställa oskäliga krav i detta hänseende.

Enligt kommittéförslaget skulle skogsbruk i samband med jordbruk liksom f. n. hänföras till det egentliga jordbruket och sålunda vara undantaget från minderårighetsbestämmelserna i förslaget, bortsett från 29 §. Annat skogsbruk skulle däremot vara underkastat lagen i dess helhet. Ur arbetarskyddssynpunkt måste det betecknas som oegentligt att i fråga om samma slags arbete olika bestämmelser skulle gälla, beroende på vem som vore arbetsgivare. I yttrandena har också kommitténs förslag i denna del utsatts för kritik. Emellertid visar exempelvis skogsstyrelsens yttrande att vissa skäl kunna anföras även för den av kommittén föreslagna lösningen. Mot vart och ett av de i yttrandena framkomna ändringsförslagen synas invändningar kunna riktas ur skilda synpunkter. Någon fullt tillfredsställande lösning av frågan torde emellertid icke stå att finna. För egen del vill jag i nära anslutning till ett av skogsstyrelsen framfört uppslag förorda kommitténs förslag med den ändringen, att undantaget för jordbrukets del från föreskrifterna om minderåriga icke skall omfatta sådana arbetstagare, som huvudsakligen användas till skogsarbete. Av prak-

tiska skäl synes det icke vara möjligt att låta minderårighetsbestämmelserna gälla i själva jordbruket anställda minderåriga, då de tillfälligt sysselsättas med skogsarbete eller — såsom i ett yttrande föreslagits — med annat skogsarbete än husbehovsavverkning.

Hemindustriellt arbete faller f. n. utanför arbetarskyddslagen. Enligt kommitténs förslag skall däremot arbetarskyddslagen äga tillämpning å sådant arbete, låt vara med väsentliga modifikationer. Förslaget har kritiserats i åtskilliga yttranden. Därvid har bl. a. åberopats att verkligt behov av tillsyn över det hemindustriella arbetet icke visats föreligga, att tillsynen skulle innebära ett intrång i hemmens integritet, att de praktiska resultaten av tillsynen icke kunde väntas motsvara de därmed förenade kostnaderna samt att förslaget ur lagteknisk synpunkt vore mindre lämpligt.

Utmärkande för det hemindustriella arbetet är att arbetsgivaren i regel icke har vare sig befogenhet eller möjlighet att övervaka, hur arbetstagaren ordnar arbetet. Själva grundförutsättningen för de förpliktelser, som arbetarskyddslagen ålägger arbetsgivare mot arbetstagare, saknas sålunda på detta område. Självfallet bör det åligga arbetsgivare, som tillhandahåller hemindustriell arbetstagare maskin eller redskap, att tillse att anordningen är försedd med erforderliga skydd och även i övrigt erbjuder betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall. För att uppnå detta behöver man emellertid icke göra arbetarskyddslagen tillämplig å det hemindustriella arbetet som sådant, utan dylik skyldighet följer redan av de allmängiltiga bestämmelser för tillverkare, försäljare och upplåtare, vilka i överensstämmelse med kommitténs förslag upptagits i departementsförslaget. Härutöver synes man knappast kunna ålägga arbetsgivare andra förpliktelser i arbetarskyddshänseende gentemot hemindustriell arbetstagare än att meddela råd och anvisningar till förekommande av olycksfall och ohälsa. Detta är i viss utsträckning tillgodosett i nyssnämnda bestämmelser, därigenom att vederbörande tillverkare, försäljare eller upplåtare ålagts att tillhandahålla för maskinens eller redskapets användning och skötsel erforderliga föreskrifter.

Utöver vad som redan följer av nyssnämnda allmängiltiga bestämmelser i lagen innebär kommitténs förslag, att hemindustriell arbetstagare skall vara skyldig att gentemot sig själv iakttaga vissa av de föreskrifter i lagen som rikta sig till arbetsgivare. Ur lagteknisk synpunkt måste emellertid detta förslag betecknas som olämpligt, och det praktiska värdet av detsamma synes även kunna betvivlas. Då jag vidare delar de betänkligheter som i några remissyttranden anförts mot inspektion i hemmen och den föreslagna tillsynen med hänsyn till de för hemindustrien speciella förhållandena sannolikt skulle få ganska ringa praktisk betydelse, bör man enligt min mening avstå från att införa inspektion av det hemindustriella arbetet. I stället bör man söka finna andra vägar för att nå hemarbetarna

med den upplysning som enligt kommittéförslaget skulle vara inspektionsverksamhetens huvudsakliga ändamål. Tillsynsorganen skulle exempelvis kunna tillställa arbetsgivarna broschyrer och andra upplysningsskrifter att av dem utdelas till hemarbetare. Man synes kunna förvänta en sådan medverkan från arbetsgivarnas sida utan författningsföreskrift därom. Jag förutsätter i enlighet med vad som sagts att det skall ankomma på tillsynsorganen att genom råd och anvisningar främja arbetarskyddet i fråga om hemindustriellt arbete, även om dylikt arbete icke underkastas tillsyn enligt arbetarskyddslagen.

Av det anförda framgår, att jag icke funnit tillräckliga skäl föreligga för att arbetarskyddslagens stadganden om arbetsgivare och arbetstagare med därtill anknutna tillsynsbestämmelser skulle erhålla tillämpning å det hemindustriella arbetet. Det må framhållas att departementsförslaget liksom gällande lag ger möjlighet att å administrativ väg förordna om tillämpning av lagen, om i ett visst fall särskilt allvarliga missförhållanden skulle visa sig i fråga om hemindustriellt arbete.

Enligt kommittéförslaget skall, bortsett från det hemindustriella arbetet, från arbetarskyddslagens tillämpningsområde alltjämt undantagas arbete, som arbetstagare utför i sitt hem eller å annan plats som av honom bestämmes. I gällande arbetarskyddslag undantages — förutom hemarbete — annat arbete, vilket utföres under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande. Då anledning synes saknas att slopa detta undantag, förordar jag att den gällande lydelsen av ifrågavarande undantagsbestämmelse bibehålles.

Kommitténs förslag att arbetarskyddslagen i princip skall äga tillämpning å arbete av familjemedlem till arbetsgivaren — vilket helt faller utanför gällande arbetarskyddslag — har med något enstaka undantag icke mött erinran i remissyttrandena. Ett särskilt skäl som talar för förslaget är, att det överensstämmer med tendensen i de på senare år antagna internationella konventionerna och rekommendationerna på arbetarskyddets område att i största möjliga utsträckning likställa familjemedlemmar till arbetsgivaren med andra arbetstagare. För egen del vill jag ansluta mig till kommitténs principiella ståndpunkt.

I kommittéförslaget ha upptagits såväl totala som partiella undantag från huvudregeln att arbete av familjemedlem skall vara underkastat arbetarskyddslagen. Sålunda undantagas helt dels arbete i arbetsgivarens bostad och dels arbete inom jordbruket med osjälvständiga binäringar. Det första av dessa undantag torde få ganska ringa självständig betydelse, när arbete i arbetstagarens hem undantagits från arbetarskyddslagen, men det synes likväl böra bibehållas med hänsyn till sådana fall då arbetstagare, som tillhör arbetsgivarens familj, icke har sitt hem hos denne. För vinnande av överensstämmelse med undantaget i fråga om arbete som utföres i arbetstagarens hem torde det av kommittén använda uttrycket »bo-

stad» böra utbytas mot »hem». De invändningar, som i ett par yttranden rests mot undantaget för arbete av familjemedlem inom jordbruket med osjälvständiga binäringar, föranleda mig icke att frångå kommitténs förslag på denna punkt, särskilt som en utsträckning av tillsynsverksamheten till detta område åtminstone f. n. icke torde kunna genomföras. Undantaget bör, såsom kommittén torde ha avsett, omfatta jämväl byggnadsarbete för jordbruk eller osjälvständig binäring. Jag vill framhålla att liksom i fråga om det hemindustriella arbetet möjlighet finnes att ingripa om i ett särskilt fall skulle bli känt, att familjemedlem utsättes för allvarlig fara för ohälsa eller olycksfall i arbetet.

Vad härefter angår familjemedlems användande till annat arbete än sådant, som enligt vad nu sagts helt bör falla utanför arbetarskyddslagen, anser jag i likhet med kommittén påkallat att undantaga familjemedlem från vissa av lagens bestämmelser. Med hänsyn till att medlem av arbetsgivarens familj undantagits från arbetstidslagarnas tillämpning torde ej heller arbetarskyddslagens stadganden om arbetstiden och dess förläggning böra gälla. Hit höra de allmänna bestämmelserna om raster, nattvila och veckovila ävensom föreskrifterna om arbetstid för minderåriga samt om nattvila för minderåriga och kvinnor. Av departementsförslagets övriga stadganden rörande minderåriga och kvinnor synas endast bestämmelserna i 26 § om rätt att i visst fall ingripa mot konstaterade missförhållanden i fråga om minderårigs arbete samt att generellt förbjuda minderårigs användande till vissa farliga arbeten böra äga tillämpning å familjemedlem. Enär familjebandet med enstaka undantag torde utgöra tillräcklig garanti mot sådana olägenheter, som de sålunda undantagna stadgandena avse att förekomma, skulle det icke utan ett visst fog kunna anses som onödigt krångel att kringgärda allt arbete av familjemedlem med dessa ganska omfattande restriktioner och formföreskrifter. Det synes f. ö. vara anledning antaga att efterlevnaden därav skulle bli mycket bristfällig.

Enligt kommittéförslaget skulle vidare bl. a. bestämmelserna om personalrum och det lokala skyddsarbetet icke gälla i fråga om arbete av familjemedlem. Med hänsyn till det sätt på vilket dessa stadganden utformats i departementsförslaget synes det emellertid icke vara erforderligt att uttryckligen undantaga familjeföretag från desamma.

I några yttranden har yrkats, att vissa speciella verksamhetsområden, bl. a. den civila luftfarten, måtte lämnas utanför arbetarskyddslagen. Gällande arbetarskyddslag omfattar även luftfarten och enligt min mening föreligga icke tillräckliga skäl att göra ändring härutinnan. Däremot synes det böra övervägas att luftfartsinspektör förordnas till specialinspektör enligt arbetarskyddslagen i fråga om luftfarten. Detta spörsmål ämnar jag närmare behandla i annat sammanhang.

Det i vissa yttranden framförda förslaget att bryta ut stuveriarbetet ur arbetarskyddslagen och i stället reglera arbetarskyddet på detta område i samband med arbetarskyddet ombord på fartyg kan jag icke tillstyrka.

Bl. a. med hänsyn därtill att arbetet i stor utsträckning är förlagt utanför fartyget synes en sådan lösning vara olämplig. Från fastighetsägarhåll har gjorts gällande att i fråga om fastighetsskötsel arbetsgivaren icke hade möjlighet att vaka över arbetets anordnande och att detta arbetsområde därför borde undantagas från arbetarskyddslagen. Jag kan icke dela denna uppfattning. Fastighetsarbetet är förenat med icke obetydliga olycksfalls- och ohälsorisker, vilka åtminstone delvis äro av den art att de kunna avlägsnas genom lämpliga skyddsåtgärder. För min del kan jag icke anse det obilligt mot fastighetsägarna att ålägga dem tillse att fastighetsskötarna arbeta under säkra och sunda förhållanden. Vid tillämpningen av gällande arbetarskyddslag har riksförsäkringsanstalten i egenskap av yrkesinspektionens chefsmyndighet intagit den ståndpunkten, att ägare av hyreshus i denna sin egenskap får anses driva rörelse i lagens mening och att lagen sålunda är tillämplig å portvakter och eldare i hyreshus. Denna tolkning synes mig riktig.

Det nuvarande partiella undantaget från lagens tillämpningsområde beträffande arbete, som avses i lagen om tillsyn å radiologiskt arbete m. m., bör, såsom kommittén föreslagit, bibehållas.

I likhet med gällande arbetarskyddslag innehåller kommittéförslaget — såsom i olika sammanhang redan berörts i det föregående — ett stadgande, enligt vilket lagen genom beslut i administrativ ordning i särskilda fall kan utsträckas till arbete, som eljest icke faller under lagens tillämpningsområde. Denna möjlighet bör bibehållas, även om behovet därav minskats genom att i departementsförslaget kooperativ verksamhet och arbete av familjemedlem inbegripits under lagen. Befogenheten att besluta om utsträckt användning av lagen har av kommittén föreslagits skola överflyttas från Kungl. Maj:t till den centrala arbetarskyddsmyndigheten. Tillräcklig anledning till ändring av det nuvarande förfarandet synes emellertid icke föreligga, helst som principiella betänkligheter kunna anföras mot kommitténs förslag. Bibehålles beslutanderätten hos Kungl. Maj:t lärer det av kommittén föreslagna undantaget för militär övning vara onödigt.

Den nuvarande bestämmelsen ger möjlighet att inskrida endast till förekommande av olycksfall. Kommitténs förslag att utvidga stadgandet till att omfatta även sådana fall, där allvarlig risk för ohälsa föreligger, synes lämpligt. Enligt den av kommittén föreslagna lagtexten skulle lagen kunna erhålla utsträckt tillämpning endast »i vad den åsyftar att förekomma ohälsa och olycksfall». Innebörden av denna begränsning synes oklar, bl. a. enär lagen i dess helhet har det angivna syftet. De citerade orden torde utan olägenhet kunna utgå. Däremot kan det måhända stundom vara lämpligt att Kungl. Maj:t i det särskilda fallet i beslutet undantar vissa av lagens bestämmelser.

Med den utformning lagen erhållit i departementsförslaget synes det knappast föreligga något egentligt behov av den i kommittéförslaget upp-

tagna fullmakten för Kungl. Maj:t att i visst fall undantaga verksamhet, som är underkastad lagen, från alla eller vissa av lagens bestämmelser. Då härtill kommer, att ett stadgande av denna art är betänkligt ur principiella synpunkter, har den av kommittén föreslagna bestämmelsen uteslutits i departementsförslaget. En annan sak är, att krig eller krigsfara eller liknande utomordentliga förhållanden kunna påkalla avvikelse från vissa av arbetarskyddslagens bestämmelser. Frågan om befogenhet för Kungl. Maj:t att av sådana skäl medge undantag från lagen synes emellertid böra upptagas i ett större sammanhang.

Såsom i det föregående antytts innehåller departementsförslaget liksom gällande arbetarskyddslag vissa stadganden, vilka äro allmängiltiga och således ha ett vidsträcktare tillämpningsområde än lagen i övrigt. För dessa bestämmelser kommer redogörelse att lämnas under avsnittet om tillverkares, försäljares och upplåtares m. fl. skyldigheter. I den avdelning av lagen, vari tillämpningsområdet behandlas, bör emellertid en hänvisning till ifrågavarande stadganden göras.

Anmälan om nya företag.

Historik.

Gällande arbetarskyddslag innehåller icke någon föreskrift om skyldighet för arbetsgivare att anmäla nytillkomna företag till yrkesinspektionen. Vid ett par tidigare tillfällen ha förslag om införande av dylik skyldighet framlagts, men avvisats. Angående vad som i detta hänseende förekommit torde få hänvisas till kommitténs betänkande s. 268—270.

Kommitténs förslag.

Enligt 8 § 1 mom. första stycket i förslaget skall arbetsgivare, som bedriver verksamhet vilken beräknas fortgå mer än tre månader, vara skyldig att göra skriftlig anmälan därom till vederbörande distriktschef inom 14 dagar från verksamhetens början. Av anvisningarna framgår, att kommittén med detta stadgande avsett att föreskriva skyldighet att anmäla nytillkomna *arbetsställen*. Sålunda skall å ena sidan särskild anmälan ingivas för varje arbetsställe inom en och samma verksamhet ävensom ny anmälan ske, om verksamhet förlägges till annat arbetsställe, samt å andra sidan någon anmälan icke fordras, om verksamhet överlåtes.

Från anmälningsskyldighet undantagas det egentliga jordbruket samt företag, vari enbart medlemmar av arbetsgivarens familj sysselsättas. Anmälan behöver vidare ej ske i fall då arbetsgivaren, innan verksamheten påbörjats, jämlikt 9 § eller 10 § 1 mom. begärt distriktschefs yttrande eller godkännande beträffande arbetslokal eller gjort i 10 § 2 mom. föreskriven anmälan om lokals användande för nytt ändamål (8 § 1 mom. andra stycket). Enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna skall anmälningsskyldighet ej heller föreligga beträffande verksamhet, som påbörjats före lagens

ikraftträdande, utom då sedermera verksamheten förlägges till annat arbetsställe eller nytt arbetsställe tillkommer.

Underlåtenhet att fullgöra anmälningsskyldighet föreslås skola medföra bötespåföljd, såvida ej omständigheterna giva vid handen, att underlåtenheten haft sin grund i tillfälligt förbiseende eller att anmälningsskyldigheten icke kunnat fullgöras inom stadgad tid (66 §).

I detta sammanhang må nämnas att kommittén i fråga om det hemindustriella arbetet — vilket såsom tidigare anförts enligt min mening bör lämnas utanför arbetarskyddslagen — föreslagit särskilda bestämmelser om anmälningsskyldighet (8 § 2 mom.).

I betänkandet redogör kommittén för de överväganden, som lett till förslaget om anmälningsskyldighet för arbetsgivare. Inledningsvis framhålles att yrkesinspektörs möjlighet att få kännedom om arbetsställen för närvarande väsentligen vore beroende av den rapportskyldighet, som åvilade kommunalt tillsynsorgan. Denna uppgiftsskyldighet hade emellertid iakttagits i mycket begränsad utsträckning. Därtill komme att då de flesta kommunala tillsynsorganen lämnade rapport till yrkesinspektör endast en gång om året, ett flertal arbetsställen kunde driva verksamhet under avsevärd tid utan att yrkesinspektören ägde kännedom därom.

Vid behandling av frågan, på vilket sätt yrkesinspektionen bäst skall få kunskap om nytillkomna arbetsställen, har kommittén först övervägt, huruvida de kommunala tillsynsorganen skulle kunna förpliktas att på ett mera effektivt sätt fullgöra sin uppgiftsskyldighet till yrkesinspektören. Kommittén anför härom följande.

Ett förslag om att genom en bestämmelse i instruktionen för yrkesinspektionen ålägga de kommunala tillsynsorganen skyldighet att, så snart de erhållit kännedom om ett nytt arbetsställe, göra anmälan därom till vederbörande yrkesinspektör, har därvid närmare dryftats inom kommittén. Då det bristande fullgörandet av nuvarande anmälningsskyldighet enligt kommitténs mening knappast torde kunna tillskrivas avsaknad av bestämmelser i ämnet utan fastmer ha sin grund i andra orsaker, anser kommittén, att någon effektiv lösning av frågan ej kan vinnas genom en bestämmelse av föreslaget innehåll. Det kan ifrågasättas, om icke bättre resultat i fråga om anmälningsförfarandet i stället skulle kunna erhållas genom en effektivisering av den kommunala tillsynen. I anslutning härtill vill kommittén emellertid erinra om att, ehuru den kommunala tillsynen i de största städerna i regel är ordnad på tillfredsställande sätt, uppgifter om nytillkomna arbetsställen ändock icke meddelas i deras rapporter till yrkesinspektörerna. Detta har vanligtvis sin grund däri, att de kommunala tillsynsorganen själva icke kunna förskaffa sig tillräcklig kännedom om alla nytillkomna arbetsställen. Det torde sålunda finnas behov av att även de kommunala tillsynsorganen erhålla kännedom om nya arbetsställen. Härtill kommer att genom det förslag till organiserande av den kommunala tillsynen, som kommittén framlägger, endast ett begränsat antal kommuner förutsättas ha kommunala tillsynsorgan i lagens mening. Med hänsyn till vad sålunda an-

förts anser sig kommittén icke böra framlägga förslag i syfte att ålägga de kommunala tillsynsorganen skyldighet att till yrkesinspektör anmäla nytillkomna arbetsställen.

Kommittén diskuterar vidare ett tidigare framfört förslag att ålägga de myndigheter, som föra aktiebolags-, förenings- och handelsregistren, att underrätta yrkesinspektör om nya företag men avvisar även detta förslag. Angående kommitténs skäl härför torde få hänvisas till betänkandet s. 275.

Kommittén omnämner härefter, att vissa yrkesinspektörer ifrågasatt, om icke polismyndighet borde kunna åläggas att till yrkesinspektör anmäla nytillkomna arbetsställen. Med hänsyn till den arbetsbelastning, som redan nu åvilade polismyndigheterna, ansåge sig kommittén emellertid icke kunna förorda detta förslag.

Efter att sålunda ha avvisat dessa förslag uttalar kommittén, att det måste anses nödvändigt att tillsynsorganen snarast möjligt erhölle kännedom om nytillkomna arbetsställen. Kommittén hade därför upptagit till prövning ett av 1937 års arbetarskyddskommitté framlagt förslag om anmälningsskyldighet för varje arbetsgivare, som började verksamhet varå arbetarskyddslagen ägde tillämpning. En sådan skyldighet skulle visserligen medföra visst besvär för arbetsgivare, men syntes icke behöva innebära någon större olägenhet. Det kunde jämväl erinras om att ett flertal länder i sin arbetarskyddslagstiftning intagit bestämmelser om skyldighet för arbetsgivare att hos tillsynsmyndighet anmäla nya företag.

Beträffande de föreslagna undantagsbestämmelserna anför kommittén till en början att det synts lämpligt att från anmälningsskyldighet undantaga sådan verksamhet, som beräknades fortgå högst tre månader. Anmälan om ett relativt kortvarigt arbete torde nämligen i många fall icke kunna föranleda inspektion. Självfallet borde liksom hittills tillsyn utövas å dylik verksamhet, i den mån sådant arbetsställe komme till inspektionsförrättares kännedom. I syfte att begränsa anmälningsförfarandet föresloge kommittén vidare, att anmälan ej skulle behöva ske i fall då arbetsgivaren i förväg begärt distriktschefs yttrande över byggnadsförslag eller godkännande av arbetslokal. I dylika ärenden måste nämligen distriktschefen ha uppgift om såväl den tilltänkta verksamhetens art som det ungefärliga antalet arbetstagare. Dessutom erhölle han kännedom om arbetsgivarens namn och adress samt arbetsställets belägenhet.

Kommittén framhåller slutligen vikten av att arbetsgivarna upplystes om sin anmälningsskyldighet och att därför avsedda blanketter hölles lätt tillgängliga. I detta syfte förordades, att det ålades kommunal tillsynsman att tillhandahålla blanketter och medverka till att skyldigheten fullgjordes inom hans tillsynsområde (anvisningarna till 8 §).

Yttrandena.

Av de remissinstanser, vilka uttryckligen berört frågan om skyldighet för arbetsgivare att anmäla nya företag, är det endast *landsorganisationen* som oreserverat tillstyrker en anmälningsplikt av den föreslagna omfattningen. Organisationen uttalar, att delade meningar icke kunde råda om betydelsen av anmälan om nya företag. Det enda rationella vore att arbetsgivaren själv gjordes anmälningspliktig. Invändningen att denna engångsanmälan skulle innebära något oskäligt betungande förtjänade intet avseende.

Övriga som yttrat sig i frågan ha däremot anfört mer eller mindre allvarliga betänkligheter mot kommitténs förslag. Sålunda framhåller *riksförsäkringsanstalten* att enligt förslaget även småföretagare på alla områden, bl. a. inom handeln, vore underkastade anmälningsplikt. Företagen med 1—4 anställda kunde räknas i hundratusental. Man kunde icke undgå att ställa sig tveksam till införandet av en så vidsträckt anmälningsplikt, om vilken man på förhand visste att den i varje fall under lång tid framåt icke komme att fullgöras på grund av bristande kännedom därom eller av annan anledning. Därtill komme att arbetsförhållandena inom en stor del av nu berörda företag, särskilt inom handeln, vore sådana att ingripande från yrkesinspektionens sida i regel icke torde förekomma. Man kunde därför vara benägen att, åtminstone till en början, undantaga småföretagen från anmälningsskyldighet. En annan utväg i begränsande syfte vore att, såsom tidigare föreslagits, låta anmälningsskyldigheten omfatta endast hantverk och industri samt byggnads- och transportarbete. Då kommittén varit enig och förslaget i och för sig vore välgrundat med hänsyn till tillsynsverksamhetens rätta fullgörande, ville anstalten emellertid icke framställa något yrkande om begränsning av stadgandets räckvidd.

Kommerskollegium uttalar betänkligheter mot ett så vidsträckt anmälningssystem som det föreslagna. I praktiken torde det bli vanskligt att genomföra. Dessutom krävdes en mängd arbetskraft för uppgiftsmaterialets bearbetning, om anmälningsskyldigheten skulle tjäna sitt syfte. *Stockholms handelskammare* anför samma synpunkter och framhåller, att man borde inrikta sig på att i första hand utnyttja den inom arbetarskyddet verksamma personalen för angelägna direkta arbetarskyddsuppgifter. *Skånes handelskammare* anser andra vägar böra sökas för att fortlöpande hålla inspektionsmyndigheterna underrättade om tillkomsten av nya företag. En framkomlig väg syntes vara att ålägga de kommunala tillsynsorganen att insända rapport om nystartade företag. Om anmälningsskyldighet för arbetsgivare skulle införas, borde den under alla omständigheter begränsas till något större företag än sådana, som hade blott en arbetstagare.

Stadsförbundets styrelse avstyrker kommitténs förslag och erinrar därvid om att tidigare förslag i samma riktning avvisats. De invändningar som i dessa sammanhang framställts syntes alltjämt äga giltighet. Att märka

vore även, att man förut räknat med en mer begränsad tillämpning av anmälningsplikten än kommittén föreslagit. I övrigt anför styrelsen liknande synpunkter som framkommit i tidigare återgivna yttranden.

Överståthållarämbetet uttalar, att ämbetet visserligen delade kommitténs uppfattning att åtgärder borde vidtagas för att tillsynsorganen tidigare och i större utsträckning än vad nu vore fallet erhölle kännedom om de arbetsställen, där tillsyn skulle utövas, men ville ifrågasätta huruvida den mycket långt gående anmälningsplikt som i detta syfte föreslagits verkligen vore nödvändig. Under alla förhållanden torde det bli svårt att i praktiken upprätthålla denna anmälningsskyldighet. Enligt ämbetets mening borde i första hand en samordning komma till stånd mellan de av kommittén föreslagna föreskrifterna och de bestämmelser, som redan funnes meddelade i skilda författningar angående tillstånd att driva visst slags verksamhet eller godkännande av lokaler för verksamheten. Därvid borde eftersträvas att anmälan eller ansökan icke skulle behöva göras till mer än en myndighet. Vidare borde arbetarskyddslagens bestämmelser om skyldighet att anmäla verksamhet och söka godkännande av lokaler avfattas så, att som regel endast en anmälan eller ansökan behövde göras i fråga om en och samma verksamhet. I viss mån vore denna synpunkt beaktad i förslaget, men fall av dubbel eller tredubbel anmälningsskyldighet förekomme.

Undantag från anmälningsskyldighet för småföretag ifrågasättes av *socialstyrelsen* och *kooperativa förbundets styrelse*. *Socialstyrelsen* anför att förslaget gåve anledning till allvarliga erinringar. Sålunda skulle exempelvis en ensam företagare, som funnit påkallat anställa ett biträde, sannolikt endast undantagsvis komma på den tanken att han vore pliktig anmäla sin verksamhet. Tydligen skulle också bestämmelserna om anmälningsskyldighet medföra omfattande arbete för inspektionspersonalen. Någon minskning av nämnda olägenheter skulle givetvis kunna vinnas genom begränsning av anmälningsskyldigheten till något större företag, t. ex. sådana som i regel sysselsatte minst fem arbetstagare. Därest en dylik begränsning skulle anses betänklig med hänsyn till vissa slag av småföretag, kunde arbetsrådet bemyndigas att förordna om anmälningsskyldighet för sådana företag, när särskilda skäl så påkallade. *Kooperativa förbundets styrelse* ifrågasätter, om icke det av vissa yrkesinspektörer framförda förslaget att ålägga polismyndighet anmälningsskyldighet — vilket kommittén avvisat under hänvisning till polismyndigheternas arbetsbelastning — borde upptagas till förnyad prövning. Uppgiftslämnandet innebure en arbetsbelastning vem det än åvilade. Näringslivet betungades redan i mycket hög grad med uppgiftsskyldigheter av olika slag, och detta förhållande hade på många håll skapat en irritation, som närmade sig leda och kunde äventyra respekten för av myndigheterna utfärdade förordningar. Den föreslagna anmälningsskyldigheten syntes medföra sådana olägenheter, särskilt för mindre verksamhetsidkare, att densamma åtminstone delvis borde kunna fullgöras genom myndigheternas försorg. I enlighet därmed ifrågasattes,

om ej arbetsgivares uppgiftsskyldighet borde begränsas till att omfatta verksamhet med minst fem arbetstagare.

Inskränkning av anmälningsskyldigheten till sådana verksamhetsområden, där särskilt behov av anmälan kunde anses föreligga, förordas jämväl av *byggnadsstyrelsen*. Styrelsen framhåller, att allmänheten icke syntes böra betungas med någon ny anmälningsskyldighet, såframt det icke vore fråga om förhållanden av mera betydande vikt. Det av kommittén åberopade skälet för att lägga anmälningsskyldigheten på arbetsgivaren — nämligen att de kommunala tillsynsorganen endast i begränsad omfattning fullgjort sin uppgiftsskyldighet — vore icke hållbart. Om en myndighet bruste i sina åligganden borde nämligen erforderliga åtgärder vidtagas mot myndigheten i stället för att överflytta den på myndigheten ankommande uppgiften på allmänheten. Därtill komme, att det kunde antagas att även allmänheten i stor utsträckning komme att eftersätta anmälningsskyldigheten.

Generalpoststyrelsen anser det starkt kunna ifrågasättas, om anmälan vore erforderlig beträffande postverkets lokala organ. En ändring av förslaget syntes därför böra ske. Eventuellt kunde arbetsrådet tilläggas befogenhet att medgiva undantag från anmälningsplikten.

Domänstyrelsen framhåller, att verksamheten inom domänverket avsåge förvaltningsarbeten av vitt skilda slag: avverkning, virkestransporter, skogsodlings-, väg-, diknings-, husbyggnads- och virkesförädlingsarbeten, vilka utfördes året runt. Anmälningsskyldighet för varje sådan verksamhet i fall, då den beräknades fortgå mer än tre månader, skulle medföra ett tidsödande rapportväsende av mycket stor omfattning.

Vattenfallsstyrelsen framhåller, att det ofta vore svårt att i förväg avgöra, hur länge ett av styrelsens arbeten, t. ex. på bygdenät och i tertiärstationer, komme att räcka. Dessa arbetsplatser vore i regel icke av permanent natur, men en mindre arbetsstyrka hade ofta att göra minst tre månader för att uppföra dem. Det vore därför önskvärt att för sådana arbeten kunde lämnas generella regionala tillstånd.

Förslaget att från anmälningsskyldighet undantaga verksamhet som beräknas fortgå kortare tid än tre månader kritiseras av *samverkande byggnadsfackförbunden*, vilkas yttrande biträdes av *landsorganisationen*. Förbunden framhålla, att den föreslagna begränsningen komme att beröra ett mycket stort antal ganska betydande arbetsplatser inom byggnadsindustrien. Av en företagare börjad verksamhet kunde fortsättas av en annan och slutföras av en tredje. Underentreprenörer och olika arbetargrupper, vilka ofta hade väsentligt kortare anställningstid än tre månader, avlöste varandra. Med hänsyn till det anförda föresloges den ändringen att, där den på arbetsplatsen anställda arbetskraften uppginge till fler än tre arbetare, anmälningsplikt skulle föreligga, om verksamheten beräknades fortgå längre tid än en månad.

Beträffande förslaget att från anmälningsplikt undantaga det egentliga jordbruket förklarar *lantarbetareförbundet* att det principiellt ansåge undantaget böra slopas. Där lagen helt eller delvis skulle tillämpas för visst arbetsställe, borde nämligen yrkesinspektionen underrättas om arbetsställets existens. Om en generell anmälningsskyldighet för jordbrukets företagare skulle anses medföra alltför stora registreringssvårigheter, borde bestämmelsen under alla förhållanden gälla för sådana företag inom det egentliga jordbruket, som stadigvarande sysselsatte minst fem arbetstagare. *Landsorganisationen* uttalar under hänvisning till lantarbetareförbundets yttrande att enligt organisationens mening anmälningsskyldighet borde föreligga åtminstone för jordbruksföretag med minst fem arbetstagare.

Undantaget för familjeföretag avstyrkes av *landsorganisationen*, som anser detsamma sakna fog, enär lagen i vissa hänseenden — och särskilt sådana i vilka tillsyn från arbetsinspektionens sida normalt skulle förekomma — vore tillämplig även på rena familjeföretag.

Slutligen må nämnas att *socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, yrkesinspektörerna, kommerskollegium, Skånes handelskammare* och *svenska arbetsgivareföreningen* yrkat väsentliga inskränkningar i den beträffande hemindustriellt arbete föreslagna särskilda anmälningsskyldigheten.

Departementschefen.

Därest tillsynen över arbetarskyddslagstiftningens efterlevnad skall bli effektiv är det givetvis ett intresse, att tillsynsorganen så långt sig göra låter erhålla kännedom om sådana arbetsställen, varå lagstiftningen är tillämplig. Detta är dock av betydelse främst i sådana fall då med hänsyn till arbetets natur och andra omständigheter tillsyn är särskilt angelägen. I åtskilliga fall framstår behovet att vidtaga åtgärder för att bereda yrkesinspektionen kännedom om arbetsstället icke lika starkt. Man måste också beakta i vad mån sådana åtgärder leda till olägenheter, som helt eller delvis kunna anses väga lika tungt som intresset att säkerställa att yrkesinspektionen får kännedom om arbetsstället.

Vid övervägande av dessa synpunkter har jag funnit mig icke kunna tillstyrka kommitténs förslag att det som allmän regel skall åligga arbetsgivare att göra anmälan om nystartade företag. Såsom jag tidigare anfört är redan den gällande arbetarskyddslagens tillämpningsområde mycket vidsträckt. Även om jag för min del icke ansett mig kunna f. n. biträda kommitténs förslag att utvidga lagens tillämpningsområde till all verksamhet vari arbetstagare är sysselsatt, innebär dock även departementsförslaget en utvidgning av lagens tillämpningsområde. En anmälningsskyldighet för arbetsgivare av den omfattning kommittén föreslagit skulle medföra att anmälan behövde göras för exempelvis varje nytt kontor och varje ny butik, även om i rörelsen funnes endast en eller annan anställd. Anmälan skulle

vidare behöva göras om varje nyuppfört hyreshus, däri portvakt, gårdskarl eller eldare vore anställd. Såsom i ett yttrande påpekats skulle vidare anmälningsskyldighet inträda så snart en ensam företagare funne påkallat att anställa ett biträde i sin rörelse. Det torde icke kunna förväntas att en så vidsträckt anmälningsskyldighet skulle komma att fullgöras mer än i inskränkt omfattning, framför allt därför att många av bestämmelsen omfattade arbetsgivare sannolikt icke komme att ha kännedom om skyldigheten. Bestämmelserna skulle härigenom i stor utsträckning bli ineffektiva. Vidare är att märka att enligt kommittéförslaget anmälningsskyldigheten endast skulle gälla nytillkommande företag. Bristande kännedom hos tillsynsorganen om redan förefintliga företag, som äro underkastade lagens bestämmelser, skulle sålunda icke avhjälpas genom den föreslagna anmälningsskyldigheten. Att utsträcka denna till dylika företag låter sig icke rimligen göra med hänsyn till det registreringsarbete, som därav skulle föranledas. Härtill kommer, såsom i yttrandena anförts, att ett mycket stort antal av de företag eller rörelser, som skulle omfattas av den föreslagna allmänna anmälningsskyldigheten, äro sådana att ett ingripande från yrkesinspektionens sida endast mycket sällan kan anses påkallat. Då det för mig framstår såsom synnerligen betydelsefullt, att den förstärkning av yrkesinspektionen, som jag i annat sammanhang ämnar föreslå, i första hand kommer sådana verksamhetsgrenar till del, där behovet av tillsyn är störst, kan jag alltså icke förorda kommittéförslaget i denna del.

I yttrandena har diskuterats frågan att begränsa anmälningsskyldigheten till större företag. Mot en sålunda begränsad anmälningsskyldighet göra sig givetvis de av mig nu anförda omständigheterna icke gällande med samma styrka. En gränsdragning efter dessa linjer möter dock vissa betänkligheter, då behovet av tillsyn å ett mindre företag kan vara avsevärt större än där fråga är om ett betydligt större företag.

Enligt min mening torde det på grund av det anförda böra såsom hittills åvila tillsynsorganen att själva förskaffa sig erforderlig kännedom om arbetsställen. Effektiviseras den kommunala tillsynen på sätt arbetarskyddskommittén ifrågasatt, synes man också kunna påräkna en bättre medverkan på förevarande område från dessa tillsynsorgans sida. Det synes böra övervägas att i instruktionsväg ålägga dessa organ skyldighet att med kortare tids mellanrum till yrkesinspektören avgiva rapport om nystartade företag inom deras tillsynsområde. I de största städerna kan det tänkas, att vissa svårigheter föreligga för de kommunala tillsynsmännen att i erforderlig utsträckning erhålla kännedom om nya företag. Därest närmare erfarenheter i detta hänseende skulle giva vid handen, att en anmälningsskyldighet av något slag bör införas, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att i administrativ väg utfärda sådana föreskrifter.

Slutligen må nämnas, att konjunkturinstitutet nyligen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om utredning angående inrättande av ett centralt företagsregister. Om ett dylikt register skulle komma till stånd, skulle den nu

behandlade frågan komma i ett ändrat läge. Tillsynsorganen skulle nämligen i sådant fall kunna få erforderliga uppgifter om nystartade företag från detta register.

Förhandsgranskning av byggnadsförslag.

Gällande förhållanden.

I 26 § arbetarskyddslagen stadgas, att arbetsgivare, därest han vill underställa vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare förslag till ny-, om- eller tillbyggnad av arbetslokal eller till ny eller ändrad anordning för arbetets bedrivande, äger att till yrkesinspektören eller bergmästaren insända förslaget, åtföljt av sådana ritningar och uppgifter, som kunna erfordras för förslagets granskning. Därjämte ålägges yrkesinspektören resp. bergmästaren att utan ersättning utföra sådan granskning samt att snarast möjligt återsända förslaget med det yttrande, vartill granskningen kunnat giva anledning.

I 83 § andra stycket byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390) föreskrives att där ansökan om byggnadslov avser industriell anläggning i stad yrkesinspektören eller bergmästaren skall underrättas därom. Enligt 100 och 101 §§ skall detsamma gälla även i vissa stadsliknande samhällen på landet. Även 1931 års byggnadsstadga innehöll motsvarande bestämmelser.

Antalet av yrkesinspektörerna och bergmästarna på arbetsgivares begäran granskade byggnadsförslag utgjorde under tioårsperioden 1929—1938 i genomsnitt 300 om året. På senare år har granskning av byggnadsförslag begärts i väsentligt större omfattning än tidigare. Sålunda granskades 2 199 förslag år 1942, 2 656 år 1943, 2 968 år 1944, 3 797 år 1945 och 4 835 år 1946.

Byggnadsnämnderna synas i stor utsträckning ha underlåtit att lämna underrättelse om ansökningar om byggnadslov rörande industriell anläggning. Antalet sådana underrättelser har nämligen, enligt vad kommittén inhämtat, icke uppgått till mer än några hundra om året.

Kommitténs förslag.

Kommittén redogör till en början för frågans tidigare behandling. Härutinnan torde få hänvisas till betänkandet s. 282—283.

Kommittén föreslår att den nuvarande rätten att få byggnadsförslag granskade utbytes mot *obligatorisk förhandsgranskning* (9 §). Sålunda skall arbetsgivare, som ämnar företaga nybyggnad eller väsentlig om- eller tillbyggnad av arbetslokal eller personalrum, som skall stadigvarande användas, vara skyldig att i god tid före byggnadsarbetets påbörjande tillställa distriktschefen förslag däröver, åtföljt av de ritningar och uppgifter, vilka kunna erfordras för förslagets granskning. Försummelse att iakttaga denna skyldighet skall medföra straff (66 § första stycket). Distriktschefen skall å sin sida vara pliktig att utan dröjsmål och utan kostnad för arbetsgivaren skriftligen avgiva det yttrande, vartill granskningen ur arbetarskydds-

synpunkt kan giva anledning. I granskat förslag skall sådan ändring, som är av betydelse för arbetets sundhet och säkerhet, icke få ske utan att ändringsförslaget underställts distriktschefen. Skyldighet att tillställa distriktschef byggnadsförslag för granskning skall även åvila den som låter uppföra eller vidtaga väsentlig ändring av byggnad, inrymmande lokaler som äro avsedda att på stadigvarande sätt uthyras eller eljest upplåtas såsom arbetslokaler eller personalrum.

Bestämmelserna om förhandsgranskning av byggnadsförslag skola icke gälla för jordbruket och dess osjälvständiga binäringar, hemindustriellt arbete och s. k. kooperativ verksamhet, ej heller beträffande företag, vari uteslutande sysselsättas medlemmar av arbetsgivarens familj.

Rörande frågan om införande av obligatorisk förhandsgranskning av byggnadsförslag anför kommittén att det för att de fordringar, som ur arbetarskyddssynpunkt måste ställas på en arbetslokal, skulle bli tillgodosedda otvivelaktigt vore av stort värde, att förslag till ny-, om- eller tillbyggnad av arbetslokal underställdes yrkesinspektörs granskning. Med hänsyn till de delade meningar som i yttrandena över kommitténs preliminära förslag framkommit i frågan om sådan förhandsgranskning hade kommittén upptagit olika förslag till diskussion. Av 1937 års arbetarskyddskommitté ävensom från yrkesinspektörshåll hade föreslagits skyldighet för arbetsgivare, som ämnade uppföra eller ombygga arbetslokal, att före arbetets påbörjande anmäla detta till yrkesinspektören. Yrkesinspektören skulle sedan han mottagit anmälan pröva om förhandsgranskning av byggnadsförslaget behövdes, i vilket fall han skulle infordra de ritningar och uppgifter, som krävdes för granskningen. Kommittén ansåge emellertid detta system mindre lämpligt. I sådana fall, då yrkesinspektören vid behandling av anmälan ansett det obehövligt att infordra byggnadsförslag för granskning, skulle det kunna inträffa att han vid sedermera företagen inspektion funne lokalen vara otillfredsställande ur arbetarskyddssynpunkt och därför ansåge sig böra giva anvisning om ändringar. Det vore enligt kommitténs mening icke uteslutet att i dylikt fall svårigheter kunde uppstå att få de behövliga ändringarna genomförda, särskilt om lokalen redan vore färdig. Såsom en alternativ lösning av förevarande spörsmål hade kommittén övervägt frågan, huruvida icke den i 26 § gällande lag angivna förhandsgranskningen borde göras obligatorisk. Då de praktiska fördelarna med en sådan granskning vore uppenbara, särskilt med hänsyn till de fordringar kommittén föresloge beträffande arbetslokals anordnande, hade kommittén funnit sig böra förorda en bestämmelse av nämnda innebörd.

Med anledning av att från en del håll gjorts gällande, att obligatorisk förhandsgranskning av byggnadsförslag skulle komma att avsevärt taga distriktschefens och den underordnade personalens tid i anspråk samt med-

föra eftersättande av andra mera betydelsefulla arbetsuppgifter, uttalar kommittén att det torde höra till en av yrkesinspektionens viktigaste arbetsuppgifter att söka få till stånd arbetslokaler, som i hygieniskt och skyddstekniskt hänseende motsvarade rimliga nutida krav, och att förhandsgranskning av byggnadsförslag otvivelaktigt vore av stor betydelse för förverkligandet av denna uppgift. Visserligen komme granskningsarbetet i många fall att taga åtskillig tid i anspråk, men detta torde i regel bli mindre krävande än det arbete, som yrkesinspektionen f. n. många gånger måste nedlägga för att få sådana åtgärder genomförda, som på grund av förbiseende eller underlåtenhet icke blivit vidtagna vid arbetslokalens inrättande. Från yrkesinspektörshåll hade också uttalats, att en obligatorisk förhandsgranskning av byggnadsförslag i realiteten skulle innebära en arbetsbesparing. Det vore att märka, att granskningsarbetet skulle väsentligt underlättas om arbetsgivarna vid upprättande av byggnadsförslag kände till yrkesinspektionens fordringar. Anvisningar angående anordnande och beskaffenhet av arbetslokaler och personalrum borde därför utfärdas och tillställas arbetsgivare, arkitekter, byggmästare m. fl.

I anslutning till förslaget om skyldighet för annan än arbetsgivare att i vissa fall insända byggnadsförslag för granskning anför kommittén följande.

Ej sällan förekommer det, att en person, utan att vara arbetsgivare, låter uppföra byggnad, vari inrymmas lokaler, som äro avsedda att för stadigvarande användning upplåtas såsom arbetslokaler eller personalrum. Särskilt gäller detta i fråga om hyreshus, som inrymma butiks- och lagerlokaler, mindre verkstadslokaler, bagerier, garage m. m. Även i dylikt fall är det av vikt, att lokalerna redan vid uppförandet inrättas på sådant sätt, att de motsvara skäliga anspråk ur skyddssynpunkt och att de krav, som härutinnan uppställas, bliva uppfyllda. Med hänsyn härtill bör även i förevarande fall skyldighet att tillställa distriktschef byggnadsförslag för granskning åvila den som låter uppföra byggnaden. Visserligen kan denne icke alltid med bestämdhet uppgiva, för vilken verksamhet lokalerna skola användas eller vilket antal personer, som skola sysselsättas i desamma, men givet är, att dessa omständigheter icke få utgöra avgörande skäl mot förhandsgranskning. Vad här sagts om nybyggnad bör enligt kommitténs mening även gälla ändring av byggnad, inrymmande lokaler av ifrågavarande slag.

Beträffande samarbetet mellan yrkesinspektionen och byggnadsnämnderna påpekar kommittén, att i 68 § byggnadsstadgan den 20 november 1931 föreskreves att där i allmän författning meddelats föreskrift, varigenom byggnads uppförande eller användande för visst ändamål gjorts beroende på prövning av annan myndighet än byggnadsnämnden, sagda prövning, där så lämpligen kunde ske, borde avbidas, innan frågan om byggnadslov avgjordes.[1] Kommittén framhåller, att den föreslagna obligatoriska förhandsgranskningen finge anses utgöra sådan prövning, som avsåges i detta stadgande. Med hänsyn till betydelsen av att

[1] Samma bestämmelse finnes i 84 § 1947 års byggnadsstadga.

samarbete verkligen komme till stånd ifrågasatte kommittén, huruvida icke bestämmelsen borde skärpas t. ex. genom att ordet »lämpligen» uteslötes. Om sådan ändring skedde, torde föreskriften i byggnadsstadgan angående underrättelse till yrkesinspektör eller bergmästare om sökt byggnadslov kunna utgå. Kommitténs förslag innebure sålunda, att byggnadslov icke borde meddelas, förrän byggnadsnämnden erhållit yttrande enligt 9 § i förslaget från vederbörande distriktschef. Enligt kommitténs mening borde regelmässigt samarbete äga rum mellan distriktschef och byggnadsnämnd. Distriktschefen borde sålunda, så snart han avgivit yttrande över ett byggnadsförslag, tillställa byggnadsnämnden en avskrift, vare sig byggnadslov sökts eller icke. Då byggnadsnämnd mottagit ansökan om byggnadslov för byggnadsarbete, som avsåges i 9 §, borde nämnden, om den ej erhållit distriktschefens yttrande över byggnadsförslaget, lämna denne meddelande om ansökningen och avvakta hans yttrande. Eventuellt kunde nämnden remittera sina handlingar i ärendet till distriktschefen och denne avgiva sitt yttrande med stöd av desamma.

Kommittén framhåller vidare, att byggnadsnämnderna i vissa större städer icke meddelade byggnadslov, förrän nämnden fått bekräftat att av yrkesinspektör lämnade anvisningar rörande vissa åtgärder i skyddshänseende blivit vidtagna. Ehuru detta förfarande syntes ändamålsenligt, kunde det enligt kommitténs mening likväl icke stadfästas i arbetarskyddslagen.

Kommittén behandlar även frågan om skyldighet för yrkesinspektör att granska förslag till ny eller ändrad anordning för arbetes bedrivande och anför därvid till en början, att från yrkesinspektörshåll hemställts att dylik skyldighet icke måtte föreskrivas, enär det icke kunde fordras att yrkesinspektör skulle äga de speciella förutsättningar, som i vissa fall behövdes för granskning av sådant förslag. Å andra sidan hade landsorganisationen gjort gällande att förhandsgranskning av ny eller ändrad driftanordning av större omfattning borde vara obligatorisk. Kommittén uttalar därefter, att den icke ansett sig böra i lagen föreskriva vare sig skyldighet för arbetsgivare att underställa förslag till driftomläggning distriktschefs prövning eller förpliktelse för distriktschef att granska dylikt förslag. Enligt kommitténs mening borde dock arbetsgivare vara oförhindrad att underställa distriktschef dylikt förslag för prövning. En bestämmelse därom hade intagits i anvisningarna till 9 §.

Yttrandena.

Kommitténs förslag om obligatorisk förhandsgranskning av byggnadsförslag tillstyrkes uttryckligen av *riksförsäkringsanstalten, landsorganisationen, tjänstemännens centralorganisation* och *försäkringstjänstemannaförbundets skyddsombudsnämnd.* I detta hänseende anför *riksförsäkringsanstalten* att en obligatorisk förhandsgranskning av byggnadsförslag

visserligen torde komma att föranleda ett avsevärt arbete för arbetsinspektionen, men att dylik granskning finge anses vara av sådan betydelse för arbetarskyddet att den borde genomföras. *Tjänstemännens centralorganisation* finner förslaget väl motiverat men betonar samtidigt att systemet med förhandsgranskning icke finge leda till alltför stor byråkratism och bli för tidskrävande.

I ett stort antal yttranden har emellertid kommitténs förslag utsatts för kritik. Sålunda avstyrka *kommerskollegium* ävensom *svenska arbetsgivareföreningen*, vars yttrande åberopas av *industriförbundet*, obligatorisk förhandsgranskning och förorda att den nuvarande bestämmelsen om rätt för arbetsgivare att begära sådan granskning bibehålles. *Kommerskollegium* anför i detta sammanhang, att kollegium, som redan tidigare haft anledning påpeka det allvarliga hinder byggnadsärendenas behandling hos olika nämnder och instanser utgjorde för byggnadsverksamheten, för sin del icke kunde tillstyrka att en ytterligare fördröjande formalitet nu skulle stadgas. *Svenska arbetsgivareföreningen* finner visserligen förslagets syfte i och för sig beaktansvärt men anser sig med skäl kunna befara, att den obligatoriska förhandsgranskningen, även om yrkesinspektionen förstärktes, komme att få sådan omfattning att den växte inspektionsmyndigheterna över huvudet. Vidare vore allmänt känt att — även om man bortsåge från den av kristiden betingade byggnadsregleringen — de formella föreskrifter som nu gällde för byggnadsverksamheten vore så omfattande och komplicerade, att byggnadsärenden fördröjdes under orimlig tid.

Ett flertal remissinstanser förorda att skyldigheten att inhämta distriktschefs yttrande över byggnadsförslag åläggas byggnadsnämnden i stället för den enskilde. I denna riktning uttala sig *byggnadsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Västmanlands län, länsarkitekten i Örebro län, stadsförbundet, kooperativa förbundets styrelse, handelns arbetsgivareorganisation, försäkringsbolagens förhandlingsorganisation, Skånes handelskammare* och *samarbetskommittén för byggnadsfrågor*. I de flesta av dessa — samt i åtskilliga andra — yttranden föreslås därjämte mer eller mindre långt gående inskränkningar i tillämpningsområdet för bestämmelserna om förhandsgranskning.

Rörande dessa frågor framhåller *byggnadsstyrelsen* — som föreslår att ovillkorlig skyldighet för byggnadsnämnd att underställa byggnadsförslag distriktschefs granskning skall föreligga endast beträffande industriella anläggningar — till en början, att det allmänt klagades över att byggnadsverksamheten hämmades och fördröjdes till följd av de många olika föreskrifter, som den byggande hade att iakttaga. Bestämmelserna i 9 § av förslaget skulle komma att ytterligare betunga de förberedande arbetena för ett byggnadsföretags igångsättande. Styrelsen anför härefter följande.

Enligt byggnadsstadgan är den byggande skyldig att inhämta byggnadslov av byggnadsnämnd, innan han äger påbörja arbetet. Därest särskild granskning skulle erfordras jämlikt arbetarskyddslagen, kan det i åtskilliga fall tänkas inträffa, att den byggande nödgas i olika sammanhang ändra byggnadsritningarna dels till följd av distriktschefens granskning och dels för att tillgodose krav, som byggnadsnämnden finner anledning uppställa vid sin granskning. Ur allmänhetens synpunkt måste det anses otillfredsställande, att allmänheten skall behöva ha att göra med båda dessa granskande myndigheter, vilkas granskning dessutom i vissa byggnadstekniska hänseenden sammanfaller. Byggnadsstyrelsen anser sig böra för sin del avstyrka den ifrågasatta förhandsgranskningen av distriktschef. Enligt styrelsens mening bör det åligga byggnadsnämnd att vid sin granskning av byggnadsärendena söka den kontakt med distriktschefen, som kan anses erforderlig, liksom med de övriga myndigheter och andra, vilkas hörande är behövligt för ett rätt bedömande av föreliggande byggnadsförslag. Allmänheten har anledning uppställa krav på att ett byggnadsförslag, som byggnadsnämnd ansett sig kunna godkänna ur byggnadstekniska och allmänna sundhetssynpunkter, bör stå fast och att det icke skall behöva ånyo granskas av annan myndighet ur delvis samma synpunkter. Den uppfattning, åt vilken styrelsen här givit uttryck, ansluter sig också till innehållet i gällande byggnadsstadga liksom till det av stadsplaneutredningen framlagda förslaget till ny byggnadsstadga. I byggnadsstadgans 67 §[1] föreskrives sålunda: »De sundhetsföreskrifter i fråga om byggnads uppförande eller inredande, vilka äro meddelade i eller med stöd av hälsovårdsstadgan, skola iakttagas av byggnadsnämnden vid prövning av fråga om byggnadslov, liksom ock de föreskrifter angående brandskydd och andra säkerhetsanordningar av byggnadsteknisk art, som i särskilda författningar äro meddelade.»

Byggnadsstyrelsen vill även ifrågasätta, huruvida det kan anses erforderligt, att varje byggnadsförslag, som berör arbetslokaler eller personalrum, skall oberoende av verksamhetens art och omfattning behöva underställas distriktschefs granskning. Det kan erinras, att byggnadsnämnd för närvarande icke är skyldig att underställa något byggnadsförslag granskning från yrkesinspektionens sida. Enligt byggnadsstadgan åligger det nämnden endast att *underrätta* yrkesinspektionen, då fråga är om byggnadslov för industriell anläggning. Enligt byggnadsstyrelsens mening synes det tillräckligt, att skyldighet för byggnadsnämnd att underställa byggnadsförslag distriktschefs granskning föreligger endast i fråga om industriella anläggningar. I övrigt torde det böra ankomma på nämnden att med hänsynstagande till föreliggande förhållanden avgöra, huruvida underställning kan anses behövlig eller ej. Det bör nämligen kunna förutsättas, att byggnadsnämnderna i allmänhet besitta den sakkunskap och det omdöme, som erfordras för ett ställningstagande till denna fråga. I de kommuner, där byggnadsnämnd saknas, bör det emellertid åligga den byggande att, då fråga är om industriell anläggning, tillställa distriktschefen byggnadsförslaget.

Utredningen har till stöd för sitt förslag om obligatorisk förhandsgranskning av byggnadsförslag även framhållit, att en dylik granskning skulle innebära en arbetsbesparing för arbetsinspektionen. Detta arbete skulle nämligen bliva mindre krävande än det arbete, som yrkesinspektionen numera många gånger måste nedlägga på att få sådana åtgärder genomförda,

[1] Här avses 1931 års byggnadsstadga.

som på grund av förbiseende eller underlåtenhet icke blivit vidtagna vid arbetslokalens inrättande. Styrelsen kan icke dela denna uppfattning. Därest såsom i förslaget föreskrives alla byggnadsförslag skulle granskas, måste detta komma att taga distriktschefs och underordnad personals tid i anspråk i en mycket betydande omfattning och medföra antingen ett eftersättande av andra mera betydelsefulla uppgifter eller också ett onormalt stort personalbehov särskilt i vad avser kvalificerad teknisk personal. Styrelsen vill här erinra om att tillgången på dylik personal för närvarande är mycket knapp.

Överståthållarämbetet uttalar, att det i princip borde eftersträvas att anmälan eller ansökan icke skulle behöva göras till mer än en myndighet. Därest prövning av ett ärende från mer än en myndighets sida ansåges erforderlig, syntes ett samarbete mellan de olika myndigheterna böra åvägabringas. I enlighet därmed syntes någon obligatorisk förhandsgranskning av byggnadsförslag icke böra ifrågakomma, utan borde det i stället åligga byggnadsnämnden att inhämta distriktschefens yttrande över sådana ansökningar om byggnadslov, som avsåge industriell anläggning eller annan byggnad, som huvudsakligen vore avsedd för arbetslokaler, i båda fallen dock endast såvitt det sökta byggnadslovet gällde nybyggnad eller väsentlig om- eller tillbyggnad. I övriga fall torde knappast någon särskild granskning från distriktschefens sida behövas. Då fråga vore exempelvis om ett bostadshus, som även skulle inrymma butiks- och lagerlokaler eller mindre verkstadslokaler, torde det ofta icke vara möjligt att på förhand erhålla närmare uppgifter om den verksamhet, som komme att bedrivas inom dessa lokaler, och distriktschefens granskning skulle då få inskränka sig till en kontroll över att utrymmena fyllde vissa allmänna fordringar på arbetslokaler. En sådan granskning torde utan olägenhet kunna anförtros byggnadsnämnden, särskilt om genom arbetsrådets försorg erforderliga anvisningar utfärdades angående anordnandet och beskaffenheten av arbetslokaler. Den nuvarande möjligheten för en arbetsgivare att själv begära yrkesinspektörens förhandsgranskning av byggnadsförslag torde emellertid böra bibehållas. Om sådan granskning skett före ansökan om byggnadslov, bleve givetvis en remiss från byggnadsnämnden till distriktschefen obehövlig.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att det på sådana orter, där byggnadsnämnd funnes, borde vara tillräckligt med ansökan om byggnadslov. Länsstyrelsen förutsatte, att det skulle åligga byggnadsnämnden att inhämta distriktschefens yttrande.

Länsarkitekten i Örebro län uttalar att för orter, där tillstånd till nybyggnad eller därmed jämförlig åtgärd erfordrades enligt byggnadsförfattningarna, en lämpligare anordning än den föreslagna syntes vara att byggnadsnämnden, eller i förekommande fall länsstyrelsen, underställde distriktschefen byggnadsförslag rörande arbetslokaler och personalrum samt avvaktade dennes yttrande innan byggnadslov beviljades. Det vore nämligen ej säkert att ett byggnadsförslag, som granskats av distriktschefen, sedermera kunde

godkännas av byggnadsnämnd eller länsstyrelse utan omarbetningar. I byggnadsstadgan borde föreskrivas skyldighet för de byggnadsverksamheten övervakande myndigheterna att alltid kommunicera distriktschefen byggnadsförslag, som upptoge arbetslokaler och personalrum. Ett dylikt tillvägagångssätt skulle innebära en förenkling och framför allt medföra att den byggande allmänheten finge en sammanfattning av den kritik som från olika synpunkter kunde riktas mot ett byggnadsförslag. Endast för sådana fall, där tillstånd till nybyggnad enligt byggnadsförfattningarna ej fordrades, borde sålunda den i förslagets 9 § intagna föreskriften vara tillämplig.

Stadsförbundet erinrar om att förslag i samma riktning som kommitténs tidigare framförts men avvisats. De invändningar som i dessa sammanhang framställts syntes alltjämt gälla. Förhandsgranskningen måste komma att i mycket stor utsträckning avse sådana fall, då erinringar ur arbetarskyddssynpunkt ytterligt sällan kunde tänkas ifrågakomma, t. ex. nybyggnader med en eller annan vanlig kontorslägenhet för några få anställda. Hur önskligt det än vore att arbetarskyddskraven tillgodosåges i stort som smått, måste det dock ligga i sakens natur, att tillsynsorganens verksamhet främst inriktades på de stora riskerna. Styrelsen ville icke bestrida, att åtgärder i förslagets syfte kunde vara behövliga, men för avhjälpande av förefintliga brister i förevarande hänseende torde man få söka sig fram på andra vägar än kommittén anvisat. Det naturliga syntes vara att söka anknytning till den allmänna prövning av byggnadsförslag, som jämlikt byggnadsstadgan ankomme på byggnadsnämnd. Enligt styrelsens mening borde det kunna förutsättas, att byggnadsnämnderna skulle äga kompetens att åtminstone verkställa en sovring av byggnadslovsansökningarna ur arbetarskyddssynpunkt, så att det kunde anförtros åt dem att bedöma, i vilka fall särskild förhandsgranskning genom tillsynsorganisationen för arbetarskyddet erfordrades. Till ledning för denna bedömning kunde eventuellt anvisningar i någon form meddelas.

Kooperativa förbundets styrelse understryker, att den samhälleliga kontrollen över byggnadsverksamheten borde samordnas organisatoriskt. Samhällets granskning hade — bortsett från den nuvarande investeringskontrollen — hittills gått genom byggnadsnämnderna. I de fall annan myndighet, t. ex. hälsovårdsmyndighet, granskat ritningar hade detta skett på föranstaltande av byggnadsnämnderna. Bärande skäl för att denna ordning måste frångås vid yrkesinspektionens inkopplande på granskningsuppgiften hade icke förebragts. Om granskningen så långt som möjligt kunde koncentreras till byggnadsnämnderna borde man kunna uppnå, att en mängd ärenden av mindre vikt ej skulle komma att belasta yrkesinspektionen. Med den sakkunskap och erfarenhet i byggnadsfrågor, som byggnadsnämnderna förfogade över, borde man kunna utgå från att syftet med kommitténs förslag skulle nås även på detta sätt. Den byggande allmänheten borde dock ha möj-

lighet att i tveksamma fall få byggnadsförslagen bedömda av yrkesinspektionen, innan byggnadslov söktes.

Skånes handelskammare framhåller att om man — i stället för att föreskriva skyldighet för arbetsgivare att anmäla byggnadsföretag till förhandsgranskning — ålade byggnadsnämnden att samråda med arbetsinspektionen, en väsentlig förenkling av förfarandet skulle uppnås och mot varandra stridande beslut av de olika myndigheterna undvikas. Det nu skisserade systemet praktiserades för närvarande på olika håll i landet, bl. a. i Malmö, där det fungerade till belåtenhet icke blott för företagen utan även för tillsynsorganen. Ytterligare vore att märka att den föreslagna förhandsgranskningen måste komma att medföra svårigheter och kostnader för småföretag, särskilt på landsbygden, där ändringar i arbetslokalerna ofta utfördes av företagaren och hans eget folk efter mer eller mindre primitiva ritningar. Dessa ritningar torde merendels godtagas av de kommunala organen, vilka lättare än arbetsinspektionen kunde komma i omedelbar kontakt med företagaren. Däremot måste det ställa sig mera vanskligt för dessa småföretagare att ombesörja ritningar i sådant skick att de kunde föreläggas arbetsinspektionen. Det vore därför önskvärt att från den obligatoriska förhandsgranskningen i varje fall undantoges företag av viss mindre storlek. *Hantverks- och småindustriorganisationen* åberopar beträffande småföretagen liknande synpunkter som handelskammaren.

Samarbetskommittén för byggnadsfrågor anser kommitténs förslag utgöra ett allvarligt steg bakåt i utvecklingen. Man strävade nämligen numera systematiskt efter en sådan ordning, att byggnadsärendena i möjligaste mån skulle handläggas av en enda myndighet, till vilken sökanden hade att vända sig. Det passade icke ihop med nutida tänkesätt att på den byggande allmänheten övervältra ansvaret, därför att några byggnadsnämnder icke fullgjort sin skyldighet att göra anmälan till yrkesinspektör. För övrigt kunde det icke förväntas, att en sådan övervältring skulle leda till en förbättring av förhållandena. Med en mycket försiktig beräkning kunde för år 1946 antalet fall, där förhandsgranskning skulle ha skett, om de föreslagna bestämmelserna gällt, uppskattas till minst 8 000. Uppenbarligen komme en betydande personal att erfordras för granskningsärendena, och lika uppenbart vore att för ärendenas handläggning kunde påräknas en avsevärd tidsutdräkt till men för den byggande. Samarbetskommittén anför härefter följande.

Den byggande har rätt att fordra, att berörda frågor i största utsträckning handläggas av en enda myndighet och att denna inhämtar de yttranden, som erfordras ur speciella synpunkter. Denna enda myndighet bör vara byggnadsnämnden, som redan finnes inrättad och till vilken han är van att vända sig. Denna nämnd bör ombesörja all primär granskning och därvid skilja ut de fall, som anses böra hänskjutas till distriktschef för granskning och yttrande. Där byggnadsnämnd saknas, bör anmälan lämpligen ske till länsstyrelse eller möjligen direkt till distriktschef. Kombine-

ras ett sådant förfarande med att klara och entydiga byggnadsbestämmelser intagas i byggnadsstadgan eller i därtill hörande anvisningar, så förenklas högst väsentligt såväl den projekterandes som den byggandes arbete. Även för myndigheterna bli de olika instansernas befogenheter och skyldigheter klara och distinkta. På alla håll sparas tid, arbetskraft och kostnader.

Såsom redan nämnts ha även åtskilliga remissinstanser, vilka icke i princip ställt sig avvisande till förslaget att ålägga den enskilde att till distriktschefen insända byggnadsförslag för granskning, förordat inskränkningar i tillämpningsområdet för stadgandena om förhandsgranskning. Sålunda uttalar *socialstyrelsen* att ett noggrant genomförande av bestämmelserna beträffande de små arbetsställena otvivelaktigt skulle möta betydande svårigheter och bereda tillsynsmyndigheterna mycket och ofta skäligen onödigt arbete. Dessa olägenheter skulle kunna minskas genom att tillämpningen begränsades till något större företag. Därest en dylik begränsning ansåges betänklig med hänsyn till vissa slag av småföretag, kunde arbetsrådet genom en bestämmelse i lagen bemyndigas att, där särskilda skäl så påkallade, förordna om granskningsskyldighet för sådana företag. Möjligen skulle det också vara lämpligt att medgiva inspektionsorgan rätt att underlåta anmälan till åtal, där förseelse uppenbarligen vore att tillskriva okunnighet, oförstånd eller glömska. *Vattenfallsstyrelsen* anser kommitténs förslag uppenbarligen medföra risk för att vissa arbeten komme att fördröjas och finner det önskvärt att statens arbeten undantagas från förhandsgranskning. *Generalpoststyrelsen* ifrågasätter om icke statliga rena förvaltningsbyggnader utan olägenhet kunde undantagas från arbetsinspektionens granskning. Däremot kunde en dylik granskning vara motiverad för sådana byggnader, där arbetet vore industribetonat eller verkstäder och dylikt vore inrymda. *Skolöverstyrelsen* uttalar, att den granskning, som skolbyggnadsförslag f. n. vore underkastade från överstyrelsens och andra myndigheters sida, torde få anses fullt betryggande, även om man mätte med kommitténs förslag såsom måttstock. Om nu skolorna i fråga om lokaler för slöjd- och hushållsgöromål och kanske dessutom för kemiska laborationer och gymnastik lades under lagens tillämpningsområde, skulle en för skoladministrationen mycket tyngande och onödig dubbelkontroll införas, något som överstyrelsen bestämt ville avstyrka. *Landstingsförbundet* anför att man syntes böra sträva efter en sådan ordning, att i fråga om byggnader till vilka ritningar granskades av statlig myndighet — t. ex. sjukhus och skolor — ritningarna skulle behöva insändas endast till *en* statlig myndighet, vilken vid sin granskning borde samråda med andra statliga myndigheter, som kunde ha intressen att bevaka i samband med denna granskning. I enlighet därmed borde det ankomma på den myndighet, som hade att pröva ritningarna, att beakta jämväl arbetarskyddssynpunkter och att därvid i

tveksamma fall samråda med yrkesinspektionen. Det kunde för övrigt ifrågasättas, om icke det av kommittén föreslagna stadgandet fått en alltför vid omfattning, i det att enligt förslaget exempelvis kansli- och kontorslokaler skulle förhandsgranskas, oavsett hur många som där skulle arbeta. Det vore att befara, att detta skulle leda till en anhopning av ärenden hos distriktschefen med ty åtföljande försening av ärendena. Ur denna synpunkt syntes det vara skäl att undersöka, om icke bestämmelsen kunde få en mera restriktiv utformning. *Förste provinsialläkarnas förening* anser, att livsmedelslokaler borde undantagas från förhandsgranskning enligt 9 § i förslaget. Åtminstone i städerna granskades nämligen förslag till dylika lokaler av hälsovårdsnämnderna och dessa hade i regel förvärvat stor erfarenhet och vana vid bedömandet av sådana förslag. *Förste stadsläkaren i Stockholm* anför liknande synpunkter och föreslår, att i vad anginge livsmedelshanteringen bestämmelserna om förhandsgranskning av distriktschefen skulle gälla endast i fråga om egentliga livsmedelsfabriker. *Domänstyrelsen* anser att bestämmelserna om förhandsgranskning av praktiska skäl icke borde tillämpas vid anordnande av förläggningsbyggnader i skogen. *Lantarbetsgivareföreningen* är av samma mening. *Föreningen skogsarbeten* förutsätter, att föreskrifterna i 9 § icke ägde tillämpning å sådana byggnader, som avsåges i skogs- och flottledshärbärgeslagarna. *Sprängämnesinspektören* föreslår, att anläggning för tillverkning eller förvaring av eldfarliga oljor eller explosiva varor undantages från den i 9 § föreskrivna granskningen. Enligt gällande förordningar om eldfarliga oljor och explosiva varor fordrades tillstånd av länsstyrelsen för dylik anläggning. Det ålåge länsstyrelsen att inhämta sprängämnesinspektionens yttrande över ansökan om sådant tillstånd. Sprängämnesinspektionens granskning kunde mycket väl tillgodose jämväl arbetarskyddskraven. *Arbetsgivareföreningen för hotell och restauranter* uttalar, att det torde vara tillräckligt att byggnadsförslag insändes endast i fråga om sådan nybyggnad eller därmed jämförlig ombyggnad, som vore av väsentlig betydelse för arbetarskyddet. *Svenska arbetsgivareföreningen* framhåller att det inom kemisk industri vore vanligt, att försök bedreves i s. k. halvstor skala, d. v. s. i en omfattning som kunde sägas ligga mellan laboratorieskala och full fabriksdrift. Dylika anläggningar — ibland benämnda »pilot plants» — kunde drivas under avsevärd tid. Det låge i sakens natur, att de vore av provisorisk karaktär och ofta underkastades konstruktiva förändringar. Synnerligen önskvärt skulle det därför vara, att 9 § icke behövde kategoriskt tillämpas för sådana anläggningar. Att t. ex. behöva inhämta tillsynsmyndighetens yttrande vid om- eller tillbyggnad av en försöksanläggning, skulle få en hämmande inverkan på allt sådant förhandsarbete.

Beträffande den föreslagna skyldigheten för den som ämnade uppföra eller ändra byggnad, inrymmande lokal avsedd att upplå-

tas som arbetslokal eller personalrum, att insända byggnadsförslag för granskning uttalar *svenska arbetsgivareföreningen* att värdet av obligatorisk förhandsgranskning i dylika fall starkt kunde ifrågasättas, i synnerhet som en fastighetsägare mindre ofta i förväg visste, vilken verksamhet som komme att bedrivas i byggnaden eller om arbetarskyddslagen kunde bli tillämplig på densamma. *Handelns arbetsgivareorganisation* finner ur nämnda synpunkt kommitténs förslag på denna punkt något teoretiskt.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, generalpoststyrelsen och *telegrafstyrelsen* anse, att granskningen av byggnadsförslag, som upprättats av central statlig myndighet, borde utföras av arbetsrådet i stället för av distriktschefen. Till stöd härför åberopas att därigenom större enhetlighet i ärendenas behandling skulle vinnas och ett bestående samarbete mellan verksstyrelsen och granskningsmyndigheten kunna utveckla sig. Byggnadsförslag uppgjordes ofta såsom standard för byggnader av ifrågavarande slag i hela landet.

Frågan om garantier för att av distriktschefen påyrkade ändringar i byggnadsplaner verkligen vidtagas beröres av *landsorganisationen,* som framhåller att förslaget icke innehölle några föreskrifter av denna art. Om formell skyldighet för arbetsgivaren att verkställa dylika ändringar icke ansåges kunna stadgas, borde åtminstone en skärpning av byggnadsstadgans bestämmelser ske, innebärande att byggnadslov icke finge meddelas innan byggnadsnämnden erhållit del av distriktschefens yttrande samt att nämnden vid sin prövning av frågan om byggnadslov skulle ha att ta hänsyn till yttrandet.

Stockholms handelskammare anser det påkallat att i lagen fixera en tidrymd inom vilken distriktschefen skall avgiva yttrande, enär eljest risk förelåge att planerade byggnadsarbeten komme att försenas.

Kommitténs förslag att distriktschefs yttrande över byggnadsförslag alltid skall vara skriftligt kritiseras av *handelskammaren i Göteborg,* som anser att skriftligt yttrande i de flesta fall vore onödigt och endast ägnat att komplicera granskningsförfarandet. Endast då så begärdes eller eljest vore påkallat borde distriktschef vara skyldig att yttra sig skriftligen. *Riksförsäkringsanstalten* anför, att från yrkesinspektörshåll framhållits att granskning av ritningar till ett och samma byggnadsföretag ofta måste utföras upprepade gånger, innan förslaget finge sin slutliga utformning. Yrkesinspektörerna befarade med hänsyn därtill, att den föreslagna skyldigheten för distriktschefen att avgiva skriftligt yttrande i anledning av granskning skulle medföra en onödig arbetsbelastning. För sin del funne anstalten emellertid dessa farhågor i viss

mån överdrivna. Anstalten förutsatte nämligen att i de fall då förberedande granskning skedde vid sammanträffande med arbetsgivaren eller representant för denne skriftligt yttrande icke behövde avgivas förrän granskningsarbetet avslutats och resulterat i antingen att förslaget godkänts eller att arbetsgivaren förklarat sig icke vilja vidtaga de av distriktschefen fordrade ändringarna. Vidare förutsatte anstalten att yttrandet kunde ske i form av påskrift på den granskade ritningen.

Beträffande frågan om granskning av förslag till ny eller ändrad anordning för arbetets bedrivande uttalar *socialstyrelsen,* att det syntes mindre lämpligt att den föreslagna lagtexten saknade motsvarighet till det nuvarande stadgandet om skyldighet för yrkesinspektör att på arbetsgivares begäran granska dylikt förslag. *Landsorganisationen* framhåller att den i yttrande över kommitténs preliminära förslag förordat, att även förslag till ny eller ändrad driftanordning av *väsentlig* betydelse ur arbetarskyddssynpunkt obligatoriskt skulle underställas yrkesinspektören. I betänkandet hade kommittén utan motivering förklarat sig anse sådan skyldighet icke böra åläggas arbetsgivare. Ur arbetarskyddssynpunkt torde emellertid en väsentlig driftomläggning i regel motivera en obligatorisk förhandsgranskning minst lika starkt som en väsentlig om- eller tillbyggnad av exempelvis ett personalrum. Det av yrkesinspektörerna anförda argumentet mot en sådan granskning vore icke övertygande. Om inspektörerna vore kompetenta att bedöma den färdiga anläggningen ur skyddssynpunkt, finge de väl förutsättas vara kompetenta att ur samma synpunkt bedöma även förslaget till anläggningen. För övrigt skulle granskningen icke utmynna i några för arbetsgivaren bindande direktiv. I första hand vidhölle organisationen sitt tidigare framställda yrkande. I andra hand hemställdes, att den i anvisningarna till 9 § upptagna bestämmelsen om rätt för arbetsgivare att underställa förslag till ny eller ändrad driftanordning distriktschefs granskning kompletterades med uttrycklig föreskrift om granskning- och yttrandeplikt för distriktschefen.

Departementschefen.

Bestämmelser om byggnads yttre och inre anordnande äro meddelade i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390) med därtill hörande anvisningar. Dessa bestämmelser avse jämväl fabriks- och andra arbetslokaler, och i vissa hänseenden äro för sådana lokaler särskilda föreskrifter meddelade. Till säkerställande av att arbetarskyddssynpunkterna bliva beaktade innan byggnadslov meddelas är i byggnadsstadgan föreskrivet, att vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare skall underrättas angående ansökan om byggnadslov, som avser industriell anläggning i stad eller i stadsliknande samhälle på landet. Enligt 26 § arbetarskyddslagen äger vidare arbetsgivare underställa yrkesinspektionens befattningshavare för-

slag till ny-, om- eller tillbyggnad av arbetslokal. Denna möjlighet har under senare år utnyttjats i stigande omfattning.

Arbetarskyddskommittén har nu föreslagit införandet av en obligatorisk förhandsgranskning från yrkesinspektionens sida av byggnadsförslag beträffande arbetslokaler. Ett liknande förslag framlades på sin tid av 1937 års arbetarskyddskommitté men jag fann mig då icke kunna tillstyrka dess genomförande. De skäl som då anfördes för detta ståndpunktstagande torde alltjämt äga sin giltighet. Det är att befara, att yrkesinspektionens befattningshavare skulle bli starkt betungade av ett granskningsarbete, som i det kanske övervägande antalet fall skulle avse lokaler, beträffande vilka någon särskild granskning ur arbetarskyddssynpunkt icke kan anses obetingat nödvändig. Såsom exempel må nämnas smärre kontors- och butikslokaler o. d. Jag har tidigare anfört, att jag anser en förstärkning av yrkesinspektionen främst böra tillgodose behovet av en förbättrad tillsyn på de verksamhetsområden, där de stora riskerna äro att vänta. Med denna uppfattning överensstämmer icke att betunga yrkesinspektionen med en obligatorisk granskning av praktiskt taget varje förslag till byggnad, som ej uteslutande skall innehålla bostäder. Jag är i denna del ense med de remissinstanser, som på nu förevarande punkt uttalat betänkligheter mot kommittéförslaget.

I åtskilliga yttranden har vidare framhållits, att det för allmänheten är till avsevärd olägenhet att ha med flera olika granskningsmyndigheter att göra då fråga är om ett tillämnat byggnadsföretags tillåtlighet. Den granskning av ett byggnadsförslag, som ur arbetarskyddssynpunkt är erforderlig, borde därför enligt dessa uttalanden komma till stånd genom byggnadsnämndens förmedling. Vad till stöd härför anförts i yttrandena synes mig tungt vägande och jag finner mig alltså även på denna grund icke kunna godtaga kommittéförslaget.

Emellertid torde det vara riktigt att den nuvarande ordningen på detta område icke är fullt tillfredsställande. Visserligen har, såsom tidigare nämnts, det antal fall, i vilka förslag till ny- eller ombyggnad frivilligt underställts yrkesinspektörs granskning, ökats kraftigt under senare år. Alltjämt torde dock många arbetslokaler uppföras utan att yrkesinspektionens befattningshavare fått tillfälle att granska lokalernas lämplighet ur arbetarskyddssynpunkt. I detta sammanhang är att märka att, enligt vad kommittén upplyst, byggnadsnämnds skyldighet att underrätta vederbörande yrkesinspektör angående ansökan om byggnadslov, som avser industriell anläggning, på sina håll tolkats så, att det ansetts till fyllest att lämna yrkesinspektören sådan underrättelse först då byggnadslov redan beviljats. Syftet med denna anmälningsskyldighet har dock, såsom framgår av departementschefens uttalanden i propositionen nr 40/1931, varit att bereda yrkesinspektören tillfälle att till byggnadsnämnden avgiva yttrande i ärendet innan byggnadslov lämnades. En sådan förhandsgransk-

ning har även för arbetsgivaren ett betydande intresse. Uppenbarligen är det nämligen förenat med betydligt mindre olägenheter för honom att ändra ett byggnadsförslag än att, sedan byggnaden väl är färdig, nödgas vidtaga de ändringar yrkesinspektionen ur arbetarskyddssynpunkt finner sig nödsakad påfordra.

På grund av det anförda synas åtgärder böra vidtagas i syfte att skapa garanti för att byggnadsförslag beträffande arbetslokaler i skälig omfattning bli granskade ur arbetarskyddssynpunkt. Med beaktande av önskvärdheten att icke i onödan betunga allmänheten torde frågan böra lösas på det sättet, att byggnadsnämnd ålägges att i viss omfattning inhämta yrkesinspektörs yttrande innan byggnadslov ges beträffande byggnad, vari arbetslokal skall inrymmas. Såsom byggnadsstyrelsen yrkat, synes emellertid ovillkorlig skyldighet i detta hänseende böra föreligga endast beträffande industriella anläggningar. I övrigt synes det böra ankomma på byggnadsnämnden att avgöra, i vilka fall särskild granskning av ett byggnadsförslag ur arbetarskyddssynpunkt är påkallad. Jag vill i detta sammanhang förutskicka, att jag finner det självfallet att de nu gällande reglerna om frivillig förhandsgranskning alltjämt skola finnas. Har sådan förhandsgranskning skett, erfordras uppenbarligen icke någon remiss från byggnadsnämnden till yrkesinspektören.

Även om ett byggnadsförslag icke underställes yrkesinspektörs granskning, är givetvis byggnadsnämnden skyldig att själv verkställa den granskning av förslagets lämplighet ur arbetarskyddssynpunkt, som kan föranledas av gällande bestämmelser på området. Frågan huruvida en erinran härom skall, såsom fallet är beträffande hälsovårds- och brandskyddsföreskrifter, införas i byggnadsstadgan sammanhänger med spörsmålet, i vad mån föreskrifter om arbetslokalers beskaffenhet skola meddelas i arbetarskyddslagstiftningen. Till detta spörsmål återkommer jag i ett senare avsnitt.

Det förhållandet, att tillämpningsområdet för byggnadsstadgans föreskrifter om byggnadslov är begränsat, påkallar i detta sammanhang uppmärksamhet. Inom område på landet, för vilket stadsplan, byggnadsplan eller utomplansbestämmelser ej fastställts, erfordras sålunda i allmänhet icke byggnadsnämndens lov till nybyggnad. Fabrik eller annan industriell anläggning får emellertid icke uppföras inom sådant område utan medgivande av länsstyrelsen. Med hänsyn till denna prövnings begränsade omfattning — den avser i regel endast att tillvarataga naturskyddets och kulturminnesvårdens intressen — torde remiss till yrkesinspektören icke böra ifrågakomma. Däremot synes det lämpligt att länsstyrelsen ålägges att underrätta yrkesinspektören om inkomna ansökningar av detta slag. Härigenom skulle yrkesinspektören bli i tillfälle att sätta sig i förbindelse med byggherren och upplysa denne om vikten av att yrkesinspektören får taga del av byggnadsförslaget.

Vad angår de fall, där byggnadslov i fråga om allmän byggnad icke erfordras med hänsyn till att ritningarna prövas av statlig myndighet, förut-

sätter jag att samråd med yrkesinspektionen kommer att äga rum i den utsträckning som kan anses erforderlig. Särskilt stadgande härom synes icke vara behövligt.

I enlighet med det anförda torde i arbetarskyddslagstiftningen icke böra upptagas några bestämmelser om obligatorisk förhandsgranskning av byggnadsförslag. Föreskrifter av den innebörd jag i det föregående förordat böra inflyta i byggnadsstadgans 83, 137 och 143 §§. Vad angår de nuvarande reglerna om frivillig förhandsgranskning av byggnadsförslag torde dessa — liksom motsvarande regler i fråga om nya eller ändrade driftanordningar — lämpligen böra upptagas i den allmänna tillämpningskungörelse till arbetarskyddslagen som jag tidigare omnämnt.

Förhandsgodkännande av arbetslokal m. m.

Kommitténs förslag.

Enligt kommitténs förslag skall lokal icke få tagas i bruk såsom arbetslokal för verksamhet, vari föreligger synnerlig fara för ohälsa eller olycksfall, förrän den blivit för ändamålet godkänd av vederbörande distriktschef (10 § 1 mom., 2 mom. andra och tredje styckena samt 4 mom.). Någon särskild påföljd för överträdelse av dessa stadganden har icke föreslagits.

Till motivering av förslaget anför kommittén att på vissa områden förekomme så allvarlig hälso- eller olycksfallsrisk, att det måste anses vara av vikt att innan arbetslokal toges i bruk få utrönt, huruvida den blivit anordnad i överensstämmelse med de för dylik lokal uppställda fordringarna. Detta gällde exempelvis vid arbetsprocesser, i vilka skadligt damm eller farlig gas uppkomme i större mängd, eller beträffande verksamhet, vari användes giftiga, eldfarliga eller explosiva ämnen eller särskilt farliga maskiner eller apparater. För vinnande av enhetlig tillämpning av de föreslagna bestämmelserna borde arbetsrådet meddela närmare föreskrifter om vilka slag av verksamhet, som de avsåge. Då distriktschef yttrade sig över byggnadsförslag för verksamhet av förevarande art, borde han samtidigt erinra arbetsgivaren om att lokalen icke finge tagas i bruk förrän den blivit godkänd.

Kommittén föreslår vidare att anmälningsskyldighet rörande ibruktagande eller upplåtelse av arbetslokal införes i betydande omfattning. Sålunda skall lokal icke få upplåtas för stadigvarande användning såsom arbetslokal eller personalrum utan att upplåtaren gjort anmälan därom till distriktschefen. Finner denne nödigt att vissa åtgärder vidtagas beträffande lokalen, innan den tillträdes att användas för det ändamål varom är fråga, skall det åligga honom att ofördröjligen meddela föreskrift därom (10 § 3 mom.). Vidare föreslås att om arbetslokal, som begagnats för viss verksamhet, stadigvarande skall användas såsom arbetslokal för annat slag av

verksamhet eller om bostadslägenhet eller annan lokal, som ej varit underkastad bestämmelserna i arbetarskyddslagen, skall tagas i bruk såsom arbetslokal, arbetsgivaren skall vara pliktig att dessförinnan göra anmälan därom till distriktschefen (10 § 2 mom. första och tredje styckena). Finner distriktschefen att särskilda föreskrifter för lokalens användande erfordras, skall han ofördröjligen meddela sådana. Arbetsgivare skall emellertid vara befriad från anmälningsplikt i fall då upplåtare enligt vad förut sagts är skyldig att göra anmälan och denne kan lämna uppgift om den verksamhet, för vilken lokalen skall användas (10 § 2 mom. fjärde stycket). Enligt anvisningarna till 10 § 2 mom. skall därjämte i fråga om lokal som tidigare använts såsom arbetslokal anmälningsskyldighet icke föreligga, om den nya verksamheten ur skyddssynpunkt är likartad med eller icke medför större risk för ohälsa eller olycksfall än den verksamhet, för vilken lokalen tidigare använts, och ej heller om förslag till om- eller tillbyggnad av lokalen tillställts distriktschefen för granskning med avseende å den nya verksamheten. Underlåtenhet att fullgöra anmälningsskyldighet är enligt 66 § i förslaget belagd med straff, såframt ej omständigheterna giva vid handen att underlåtenheten berott på ett tillfälligt förbiseende eller att skyldigheten icke kunnat fullgöras inom stadgad tid.

Nämnda bestämmelser om anmälningsskyldighet skola icke gälla för jordbruket med osjälvständiga binäringar och, såvitt angår arbetsgivare, ej heller beträffande företag inom annat verksamhetsområde, vari endast medlemmar av arbetsgivarens familj sysselsättas.

Till motivering av den föreslagna anmälningsskyldigheten för upplåtare av arbetslokal eller personalrum anför kommittén att det vore nödvändigt att åstadkomma en mera allmän förbättring av förhyrda arbetslokaler. F. n. mötte det ofta betydande svårigheter att beträffande dylika lokaler få nödiga åtgärder genomförda. Med det föreslagna anmälningsförfarandet åsyftades främst att bereda distriktschefen tillfälle att föreskriva de åtgärder, som behövde vidtagas beträffande lokalen innan den upplätes såsom arbetslokal. Det vore här fråga om sådana åtgärder som utan tvekan måste anses ankomma på upplåtaren och icke på arbetsgivaren. Dit borde hänföras alla åtgärder som avsåge själva fastigheten. Av distriktschef meddelad föreskrift vore icke att betrakta som sådant förbud mot upplåtelse, varom stadgades i 57 § i förslaget.

I anslutning till förslaget om anmälningsskyldighet för arbetsgivare anför kommittén att yrkesinspektionen ofta konstaterat att en lokal, som varit lämplig för viss verksamhet, icke utan ändring lämpade sig för annan verksamhet. Olägenheter förekomme även i fall då en verksamhet förlagts till lägenhet, som ursprungligen varit avsedd för bostadsändamål. Kommittén ansåge att bättre förhållanden skulle kunna åstad-

kommas, om yrkesinspektör före ibruktagandet av äldre arbetslokal eller lokal nyttjad eller avsedd för annat ändamål än som arbetslokal finge tillfälle meddela, huruvida lokalen vore lämplig för den tillämnade verksamheten eller icke.

Yttrandena.

Mot de föreslagna bestämmelserna om förhandsgodkännande av arbetslokal ha erinringar framställts endast i några få yttranden.

Sprängämnesinspektören, i vilkens yttrande *kommerskollegium* instämmer, samt *överståthållarämbetet* anse att arbetarskyddslagens bestämmelser om förhandsgodkännande icke borde vara tillämpliga å anläggning för tillverkning av eldfarliga oljor eller explosiva varor. Enligt gällande författningar finge dylik anläggning icke tagas i bruk förrän den, efter avsyning i viss ordning, godkänts av länsstyrelsen. Detta förfarande borde bibehållas, enär länsstyrelsens prövning hade ett vidare syfte än den som skulle ske enligt arbetarskyddslagen.

Medicinalstyrelsen uttalar att förhandsgodkännande alltid borde krävas i fråga om lokal, som vore belägen under jord. Styrelsen framhåller vidare att det kunde vara svårt för en företagare eller en upplåtare av lokal att bedöma, huruvida ifrågavarande bestämmelser i ett visst fall vore tillämpliga. Det borde därför stadgas, att föreskrift om förhandsgodkännande skulle lämnas av distriktschef i samband med yttrande över byggnadsförslag. *Förste stadsläkaren i Malmö* är i sistnämnda hänseende av samma uppfattning som medicinalstyrelsen.

Den föreslagna anmälningsskyldigheten för arbetsgivare och upplåtare om arbetslokals tagande i bruk kritiseras i åtskilliga yttranden. Förslaget avstyrkes helt av *stadsförbundet* under hänvisning till att det skulle leda till skriveri-, expeditions- och registreringsarbete i orimligt stor omfattning. Vad man genom det föreslagna anmälningssystemet skulle vinna i fråga om möjlighet att uppspåra och förekomma de större riskerna kunde bli mer än eliminerat genom att tillsynsorganen samtidigt skulle tvingas att taga befattning med en mängd i och för sig betydelselösa anmälningsärenden. *Socialstyrelsen* uttalar, att det givetvis vore önskvärt att åstadkomma tillfredsställande arbetslokaler, men att den föreslagna vidsträckta anmälningsskyldigheten, vilken knappast kunde förväntas bli någorlunda samvetsgrant iakttagen, gåve anledning till betänkligheter. Det kunde också anmärkas att dessa åtgärder sannolikt skulle ytterligare minska tillgången på arbetslokaler och verka fördyrande på hyrorna. Vidare måste man beakta faran för att yrkesinspektionen bleve alltför betungad med kontorsgöromål. Ansåge man sig ej kunna helt avstå från dessa bestämmelser, syntes i varje fall tillämpningsområdet för desamma böra

begränsas. *Byggnadsstyrelsen* yrkar att den statliga tjänstemannaverksamheten undantages från ifrågavarande bestämmelser. Beträffande annan verksamhet ifrågasätter styrelsen under hänvisning till vad styrelsen anfört rörande anmälan av nya företag, huruvida icke även förevarande anmälningsskyldighet borde kunna avsevärt begränsas.

I vad förslaget angår upplåtare avstyrkes detsamma jämväl av länsstyrelsen i Västmanlands län, kooperativa förbundets styrelse, hantverks- och småindustriorganisationen och fastighetsägareförbundet. Därvid anför *länsstyrelsen i Västmanlands län* att det borde vara tillräckligt med anmälan av den arbetsgivare till vilken lokalen upplåtits. *Kooperativa förbundets styrelse* finner det icke styrkt att fördelarna av förhandsanmälan uppvägde olägenheterna därav. Upplåtaren kunde ofta antagas sakna kännedom om anmälningsskyldigheten och det vore ej heller säkert att han bleve underrättad om att den tilltänkta verksamheten vore av sådan art, att arbetarskyddslagen ägde tillämpning å densamma. Man kunde därjämte befara att fastighetsägarna skulle bli obenägna att uthyra lokaler till hantverk och mindre småindustri. *Hantverks- och småindustriorganisationen* åberopar främst sistnämnda synpunkt till stöd för sitt avstyrkande av förslaget. *Fastighetsägareförbundet* anför bl. a. följande.

> Förbundet kan icke finna, att övertygande skäl blivit förebragta för en dylik byråkratisk ordning. I verkligheten tillgår det vid dylika uthyrningar i regel på det sättet, att uthyrningen sker för ett visst ändamål under förutsättning, att hinder icke möter från någon myndighets sida. Bakom en sådan överenskommelse ligger antingen att hyresvärden själv hört sig för hos vederbörande myndighet och därvid fått besked om att hinder icke föreligger för lokalens användande för det ifrågakomna ändamålet eller att hyresvärden ställt sig på den ståndpunkten, att hyresgästen själv må göra sig underrättad i saken hos myndigheten och i varje fall stå kostnaderna för de anordningar, som bli nödiga för att vinna myndighetens godkännande. Förbundet kan icke vitsorda, att icke ett likadant tillvägagångssätt skulle kunna vara tillfyllest även i fortsättningen.

Även i andra yttranden anföras betänkligheter mot den föreslagna anmälningsskyldigheten för upplåtare. Sålunda uttalar *Stockholms handelskammare* att anmälningsskyldigheten måste bli betungande. Då anmälan skulle ske innan lokalen finge upplåtas, kunde upplåtaren strängt taget icke med visshet angiva, till vilken verksamhet lokalen komme att upplåtas. Tillsynsmyndigheten borde vara skyldig att inom viss i lagen fixerad tid lämna besked, huruvida särskilda åtgärder erfordrades för upplåtelsen i fråga. *Skånes handelskammare* framhåller bl. a. att upplåtaren kunde gå miste om en tilltänkt hyresgäst på grund av den tidsutdräkt som den föreslagna anordningen komme att medföra. Straffsanktionen för underlåten anmälan borde utgå. *Bergmästaren i norra distriktet* ifrågasätter under åberopande av praktiska skäl, om icke vid uthyrning av bostadslägenheter

för hantverksändamål anmälningsplikten borde åläggas arbetsgivaren i stället för hyresvärden.

Svenska arbetsgivareföreningen anser att straffsanktionen vid underlåten anmälan borde borttagas för såväl arbetsgivare som upplåtare. Det kunde nämligen i många fall vara svårt för arbetsgivaren att bedöma, när »annat slag av verksamhet» förelåge. Vad upplåtare anginge kunde det betvivlas att denne i regel kunde avgöra, huruvida arbetarskyddslagen vore tillämplig på den verksamhet en tilltänkt hyresgäst ämnade bedriva.

Departementschefen.

Kommitténs förslag, att lokal icke skall få tagas i bruk såsom arbetslokal för verksamhet, vari föreligger synnerlig fara för ohälsa eller olycksfall, förrän den blivit för ändamålet godkänd ur arbetarskyddssynpunkt, är i och för sig beaktansvärt. Ett genomförande av förslaget förutsätter att vederbörande yrkesinspektör har tillfälle att själv eller genom underordnad befattningshavare verkställa erforderlig besiktning av lokalen, då fråga uppkommer att taga densamma i bruk. När det gäller nyuppförd byggnad torde utan särskilt stadgande sådan möjlighet kunna beredas genom det samarbete mellan yrkesinspektören och byggnadsnämnden som i det föregående förutsatts skola äga rum. I andra fall skulle särskild anmälan till yrkesinspektören behöva ske för att erforderlig besiktning skall kunna komma till stånd. Frågan om förhandsgodkännande sammanhänger således här nära med den av kommittén föreslagna anmälningsskyldigheten rörande ibruktagande eller upplåtelse av arbetslokal.

Vad sistnämnda fråga angår ha i yttrandena anförts synpunkter, vilka i stort sett överensstämma med dem, som åberopats gentemot kommitténs förslag om anmälningsskyldighet i fråga om nystartade företag. Liksom i fråga om sistnämnda anmälningsskyldighet finner jag vad i yttrandena anförts så tungt vägande, att jag icke kan förorda införandet av en allmän anmälningsskyldighet beträffande ibruktagande eller upplåtelse av arbetslokal. Såsom jag tidigare betonat är det nämligen av vikt, att yrkesinspektionen icke betungas med registrerings- och liknande arbete i fråga om sådan verksamhet, där tillsynen måste anses vara mindre betydelsefull än på andra håll.

I enlighet med den ståndpunkt jag intagit till kommitténs förslag om obligatorisk förhandsgranskning av byggnadsförslag anser jag anmälningsskyldighet rörande ibruktagande eller upplåtelse av arbetslokal icke böra ifrågasättas utom såvitt angår industriella anläggningar. Beträffande alla nyuppförda sådana anläggningar saknar emellertid anmälningsskyldigheten betydelse, eftersom yrkesinspektören redan genom sin granskning av byggnadsförslaget erhållit kännedom om lokalens inrättande. Detsamma torde gälla om många fall, då en verksamhet startas i en lokal, som tidigare använts för annan verksamhet, nämligen då ombyggnad eller tillbyggnad

av lokalen blivit erforderlig eller eljest byggnadslov erfordras. Erinras må i detta sammanhang att enligt 76 § byggnadsstadgan byggnadslov kräves bl. a. för användning av byggnad eller del därav till väsentligt annat ändamål än det, vartill den förut varit använd eller som finnes angivet å fastställd ritning. Den här ifrågasatta anmälningsskyldigheten skulle följaktligen enligt min mening begränsas till sådana fall, då en ny industriell verksamhet startas i en arbetslokal, som tidigare använts för annan verksamhet, utan att i samband därmed byggnadslov erfordras.

Införes en på nu nämnt sätt begränsad anmälningsskyldighet, torde den av kommittén föreslagna föreskriften om förhandsgodkännande av arbetslokal, vari skall bedrivas verksamhet som medför synnerlig fara för ohälsa eller olycksfall, sakna större betydelse. Genom anmälningen beredes nämligen yrkesinspektören tillfälle att omedelbart verkställa inspektion av arbetsstället och vidtaga de åtgärder som därav kunna påkallas.

I det föregående har jag omnämnt att jag finner det självfallet att de i gällande arbetarskyddslag upptagna reglerna om frivillig förhandsgranskning av arbetslokaler alltjämt böra finnas. Detsamma gäller nuvarande bestämmelser om frivillig förhandsgranskning av nya eller ändrade driftanordningar. Jag vill här uttala den förhoppning, att den stigande insikt om förhandsgranskningens betydelse och värde, som de senare åren uppvisat, skall medföra att denna ytterligare ökar i omfattning.

De föreskrifter, som av mig nu föreslagits, torde vara av den art, att de icke behöva ingå i arbetarskyddslagen. Jag föreslår fördenskull att de upptagas i den kungörelse med allmänna tillämpningsföreskrifter till lagen, varom jag i det föregående talat.

Föreskrifter angående arbetslokalers beskaffenhet m. m.

Kommitténs förslag.

I 11 § i förslaget ha upptagits ett stort antal föreskrifter angående arbetslokalers anordnande och utförande. Kommittén framhåller i anslutning härtill att gällande arbetarskyddslag saknade närmare bestämmelser om hur arbetslokaler skulle vara anordnade och beskaffade. Frånvaron av sådana föreskrifter hade medfört att man vid inrättande av dylika lokaler vanligen ej haft klart för sig, vilka fordringar som ur arbetarskyddssynpunkt ställdes på en arbetslokal. De bestämmelser i byggnadsstadgan, vilka berörde arbetslokaler, kunde ej heller anses i tillräcklig grad tillgodose de krav, som borde uppställas ur nämnda synpunkt. Dessa omständigheter hade obestridligen i många fall medverkat till att arbetslokaler inrättats utan att tillbörlig hänsyn tagits till berättigade fordringar i hygieniskt och skyddstekniskt hänseende. Vid uppgörande av förslag till ny-, till- eller ombyggnad av arbetslokal skulle det vara av värde för såväl arbetsgivare

som arkitekter och byggnadsfirmor att de hade klart för sig, vilka fordringar som ur arbetarskyddssynpunkt ställdes på en arbetslokal. Även för tillsynsmyndigheterna finge det anses vara av vikt att i lagen lämnades viss vägledning rörande tillämpningen av 5 § i avseende å arbetslokaler. Med hänsyn till det anförda hade kommittén i lagförslaget upptagit bestämmelser rörande arbetslokals anordnande, beskaffenhet och utförande. Dessa bestämmelser borde gälla för arbetslokal inom varje slag av verksamhet, varå lagen ägde tillämpning, utom för jordbruk och hemindustriellt arbete.

Angående detaljföreskrifterna i den föreslagna 11 § hänvisas till betänkandet. Här skall närmare behandlas endast vad som föreslagits i fråga om under jord belägna och därmed likställda arbetslokaler. Enligt 11 § 2 mom. i förslaget får arbetslokal, som är avsedd att stadigvarande användas och i vilken arbete fortlöpande skall bedrivas, icke utan distriktschefens medgivande vara förlagd under jord — dvs. med golvet eller större del därav 1,4 meter eller mera under markytan — eller i berg eller till plats i byggnad där dagsbelysning icke finnes. Som villkor för dylikt medgivande skola gälla de föreskrifter arbetsrådet meddelat i sådant hänseende. Medgivande skall emellertid icke erfordras beträffande förrådslokal — såvida ej ett större antal arbetstagare regelmässigt skall sysselsättas däri — garage, pannrum eller annan liknande arbetslokal och ej heller beträffande arbetslokal, som på grund av särskilt förhållande måste vara förlagd under jord i gruva eller stenbrott, eller där Kungl. Maj:t beträffande viss arbetslokal förordnat att den skall vara förlagd under jord eller i berg. Även i dessa fall skola de föreskrifter, som arbetsrådet enligt vad nyss sagts har att utfärda, gälla i tillämpliga delar. Enligt övergångsbestämmelserna skall vidare medgivande icke fordras beträffande lokal, som vid tiden för lagens ikraftträdande är förlagd under jord, men distriktschefen skall äga rätt att om så prövas nödigt påfordra att nyssnämnda föreskrifter i erforderlig utsträckning skola iakttagas i fråga om dylik lokal. Det må framhållas att det enligt förslaget icke i och för sig är belagt med straff att utan föreskrivet medgivande förlägga arbetslokal under jord eller i berg eller till icke dagsbelyst plats i byggnad, men arbetsgivare som gör detta riskerar att distriktschefen med stöd av 57 § 2 mom. utfärdar straffsanktionerat förbud mot att lokalen användes som arbetslokal.

I motiveringen till förslaget i förevarande del anför kommittén bl. a. följande.

Visserligen torde det höra till regeln, att arbetslokal förlägges ovan jord, men enligt kommitténs mening synas skäl tala för att man i lagen understryker betydelsen härav. En absolut fordran på att varje arbetslokal skall vara förlagd ovan jord, bör dock rimligen icke ifrågakomma. Det senaste kriget har tydligt påvisat nödvändigheten av att förlägga vissa för försvar och folkförsörjning betydelsefulla fabriker och verkstäder under jord eller insprängda i berg. Med hänsyn till de begränsade erfarenheter, som ur ar-

betarskyddssynpunkt föreligga beträffande dylika arbetslokaler, synes särskild kontroll över desamma vara motiverad. Kommittén föreslår sålunda, att arbetslokal får vara förlagd under jord eller i berg endast i de fall, då vederbörande distriktschef lämnat medgivande därtill. Med sådan lokal bör enligt kommitténs mening likställas arbetslokal förlagd till plats, där dagsbelysning icke finnes. Då särskilda fordringar i allmänhet torde få ställas på ifrågavarande lokaler, föreslår kommittén, att såsom villkor för lämnande av medgivande skola gälla de föreskrifter, som arbetsrådet finner skäl meddela för dylik arbetslokal. Sådana föreskrifter böra meddelas angående bland annat golvyta, takhöjd, isolering mot fukt och kyla, utrymningsvägar, belysning, luftväxling och uppvärmning. I många hänseenden torde sådan lokal kunna anordnas efter samma normer, som gälla för lokal ovan jord. Utrymningsvägar och säkerhetsanordningar böra dock ägnas särskild uppmärksamhet. Likaså måste på grund av frånvaron av naturligt dagsljus särskilda krav ställas på den artificiella belysningen.

Beträffande det föreslagna undantaget för förrådslokal, garage, pannrum eller annan liknande arbetslokal framhåller kommittén att med »annan liknande arbetslokal» avsåges sådan lokal, som i fråga om användning vore jämförlig med nämnda lokaler och som i likhet med dessa ofta förlades under jord. Till sådan lokal hänfördes icke exempelvis affärs- eller bagerilokal, bilreparations-, skomakeri- eller snickeriverkstad, restaurangkök e. d.

Yttrandena.

Socialstyrelsen, byggnadsstyrelsen, länsarkitekten i Örebro län, samarbetskommittén för byggnadsfrågor och *kooperativa förbundets styrelse* yrka, under åberopande av i stort sett samma synpunkter, att inga bestämmelser om arbetslokalers anordnande och utförande måtte intagas i arbetarskyddslagen. Till stöd härför anföres i huvudsak följande. Byggnadsstadgan och anvisningarna till denna innehölle föreskrifter om de flesta av de förhållanden som behandlades i den föreslagna 11 §. På vissa punkter stode kommittéförslaget i strid med bestämmelserna i byggnadsstadgan och anvisningarna till denna. En del andra av de föreslagna föreskrifterna vore så vagt avfattade att de icke gåve någon verklig ledning. Särskilt ur allmänhetens synpunkt måste det anses olämpligt att bestämmelser av rent byggnadsteknisk natur återfunnes i olika författningar. Alla sådana föreskrifter borde samlas i byggnadsstadgan med därtill hörande anvisningar. I den mån de föreslagna bestämmelserna kunde anses erforderliga och lämpliga borde de sålunda överföras till byggnadsförfattningarna.

Stadsförbundet anser det vara utan gagn att belasta lagtexten med föreskrifter om att olika till lokaler självklart hörande anordningar skulle vara av lämplig beskaffenhet.

Ett stort antal remissinstanser har på särskilda punkter framställt erinringar mot de i 11 § i förslaget upptagna bestämmelserna. Det synes emel-

lertid lämpligt att i detta sammanhang beröra endast vad som anförts rörande arbetslokaler under jord eller i berg eller på icke dagsbelyst ställe i byggnad. *Landsorganisationen,* som i princip tillstyrker kommitténs förslag, säger sig förutsätta att rätten att tillåta förläggande av arbetslokal under jord eller i berg eller till icke dagsbelyst plats i byggnad komme att utövas med största återhållsamhet. Ur denna synpunkt och med hänsyn till fåtalet fall kunde skäl anföras för att dispensrätten förbehölles arbetsrådet. Organisationen anför i anslutning härtill följande.

Trots allt vad i motsatt riktning göres gällande från företagarhåll och av de militära myndigheterna råder bland de arbetare, som sysselsättas i hergverkstäder o. d., en ganska utbredd uppfattning om att dessa arbetslokaler även med den bästa hygieniska utrustning innebära specifika hälsorisker. Utforskningen av dessa har ännu inte nått resultat, som ge säker ledning för att bedöma behovet och beskaffenheten av betryggande skyddsanordningar. Oavsett de rent fysiologiska riskerna är det självklart och ofta omvittnat att arbetet i underjordslokaler är psykiskt särskilt påfrestande. Problemet är av så mycket större angelägenhetsgrad som förläggning av arbetslokaler under jord icke sker endast med tanke på försvar eller folkförsörjning under krig utan även av rent driftsekonomiska skäl. — I fråga om lokaler av vikt för försvar eller folkförsörjning skall Kungl. Maj:t äga förordna om förläggning under jord. Det bör angivas att sådant förordnande skall ske efter arbetsrådets hörande.

Medicinalstyrelsen har icke annat att erinra mot förslaget än att styrelsen anser det böra stadgas att de i 11 § 2 mom. omnämnda föreskrifterna skola meddelas av arbetsrådet i samråd med styrelsen.

I åtskilliga yttranden har emellertid kommitténs förslag avstyrkts eller väsentliga modifikationer av detsamma påyrkats. Sålunda anför *civilförsvarsstyrelsen* bl. a. följande.

Erfarenheterna från senaste stormaktskriget giva vid handen, att för försvar och folkförsörjning betydelsefulla fabriker och verkstäder böra i största möjliga utsträckning vara förlagda under jord eller insprängda i berg. I händelse av krig måste dessutom över huvud taget varje i berg redan befintligt utrymme anses vara av största betydelse. Det enskilda initiativet till byggande av industrianläggningar i berg bör därför ur de synpunkter, styrelsen har att beakta, principiellt uppmuntras. Ifrågavarande bestämmelser kunna enligt civilförsvarsstyrelsens mening komma att verka i motsatt riktning. Har arbetsrådet under hänsynstagande till arbetarskyddssynpunkter meddelat särskilda föreskrifter att iakttagas i fråga om bergverkstäders inredning bör enligt styrelsens mening distriktschef icke kunna förvägra ett företag att förlägga sina arbetslokaler i berg eller under jord. Den beslutanderätt i fråga om förläggande av industrianläggningar under jord eller i berg, som enligt ifrågavarande stadgande tillagts distriktschef, bör enligt styrelsens mening, för ett allsidigt bedömande och erhållande av en för hela riket enhetlig tillämpning, i stället — i förekommande fall efter samråd med styrelsen — tillkomma arbetsrådet. Beträffande möjligheten att förlägga anläggningar av betydelse för försvaret eller folkförsörjningen

under jord eller i berg bör intet särskilt medgivande härför erfordras. — — — Föreskrifter om vilka statliga och enskilda anläggningar, som äro av nyssnämnda beskaffenhet, synas böra meddelas av Kungl. Maj:t efter hörande av överbefälhavaren, krigsmaterielverket, civilförsvarsstyrelsen och riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap. Även i fråga om nu avsedda anläggningar böra av arbetsrådet meddelade föreskrifter rörande bergverkstäders inredning gälla i tillämpliga delar.

Flygförvaltningen framhåller att enligt kommitténs förslag militära myndigheter vid anordnande av arbetslokaler under jord skulle bli helt beroende av de föreskrifter, som kunde komma att utfärdas av arbetsrådet. Detta kunde medföra den konsekvensen att de militära synpunkterna icke bleve tillräckligt beaktade. En lämpligare anordning syntes vara, att militär myndighet som ämnade förlägga arbetslokal under jord sökte samråd med arbetsrådet. Skulle i undantagsfall den militära myndigheten och arbetsrådet stanna i olika meningar, syntes ärendet böra underställas Kungl. Maj:ts prövning. *Marinförvaltningen* betonar att de militära synpunkterna i första hand borde vara bestämmande då det vore fråga om att förlägga till försvarsväsendet hörande arbetslokaler under jord. Kommittén syntes icke tillräckligt ha beaktat att med den tekniska och hygieniska utvecklingen i avseende å belysning, ventilation med lämpligt sammansatt luft etc. lokaler under jord eller i berg torde kunna göras lika tillfredsställande eller kanske bättre än många ovan jord belägna lokaler. Vidare syntes alltför stort avgörande ha lagts i distriktschefens händer. Denne borde vara skyldig att godkänna lokaler som fyllde vissa villkor. Föreskriften att medgivande fordrades för att förlägga arbetsplats till sådant ställe i byggnad, där dagsbelysning ej funnes, komme att väsentligt försvåra ett rationellt utnyttjande av byggnadskroppen. Det kunde icke vara lämpligt att införa sådana bestämmelser just vid en tid, då luftkonditionerings- och belysningstekniken gjort så betydande framsteg. Lagen torde därför böra medgiva att arbetslokal förlades under jord eller i berg eller till annan plats utan dagsbelysning, då så funnes nödigt för viss för rikets försvar viktig anläggning eller arbetsplats.

Telegrafstyrelsen anmärker att i förslaget icke angåves, under vilka förutsättningar medgivande till att förlägga arbetslokal under jord eller i berg skulle kunna påräknas. Vid telegrafverkets stationer borde av militära säkerhetsskäl vissa lokaler med dyrbar och svårersättlig teknisk utrustning — t. ex. väljar- och förstärkarsalar — förläggas under jord. Vidare kunde det med hänsyn till svårigheter att skaffa för telefonstationer lämpligt belägna tomter av tillräcklig storlek ofta visa sig erforderligt att placera viss teknisk utrustning i lokaler under jord för att få plats med den behövliga apparaturen inom det disponibla området. Under förutsättning att ur arbetarskyddssynpunkt tillfredsställande anordningar vidtoges borde enligt styrelsens mening hinder icke möta att förlägga arbetslokal av detta eller liknande slag under jord.

Kooperativa förbundets styrelse yrkar att ifrågavarande bestämmelser icke måtte upptagas i lagen. De skulle nämligen komma att medföra betydande praktiska och ekonomiska olägenheter, ej minst inom varudistributionen. Lokalkostnaderna vore redan nu en mycket betydande kostnadspost och det vore synnerligen angeläget att icke statsmakterna droge upp så snäva gränser för lokalernas utnyttjande, att en ur hela samhällets synpunkt nödvändig rationalisering på varudistributionens område försvårades. Om kravet på dagsljusbelysta arbetslokaler inom detaljhandeln skulle ovillkorligt tillämpas t. ex. på bebyggelsen inom de centrala delarna av Stockholm, skulle en mycket stor del av affärslokalerna, särskilt de större, bli utdömda, något som ur ekonomisk synpunkt skulle vara fullständigt irrationellt. Butiks- och varuhusutrymmen, som ej vore förlagda ovan jord, torde i allmänhet med hänsyn till både kunders och anställdas trivsel planeras och utrustas så, att det vore väl sörjt för luftväxling, värme och belysning. F. ö. hade det — såsom också framhållits av statens institut för folkhälsan — icke visats, att t. ex. varuhusutrymmen utan dagsljus skulle vara skadliga att vistas i. Enligt styrelsens mening funnes sålunda anledning att gå fram med största varsamhet då det gällde att lagstifta på detta område. Även *hantverks- och småindustriorganisationen* avstyrker kommitténs förslag. Organisationen framhåller att det inom hantverk och småindustri ej sällan förekommer att arbetslokal måste förläggas till ett lägre golvplan än 1,4 meter under markytan. Några hygieniska eller andra olägenheter därav hade organisationen veterligt icke påvisats. Med nutida möjligheter till luftkonditionering och artificiell dagsljusbelysning syntes bestämmelser, som förhindrade lokalers förläggning till icke traditionella planlägen, ej motiverade. *Handelns arbetsgivareorganisation* anför att de föreslagna reglerna för handelns del vore ägnade att i icke obetydlig utsträckning försvåra ett rationellt utnyttjande av tillgängliga lokaler. Det kunde ifrågasättas, om icke dessa bestämmelser kunde utgå med hänsyn till inspektionens möjligheter att förhindra de fall, där fara verkligen förelåge. Under alla förhållanden borde bestämmelserna givas en mera begränsad räckvidd. *Stockholms handelskammare* betonar att det för ett effektivt utnyttjande av fastigheter ofta vore önskvärt att kunna disponera källarlokalerna för smärre hantverkerier eller för lager- och butiksändamål. I moderna fastigheter kunde så ske utan olägenheter ur hälsovårdssynpunkt. Genom de föreslagna bestämmelserna om förhandsgranskning av byggnadsförslag och om anmälan av upplåtelse torde i erforderlig grad vara sörjt för att hälsovådliga källarutrymmen kunde utmönstras som arbetslokaler. *Skånes handelskammare* och *arbetsgivareföreningen för hotell och restauranter* anföra liknande synpunkter.

Svenska arbetsgivareföreningen anser att distriktschefs medgivande icke borde fordras i fråga om sådana under jord belägna lokaler, i vilka i allmänhet endast tillsynsarbete utfördes, även om detta förekomme tämli-

gen ofta och regelbundet. Ej heller borde medgivande förutsättas för att förlägga arbete till källare eller källarliknande lokaler, då tekniska omständigheter krävde att arbetet utfördes i sådana lokaler, t. ex. jäs- och lagerrum i bryggerier.

Departementschefen.

Gällande arbetarskyddslag saknar närmare bestämmelser om hur arbetslokaler skola vara inrättade och beskaffade. Såsom jag tidigare anmärkt återfinnas emellertid dylika regler i byggnadsstadgan med därtill hörande anvisningar. Arbetarskyddskommittén har funnit dessa regler icke i tillräcklig grad tillgodose de krav, som ur arbetarskyddssynpunkt borde uppställas, och fördenskull i sitt förslag upptagit ingående, ehuru delvis mycket allmänt avfattade föreskrifter i ämnet. Ett flertal remissinstanser har i denna del riktat kritik mot förslaget och därvid bl. a. anfört att det särskilt ur allmänhetens synpunkt vore olämpligt att bestämmelser av byggnadsteknisk natur funnes i olika författningar. De föreslagna bestämmelserna borde därför, i den mån de kunde anses erforderliga och lämpliga, inflyta i byggnadsförfattningarna. Jag vill i detta sammanhang jämväl erinra om de likartade synpunkter som i remissyttrandena anförts beträffande frågan om förhandsgranskning av byggnadsförslag.

För min del är jag ense med kommittén om önskvärdheten av att bereda arbetarskyddssynpunkterna större inflytande i fråga om arbetslokalers inrättande. I det föregående har jag också förordat ett ökat samarbete för detta ändamål mellan byggnadsnämnderna och yrkesinspektionens befattningshavare. Jag är däremot icke beredd att i arbetarskyddslagstiftningen införa regler som äro avsedda att vid sidan av byggnadsförfattningarna gälla för uppförandet av sådana byggnader, i vilka arbetslokaler skola inrymmas. I enlighet med vad som anförts i vissa yttranden synas föreskrifter, som angå byggnads utförande och beskaffenhet, i görligaste mån böra upptagas i byggnadsförfattningarna. För såväl vederbörande byggherre som för arkitekter och byggnadsfirmor måste ett dylikt tillvägagångssätt innebära avsevärda fördelar. För tillsynsorganen kan det å andra sidan icke vålla någon nämnvärd olägenhet, att bestämmelser av den art, varom här är fråga, icke återfinnas i arbetarskyddslagen utan i andra författningar. Jag vill i detta sammanhang erinra om att vid framläggande för 1945 års riksdag av förslag till vissa ändringar i byggnadsstadgan dåvarande chefen för justitiedepartementet uttalade (prop. 119/1945 s. 37) att det syntes önskvärt att de i hälsovårdsstadgan meddelade byggnadsföreskrifterna överflyttades till byggnadsstadgan. Vidare må erinras om att Kungl. Maj:t genom beslut den 20 februari 1948 uppdragit åt byggnadsstyrelsen att verkställa en förberedande utredning angående möjligheterna att åstadkomma förenklingar i olika avseenden i fråga om byggnadsreglerande bestämmelser och deras tillämpning.

En genomgång av de i kommitténs förslag upptagna bestämmelserna om arbetslokalers beskaffenhet ger vid handen att de flesta av dem ha motsvarigheter i byggnadsstadgan. Avvikelserna äro i sakligt hänseende så ringa, att anledning ej synes föreligga att vidtaga ändringar i byggnadsstadgans bestämmelser. Däremot torde det vara önskvärt, att en översyn av anvisningarna till byggnadsstadgan sker till utrönande av i vad mån däri böra inflyta ytterligare föreskrifter för tillgodoseende av arbetarskyddssynpunkter. Åtgärder härför torde böra vidtagas av byggnadsstyrelsen efter samråd med yrkesinspektionens chefsmyndighet. Härutöver torde det vara lämpligt att beträffande vissa slag av arbetslokaler, där speciella anordningar för arbetarskyddet äro påkallade, nämnda chefsmyndighet utfärdar erforderliga anvisningar. En erinran om förefintligheten av dylika särskilda anvisningar synes — i likhet med vad som redan i viss mån skett — böra göras i anvisningarna till byggnadsstadgan.

Kommittén har i sitt förslag upptagit särskilda bestämmelser om skyldighet att söka tillstånd till arbetslokals förläggande under jord, i berg eller till annan plats där dagsbelysning icke finnes. Det sålunda föreslagna stadgandet har en vidsträckt räckvidd. Kommittén har nämligen föreslagit att arbetslokal skall anses vara förlagd under jord så snart golvet eller större del därav ligger 1,4 meter eller mera under markytan. Allehanda källarutrymmen och liknande lokaliteter skulle följaktligen, därest kommitténs förslag på denna punkt godtoges, icke utan tillstånd få utnyttjas som arbetslokaler, bortsett från att kommittén föreslagit att stadgandet icke skulle gälla med avseende å förrådslokal, garage, pannrum eller annan liknande arbetslokal. Jag är icke beredd att på denna punkt följa kommitténs förslaget. De lokaliteter det här gäller äro så gott som alltid belägna i byggnad, för vars uppförande byggnadslov kräves. Den särskilda granskning av lokalerna som ur arbetarskyddssynpunkt erfordras bör då i likhet med vad som gäller arbetslokaler i övrigt ske i samband med den förhandsgranskning, som skall föregå byggnadslovets meddelande. Givetvis har byggnadsnämnden särskild anledning att i sådana fall överväga om icke nämnden bör höra yrkesinspektören. Liksom eljest, då arbetarskyddssynpunkterna kräva särskilt beaktande, synes emellertid ett ytterligare ansöknings- och prövningsförfarande vid sidan av den granskning som sker i byggnadsnämndens regi icke böra förekomma. Det kan ytterligare anmärkas, att enligt förslaget någon påföljd för underlåtenhet att inhämta godkännande av lokalens förläggning under jord icke skulle ifrågakomma, utan vederbörande skulle endast utsätta sig för risken att yrkesinspektören utfärdade förbud mot lokalens fortsatta användande till arbetslokal. Sådan rätt har emellertid yrkesinspektören ändock, därest lokalen ur hygieniska och andra synpunkter icke är tillfredsställande. Det av kommittén föreslagna förfaringssättet innebär följaktligen i realiteten endast en särskild anmälningsskyldighet rörande dessa lokaler. Av skäl som jag förut anfört torde en sådan anmälningsskyldighet kunna undvaras.

Vad jag nu anfört äger motsvarande tillämpning i fråga om sådana arbetslokaler i byggnad ovan jord, där erforderlig dagsbelysning ej finnes. Även här synas arbetarskyddssynpunkterna böra kunna i tillräcklig utsträckning tillgodoses i samband med byggnadsgranskningen.

Väsentligt större vikt måste tillmätas kommitténs förslag i här förevarande avseende, då fråga är om att förlägga arbetslokal helt och hållet under jord eller då sådan lokal skall insprängas i berg. Erfarenheterna från kriget ha, såsom civilförsvarsstyrelsen anfört, givit vid handen att det för försvar och folkförsörjning kan vara av största betydelse att viktiga industrianläggningar och andra företag äro förlagda på sådant sätt. Det är emellertid uppenbart, att stränga krav måste ur arbetarskyddssynpunkt uppställas på dylika anläggningar. Såsom kommittén anfört saknas ännu tillräckliga erfarenheter om de särskilda problem, som härvid möta. Beaktas bör ytterligare att, såsom landsorganisationen antytt, man på arbetarhåll allmänt hyser den uppfattningen, att arbetet i underjords- och bergverkstäder, trots goda arbetshygieniska förhållanden, är psykiskt påfrestande och på grund därav ägnat att medföra skadeverkningar, om vilkas art man ännu icke kan yttra sig.

Det avvägningsspörsmål som här möter, är mycket svårbemästrat. I avbidan på att närmare erfarenheter vinnas om arbetets i underjords- och bergverkstäder inverkan på den mänskliga organismen synes det mig välbetänkt att, på sätt kommittén föreslagit, anläggningen av dylika verkstäder underkastas särskild kontroll. Med hänsyn till spörsmålens svårighetsgrad vill jag emellertid, i enlighet med vad i vissa yttranden uttalats, föreslå att prövningen anförtros yrkesinspektionens chefsmyndighet. Jag förutsätter därvid tillika, att beslut i sådant ärende skall kunna överklagas till Kungl. Maj:t. Då fråga är om militära anläggningar eller andra ur försvarssynpunkt betydelsefulla statliga anläggningar, bör emellertid — såsom kommittén också förutsatt — Kungl. Maj:t äga fria händer att besluta att viss anläggning skall vara förlagd under jord. Självfallet bör den centrala arbetarskyddsmyndighetens yttrande om anläggningens utförande inhämtas, men jag kan icke tillstyrka kommitténs förslag att av denna myndighet meddelade föreskrifter skulle ovillkorligen iakttagas. Såsom flygförvaltningen anfört skulle nämligen detta kunna medföra att militära synpunkter måste helt eller delvis eftersättas.

Bestämmelser av det innehåll som nu föreslagits torde få upptagas i tillämpningskungörelsen till arbetarskyddslagen.

Raster och arbetspauser.

Gällande lag.

I 5 § i) arbetarskyddslagen stadgas att arbetet, där dess natur det medgiver, bör avbrytas genom en eller flera lämpligt förlagda raster av tillräcklig varaktighet. Om arbetsgivare åsidosätter detta stadgande, äger jämlikt

38 § 4 mom. yrkesinspektionens chefsmyndighet meddela honom nödiga föreskrifter till tryggande av stadgandets iakttagande. Överträdelse av dylik föreskrift är enligt 42 § belagd med straff.

Vidare innehåller lagen ett särskilt stadgande om minderårigs raster. I 14 § 2 mom. föreskrives sålunda att den minderåriges raster skola anordnas på ett med hänsyn till den minderårige lämpligt sätt samt att, där arbetslokalen icke erbjuder en från hälsosynpunkt tillfredsställande uppehållsplats, den minderårige icke må tillåtas att under rasterna vistas i lokalen. I sistnämnda fall åligger det arbetsgivaren att anvisa annat lämpligt rum, i vilket den minderårige kan vistas under rasterna och intaga sina måltider. Överträdelse av dessa bestämmelser är enligt 42 § direkt straffbelagd.

Förutom i arbetarskyddslagen finnas stadganden om raster i vissa andra författningar. Sålunda föreskrives i 9 § arbetstidslagen för detaljhandeln att om arbetstagare utför arbete minst sex timmar av dygnet arbetet skall avbrytas av en sammanhängande rast om minst en timme. Äro arbetsgivare och arbetstagare ense därom, må sådan rast utbytas mot två raster om sammanlagt minst en timme 15 minuter. Lagen medger avvikelse från dessa bestämmelser dels i vissa angivna fall och dels efter dispens av arbetsrådet.

Enligt 28 § 1 mom. förordningen den 25 oktober 1940 angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. gäller vidare, att förare av bil i yrkesmässig trafik i regel icke må utan uppehåll om minst 30 minuter i följd föra bilen under längre tid än fem timmar.

Kommitténs förslag.

Kommittén har i lagtexten (2 § d andra stycket) upptagit en definition av begreppet r a s t, vilken hämtats från 9 § arbetstidslagen för detaljhandeln. Med rast skall sålunda avses »sådant avbrott i arbetstiden, vars varaktighet är på förhand bestämd och under vilket arbetstagaren fritt förfogar över sin tid och icke är skyldig kvarstanna på arbetsplatsen». Denna definition avviker från den i kommitténs preliminära förslag intagna såtillvida, att det däri använda ordet »arbetsstället» utbytts mot ordet »arbetsplatsen». Av anvisningarna till 2 § framgår, att kommittén velat giva begreppet »arbetsplats» en mera inskränkt innebörd än begreppet »arbetsställe». Med arbetsplats förstås nämligen enligt kommittén sådan del av arbetsställe, där en eller flera arbetstagare sysselsättas med arbete för arbetsgivares räkning. Ändringen har föranletts av en erinran från marinförvaltningen, som i yttrande över det preliminära förslaget framhöll att det för marinens arbetsställen icke syntes lämpligt föreskriva att som rast endast skulle betraktas tid, då arbetstagaren hade frihet att lämna arbetsstället.

Kommittén uttalar, att anordnandet av tillfredsställande raster otvivelaktigt vore av väsentlig betydelse för motverkande av trötthet och därmed risker för ohälsa och olycksfall. Med hänsyn därtill har kommittén övervägt frågan om skärpning av arbetarskyddslagens stadgande om raster. Kommitténs preliminära förslag innehöll generellt tillämpliga minimibestämmelser om rasternas längd, vilka bestämmelser voro direkt straffsanktionerade. Med anledning av den kritik, som från både arbetsgivar- och arbetstagarhåll riktades mot dessa bestämmelser, har kommittén slutligen stannat för ett förslag som i princip ansluter sig till föreskriften i 5 § i) gällande arbetarskyddslag men samtidigt innebär en skärpning av detta stadgande (18 § 1 mom.). Enligt den föreslagna huvudregeln skall arbetet i den utsträckning, som kan anses erforderlig med hänsyn till arbetets beskaffenhet och varaktighet samt arbetsförhållandena i övrigt, avbrytas genom en eller flera lämpligt förlagda raster av tillräcklig längd. I anvisningarna sägs att denna bestämmelse innebär, att raster i regel skola vara anordnade men att vid bestämmandet av rasternas antal, längd och förläggande hänsyn skall tagas till arbetets beskaffenhet, dvs. arbetets natur och huruvida detsamma är lätt eller tungt. Av betydelse är vidare, huruvida arbetet är tillfälligt eller icke. Hänsyn skall även tagas till arbetsförhållandena i övrigt, såsom temperaturens och väderlekens inflytande på arbetet, vilket är av särskild betydelse vid exempelvis jordbruksarbete, skogsarbete och annat därmed jämförligt arbete i det fria.

På grund av den avfattning huvudregeln erhållit har kommittén ansett erforderligt att till denna foga ett undantagsstadgande. Sålunda skall bestämmelsen icke gälla då fråga är om arbete, som utföres under högst sex timmar av dygnet, eller om nödfallsarbete och ej heller då sjukdomsfall eller annan oförutsedd händelse tillfälligtvis föranleder till undantag.

I anvisningarna har ytterligare ett undantag upptagits, vilket avser arbete, där arbetstagares närvaro å arbetsplatsen är nödvändig för arbetets fortgång. I detta fall må rast utbytas mot enbart ledighet för intagande av förtäring å arbetsplatsen eller i dess omedelbara närhet. Enligt vad kommittén uttalar i motiveringen förutsättes för tillämpning av denna bestämmelse, att arbetet är av sådan beskaffenhet att det ej kan avbrytas eller att tillsyn måste ske. Kommittén säger sig utgå från att tiden för dylik ledighet icke borde frånräknas arbetstiden.

Kommittén framhåller vidare att svårigheter ofta förelåge att vid skiftarbete ordna rastfrågan på tillfredsställande sätt. Ur arbetarskyddssynpunkt vore det av vikt, att även de arbetstagare, som sysselsattes i sådant arbete, erhölle lämplig rast. Kunde tillfredsställande rast icke på annat sätt ordnas eller i anvisningarna avsedd ledighet ej påräknas, borde där så kunde ske avbytare insättas.

I anvisningarna ha vidare intagits vissa detaljföreskrifter, vilka enligt kommittén närmast äro att anse som rekommendationer. Utför arbets-

tagare arbete under minst sex timmar av dygnet, bör sålunda den sammanlagda tiden för rast uppgå till vid dagarbete minst en timme och vid skiftarbete minst 30 minuter. Vidare sägs att arbete ej utan rast bör pågå längre tid än 4½ timme.

Beträffande rast i verksamhet, som inbegripes under arbetstidslagen för detaljhandeln, skall enligt förslaget gälla vad som stadgas i nämnda lag.

Kommittén anför vidare att det vid vissa slag av arbete vore nödvändigt att arbetstagare utöver rast erhölle annan tillfällig avkoppling från arbetet. Med hänsyn härtill föreslår kommittén ett stadgande i lagen att vid arbete, som på grund av samband med mekaniskt driven arbetsprocess eller till följd av annat förhållande innebär en ihållande eller eljest särskilt påfrestande sysselsättning, arbetstagare förutom rast skall under arbetstiden åtnjuta erforderligt antal lämpligt avpassade och förlagda arbetspauser (18 § 2 mom.).

I anvisningarna till detta stadgande meddelas därjämte vissa föreskrifter angående arbetspaus. Sålunda sägs att med arbetspaus förstås ett på förhand bestämt kortvarigt uppehåll i arbetet, under vilket arbetstagaren beredes tillfälle till avkoppling från arbetet och som icke är att hänföra till rast eller sådan ledighet, som enligt det förut sagda i vissa fall kan ersätta rast. Vidare upptagas följande föreskrifter.

Sådan paus, som bör omfatta en tid av 5—10 minuter, är främst påkallad vid arbete, som utföres vid löpande band, men erfordras även vid vissa slag av andra arbeten, vilka på grund av arbetets natur eller arbetsförhållandena medföra särskilt stor kroppslig eller psykisk påfrestning. Arbetspaus bör under angivna förutsättningar anordnas vid såväl dagarbete som skiftarbete och bör icke frånräknas arbetstiden.

Som exempel på här avsett arbete nämner kommittén i motiveringen — förutom arbete vid löpande band — vissa kontroll- och avsyningsarbeten samt visst manuellt tvångsstyrt arbete.

På grund av att förslagets allmänna rastbestämmelser innebära en skärpning i förhållande till vad som nu gäller har kommittén icke funnit erforderligt att i lagen meddela några särskilda föreskrifter angående raster och arbetspauser för minderåriga. I anvisningarna har emellertid upptagits ett påpekande att raster och arbetspauser för minderårig skola anordnas på ett med hänsyn till den minderårige lämpligt sätt samt att arbetsgivare där så är påkallat och arbetsförhållandena det medgiva är pliktig anvisa lämplig lokal, varest den minderårige kan vistas under rasterna och intaga sina måltider.

Kommittén anser den nu gällande ordningen för tryggande av rastbestämmelsernas efterlevnad böra tillämpas även i fortsättningen. Enligt 59 § 1 mom. skall sålunda arbetsrådet, om arbetsgivare åsidosätter något av vad i 18 § är stadgat, äga meddela honom nödiga före-

skrifter till tryggande av stadgandets iakttagande. Först om arbetsgivaren överträder dylik föreskrift inträder straffpåföljd (65 § första stycket).

Bestämmelserna om raster och arbetspauser skola ej gälla för familjemedlem till arbetsgivaren, delägare i s. k. kooperativ verksamhet eller hemindustriell arbetstagare. Å elever vid läroanstalter skola de äga tillämpning endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet.

Yttrandena.

Vad angår den föreslagna definitionen av rastbegreppet yrkar *landsorganisationen* att ordet »arbetsplatsen» måtte utbytas mot det i kommitténs preliminära förslag använda ordet »arbetsstället». Den i det definitiva förslaget upptagna definitionen innebure, att en fabriksarbetare icke hade rätt att under rasten lämna fabriksområdet utan blott den del av detta, som kunde sägas utgöra hans individuella arbetsplats. Även om en sådan inskränkning i arbetstagarens rörelsefrihet skulle vara påkallad vid marinens arbetsställen — vilket undandroge sig organisationens bedömande — finge detta förhållande icke tagas till intäkt för en motsvarande inskränkning beträffande arbetstagare i allmänhet. Inskränkningen läte sig för övrigt knappast förlikas med det i definitionen upptagna kännetecknet på rast att arbetstagaren under denna fritt förfogade över sin tid. *Svenska arbetsgivareföreningen* framhåller att det vid arbete under jord i gruvor av praktiska skäl kunde vara mycket svårt att under raster ordna personaltransporter upp i dagen. Föreningen förutsatte att även om arbetarna i sådana fall under rasterna nödgades bli kvar under jord, rasterna skulle räknas som sådana i lagens mening. Definitionen motsade f. ö. icke en sådan tolkning.

Flertalet av dem som yttrat sig angående de föreslagna rastbestämmelserna anser att dessa i stort sett fått en lämplig utformning. *Lantbruksförbundet* uttalar emellertid att bestämmelserna syntes vara onödiga och *lantarbetsgivareföreningen* finner dem oklara. *Generaltullstyrelsen* utvecklar vidlyftigt att de föreslagna föreskrifterna skulle medföra stora olägenheter för tullverket samt avstyrker med hänsyn härtill kommitténs förslag och förordar att rastfrågan ytterligare utredes.

I åtskilliga andra yttranden framställas yrkanden om uppmjukning resp. skärpning av förslaget på särskilda punkter. Sålunda påpekar *kommerskollegium* att behovet av raster helt kunde bortfalla vid produktionsprocesser som icke oavbrutet påkallade arbetstagarnas biträde och där dessa hade tillräckligt långa mellanstunder för intagande av måltider. Detta förhållande berördes emellertid varken i anvisningarna eller i motiveringen. Därest icke lagtexten skulle kunna tolkas så att raster ej erfordrades i dylika fall, vore en förtydligande omformulering önskvärd. Enär vissa till-

verkningsprocesser aldrig kunde lämnas utan tillsyn, borde vidare orden »om möjligt» inskjutas i huvudregeln angående raster. *Lantbruksförbundet* och *lantarbetsgivareföreningen* anser det i klarhetens intresse böra utsägas i lagtexten, att det icke ålåge arbetsgivaren att tillse att arbetstagare vid okontrollerat ackordsarbete uttoge rast.

I flera yttranden förordas att de i anvisningarna förekommande rekommendationerna angående minimitiden för raster uppmjukas. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* åberopar som skäl för en uppmjukning att bestämmelsen om minst en timmes rast vid dagarbete icke kunde tillämpas vid sådana utearbeten, som av styrelsen bedreves vintertid. *Svenska arbetsgivareföreningen* framhåller att företagarna lagt märke till en tilltagande tendens från arbetstagarnas sida att begära arbetstidens förläggning inom snävast möjliga tidsram. Att därvid rastetiden förkortades hade från arbetstagarnas sida icke framstått som någon nackdel. Möjligheterna att i nuvarande läge verka för en helt motsatt tendens syntes starkt beskurna. Rekommendationen att den sammanlagda rastetiden vid dagarbete borde utgöra minst en timme syntes därför böra modifieras. Detta vore påkallat även med hänsyn till gruvarbetare under jord m. fl. grupper. Även rekommendationen av minst 30 minuters rast vid skiftarbete syntes vara alltför kategorisk. Jämväl i fråga om skiftarbete hade samma tendens att begära arbetstidens förläggning inom snävast möjliga ram gjort sig gällande. I praktiken måste man räkna med att rastetiden vid tvåskiftsarbete regelmässigt begränsades till 15 minuter, och rekommendationen borde därför utgå eller modifieras. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund,* i vars yttrande *kvinnliga kontoristföreningen* instämmer, anser anvisningen om en timmes rastetid vid sex eller sju timmars dagarbete icke vara anpassad efter de verkliga förhållandena. Valet stode exempelvis i kontorsarbete mellan en halv timmes längre lunchrast och en halv timmes kortare arbetsdag. Arbetstagarna torde i många fall finna det senare alternativet vara mera vilsamt. *Statstjänstemännens riksförbund* anför liknande synpunkter. *Skånes handelskammare* betonar att rekommendationen att arbete ej bör pågå längre än $4^1/_2$ timme utan rast med hänsyn till de skiftande förhållandena inom olika grenar av näringslivet icke passade för alla fall. I anvisningarna borde uttryckligen framhållas, att rekommendationen ej toge sikte på områden där särskilda förhållanden rådde. *Handelns arbetsgivareorganisation* och *Stockholms handelskammare* anse det med hänsyn till vad kommittén anfört i motiveringen vara oklart, huruvida sistnämnda rekommendation vore avsedd att gälla även detaljhandeln. Det vore inom vida områden av näringslivet omöjligt att tillämpa bestämmelsen, såvida ej lunchstängning genomfördes.

Tjänstemännens centralorganisation — som finner den föreslagna lagtexten med tillhörande anvisningar tillfredsställande — förutsätter att bestämmelserna icke behövde tillämpas, då arbetstagarna genom sin orga-

nisation gått med på en inskränkning av rasterna och detta icke kunde anses innebära fara för de anställda.

Riksförsäkringsanstalten ifrågasätter vissa jämkningar i förslaget i skärpande riktning. Sålunda förordas att den i undantaget från huvudregeln förekommande tidsgränsen »högst sex timmar» utbytes mot »högst fem timmar». Anstalten uttalar vidare att utbyte av rast mot ledighet för intagande av förtäring på arbetsplatsen borde förutsätta medgivande av arbetsrådet och föreslår därför att till 18 § fogas ett tredje mom. upptagande sådan eftergiftsmöjlighet. Slutligen förordar anstalten att den i anvisningarna givna föreskriften att arbete icke utan rast bör pågå längre än 4½ timme överflyttas till lagtexten. *Föreningen SAIA* anser det nödvändigt att vid skiftarbete kräva minst 30 minuters rast. En bestämmelse av detta innehåll borde därför upptagas i själva lagtexten.

Kommitténs uppfattning att i lagen borde upptagas ett stadgande om arbetspauser delas nästan undantagslöst av dem som yttrat sig i frågan. Endast *Skånes handelskammare* anser det mindre lämpligt att införa en sådan föreskrift i arbetarskyddslagen. Handelskammaren framhåller att dylika frågor hittills alltid avgjorts genom förhandlingar mellan parterna på arbetsmarknaden. I många fall torde det stöta på tekniska svårigheter att anordna arbetspauser i form av på förhand till tiden bestämda kortvariga uppehåll i arbetet. Däremot kunde i dessa fall arbetet ofta vara av den art, att arbetstagarna själva kunde göra en kortare paus, då driften det medgåve.

Frågan vid vilka slag av arbete arbetspauser borde förekomma behandlas i några yttranden. Sålunda anser *svenska arbetsgivareföreningen* att tillämpningsföreskrifterna behövde ytterligare specificeras och anför härom följande.

Att arbetspauser böra förekomma vid tvångsstyrd arbetskedja av sådan art, att den enskilde arbetstagaren icke kan lämna sin arbetsplats utan att rubba arbetets gång för föregående eller efterföljande arbetstagare i kedjan, väcker icke erinran från föreningens sida. Att däremot införa arbetspauser vid sådant arbete vid löpande band, exempelvis vid det s. k. hand-i-handsystemet, som möjliggör för arbetstagaren att lämna sin arbetsplats under någon kortare tidrymd, synes icke vara erforderligt. Vidare utsäges i anvisningarna, att arbetspauser skola tillämpas vid visst manuellt tvångsstyrt arbete och visst kontrollarbete. Det är av mycket stort värde att även i detta avseende förtydliganden givas av innebörden, så att icke enbart det förhållandet, att ett arbetsmoment är högt mekaniserat och automatiserat, skall medföra krav på införande av arbetspauser. Det bör sålunda klargöras, att exempelvis vanligt sömnadsarbete utanför löpande band icke är av den art, att bestämmelserna om arbetspauser synas tillämpliga därå.

Landsorganisationen uttalar att arbete i berglokaler finge anses tillhöra sådan påfrestande sysselsättning, i vilken enligt 18 § arbetspaus skulle beredas arbetstagarna. Det vore en allmän erfarenhet på arbetarhåll att trött-

heten vid arbete i berglokaler väsentligt motverkades, om tillfälle under dagens lopp erhölles till några minuters vistelse i friska luften. I anvisningarna borde därför bland de omständigheter som kunde påkalla arbetspauser även upptagas »arbetsplatsens förläggning». *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* nämner som exempel på arbete, vilket enligt förbundets mening påkallade arbetspaus, arbete vid bokföringsmaskin, stansningsarbete och olika slag av ensidigt manuellt kontorsarbete.

Kommerskollegium anmärker att stadgandet om arbetspauser enligt sin avfattning syntes avse endast sådant arbete, vari raster vore obligatoriska. Enär detta vore orimligt, borde stadgandet omredigeras.

Marinförvaltningen anser föreskriften om arbetspauser vara väl kategorisk och förordar sådan uppmjukning av lagtexten, att arbetspauser behövde anordnas endast där så lämpligen kunde ske.

Svenska gjutareförbundet anser att för undvikande av tvister viss sammanlagd minimitid för arbetspauserna, förslagsvis 30 minuter, borde föreskrivas i lagen.

Beträffande den i anvisningarna upptagna föreskriften att arbetspaus icke bör frånräknas arbetstiden yrkar *landsorganisationen* att ordet »bör» måtte utbytas mot ordet »må». Som skäl härför anföres att det icke kunde ifrågasättas att i förevarande hänseende likställa arbetspaus med rast. *Svenska arbetsgivareföreningen* säger sig däremot utgå från att föreskrifterna om arbetspauser icke komme att kunna tagas till intäkt för krav på ekonomisk ersättning för dylika arbetspauser.

Vad angår raster för minderåriga uttalar *statens institut för folkhälsan* att anvisningarna därom borde göras tydligare. Kommittén hade sålunda icke angivit, vilka anspråk som skäligen kunde ställas på omfånget av de minderårigas raster, eller hur det skulle förfaras, när de minderåriga vore bundna av medhjälparskap till vuxna arbetstagare. *Föreningen SAIA* anser den i anvisningarna upptagna föreskriften om lokal för minderårigs måltider böra utgå, enär den gåve intryck av att den allmänna bestämmelsen om matrum i 13 § icke vore allvarligt menad.

Departementschefen.

Den viktiga del av arbetarskyddslagstiftningen, som gäller arbetstiden, är i vårt land i huvudsak reglerad genom de särskilda arbetstidslagarna. Arbetarskyddslagen innehåller emellertid vissa bestämmelser angående arbetstiden, vilka hänföra sig till dennas förläggning eller angå minderårigas och kvinnors arbete. Arbetarskyddskommitténs förslag innebär ingen ändring härutinnan. Det nära samband som i vissa avseenden råder mellan de av kommittén föreslagna bestämmelserna och arbetstidslagstiftningen ger mig emellertid anledning anmärka, att den senare för närvarande är föremål för utredning genom särskilda sakkunniga. Det synes ej uteslutet, att

vissa av de nu i arbetarskyddslagen reglerade frågorna kunna komma att påverkas av denna utredning. De bestämmelser om raster och arbetspauser samt natt- och veckovila, som nu föreslås skola upptagas i arbetarskyddslagen, kunna fördenskull betraktas som i viss mån provisoriska i avbidan på resultatet av arbetstidsutredningens arbete.

I fråga om raster för arbetstagarna har arbetarskyddskommittén föreslagit en skärpt formulering av den nuvarande regeln. Flertalet remissinstanser har icke haft något att invända mot en sådan skärpning i och för sig. Däremot ha de närmare anvisningar och rekommendationer, som kommittén i anvisningarna till lagförslaget lämnat angående anordnandet av raster, föranlett åtskillig kritik. Förslaget innebär i huvudsak, att vid arbete som pågår under mera än sex timmar av dygnet en eller flera raster av tillräcklig varaktighet skola anordnas vid lämplig tidpunkt. Kommittén har rekommenderat en sådan fördelning av arbetstiden att den sammanlagda tiden för rast uppgår vid dagarbete till minst en timme och vid skiftarbete till minst en halv timme. Vidare har kommittén uttalat att arbete ej bör pågå utan rast längre tid än $4^1/_2$ timme.

För min del finner jag det i likhet med kommittén angeläget, att rastfrågan ägnas större omsorg än hittills stundom skett. Erfarenheten visar, att procentuellt ett stort antal olycksfall inträffa mot slutet av arbetstiden, då arbetstagarnas uppmärksamhet och omtanke helt naturligt slappats av den begynnande trötthet. Det är därför av vikt att raster i tillräckligt antal och av tillräcklig längd anordnas. Jag är väl medveten om att, såsom svenska arbetsgivareföreningen anfört, arbetstagarna ofta finna det önskvärt att arbetstiden förlägges inom snävast möjliga ram. En sådan inställning är förklarlig, då genom en avkortning av rasterna under arbetstiden den sammanhängande fritiden blir längre. Vill man försöka nedbringa antalet olycksfall i arbete är det emellertid angeläget att motarbeta en dylik inställning. På grund härav ansluter jag mig till kommitténs förslag om en principiell skärpning av föreskrifterna om raster. Anledning synes mig dock icke föreligga att, såsom riksförsäkringsanstalten yrkat, gå längre i detta hänseende än kommittén föreslagit. De av kommittén meddelade rekommendationerna synas mig ock för många fall väl avpassade. Då, såsom i yttrandena anförts, förhållandena inom näringslivet äro mycket skiftande, torde de dock icke passa för alla fall. Särskilt är att märka, att vid skiftarbete svårigheter kunna föreligga att följa kommitténs rekommendationer. Några författningsbestämmelser i dessa hänseenden synas mig därför icke lämpligen böra meddelas. I den mån så är möjligt torde emellertid kommitténs uttalanden böra tjäna till ledning vid bestämmande av rasternas längd.

Rörande innebörden av rastbegreppet har landsorganisationen framfört viss anmärkning mot kommitténs förslag. Jag är ense med landsorganisationen därom att föreskriften att arbetstagare under rasten fritt förfogar

över sin tid måste anses innebära att han äger rätt att lämna icke blott den plats, där arbetet utföres, utan också själva arbetsstället. Å andra sidan kan det, såsom svenska arbetsgivareföreningen påpekat beträffande underjordsarbete i gruvor, på grund av arbetsställets belägenhet eller dess utsträckning eller andra särskilda förhållanden stöta på svårigheter för arbetsgivaren att bereda arbetarna möjlighet härtill. Frågan i vad mån skyldighet i detta hänseende skall åvila arbetsgivaren får emellertid bli beroende av överenskommelse mellan parterna. Ur arbetarskyddssynpunkt finner jag anledning saknas att i här förevarande hänseende göra någon ändring i förslaget.

Vad kommittén föreslagit om införande av arbetspauser vid vissa arbeten av enformig och ihållande natur har så gott som undantagslöst gillats i yttrandena och jag kan för min del i huvudsak ansluta mig till förslaget i denna del. Såsom kommerskollegium anfört böra bestämmelserna om arbetspauser icke knytas till förutsättningen att rastbestämmelserna äro tillämpliga utan avse jämväl arbete som förrättas under kortare tid av dygnet än sex timmar. Närmare föreskrifter om vid vilka slag av arbeten arbetspaus lämpligen bör anordnas synas böra meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet. I övrigt torde det böra överlåtas åt parterna på arbetsmarknaden att avtalsvägen reglera frågan om arbetspauser. Anmärkas må, att behovet av sådana pauser givetvis påverkas av antalet raster under ett arbetspass. Frågan huruvida arbetspaus skall frånräknas arbetstiden eller icke sammanhänger med spörsmålet om arbetspaus skall anses som rast i arbetstidslagarnas mening. Då så enligt min uppfattning icke bör vara fallet, kommer alltså arbetspaus icke att frånräknas arbetstiden. I vad mån detta bör inverka på avlöningsförmånernas storlek är en fråga som får lösas avtalsvägen.

Då kommittén föreslagit skärpning av de allmänna rastbestämmelserna har kommittén funnit anledning saknas att bibehålla särskilda rastbestämmelser för minderåriga. Till denna kommitténs uppfattning ansluter jag mig. Liksom kommittén förutsätter jag att de nuvarande reglerna därom även i fortsättningen skola bli normerande utan särskilt stadgande.

Föreskrifter om raster och arbetspauser torde, liksom andra bestämmelser angående arbetstiden och dess förläggning, böra inflyta i arbetarskyddslagen. I departementsförslaget återfinnas de här föreslagna bestämmelserna såsom 17 och 18 §§.

Ledighet för nattvila.

Såväl gällande arbetarskyddslag som kommitténs förslag innehålla rörande ledighet för nattvila dels allmänna bestämmelser, dels särskilda bestämmelser för minderåriga, d. v. s. personer under 18 år, och dels särskilda bestämmelser för kvinnor.

A. Allmänna bestämmelser.

Gällande lag.

I 5 § k) arbetarskyddslagen stadgas, att åt arbetarna bör, där ej arbetets natur, allmänhetens behov eller annan omständighet skäligen kan anses kräva avvikelse, beredas erforderlig ledighet för nattvila. Om yrkesinspektionens chefsmyndighet finner att arbetsgivare åsidosätter denna bestämmelse, äger enligt 38 § 4 mom. chefsmyndigheten meddela honom nödiga föreskrifter. Överträdelse av dylik föreskrift är enligt 42 § straffbelagd. Något ingripande enligt 38 § 4 mom. har enligt vad kommittén inhämtat aldrig skett.

Förekomsten av nattarbete.

Kommittén har verkställt en statistisk undersökning rörande förekomsten av två- och treskiftsarbete samt nattarbete utan samband med skiftarbete vid de arbetsställen inom industriell och därmed likställd verksamhet, som år 1939 voro registrerade hos yrkesinspektionen och bergmästarna. Utredningen bygger på från arbetsgivarna införskaffade uppgifter, vilka i allmänhet avse förhållandena under år 1938. En närmare redogörelse för undersökningen lämnas i bilaga A till kommitténs betänkande. Av undersökningen framgår i huvudsak följande.

Undersökningen omfattade 24 216 arbetsställen med 634 084 arbetstagare, varav 505 948 manliga och 128 136 kvinnliga.

Tvåskiftsarbete förekom under år 1938 vid 1 473 arbetsställen, av vilka 850 bedrevo sådant arbete hela året. Antalet arbetstagare, som sysselsattes i tvåskiftsarbete, utgjorde 62 288, varav 46 396 män och 12 995 kvinnor över 18 år samt 2 897 minderåriga. Av det totala antalet arbetstagare, som berördes av undersökningen, sysselsattes sålunda i runt tal 10 %, helt eller delvis, i tvåskiftsarbete. Arbetet började tidigast klockan 5 och slutade senast klockan 22 för 39 % av samtliga tvåskiftsarbetare. För 19 % började arbetet tidigast klockan 5 och slutade mellan klockan 22 och 23. För 36 % började arbetet före klockan 5 eller/och slutade efter klockan 23. Beträffande 6 % saknas uppgift om skiftarbetets förläggning på dygnet.

Treskiftsarbete förekom under år 1938 vid 1 235 arbetsställen, av vilka 863 bedrevo sådant arbete hela året. Antalet arbetstagare, som sysselsattes i treskiftsarbete, utgjorde 51 583, varav 50 860 män och 74 kvinnor över 18 år samt 649 minderåriga. Av det totala antalet arbetstagare, som berördes av undersökningen, sysselsattes sålunda i runt tal 8 %, helt eller delvis, i treskiftsarbete. Av treskiftsarbetarna kommo 11 103 på järnverk, 9 976 på pappersmassefabriker, 6 416 på pappersbruk och pappfabriker, 3 744 på råsockerbruk, 2 344 på järn- och stålmanufaktur, 2 174 på mekaniska verkstäder, 2 025 på textil- och beklädnadsindustri samt 1 886 på kraft-, belysnings- och vattenverk. Rörande orsakerna till att treskifts-

arbete tillämpats lämnades uppgifter från 1 199 arbetsställen. Det största antalet eller 674 anförde arbetsprocessens tekniska natur som skäl för treskiftsarbetet. Anläggningens dyrbarhet och räntabilitetshänsyn åberopades av 61 och konsumenternas eller kundernas särskilda behov av 215. Kombinationer av de nämnda orsakerna angåvos av 130, medan 119 anförde andra skäl än de förut berörda.

Nattarbete utan samband med skiftarbete förekom vid 483 arbetsställen och berörde 3 397 arbetstagare. Kommittén framhåller emellertid att undersökningen i detta hänseende icke torde kunna anses såsom fullständig. Huvudparten av dessa arbetstagare kom på mekaniska verkstäder, tegelbruk, tidningstryckerier, konservfabriker, sömnadsfabriker samt elektricitets-, vattenlednings- och renhållningsverk. Bland uppgivna orsaker till nattarbetet må nämnas reparationsarbete, allmänhetens eller kundernas behov, vakttjänst, städningsarbete, uppslagningsarbete i gjuterier samt eldning.

Undersökningen omfattade ej handeln. I syfte att få klarlagt, huruvida nattarbete i större utsträckning förekomme inom handeln, har kommittén inhämtat upplysningar från vederbörande organisationer. Därvid meddelades, att vissa spannmålsföretag tidvis bedreve skiftarbete för torkning, rensning och luftning av spannmål, men att treskiftsarbete i övrigt icke förekomme inom handeln. Arbete å tid mellan klockan 22 och 5 utan samband med skiftarbete uppgavs förekomma huvudsakligen i samband med julförsäljningen.

Kommittén hemställde år 1939 hos statens institut för folkhälsan om undersökning angående verkningarna på den mänskliga organismen såväl av nattarbete i allmänhet som av treskiftsarbete. På grund av att de av kriget framkallade förhållandena avsevärt ändrat förutsättningarna och även i hög grad försvårat möjligheterna att utföra undersökningen ansåg sig institutet emellertid icke i stånd att verkställa den begärda utredningen.

Kommitténs förslag.

Kommittén föreslår, att i lagen upptages en allmän bestämmelse av innehåll att arbetstagare skall beredas ledighet för nattvila och att i denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 23 och 5 (19 §). Från denna regel undantages emellertid sådant arbete, som på grund av sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste bedrivas jämväl nattetid. Därjämte föreslår kommittén vissa dispensbestämmelser, till vilka jag återkommer senare. Det nu tillämpade förfarandet vid åsidosättande av arbetarskyddslagens bestämmelser om nattvila har bibehållits i förslaget. Om arbetsgivare åsidosätter lagens bestämmelser om nattvila skall sålunda arbetsrådet äga meddela nödiga föreskrifter till tryggande av att bestämmelserna iakttagas (59 § 1 mom.). Först om arbetsgivaren icke rättar sig efter dylik av arbetsrådet meddelad föreskrift inträder straff.

Rörande behovet av en skärpt laglig reglering av nattarbetet anför kommittén följande.

Det kan icke bestridas, att nattarbete i allmänhet är mera betungande än arbete på dagen. Detta har särskilt framhållits beträffande skiftarbetet. Därvid har hänvisats till de ständiga omställningar i kroppens funktioner, som äro en följd av de ofta återkommande skiftväxlingarna. Dessutom kan i regel ej erhållas lika ostörd vila på dagen som om natten. Med skiftarbetet följa också oregelbundna måltidsförhållanden, och hemlivet utsättes ej sällan för störningar i olika former. Alldeles särskilt är detta fallet, där familjemedlemmarna sysselsättas i arbete på olika tider av dygnet. Även om vissa med nattarbete förenade olägenheter kunna — där detsamma bedrives regelbundet — minskas genom åtgärder från arbetsgivarens sida, kunna de dock icke helt elimineras. Med hänsyn till de olägenheter, som nattarbetet otvivelaktigt medför, är det ett allmänt önskemål, att det begränsas, där detta låter sig göra. Det är dock uppenbart, att nattarbete inom vissa verksamhetsområden icke kan undvikas. För att visst arbete skall få bedrivas på natten måste enligt kommitténs mening godtagbart skäl härför föreligga. Den nuvarande bestämmelsen i 5 § k) är dock icke tillfyllest för att sådan begränsning av nattarbetet skall kunna ernås, utan härför fordras mera detaljerade bestämmelser.

Kommittén framhåller härefter, att den övervägt andra alternativ innan den stannat för den föreslagna lösningen av frågan. Enligt ett av dessa skulle nattarbete ej få förekomma inom något slag av verksamhet utan att vederbörande myndighet lämnat medgivande därtill. Då emellertid nattarbete vore oundvikligt inom ett flertal verksamhetsområden, syntes en sådan lösning komma att medföra ett formellt ansökningsförfarande av alltför stor omfattning. Förslaget hade därför ej kunnat förordas. Vidare hade diskuterats ett förslag av innebörd att man i lagen skulle införa ett allmänt förbud mot nattarbete jämte undantagsbestämmelser som avsåge dels att direkt i lagen undantaga vissa uppräknade slag av verksamhet och dels möjlighet att medgiva dispens i särskilda fall. Enär en dylik uppräkning vore svår att åstadkomma och dessutom förenad med lagtekniska olägenheter, hade kommittén icke ansett sig böra förorda detta förslag. En begränsning av stadgandet därhän, att det skulle gälla enbart industriellt och därmed likställt arbete, hade ej heller befunnits utgöra en lämplig lösning av frågan.

Beträffande frågan, vilken tid av dygnet nattarbetsförbudet borde omfatta, framhåller kommittén att denna självfallet kunde vara föremål för olika meningar. I gällande arbetarskyddslag hade sålunda den tid av dygnet, som enligt de särskilda bestämmelserna rörande minderåriga och kvinnor alltid skall ingå i ledigheten för nattvila, i anslutning till vissa internationella konventioner bestämts till tiden mellan klockan 22 och 5. Dessa tidpunkter hade emellertid vid tvåskiftsarbete visat sig vara mindre lämpliga, enär rastbehovet ofta ej bleve tillgodosett på ett

tillfredsställande sätt, särskilt i de fall då kortare arbetstid uttoges på lördagsskiften. I syfte att åstadkomma en bättre lösning av rastfrågan vid tvåskiftsarbete hade kommittén stannat för att föreslå tiden mellan klockan 23 och 5, vilken tid även ur andra synpunkter ansetts vara den mest ändamålsenliga. Såsom framginge av den av kommittén verkställda statistiska undersökningen förekomme vid ett icke ringa antal arbetsställen tvåskiftsarbete, som började före klockan 5 eller slutade efter klockan 23. Om kommitténs förslag genomfördes, måste i sådana fall i regel ändring av skifttiderna genomföras, försåvitt icke arbetet vore sådant att det på grund av sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet finge pågå någon del av tiden mellan klockan 23 och 5. För arbete, som finge bedrivas i form av treskiftsarbete dygnet om, hade fastställandet av de nämnda tidpunkterna däremot ingen större betydelse.

Rörande den närmare innebörden av undantaget för arbete, som på grund av sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste bedrivas jämväl nattetid, anför kommittén följande.

Till arbete, som på grund av *sin natur* måste bedrivas jämväl nattetid, anser kommittén böra hänföras sådant arbete, som till följd av arbetsprocessens tekniska natur måste försiggå kontinuerligt, exempelvis på grund av ugnsdrift eller kemiska processer. Hit hör i första hand vissa slag av arbete vid järnverk, glas-, kalk- och tegelbruk, pappersmassefabriker och pappersbruk samt olika kemiskt-tekniska fabriker. Även kolnings- och flottningsarbete bör enligt kommitténs mening likställas med arbete av nyssnämnda slag. Emellertid är det givet, att alla arbeten inom angivna verksamhetsgrenar ej äro av sådan natur, att desamma av tekniska skäl måste försiggå kontinuerligt och således bedrivas nattetid. Vid exempelvis ett järnverk föreligga tekniska skäl för nattarbete vid hyttor, elektriska smältugnar, bessemerugnar och martinugnar, enär i dessa fall arbetsprocessen ej kan avbrytas varje natt, utan att materialet förstöres, den framställda produkten försämras eller att ugnar eller andra apparater utsättas för skada. Däremot kunna sådana skäl ej åberopas i fråga om arbete vid ett järnverks byggnadsavdelning, mekaniska verkstad, snickeriverkstad m. fl. avdelningar. Även inom andra industrier förekomma arbetsprocesser, som av nyss angivna skäl ej kunna avbrytas varje natt, men det innebär dock icke, att alla andra arbeten, som förekomma vid dessa industrier, behöva utföras nattetid. Emellertid bör vid bedömandet av frågan, huruvida ett arbete är av sådan natur, att det måste försiggå även nattetid, en begränsning till arbetsprocessens tekniska natur ej vara enbart bestämmande. Stundom kan det vara tekniskt möjligt att avbryta ett arbete varje natt, men detta kan vara förenat med sådana konsekvenser ur tekniskt-ekonomisk eller driftsekonomisk synpunkt, att det icke bör ifrågakomma. Det kan sålunda förekomma, att arbete måste bedrivas nattetid, även om arbetsprocessens natur icke med nödvändighet så påkallar.

Som skäl för nattarbete uppställes i den föreslagna bestämmelsen jämväl det villkoret, att arbetet skall vara betingat av *allmänhetens behov*. Hit hör enligt kommitténs mening vissa arbeten vid trafikföretag av olika slag, post,

telegraf och telefon, hotell, restauranger och kaféer, apotek, sjukhus, gas-, elektricitets- och vattenledningsverk, vissa tidningstryckerier o. s. v. Givet är, att det inom ifrågavarande verksamhetsgrenar förekommer arbete, som ej kan direkt hänföras till arbete för allmänhetens behov och som därför ej bör tillåtas pågå nattetid.

Förutom de ovan angivna kunna också andra bärande skäl för nattarbete andragas. Kommittén föreslår därför, att hänsyn får tagas även till *annan särskild omständighet*. Såsom dylik omständighet anser sig kommittén bland annat böra nämna djurskötsel och vakttjänst samt sådana förberedelse- och avslutningsarbeten, som avses i gällande arbetstidslagar. Till vakttjänst hänföres i första hand sådant arbete, som normalt utföres av vaktpersonal, såsom portvakter, nattvakter, kraftstations-, damm- och slussvakter. Men även tillfällig vakttjänst, såsom vid utställningar, lantbruksmöten, biografer, teatrar och andra tillställningar, bör inbegripas under förevarande undantag. Med förberedelse- och avslutningsarbeten förstås sådana arbeten, som inleda eller avsluta det egentliga driftsarbetet och regelbundet återkomma. Vad härmed avses framgår av de utlåtanden, arbetsrådet avgivit rörande arbetstidslagarnas tillämpning i berörda avseende.

Till arbete, som på grund av särskild omständighet måste försiggå nattetid, bör jämväl hänföras arbete, som avser förarbetande av varor, underkastade hastig försämring. Till sådana varor äro företrädesvis att hänföra frukt och grönsaker samt fisk och skaldjur. Kommittén anser dessutom, att till annan särskild omständighet bör hänföras sjukdomsfall eller annan oförutsedd händelse, som tillfälligtvis föranleder till undantag.

Inom jordbruket förekomma en del arbeten, som av särskilda skäl böra utföras å tid mellan klockan 23 och 5. Hit höra skörd av vissa oljeväxter, torkning av spannmål i samband med tröskning m. m. Dessa och andra liknande jordbruksarbeten böra enligt kommitténs mening hänföras till arbete, vilket på grund av särskild omständighet måste bedrivas som nattarbete. Ej sällan förekommer det, att fartyg måste snabbt lastas eller lossas och att detta arbete därför måste utföras nattetid. Även i sådant fall torde förutsättningen »annan särskild omständighet» vara uppfylld.

Den föreslagna bestämmelsen om ledighet för nattvila skall icke gälla beträffande sådan arbetstagare i överordnad ställning, som icke eller endast undantagsvis deltar i arbete vilket står under hans tillsyn (19 § andra stycket). Kommittén motiverar detta undantag med att det säkerligen i många fall skulle medföra avsevärda svårigheter, om dylika arbetstagare inbegrepes under förbudet mot nattarbete, och att det icke syntes lämpligt att i sådana fall fordra dispens.

Kommittén föreslår därjämte vissa undantagsbestämmelser, enligt vilka arbetsrådet bemyndigas medgiva dispens från förbudet mot nattarbete (20 §). Undantag skall sålunda enligt 20 § a), i den mån så prövas påkallat, kunna medgivas dels beträffande arbete, som på grund av sin natur försiggår endast under viss del av året (säsongarbete), och dels beträffande arbete, som under viss tid till

följd av särskilda omständigheter måste påskyndas. Kommittén nämner som exempel på arbete av förstnämnda slag upptagning, vändning och stackning av torv samt på arbete av sistnämnda slag reparationsarbete, visst lastnings- och lossningsarbete ävensom annat arbete som snabbt måste slutföras, såsom arbete i samband med utställningar, brådskande leveranser och dylikt. Vidare föreslås i 20 § b) att arbetsrådet erhåller befogenhet att beträffande arbete, »som av särskilda skäl finnes böra fortgå även nattetid», efter prövning från fall till fall medgiva erforderligt undantag från nattarbetsförbudet. Till motivering av denna allmänna dispensmöjlighet framhåller kommittén till en början att nattarbete kunde vara påkallat i andra fall än de förut angivna och anför härefter följande.

Det gäller exempelvis att tillgodose ett sådant allmänt intresse som försvar och folkförsörjning. Likaså kan det vara nödvändigt att bedriva nattarbete för att undvika avsevärda olägenheter av teknisk, ekonomisk eller social natur. Sålunda kan det exempelvis föreligga starkt behov av att utnyttja en dyrbar produktionsapparat eller att eljest på ett rationellt sätt tillgodogöra sig förefintliga resurser. Kommittén anser, att även i dylika fall möjlighet bör finnas att meddela undantag från det i lagförslaget upptagna nattarbetsförbudet. Ett stadgande i sådant syfte har upptagits i lagförslagets 20 § b). Genom den avfattning detta stadgande givits, erhåller arbetsrådet generell befogenhet att bevilja undantag från nattarbetsförbudet. Bestämmelsens största betydelse ligger däri, att det erbjudes möjlighet till dispens av tekniska, ekonomiska och sociala hänsyn. Det är givet, att ett förbud mot nattarbete i enlighet med bestämmelsen i 19 § kan medföra stora olägenheter i nu angivna avseenden. Sålunda kan ett förbud mot nattarbete — särskilt med hänsyn till förhandenvaron av utländsk konkurrens — medföra, att en viss tillverkning, som kan vara för landet betydelsefull, icke kan bedrivas. Vidare kan en övergång från tre- till tvåskiftsarbete medföra arbetslöshet bland de vid företaget anställda. För att undvika att missförhållanden i sådana hänseenden uppkomma till följd av nattarbetsförbud, anser kommittén dispensmöjlighet befogad. Det förutsättes emellertid, att dispens meddelas endast i de fall, då särskilda skäl därtill föreligga. Vid avgörandet av dylika dispensärenden bör hänsyn tagas till huruvida förutsättningar finnas för framtida omläggning av arbetet, så att detta ej behöver försiggå nattetid. Dispens bör kunna meddelas individuellt eller generellt för visst slag av arbete och, där så finnes påkallat, avse en relativt lång tidsperiod.

I 20 § c) har kommittén upptagit ytterligare en dispensmöjlighet. Enligt detta stadgande må undantag meddelas, då det av uttalande av arbetstagarnas organisation eller annorledes framgår, att flertalet av de arbetstagare som skulle beröras av undantaget finner detsamma önskvärt och arbetstagarna icke därigenom utsättas för ohälsa eller överansträngning.

Enligt 21 § skall hinder ej föreligga att använda arbetstagare till s. k. nödfallsarbete å tid mellan klockan 23 och 5. I likhet med vad som gäller enligt arbetstidslagarna föreslår kommittén, att anmälan rörande

nödfallsarbete skall göras till arbetsrådet senast inom två dygn från arbetets början samt att, om arbetet måste fortsätta utöver denna tid, tillstånd därtill skall sökas hos arbetsrådet.

Bestämmelserna om ledighet för nattvila skola icke gälla för familjemedlem till arbetsgivaren, delägare i s. k. kooperativ verksamhet eller hemindustriell arbetstagare. Å elever vid läroanstalter skola de äga tillämpning endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet.

Kommittén anför slutligen, att det på sina håll säkerligen skulle medföra betydande svårigheter ur såväl tekniska, ekonomiska och sociala som andra synpunkter att vid lagens ikraftträdande omedelbart inställa nattarbetet i de fall, där sådant arbete icke vore tillåtet enligt de föreslagna bestämmelserna. Med hänsyn härtill föreslår kommittén, att i lagens övergångsbestämmelser upptages ett stadgande av innehåll att arbete, som vid lagens ikraftträdande bedrives å tid mellan klockan 23 och 5, fortfarande skall få bedrivas mellan dessa klockslag under högst ett år från ikraftträdandet. Tillika föreslås att om nattarbetet på grund av omställningssvårigheter skulle behöva fortsätta därefter, arbetsrådet skall äga meddela tillstånd därtill under ytterligare högst ett år. Kommittén framhåller, att bestämmelserna utformats på detta sätt i syfte att undvika att arbetsrådet vid lagens ikraftträdande skulle belastas med en mängd ansökningar om dispens från nattarbetsförbudet.

Yttrandena.

Kommitténs förslag att i princip förbjuda nattarbete tillstyrkes eller lämnas uttryckligen utan erinran av *medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, länsstyrelsen i Malmöhus län, landsorganisationen, yrkeskvinnors samarbetsförbund, Fredrika-Bremer-förbundet* och *föreningen SAIA*.

Landsorganisationen anser emellertid att nattarbete — bortsett från de två tillståndsfria dygnen vid nödfallsarbete — i intet fall borde få förekomma utan särskilt medgivande av arbetsrådet. Organisationen anför härom följande.

Det ligger i sakens natur att ett undantagslöst nattarbetsförbud icke kan genomföras. Men det är ej utan betydelse hur undantagsregleringen konstrueras. I den mån myndigheternas inflytande utövas först genom en efterhandskontroll, är det antagligt att man icke erhåller en lika restriktiv reglering som om rätten till undantag gjordes beroende av en förhandsprövning. Det är betecknande att, ehuru redan gällande lag medger chefsmyndigheten rätt att ingripa mot missbruk av nattarbete, hittills intet sådant ingripande skett. Det kan ej undgås, att förutsättningarna för undantag givas en mycket allmän formulering, men just denna nödvändighet är en anledning att redan från början pröva, om dessa förutsättningar föreligga i de särskilda fallen. Särskilt gäller detta beträffande arbete, som på

grund av arbetsprocessens tekniska natur anses kräva kontinuerlig drift; det är nämligen att observera att härmed enligt förslaget kan likställas det fall att arbetets utförande nattetid är påkallat av driftsekonomiska skäl. Skulle likväl de anförda hänsynen till chefsmyndighetens arbetsbelastning — vid vilkas bedömande dock bör beaktas den förhållandevis långa övergångstiden — anses vara avgörande skäl mot ett genomgående dispensförfarande, bör åtminstone i lagtexten krav ställas på att arbetet på grund av sin natur etc. *uppenbarligen* måste bedrivas jämväl nattetid. »Särskild omständighet» bör skärpas till »tvingande omständighet».

Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* synes anse att dispens borde förutsättas för allt nattarbete.

Medicinalstyrelsen meddelar, att vid statens institut för folkhälsan utredning påginge rörande skiftarbetets hälsorisker. Styrelsen förutsatte att då resultaten av denna utredning förelåge en översyn av bestämmelserna om nattvila komme till stånd.

Förslaget att införa principiellt förbud mot nattarbete avstyrkes av *svenska arbetsgivareföreningen,* i vars yttrande *industriförbundet* instämmer, samt av *Stockholms* och *Skånes handelskamrar,* varjämte *kooperativa förbundets styrelse* ifrågasätter lämpligheten av att f. n. genomföra förslaget. *Svenska arbetsgivareföreningen* uttalar inledningsvis, att frågan om införande av principiellt nattarbetsförbud vore av utomordentlig storleksordning och väl förtjänt av ett förnyat övervägande, särskilt i belysning av efterkrigstidens ekonomiska utsikter, samt hänvisar till yttranden från järnbruksförbundet, mellansvenska gruvförbundet, sågverksförbundet, Sveriges pappersbruksförbund och pappersmasseförbundet, i vilka yttranden förslagets konsekvenser för de industrigrenar, som dessa förbund företräda, närmare utvecklas. Härefter anför föreningen följande.

Om ett nattarbetsförbud infördes och strikt tillämpades, skulle det innebära en beskärning av vår produktionskapacitet med 1/3 på mycket viktiga områden. Detta ter sig särskilt betänkligt i en tid som den nuvarande, då industrins produktionskapacitet redan är hårt ansträngd och då man kan förutse att ytterligare stora krav komma att ställas på densamma genom de förpliktelser, som vårt land genom handelsavtal åtagit sig mot andra länder. Följden skulle bliva varubrist och avsevärda prishöjningar på vissa produkter, prishöjningar som skulle verka synnerligen olyckligt på den inhemska marknaden och kanske icke kunna genomdrivas på exportmarknaden. Man måste nämligen hålla i minnet, att de stora industriländerna icke känna något allmänt nattarbetsförbud. Man kan icke förutsätta att under överskådlig tid framåt en utbyggnad kan ske av anläggningar, som nu äro gjorda för treskiftsarbete, så att motsvarande produktionsresultat skulle kunna uppnås på två skift. Vår tillgång på arbetskraft och material är icke sådan, att vi nu skulle kunna ha möjlighet till sådana investeringar.

Mot ett sådant resonemang komme, framhåller arbetsgivareföreningen vidare, säkerligen att invändas, att det ej vore säkert att exempelvis de betydelsefulla industrier, varom tidigare talats, komme att drabbas av natt-

arbetsförbudet. För det första hade nämligen kommittén i sin utveckling av den närmare innebörden av undantaget för arbete som på grund av sin natur måste bedrivas jämväl nattetid utsagt, att det stundom kunde vara tekniskt möjligt att avbryta ett arbete varje natt men att detta kunde vara förenat med sådana konsekvenser ur tekniskt-ekonomisk eller driftsekonomisk synpunkt, att det icke borde ifrågakomma. För det andra funnes ju, kunde det invändas, möjlighet till dispens. Föreningen anför härefter följande.

Ingen kan i dagens läge säga, vilka driftsekonomiska skäl som kunna motivera, att en viss verksamhet föres in under 19 § och ej heller beträffande vilka industrier dispens kan erhållas enligt 20 § b). Ett sådant osäkerhetstillstånd kan icke rimligen få råda i sådana för hela landet viktiga produktionsfrågor. Det är därför nödvändigt, att bestämmelserna om nattvila grundligt omarbetas. Detta är motiverat också av att man f. n. vet alltför litet om skiftarbetets eventuella skadeverkningar och sättet att motarbeta dessa. En utredning härom pågår ju vid statens institut för folkhälsan. Man får icke utesluta den möjligheten att denna utredning kan ge till resultat, att skiftarbetets eventuella nackdelar kunna hävas exempelvis genom särskilda bostadsarrangemang och en annan förläggning av arbetstiden än den nu tillämpade. I varje fall i dagens läge måste man därför enligt föreningens mening uppgiva tanken på att införa ett principiellt nattarbetsförbud — något som för övrigt icke ens ifrågasatts i direktiven för utredningen — och i stället nöja sig med en allmänt hållen befogenhet för arbetsrådet att ingripa, om missbruk av nattarbete konstateras, alltså en reglering i praktiken motsvarande den som finnes i nuvarande lag.

För den händelse ett principiellt nattarbetsförbud likväl skulle införas yrkar arbetsgivareföreningen, att den övergångstid under vilken nattarbete skall få bedrivas utan dispens förlänges till åtminstone fem år.

Stockholms handelskammare anför följande.

Det måste anses självklart, att nattarbete bör så vitt möjligt undvikas. Sådant arbete torde i vårt land icke heller förekomma i större utsträckning, än vad som är av behovet påkallat. De nu föreslagna bestämmelserna synas icke i erforderlig grad beakta de ekonomiska betingelser, som vid vissa produktionsförlopp tala för skiftarbete. En alltför långt gående legal inskränkning härvidlag är otvivelaktigt ägnad att minska produktionskapaciteten och verka kostnadsökande. Ett förbud mot allt ur enbart ekonomiska synpunkter motiverat nattarbete skulle alltså få skadliga följder för folkhushållet i dess helhet. I varje fall bör man icke härvidlag genomföra några legala inskränkningar utöver dem som redan nu förekomma jämlikt gällande lagstiftning och enligt kollektiva avtalsbestämmelser, förrän det verkligen klarlagts, att skiftarbete medför skadliga verkningar för arbetstagarnas hälsa. Då en dylik utredning rörande skiftarbetets verkningar nyligen igångsatts, måste det anses som ett rimligt krav, att ett ståndpunktstagande i förevarande hänseende får anstå, till dess resultatet härav föreligger.

Skånes handelskammare betonar, att ett förbud mot huvudsakligen av ekonomiska skäl bedrivet nattarbete skulle komma att avsevärt minska

vederbörande industrigrens konkurrenskraft gentemot utlandet. Detta borde utgöra tillräckligt skäl för att det ifrågasatta förbudet mot nattarbete finge anstå tills vidare. Det torde icke med fog kunna göras gällande att de yrkeshygieniska synpunkter, som ansåges påfordra nattarbetets avveckling, vore av sådan natur att förbudet mot nattarbete skulle behöva forceras fram på sätt kommittén ifrågasatt.

Kooperativa förbundets styrelse anför följande.

Styrelsen vill ifrågasätta lämpligheten av att införa ett allmänt nattarbetsförbud i vårt land, när de industriländer med vilka våra industriföretag ha att konkurrera såväl på den inhemska marknaden som på exportmarknaden icke ha liknande bestämmelser. Det framstår för styrelsen såsom mycket tveksamt, huruvida man med hänsyn till nu anförda omständigheter bör vidtaga en dylik skärpning av gällande bestämmelser. Särskilt gäller detta vid nuvarande tidpunkt, då det är svårt att överblicka den framtida utvecklingen för vårt lands industriella verksamhet och då brist på arbetskraft och material torde omöjliggöra en omläggning utan försämrade produktionsresultat. Av värde vore även att avvakta resultatet av den pågående undersökningen om nattarbetets fysiologiska verkningar, vilken utföres vid statens institut för folkhälsan. I detta sammanhang bör observeras, att redan gällande lag 38 § 4 mom. bereder yrkesinspektionen möjlighet att ingripa i de fall, då missbruk beträffande nattarbete förekommer.

Kommerskollegium uttalar i anledning av kommitténs förslag angående ledighet för nattvila allenast, att det syntes böra inskärpas att arbetsinspektionen särskilt vid behandlingen av hithörande frågor skulle ha att iakttaga vederbörlig varsamhet med hänsyn till deras ekonomiska följder.

Det av kommittén föreslagna undantaget för arbete, som på grund av sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste bedrivas jämväl nattetid, har föranlett uttalanden i åtskilliga yttranden. *Svenska arbetsgivareföreningen* anser att kommitténs i motiveringen till 19 § gjorda uttalande angående tekniskt-ekonomiska och driftsekonomiska skäl till att arbete finge bedrivas jämväl nattetid borde närmare utvecklas. Vidare borde som exempel på fall, då arbete av tekniska eller driftsekonomiska skäl utan särskilt tillstånd kunde bedrivas nattetid, utan någon som helst reservation upptagas bland annat arbete vid järnverk, glas-, kalk- och tegelbruk, olika kemisktekniska fabriker, råsockerbruk och raffinaderier. Därjämte borde reparationsarbete, som vore nödvändigt för driftens normala upprätthållande intagas bland exemplen på arbete, som på grund av »annan särskild omständighet» måste bedrivas jämväl nattetid. Föreningen ansåge det nämligen självklart att sådana reparationer, där så erfordrades, utan alla formaliteter skulle få utföras jämväl å tid mellan klockan 23 och 5. *Järnbruksförbundet* framhåller att det ej klart framginge, huruvida kommittén ansett att järnverkens valsverksavdelningar omfattades av undantagsbestämmelsen, och anför i anslutning härtill följande.

I syfte att få en flytande tillverkning och spara bränsle är det utomlands praxis, att de i stålverken framställda göten utvalsas med bibehållande av tappningsvärmen. I vårt bränslefattiga land är detta ännu mera nödvändigt, om vi skola kunna hävda oss i konkurrensen. Då enligt motiveringen till lagen det är odisputabelt, att martinugnarna måste drivas även nattetid, följer som konsekvens av ovanstående, att götvalsningen måste bedrivas på samma tider som martinugnarna äro i gång. Det kan icke, vare sig tekniskt eller ekonomiskt eller i fråga om arbetskraftens utnyttjande, anses försvarligt, att bygga ett modernt stålverk, som går i treskift, för att detta sedan skall mata ett götvalsverk, som går i tvåskift. Dessutom måste de valsverk, som komma efter götvalsverket, också kombineras på ett sådant sätt med detsamma, att treskift även här kan bli nödvändigt.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anför att bestämmelsen om nattvila mellan klockan 23 och 5 inom styrelsens verksamhetsområde icke kunde tillämpas exempelvis vid snöplogning, sandning mot ishalka samt arbeten vid mudderverk och betonggjutningar. Den av kommittén gjorda exemplifieringen torde därför böra utökas åtminstone med avseende å dylika arbeten. *Försvarets fabriksstyrelse* anser, att de fall då undantag från nattarbetsförbudet medgåves utan särskilt tillstånd borde utvidgas att avse exempelvis även det fallet att tillverkningen vid en avdelning inom en fabrik utan att det kunnat förutses måste intensifieras för att icke annan avdelning på grund därav skulle behöva bli stillastående under någon tid med personalpermitteringar som följd eller då av andra trängande, icke förutsebara ekonomiska eller sociala skäl tillverkningen måste forceras. *Bergmästaren i västra distriktet* föreslår, att anrikningsverk enligt flotationsmetoden medtagas i uppräkningen av industrier, som måste pågå dygnet runt. *Skånes handelskammare* gör gällande att till arbete som på grund av arbetsprocessens tekniska natur måste försiggå kontinuerligt hörde bl. a. arbete i råsockerfabriker samt cement- och siporexfabriker. *Handelns arbetsgivareorganisation* förutsätter att filminspelningsarbete vore att hänföra till någondera av de föreslagna undantagsgrupperna samt att arbete, som med hänsyn till allmänhetens behov måste bedrivas jämväl nattetid, omfattade även teater- och biografföreställningar. *Tidningsutgivareföreningen* framhåller, att nattarbete vid tidningstryckerier undantagsvis kunde vara föranlett av annat än allmänhetens direkta behov. Då det uppstode s. k. spilltid på nätterna, brukade denna ofta begagnas till annat arbete än som direkt hänförde sig till framställandet av en morgontidning. I andra fall, exempelvis när trycktiden för tidningen på natten vore mycket kort, hände det även att annat arbete finge utföras för att arbetaren skulle bli sysselsatt såsom heltidsanställd. Föreningen förutsatte att nu nämnda arbetsuppgifter finge utföras i samband med tidningsframställningen utan hinder av lagens föreskrifter.

I ett par yttranden yrkas införande av ytterligare undantag direkt i lagen från nattarbetsförbudet. Sålunda föreslår

marinförvaltningen ett särskilt undantag för arbeten för försvarets räkning. Brådskande militära arbeten krävde nämligen ofta ett omedelbart igångsättande även av nattarbete. Att i dessa fall underställa frågan arbetsrådets prövning måste framstå såsom olämpligt fördröjande. *Järnbruksförbundet* framhåller att vid tvåskiftsarbete det ena lördagsskiftet allmänt förlades till natten mellan fredag och lördag för att arbetarna skulle kunna sluta arbetet tidigt på lördagen. Nattarbetsförbudet kunde visserligen i dylikt fall hävas dispensvägen, men riktigare och rationellare vore dock att lagen direkt lämnade möjlighet till sådan arbetstidsförläggning. *Tidningsutgivareföreningen* ifrågasätter, om icke i lagen borde införas generellt undantag beträffande tvåskiftsarbete från bestämmelsen att arbete icke finge fortgå efter klockan 23. Eljest tvingades arbetsgivaren antingen att inskränka på måltidsrastens längd eller också att låta arbetet börja tidigare på morgonen än för närvarande. Vidare skulle nuvarande inarbetning av lördagsskiftet omöjliggöras, vilket allt torde vara mindre tillfredsställande för arbetarna än nuvarande ordning. Visserligen skulle arbetsrådet kunna medgiva undantag i dylika fall, men föreningen ifrågasatte, om det ej vore bättre att intaga ett direkt stadgande därom i lagen.

Beträffande det föreslagna undantaget för arbetstagare i överordnad ställning anför *statstjänstemännens riksförbund* att detta borde ha erhållit en mindre kategorisk formulering, t. ex. genom att inskränka bestämmelsen till sådana fall då undantag med hänsyn till förhållandena befunnes särskilt angeläget.

Rörande de föreslagna bestämmelserna om rätt för arbetsrådet att medgiva dispens från nattarbetsförbudet uttalar *landsorganisationen* utan att framställa något yrkande att förutsättningarna för dispens angivits mycket allmänt. *Flertalet yrkesinspektörer* anse, att dispensmöjligheten lämpligen borde omhänderhas av distriktschefen, som efter den officiella tjänstgöringstidens slut vore lättare anträffbar än arbetsrådet och även lättare kunde sätta sig in i det förevarande fallet.

I några yttranden förordas att anmälningsskyldigheten rörande nödfallsarbete inskränkes eller helt slopas. Sålunda anför *vattenfallsstyrelsen*, att anmälan icke syntes ha någon omedelbar uppgift att fylla utan endast vara av statistiskt värde. *Järnvägsstyrelsen* uttalar att, till förebyggande av skriverier för deras egen skull, statens järnvägar borde undantagas från den stadgade anmälningsskyldigheten beträffande nödfallsarbete. Sådant arbete förekomme så ofta och vore en för järnvägsförhållanden så naturlig företeelse, att det också med hänsyn därtill vore orimligt att föreskriva anmälningsskyldighet. *Svenska arbetsgivareföreningen* anser att anmälningsskyldighet icke borde föreligga för nödfallsarbete av kortare varaktighet. Anmälningsplikten måste bli betungande

för företagarna och det syntes icke rationellt att onödigtvis belasta arbetsrådet med bagatellärenden. Föreningen föresloge därför, att anmälningsplikten slopades eller att bestämmelsen ändrades så att nödfallsarbete exempelvis under ett dygn alltid kunde anordnas utan anmälningsskyldighet.

Vad angår den föreslagna övergångsbestämmelsen har redan nämnts att *svenska arbetsgivareföreningen* yrkar en dispensfri övergångstid om åtminstone fem år. *Järnbruksförbundet* åberopar i detta sammanhang, att de nuvarande långa leveranstiderna för viss maskinell och elektrisk utrustning omöjliggjorde att på två år genomföra en erforderlig omställning utan avsevärd produktionsminskning. *Landsorganisationen* ifrågasätter däremot, om behov förelåge av den särskilda regeln att arbetsrådet på grund av omställningssvårigheter skulle kunna bevilja anstånd med ikraftträdandet av föreskrifterna om nattvila intill ett år utöver det föreslagna dispensfria året. Sistnämnda anståndstid vore så rundligt tilltagen, att det icke behövde uttryckligen förutses att den komme att överskridas. För övrigt kunde väl här ej bli fråga om andra fall än sådana, som antingen ginge in under undantaget i 19 § första stycket eller kunde bli föremål för dispens enligt 20 § b).

Slutligen må nämnas, att *Fredrika-Bremer-förbundet* framhåller önskvärdheten av att läkarundersökning gjordes obligatorisk för arbetstagare som skulle användas till nattarbete.

Departementschefen.

Gällande arbetarskyddslag stadgar principiellt förbud mot att minderåriga arbetstagare och inom industrien anställda kvinnor användas till nattarbete. Beträffande övriga kategorier av arbetstagare innehåller lagen däremot endast en vagt avfattad föreskrift om begränsning av nattarbetet. Vid detta stadgandes tillkomst år 1931 gjorde vidare såväl föredragande departementschefen som riksdagen vissa uttalanden om en mjuk tillämpning av stadgandet, vilka medfört att detta i realiteten ger mycket ringa möjlighet att ingripa mot förekomsten av nattarbete.

Kommitténs förslag innebär en skärpning av den gällande bestämmelsen om nattvila. Såsom huvudregel har föreslagits att nattarbete skall vara förbjudet. Med natt avses därvid tiden mellan klockan 23 och 5. Från förbudet har undantagits sådant arbete, som på grund av sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste bedrivas jämväl nattetid. Därjämte skall möjlighet finnas att i särskilda fall erhålla dispens från nattarbetsförbudet. De föreslagna bestämmelserna äro icke direkt straffsanktionerade; för straffbarhet förutsättes — liksom enligt gällande arbetarskyddslag — att arbetsgivaren överträtt en av yrkesinspektionens

chefsmyndighet i det särskilda fallet meddelad föreskrift till tryggande av att stadgandet iakttages.

Något mera utbrett missbruk av nattarbete torde icke förekomma i vårt land. I en del fall lärer dock nattarbete tillgripas utan att de skäl som föranlett detta kunna anses uppväga de nackdelar som äro förbundna därmed. Det torde nämligen få anses obestridligt, att nattarbetet i allmänhet är förenat med sådana olägenheter för arbetstagarna, att det ur samhällelig synpunkt är önskvärt att sådant arbete i möjligaste mån undvikes. Jag finner det därför angeläget att man på ett effektivare sätt än hittills bringar nattarbetet under kontroll. Anledning synes mig icke föreligga att — såsom i vissa yttranden ifrågasatts — uppskjuta ställningstagandet till kommitténs förslag i denna del tills den vid statens institut för folkhälsan pågående utredningen om hälsoriskerna vid skiftarbete avslutats.

Det övervägande antalet av remissinstanserna har icke haft något att erinra mot kommitténs förslag till reglering av nattarbetet. Från arbetsgivarhåll ha dock anförts betänkligheter mot detsamma och särskilt mot att genomföra det under nu rådande förhållanden. De yppade farhågorna synas emellertid vara överdrivna. Godtages förslaget, torde det mesta av det nattarbete, som nu bedrives, komma att omfattas av den av kommittén föreslagna generella undantagsregeln, och i vissa andra fall torde förutsättningar för dispens från nattarbetsförbudet föreligga. Den begränsning av nattarbetet, som förslagets genomförande skulle medföra, torde sålunda komma att beröra endast en ringa del av näringslivet. I en del fall kunna måhända vissa nackdelar härav befaras i form av kostnadsökningar eller produktionsminskning, men en inskränkning av nattarbetet måste enligt min mening anses så värdefull ur allmän synpunkt, att den bör genomföras även om den skulle kräva vissa uppoffringar. Gentemot betänkligheterna att i nu rådande läge genomföra en reform av det innehåll kommittén föreslagit vill jag ytterligare framhålla, att enligt förslaget nattarbete utan dispens skall få fortsätta under ett år från lagens ikraftträdande samt att jag förutsätter att dispens för tid därefter skall kunna beviljas exempelvis om i ett visst fall av krisförhållandena föranledd omöjlighet att bygga ut produktionsapparaten skulle medföra, att nattarbetsförbudet icke kan genomföras utan en mera betydande minskning av produktionen av en för landet viktig vara. Då förslaget medger tillbörligt hänsynstagande till den nuvarande situationen, synes denna icke kunna åberopas som skäl för att ställa hela frågan på framtiden. För min del kan jag i allt väsentligt ansluta mig till kommitténs förslag.

Landsorganisationen har ansett, att dispens borde krävas för allt nattarbete. Enligt kommittéförslaget är det i första hand arbetsgivaren själv som bedömer, huruvida ett arbete är sådant att det faller under den generella undantagsbestämmelsen. Man synes knappast ha anledning befara, att denna ordning i någon större utsträckning skall medföra en icke avsedd

tillämpning av stadgandet i fråga. Beträffande en mycket stor del av det nattarbete som nu förekommer lärer det vara alldeles klart, att undantaget gäller, och vad de tveksamma fallen angår bör man kunna räkna med att yrkesinspektionens befattningshavare och arbetstagarnas organisationer komma att se till att dessa bringas under chefsmyndighetens prövning. Med hänsyn till de olägenheter som otvivelaktigt äro förbundna med ett dispensförfarande av den omfattning, som landsorganisationen ifrågasatt, anser jag detta system icke böra genomföras med mindre det i praktiken visat sig vara behövligt. Skulle erfarenheten visa, att den av kommittén föreslagna ordningen icke leder till tillfredsställande resultat, synes frågan om införande av dispens för allt nattarbete böra tagas under förnyat övervägande.

Kommitténs förslag att nattarbetsförbudet skall omfatta tiden mellan klockan 23 och 5 har i yttrandena lämnats utan erinran och för egen del ansluter jag mig därtill. Kommittén har framhållit att tvåskiftsarbetet vid ett icke ringa antal arbetsställen f. n. började före klockan 5 eller slutade efter klockan 23. I den mån detta icke beror på arbetets natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet, som enligt förslaget berättigar till undantag, måste sålunda skifttiderna ändras, för såvitt icke dispens kan erhållas. I många fall torde en sådan omläggning kunna ske utan större olägenhet. Skulle arbetstagarna anse den nuvarande skiftindelningen fördelaktigare — exempelvis enär den möjliggör längre veckovila eller längre raster eller att första skiftet icke behöver börja så tidigt som klockan 5 — synes i allmänhet dispens böra beviljas. Därest i ett kollektivavtal träffats överenskommelse om annan förläggning av arbetstiden, t. ex. mellan klockan 6 och 24, bör generell dispens kunna meddelas för alla företag, som beröras av avtalet. Att såsom i något yttrande ifrågasatts i lagen införa ett speciellt undantag beträffande tvåskiftsarbete kan jag icke finna erforderligt.

Såsom framgår av det föregående föreslår kommittén, att avvikelse från nattarbetsförbudet utan särskilt tillstånd skall få ske i fråga om arbete, som på grund av sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste bedrivas jämväl nattetid. I motiveringen har kommittén närmare utvecklat innebörden av denna undantagsregel. Mot det föreslagna stadgandet — som anknyter till lydelsen av motsvarande föreskrift i gällande arbetarskyddslag — kan med visst fog anmärkas att det fått en ganska vag avfattning. Detta torde dock icke kunna undgås, om man ej vill använda uppräkningsmetoden. Det må i detta sammanhang framhållas, att överträdelse av nattarbetsbestämmelserna icke är omedelbart belagd med straff. För min del anser jag den av kommittén föreslagna lydelsen kunna godtagas. En viss formell jämkning torde böra vidtagas med hänsyn därtill att stadgandet åsyftar icke blott arbete, som bedrives kontinuerligt, utan även arbete, som enbart utföres nattetid eller endast till en mindre

del behöver bedrivas å tid mellan klockan 23 och klockan 5, t. ex. nattvaktsarbete, djurskötsel, förberedelse- och avslutningsarbeten vid tvåskiftsarbete m. m.

Åtskilliga remissinstanser ha i sina yttranden ingått på spörsmål angående innebörden i särskilda fall av den av kommittén föreslagna generella undantagsregeln. Utan närmare kännedom om samtliga för bedömningen betydelsefulla faktorer kan jag icke här taga ställning till dessa frågor, utan synes det böra ankomma på arbetarskyddsstyrelsen att på grundval av förebragt utredning avgöra desamma. Därvid lärer vad kommittén i sin motivering anfört kunna tjäna till ledning.

I detta sammanhang vill jag beröra ett tolkningsspörsmål av mera principiell innebörd, nämligen frågan huruvida enbart driftsekonomiska skäl kunna motivera att en verksamhet hänföres till sådant arbete som måste fortgå jämväl nattetid. En dylik tolkning överensstämmer icke med min uppfattning. För att driftsekonomiska skäl skola kunna motivera ett avsteg från nattarbetsförbudet böra de sammanhänga med arbetsprocessens tekniska natur, exempelvis på det sätt att igångsättningsprocessen kräver så lång tid, att det icke skulle vara ekonomiskt möjligt att driva verksamheten i fråga, om driften skulle avbrytas varje natt. Undantagsbestämmelsen bör sålunda icke anses omfatta fall, där på grund av att den maskinella utrustningen är mycket dyrbar treskiftsarbete utgör en förutsättning för att verksamheten skall bli lönande. I dylikt fall kan däremot möjligen dispens ifrågakomma efter prövning av de föreliggande omständigheterna.

Vid planerandet av nya anläggningar kan självfallet nattarbetsfrågan stundom ha avgörande betydelse. Chefsmyndigheten bör därför vara skyldig att lämna bindande förhandsbesked, huruvida en tilltänkt verksamhet faller under den generella undantagsbestämmelsen eller icke. Den som ämnar starta en verksamhet bör även vara berättigad att i förväg få en dispensansökan prövad.

Enligt kommittén skall för s. k. nödfallsarbete fordras anmälan och, där sådant arbete varar mer än två dygn, ansökan om tillstånd. Den kritik, som i yttrandena riktats mot förslaget på denna punkt, synes mig befogad. För min del finner jag det föga konsekvent att underkasta nödfallsarbetet strängare kontroll än som föreslagits i fråga om tillämpningen av det allmänna undantagsstadgandet. Jag förordar därför, att nödfallsarbete tillåtes utan några formaliteter. Såsom kommittén föreslagit bör emellertid nödfallsarbete uttryckligen undantagas från nattarbetsförbudet, då det knappast torde kunna inbegripas under den generella undantagsregeln.

I kommittéförslaget har arbetstagare i överordnad ställning helt undantagits från bestämmelserna om ledighet för nattvila. Huvudregeln om ledighet för nattvila bör emellertid äga tillämpning även å sådana arbetstagare. Däremot synes det icke vara lämpligt att i dessa fall kräva dispens för att

avvikelse från huvudregeln skall få äga rum. Om i något fall rätten att använda överordnad befattningshavare till nattarbete skulle uppenbart missbrukas, bör arbetarskyddsstyrelsen kunna ingripa.

I sak har jag icke något att erinra mot vad kommittén föreslagit i fråga om förutsättningarna för dispens från det principiella nattarbetsförbudet. De två i kommittéförslaget först upptagna dispensreglerna synas dock utan olägenhet kunna sammanslås till en enda av innehåll att arbetarskyddsstyrelsen äger medgiva undantag från nattarbetsförbudet, när särskilda skäl föreligga därtill. Kommitténs i motiveringen gjorda uttalanden rörande innebörden av dessa bestämmelser har i yttrandena icke mött några invändningar och jag kan i huvudsak ansluta mig till vad kommittén anfört. »Brådskande leveranser» synas dock ingalunda alltid böra utgöra tillräckligt skäl för dispens. En företagare, som åtagit sig så stora leveranser, att han på förhand bort inse att dessa icke skulle kunna fullgöras utan tillgripande av nattarbete, bör i allmänhet icke kunna påräkna dispens, såframt icke sådan kan anses motiverad av andra skäl. Eljest skulle nattarbetsförbudet lätt kunna göras illusoriskt.

I likhet med kommittén anser jag befogenhet att medgiva dispens böra tillkomma endast chefsmyndigheten.

Såsom tidigare berörts innehåller kommittéförslaget en övergångsbestämmelse, enligt vilken arbete som vid lagens ikraftträdande bedrives å tid mellan klockan 23 och 5 utan dispens skall få fortsätta under högst ett år från lagens ikraftträdande. Jag finner detta stadgande vara lämpligt. Däremot anser jag i likhet med landsorganisationen icke erforderligt att, såsom kommittén föreslagit, i lagen upptaga en särskild bestämmelse om befogenhet för den centrala arbetarskyddsmyndigheten att på grund av omställningssvårigheter bevilja ytterligare anstånd under högst ett år. I den mån dylikt anstånd skulle behövas, ger nämligen den allmänna dispensbestämmelsen möjlighet att medgiva detta.

I ett remissyttrande har ifrågasatts obligatorisk läkarundersökning av alla arbetstagare som användas till nattarbete. Att utan närmare utredning införa en så vidsträckt undersökningsplikt torde emellertid icke böra ifrågakomma. Innan någon åtgärd i denna riktning vidtages, synes man i varje fall böra avvakta resultatet av den vid statens institut för folkhälsan pågående utredningen om skiftarbetets hälsorisker.

B. Särskilda bestämmelser rörande minderåriga.

Gällande lag.

Enligt 14 § 3 mom. arbetarskyddslagen skall varje minderårig åtnjuta oavbruten ledighet från arbetet under minst 11 timmar varje dygn. I denna ledighet skall ingå, där minderårig under 16 år användes till industriellt arbete eller byggnads-, skogsavverknings-, kolnings- eller transportarbete,

tiden mellan klockan 19 och 6 samt eljest tiden mellan klockan 22 och 5. För yngling, som fyllt 16 år, kan undantag från dessa regler medgivas av vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare i de fall, då den minderåriges arbetstid är begränsad till högst 8 timmar av dygnet och arbetet antingen icke oftare än var tredje vecka infaller å tid mellan klockan 22 och 5 eller i fråga om tider på dygnet, då det skall utföras, är fördelat på sätt, som kan anses likvärdigt med nämnda förläggning av arbetstiden. Härutöver kan yrkesinspektionens chefsmyndighet medgiva, att yngling, som fyllt 16 år, deltager i arbete, som på grund av särskilda omständigheter måste bedrivas med skiftindelning eller eljest forceras, ävensom att yngling, vilken fyllt 14 år, användes till flottningsarbete. Bestämmelserna om minderårigs nattvila äga icke tillämpning å jordbruket.

Internationella överenskommelser.

I *konventionen angående barns nattarbete inom industrien* (Washington 1919), vilken konvention icke ratificerats av vårt land, är huvudregeln, att minderåriga under 18 år icke få användas nattetid i industriella företag eller i någon gren därav med undantag av företag, där endast medlemmar av samma familj sysselsättas. Med »natt» förstås i konventionen en tid av minst elva på varandra följande timmar, vari skall ingå tiden mellan klockan 22 och 5. Där lagstiftningen förbjuder nattarbete i bagerier för alla arbetare, må inom denna industri tiden mellan klockan 21 och 4 träda i stället för ovannämnda tid.

I konventionen meddelas vissa undantag. Sålunda må i stenkols- och brunkolsgruvor arbete pågå mellan klockan 22 och 5, om mellantiden mellan två arbetsperioder i regel uppgår till 15 timmar och i intet fall utgör mindre än 13 timmar. Vidare få minderåriga över 16 år användas till arbete nattetid inom vissa angivna industriföretag med kontinuerlig drift, såsom järnverk, glasbruk, pappersbruk och råsockerbruk. Minderåriga mellan 16 och 18 år få därjämte användas till nattarbete, då fråga är om nödfallsarbete. Likaså må offentlig myndighet medgiva, att minderåriga mellan 16 och 18 år användas till nattarbete, då med hänsyn till särskilt allvarliga förhållanden det allmänna intresset så kräver.

Efter det kommittén framlagt sitt förslag har vid internationella arbetsorganisationens konferens i Montreal hösten 1946 antagits en *konvention angående begränsning av nattarbete för barn och minderåriga i icke-industriell verksamhet*. Konventionen äger i princip tillämpning å allt arbete utom industriellt arbete, jordbruksarbete och arbete ombord på fartyg. Den nationella lagstiftningen må dock undantaga husligt arbete i enskilda hushåll ävensom, under förutsättning att arbetet icke anses menligt för de minderåriga, familjeföretag, i vilka endast föräldrarna och deras barn eller myndlingar äro sysselsatta. Barn under 14 år samt minderåriga över 14 år, vilka alltjämt äro underkastade hel skolplikt skola enligt huvudregeln erhålla sammanhängande ledighet för nattvila om minst 14 timmar varje

dygn, vari skall ingå tiden mellan klockan 20 och klockan 8. I den nationella lagstiftningen må emellertid ledigheten inskränkas till en tidrymd av 12 timmar, vilken dock icke får börja senare än klockan 20.30 och icke sluta tidigare än klockan 6. Övriga minderåriga under 18 år få icke utföra arbete under en sammanhängande tidrymd om minst 12 timmar varje dygn, vari skall ingå tiden mellan klockan 22 och klockan 6. Under vissa förutsättningar kunna emellertid nämnda klockslag utbytas mot klockan 23 och klockan 7.

Vid nämnda konferens antogs därjämte en rekommendation angående begränsning av barns och minderårigas nattarbete i icke-industriell verksamhet.

Rörande detaljerna i konventionen samt innehållet i rekommendationen och i de yttranden, som avgivits över konventionen och rekommendationen, torde få hänvisas till propositionen nr 240/1947. I samband med avlåtandet av nämnda proposition, varigenom riksdagens yttrande inhämtades över bl. a. ifrågavarande konvention och rekommendation, anförde föredraganden, statsrådet Mossberg, att ganska avsevärda jämkningar i den svenska lagstiftningen uppenbarligen erfordrades för att skapa förutsättningar för ratificering från svensk sida av konventionen. Huruvida och i vad mån sådana jämkningar lämpligen läte sig genomföras borde övervägas vid de fortsatta förberedelserna till reviderad arbetarskyddslagstiftning, och slutligt ställningstagande till ratifikationsfrågan torde sålunda böra anstå till dess förslag om sådan reviderad lagstiftning förelades riksdagen. Givetvis borde därvid jämväl beaktas den i anslutning till konventionen antagna rekommendationen. Riksdagen anslöt sig till den av föredragande statsrådet uttalade uppfattningen (skriv. nr 311/1947).

Kommitténs förslag.

Den nuvarande regeln att minderårig för nattvila skall beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst 11 timmar varje dygn har bibehållits i kommittéförslaget. Kommittén föreslår vidare att i denna ledighet skall ingå för minderårig under 16 år, oavsett inom vilket slag av verksamhet han sysselsättes, tiden mellan klockan 19 och 6 samt för minderårig, som fyllt 16 år, tiden mellan klockan 23 och 5 (31 § första stycket). Emellertid skall liksom hittills dispens från dessa bestämmelser kunna medgivas under vissa förutsättningar (31 § andra stycket).

Stadgandena om minderårigs nattvila skola icke gälla beträffande det egentliga jordbruket — men däremot för jordbrukets binäringar — hemindustriellt arbete och s. k. kooperativ verksamhet samt ej heller för familjemedlem till arbetsgivaren. Å elev vid läroanstalt skola de äga tillämpning endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet.

Beträffande minderåriga under 16 år innebär förslaget den skärpningen i förhållande till vad som nu gäller, att den tid som skall ingå

i nattvilan vid annat arbete än industriellt och därmed likställt arbete bestämts till tiden mellan klockan 19 och 6 i stället för mellan klockan 22 och 5. Kommittén anför i anslutning härtill att lämpligheten av att låta minderåriga under 16 år börja arbetet klockan 5 eller sluta detsamma klockan 22 kunde ifrågasättas även då fråga vore om annat än industriellt och därmed jämställt arbete. De olägenheter, som vore förbundna med att börja resp. sluta arbetet vid nämnda tider, förelåge nämligen i regel, oavsett i vilket arbete den minderårige sysselsattes. Att låta minderåriga i den ömtåliga uppväxtåldern börja sin arbetsdag klockan 5 eller sluta den klockan 22 torde dessutom ej vara tillrådligt ur medicinsk synpunkt. Den minderåriges nattvila bleve i sådant fall betydligt inskränkt, och den avkortades än mer i de fall, då den minderårige hade lång väg till och från arbetet. Även det förhållandet att kommittén föresloge en skärpning av lagens allmänna stadgande om ledighet för nattvila syntes motivera en omprövning av gällande bestämmelser rörande minderårigs ledighet för nattvila. Därjämte kunde erinras om att den utländska lagstiftningen i regel uppställde strängare villkor än vår nuvarande arbetarskyddslag.

Kommitténs förslag om nattvila för minderåriga som fyllt 16 år innebär den ändringen i förhållande till vad som nu gäller, att den tidpunkt då arbetet senast skall sluta bestämts till klockan 23 i stället för klockan 22. Kommittén framhåller att gällande lags bestämmelse öppnade möjlighet att använda minderåriga över 16 år till tvåskiftsarbete å tid mellan klockan 5 och 22, vilket också medfört att minderåriga i tämligen stor utsträckning användes till dylikt arbete. Användandet av minderåriga till skiftarbete ingåve vissa betänkligheter. De ständiga växlingarna i skifttider medförde bland annat oregelbundenhet i fråga om såväl måltider som sömn. Därtill komme, att rasterna i arbetet ofta bleve otillräckliga. Trots dessa olägenheter ansåge sig kommittén icke böra tillråda en skärpning av bestämmelserna om nattvila för minderåriga över 16 år. En sådan åtgärd skulle måhända betaga de minderåriga möjlighet till såväl arbetsförtjänst som yrkesutbildning inom verksamhet, där arbetet bedreves som skiftarbete eller av annan anledning måste vara förlagt till en tidigare eller senare del av dygnet. Av besiktningsläkare hade ej heller anmälts sådana missförhållanden i fråga om minderårigas användande i skiftarbete, att en skärpning av nattarbetsförbudet för minderåriga skulle vara påkallad. Kommittén anför därjämte följande.

I den mån man vid tvåskiftsarbete bedriver arbetet i 8-timmarsskift, finnes inom den för minderåriga arbetstagare tillåtna arbetstiden mellan klockan 5 och 22 i regel utrymme för en ½ timmes rast per skift. I syfte att erhålla en kortare arbetstid på lördagar är det dock icke ovanligt, att tvåskiftsarbetet förlägges så, att under tiden måndag—fredag uttages 8½ timme per skift och på lördag endast 5½ timme per skift. Vid en sådan arbetstidsfördelning gives icke möjlighet till rast, om de båda skiften skola uttagas å tid mellan klockan 5 och 22. I dylikt fall erhålla de minderåriga

vanligen blott en rast på 15 minuter. Liknande förhållanden förefinnas i allmänhet även vid treskiftsarbete. Därest en förkortning av arbetstiden per skift och vecka kunde ske, skulle dock tillfredsställande raster kunna anordnas även vid skiftarbete. Största hindret häremot är emellertid den minskade arbetsförtjänsten. Enligt kommitténs mening är det av vikt, att bestämmelserna om minderårigas ledighet för nattvila icke lägga hinder i vägen för anordnandet av tillräckliga raster för de minderåriga. Då dessa ofta arbeta som hjälpare åt vuxna arbetstagare, är det dessutom önskvärt, att för de minderåriga kunna hållas samma arbets- och rasttider som för de vuxna arbetstagarna. Med hänsyn härtill finner kommittén sig böra föreslå, att i ledigheten för nattvila skall för minderåriga över 16 år ingå tiden mellan klockan 23 och 5. Härigenom vinnes också överensstämmelse med de bestämmelser om nattvila, som föreslås beträffande vuxna arbetstagare.

Såsom tidigare nämnts föreslår kommittén att dispens från bestämmelserna om nattvila för minderåriga skall kunna medgivas i vissa fall. I syfte att vinna en enhetlig tillämpning av undantagsbestämmelserna föreslås, att undantag skall kunna meddelas endast av arbetsrådet. Enligt 31 § andra stycket a) skall arbetsrådet, där så prövas påkallat, äga medgiva att minderårig under 16 år användes till arbete å tid mellan klockan 19 och 23. Möjlighet att låta minderårig under 16 år börja arbetet före klockan 6 har icke ansetts böra beredas utom beträffande flottningsarbete. I 31 § andra stycket d) föreskrives sålunda att, då så prövas nödigt, yngling, som fyllt 15 år och vid läkarbesiktning visat sig äga god hälsa och kroppsutveckling, må användas till flottningsarbete jämväl å tid mellan klockan 19 och klockan 6. I motsvarande undantagsbestämmelse enligt gällande lag är åldersgränsen 14 år. Kommittén motiverar höjningen av åldersgränsen med att minimiåldern för minderårigs användande till flottningsarbete föreslagits höjd till 15 år (26 §). I anvisningarna till 31 § framhålles att vid meddelande av undantag bör tillses, att det arbete vartill den minderårige skall användas är av lätt slag samt att den minderårige i intet fall får sysselsättas med arbete, som är förenat med särskild fara, exempelvis brötlossningsarbete.

Kommittén föreslår vidare, att, då så anses påkallat, tillstånd skall kunna lämnas att använda minderårig som fyllt 16 år till nödfallsarbete å tid mellan klockan 23 och 5 (31 § andra stycket b). Enligt gällande lag kan sådant tillstånd ej meddelas för flickor. Kommittén motiverar den föreslagna ändringen med att konventionen angående barns nattarbete inom industrien tilläte, att även flickor mellan 16 och 18 år användes till nödfallsarbete å tid mellan klockan 22 och 5.

Som motsvarighet till vad som nu gäller föreslår kommittén slutligen en allmängiltig undantagsbestämmelse, 31 § andra stycket c), varigenom arbetsrådet bemyndigas att medgiva, att yngling som fyllt 16 år användes till arbete, vilket på grund av sin natur, arbetsbrådska eller annan tvingande omständighet måste bedrivas å tid mellan klockan 23 och 5. För sådan dis-

pens förutsättes att den minderårige vid läkarbesiktning visat sig äga god hälsa och kroppsutveckling. I anvisningarna till 31 § nämnes såsom exempel på arbete, varom här är fråga, arbete som bedrives med skiftindelning eller som eljest måste påskyndas. Kommittén uttalar, att man därav icke finge draga den slutsatsen att tillstånd att använda 16- och 17-åringar till nattarbete alltid komme att lämnas, så snart arbetet bedreves med skiftindelning. Ett verkligt behov av sådant tillstånd måste förutsättas föreligga. Medgivande borde företrädesvis lämnas i de fall, då den minderåriges arbetstid vore begränsad till högst åtta timmar av dygnet och arbetet antingen icke oftare än var tredje vecka infölle å tid mellan klockan 23 och 5 eller i fråga om de tider på dygnet, då det skulle utföras, vore fördelat på sätt som kunde anses likvärdigt med denna anordning.

Beträffande samtliga dessa undantagsbestämmelser framhålles i anvisningarna till 31 §, att undantag kunde meddelas såväl från stadgandet om att ledigheten för nattvila skall omfatta minst 11 timmar i följd som från bestämmelsen om hur nattvilan skall vara förlagd. Kommittén uttalar emellertid i motiveringen, att inskränkning av nattvilans längd för minderårig under 16 år borde ifrågakomma endast då synnerliga skäl förelåge därtill. Angående undantaget vid nödfallsarbete framhålles att då ifrågavarande arbete förutsattes vara av mycket kort varaktighet hinder ej syntes böra föreligga att tillfälligt medgiva en inskränkning av nattledigheten. Vid meddelande av dispens enligt 31 § andra stycket c) borde enligt kommitténs mening tillses att inskränkning i nattvilans längd gjordes endast i undantagsfall. Ett beaktansvärt behov av en sådan inskränkning kunde föreligga, exempelvis då minderårig deltoge i tvåskiftsarbete och en kortare arbetstid på lördagar vore önskvärd.

Kommittén framhåller att den föreslagna skärpningen av bestämmelserna rörande nattvila för minderåriga under 16 år bland annat komme att medföra, att i fortsättningen 14- och 15-åringar icke utan arbetsrådets tillstånd finge användas till arbete i butik till klockan 20 under den tid av året (den 10—den 23 december), då enligt butikstängningslagen butik finge hållas öppen till nämnda klockslag. Till följd därav komme arbetsrådet otvivelaktigt att belastas med ett stort antal framställningar om sådant tillstånd. Att med hänsyn därtill i lagen införa ett särskilt undantagsstadgande ville kommittén emellertid icke förorda. För att undvika ett ansökningsförfarande av alltför stor omfattning borde möjlighet beredas till kollektiv ansökan.

Slutligen anför kommittén, att ett särskilt övergångsstadgande ifrågasatts för att ändringen av tiden för nattvilans förläggning för minderåriga under 16 år, vilka användes till icke-industriellt arbete, ej skulle leda till rubbning i redan bestående arbetsförhållanden. Det torde emellertid endast i mycket begränsad omfattning förekomma att

minderåriga inom icke-industriell verksamhet användas till arbete å tid före klockan 6 eller efter klockan 19. Kommittén ansåge därför en särskild övergångsbestämmelse icke vara erforderlig, helst som i förevarande fall dispens kunde meddelas av arbetsrådet jämlikt 31 § andra stycket a).

Yttrandena.

Kommitténs förslag har i det stora flertalet yttranden lämnats utan erinran. En del remissinstanser rikta emellertid i olika avseenden kritik mot detsamma, särskilt beträffande det ifrågasatta utbytet av klockslaget 22 mot 23.

Skånes handelskammare anser, att föreskriften om minst 11 timmars sammanhängande ledighet för nattvila borde kunna utgå beträffande minderåriga, som fyllt 16 år.

Angående den föreslagna förläggningen av nattvilan för minderåriga under 16 år uttala *arbetsgivareföreningen för hotell och restauranter* och *konditorföreningen* att fastställande av klockan 19 i stället för 22 som det klockslag, då sådana minderåriga senast måste sluta arbetet, skulle medföra synnerligen allvarliga olägenheter för såväl hotell och restauranger som konditorier och kaféer. Förstnämnda organisation anför härom följande.

Kvällsarbete ingår regelmässigt i sådana rörelser, och i vissa fall är arbetet helt koncentrerat till kvällen. Det finnes sålunda företag, som öppna för allmänheten först sent på eftermiddagen. Förbudet skulle därför medföra en betydande inskränkning i möjligheten att använda minderårig under 16 år till arbete inom facket, och detta måste i sin tur komma att inverka menligt på yrkesrekryteringen. Vidare skulle förbudet givetvis komma att inverka hämmande på rörelsernas drift, då ju de minderåriga ofta sysselsättas som hjälpare åt vuxna arbetare.

Kooperativa förbundets styrelse ifrågasätter — under framhållande av att i förslaget minimiåldern för användande i arbete höjts och arbetstiden begränsats ävensom att de minderåriga enligt semesterlagen tillerkänts längre semester — om det icke vore möjligt att företaga viss jämkning av den föreslagna tidsbegränsningen för sådana minderåriga som avsåges i de speciella arbetstidslagarna.

Förslaget att framflytta den tidpunkt då arbetet för minderåriga över 16 år senast skall sluta från klockan 22 till klockan 23 avstyrkes av *landsorganisationen, svenska textilarbetareförbundet, svenska typografförbundet* och *kooperativa förbundets styrelse* varjämte *fattigvårds- och barnavårdsförbundet* ställer sig tveksamt till förslagets lämplighet. Till utveckling av sin mening anför *landsorganisationen* följande.

Att kommitténs förslag om minderårigs ledighet för nattvila såväl i denna del som i fråga om de generöst tilltagna dispensmöjligheterna står i strid mot 1919 års konvention om barns nattarbete inom industrin och ytterligare fjärmar oss från denna är i och för sig betänkligt. Avgörande är emellertid att de skäl, som från skyddssynpunkt kunna anföras mot en reducering, överväga de skäl, som från samma synpunkt eventuellt kunna åberopas därför (rastbehovet), samt att det legitima behov av minderårigs utnyttjande till arbete under tiden klockan 22—klockan 23, som i särskilda fall kan föreligga, dock kan tillgodoses genom dispens och icke kräver någon ändring av huvudregeln. Landsorganisationen kan av nu anförda skäl icke tillstyrka kommitténs här ifrågavarande förslag.

Kooperativa förbundets styrelse säger sig icke kunna finna att kommittén förebragt tillräckligt bärande skäl för den föreslagna ändringen. Styrelsen erinrar i detta sammanhang om den möjlighet att erhålla dispens som funnes enligt förslaget.

Fattigvårds- och barnavårdsförbundet uttalar, att det för förbundet vore svårt att avgöra, vilket som vore mest betydelsefullt, att möjlighet till raster funnes eller att arbetet slutade en timme tidigare på kvällen. Förslaget om framflyttning av tidpunkten för arbetets slut till klockan 23 skilde sig emellertid från konventionen på förevarande område, vilket i detta fall icke syntes tillfredsställande.

I några yttranden framställas erinringar mot de av kommittén föreslagna dispensmöjligheterna. Sålunda uttalar *landsorganisationen,* att undantaget i 31 § andra stycket a) beträffande användande av minderårig under 16 år till arbete mellan klockan 19 och 23 vore för generellt formulerat. Om överhuvud ett undantag av detta slag skulle ingå i lagen, vore det nödvändigt att detsamma inskränktes till icke-industriellt arbete samt att villkoret »prövas påkallat» skärptes till att avse oundgängligen erforderligt arbete. Vidare borde dispensmöjligheten begränsas till att omfatta tiden mellan klockan 19 och 22. Även *kooperativa förbundets styrelse* föreslår, att klockslaget 23 utbytes mot 22. *Medicinalstyrelsen* anför beträffande detta undantag att i lagen borde föreskrivas det villkoret, att den minderårige genom i arbetsboken infört läkarintyg visat sig äga god hälsa och för åldern god kroppsutveckling.

Mot undantagsbestämmelsen i 31 § andra stycket c) anmärker *landsorganisationen,* att dess avfattning icke hindrade att dispens beviljades för nattarbete varannan vecka. Det i anvisningarna rekommenderade villkoret borde därför göras obligatoriskt.

Svenska arbetsgivareföreningen anser det böra klargöras, att dispens kunde erhållas även enbart från föreskriften att nattvilan skall omfatta minst 11 timmar, och anför härom följande.

Vissa större företag inom exempelvis textilindustrin, som hysa intresse för möjligheterna att utforma arbetstiden för kvinnor på sådant sätt, att kvinnan förmår anpassa sig till såväl hemarbetets som förvärvsarbetets

krav, överväga att förlägga kvinnornas arbetstid efter systemet svängande skift. En kvinna, som en dag haft eftermiddagsskift, skulle enligt detta nästa dag få förmiddagsskift. Vissa experiment tyda på att ett sådant arrangemang starkt uppskattas av kvinnorna. Nu är emellertid förhållandet det, att i textilindustrins tvåskiftsarbete kvinnor och minderåriga ofta arbeta sida vid sida. Det måste därför för minderåriga över 16 år finnas möjlighet till dispens från regeln om 11 timmars nattvila. I anvisningarna till 31 § antydes, att det finnes möjlighet att erhålla sådan dispens »i de avseenden, som angivas i a)—d)». Emellertid finnes det faktiskt i lagtexten ingen regel, enligt vilken man kan erhålla dispens från bestämmelsen om 11 timmars nattvila, om man icke samtidigt söker dispens från bestämmelsen om själva förläggningen av nattvilan.

Handelskammaren i Göteborg och *en yrkesinspektör* anse att det vore mest praktiskt att lägga dispensbefogenheten på distriktschefen. Därigenom skulle ärendenas behandling säkerligen vinna i enkelhet och snabbhet.

I yttranden av *handelns arbetsgivareorganisation* samt *Stockholms* och *Skånes handelskamrar* yrkas, att i lagen upptages en undantagsbestämmelse enligt vilken minderårig, som ej fyllt 16 år, under julhandeln skulle få användas till arbete inom detaljhandeln efter klockan 19. Som skäl härför anföres att då kommittén förutsatt att dispens i dessa fall regelmässigt måste lämnas det syntes lämpligare att låta detta komma till uttryck i lagtexten än att upprätthålla ett ansökningsförfarande, som blott vore av formell natur och ägnat att förorsaka såväl arbetsgivare som arbetsrådet onödigt besvär.

Generalpoststyrelsen framhåller under hänvisning till de speciella arbetsförhållandena inom postverket angelägenheten av att arbetarskyddslagen lämnade postverket möjlighet att självt vidtaga de mindre avvikelser från föreskrifterna om minderårigs nattvila som arbetets behöriga gång ansåges kräva.

Kommitténs förslag att undantaga det egentliga jordbruket och arbete av familjemedlem från tillämpningen av bestämmelserna om nattvila kritiseras i ett par yttranden. Sålunda framhåller *lantarbetareförbundet*, att den ökade rationaliseringen och mekaniseringen inom jordbruket medfört att det egentliga jordbruksarbetet ofta bedreves på skift. Jordbrukets minderåriga arbetskraft borde därför tillerkännas samma rätt till ledighet för nattvila som minderåriga arbetstagare inom andra yrkesområden. *Landsorganisationen* uttalar att reglerna om minderårigs nattvila med hänsyn till dispensrätten borde kunna tillämpas jämväl inom den egentliga jordbruksdriften. Enligt organisationens mening borde bestämmelserna även gälla för minderåriga i familjeföretag.

Departementschefen.

I fråga om minderårigs ledighet för nattvila avviker kommittéförslaget i två viktigare hänseenden från vad som nu gäller. Den ena ändringen,

som går i skärpande riktning, avser minderåriga under 16 år. Den tid av dygnet, under vilken det skall vara förbjudet att använda sådan minderårig till arbete, har i förslaget beträffande alla slag av verksamhet bestämts till tiden mellan klockan 19 och 6, under det att förbudet f. n. i fråga om annat arbete än industriellt och därmed likställt arbete omfattar allenast tiden mellan klockan 22 och 5. De invändningar, som i ett par yttranden rests mot förslaget på denna punkt, torde icke kunna tillmätas utslagsgivande betydelse. Över huvud synes något hållbart skäl för att bibehålla den nuvarande kategoriklyvningen på detta område knappast kunna åberopas. Jag tillstyrker därför kommitténs förslag.

Den andra ändringen, vilken innebär en uppmjukning, avser minderåriga som fyllt 16 år. Ifråga om sådan minderårig skall f. n. tiden mellan klockan 22 och 5 alltid ingå i ledigheten för nattvila. Kommittén har föreslagit att den tidpunkt, då arbetet senast skall sluta, framflyttas till klockan 23. I likhet med en del remissinstanser, däribland landsorganisationen och kooperativa förbundet, kan jag icke finna att tillräckliga skäl anförts för den föreslagna ändringen. En generell framflyttning av ifrågavarande tidpunkt synes kunna giva anledning till missbruk. Såsom i yttrandena framhållits erbjuda de föreslagna dispensbestämmelserna möjlighet att tillgodose det legitima behov att använda minderårig till arbete mellan klockan 22 och 23, vilket i särskilda fall kan föreligga. Det må vidare framhållas, att förslaget strider mot — den visserligen icke av vårt land ratificerade — konventionen angående barns nattarbete inom industrien. Frågan om revision av denna konvention har upptagits på dagordningen för den internationella arbetskonferensens sammanträde i San Francisco innevarande år. Denna omständighet synes utgöra ett ytterligare skäl att icke f. n. ändra den gällande bestämmelsen.

Den nuvarande regeln att minderårigs ledighet för nattvila skall omfatta minst 11 timmar i följd har bibehållits i kommittéförslaget. Någon anledning att, såsom i ett yttrande ifrågasatts, slopa denna föreskrift beträffande minderårig som fyllt 16 år synes icke föreligga.

De av kommittén föreslagna dispensbestämmelserna föranleda i sak endast några smärre erinringar från min sida. Enligt förslaget skall liksom hittills minderårig få användas till s. k. nödfallsarbete först efter det att dispens erhållits. En dylik bestämmelse torde knappast kunna efterlevas. Enligt min mening synes man utan risk för missbruk kunna tillåta att minderårig som fyllt 16 år användes till nödfallsarbete under samma förutsättningar som i allmänhet gälla i fråga om sådant arbete. Detta skulle innebära att ansökan om dispens skulle erfordras endast om arbetet utsträckes utöver två dygn, medan för övriga fall allenast en enkel anmälan skulle krävas.

I likhet med ett par remissinstanser anser jag vidare att beträffande annat arbete än flottningsarbete möjligheten att bevilja dispens för minder-

årig under 16 år bör begränsas till tiden mellan klockan 19 och 22. Jag delar även landsorganisationens uppfattning att beträffande sådan minderårig dispens bör ifrågakomma endast för icke-industriellt arbete, men det synes icke vara nödvändigt att tynga lagtexten med ett stadgande därom.

F. n. kan i fråga om minderårig som ej fyllt 16 år undantag från föreskriften att ledigheten skall omfatta minst 11 timmar icke medgivas utom beträffande flottningsarbete. Tillräckliga skäl för den av kommittén på denna punkt föreslagna ändringen synas icke föreligga.

I några yttranden har förordats en undantagsbestämmelse, enligt vilken minderårig som ej fyllt 16 år utan dispens under julhandeln skulle få användas till arbete inom detaljhandeln efter klockan 19. Det synes emellertid icke lämpligt att i lagen upptaga ett så speciellt stadgande. I den mån avvikelse från huvudregeln i detta fall kan anses berättigad, bör enligt min mening generell dispens kunna ifrågakomma.

Vad angår den i kommittéförslaget upptagna undantagsbestämmelsen för minderårig som fyllt 16 år anser jag i likhet med kommittén, att dispens bör få beviljas endast då särskilda skäl föranleda därtill. Jag förutsätter sålunda, att dispensgivningen kommer att utövas med stor återhållsamhet. De av kommittén från motsvarande stadgande i gällande lag hämtade ytterligare förutsättningarna för att dispens skall få medgivas synas däremot mindre lämpliga med hänsyn till den begränsning av nattarbetet för arbetstagare i allmänhet, som jag i det föregående förordat. Över huvud lärer det vara svårt att i lagen närmare angiva, vilka skäl som skola anses väga så tungt att dispens bör kunna beviljas. Det synes ej heller erforderligt att göra detta. Ehuru jag har den uppfattningen, att dispens i allmänhet icke bör avse mer än var tredje vecka, är jag icke utan närmare utredning beredd att, såsom landsorganisationen yrkat, förorda absolut förbud mot minderårigs användande till nattarbete varannan vecka.

Slutligen synas de av kommittén föreslagna undantagsbestämmelserna — bortsett från den allmänna rörande minderårig under 16 år — böra undergå sådan redaktionell jämkning, att det tydligt framgår att de liksom motsvarande stadganden i gällande lag omfatta även föreskriften om 11 timmars sammanhängande ledighet.

C. Särskilda bestämmelser rörande kvinnor.

Gällande lag.

I 19 § arbetarskyddslagen stadgas, att kvinna som användes till industriellt arbete, vilket bedrives i sådan omfattning att å arbetsstället i regel sysselsättas minst tio arbetare, skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst 11 timmar varje dygn och att tiden mellan klockan 22 och 5 skall ingå i denna ledighet. Från denna huvudregel meddelas vissa undantag i nämnda paragraf samt i 20 och 21 §§. Vid nödfallsarbete

får sålunda kvinna användas till arbete jämväl å sagda tid, om blott anmälan därom göres till vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare eller, då fråga är om dylikt arbete mer än två dygn, tillstånd därtill beviljats, av yrkesinspektör eller bergmästare för ytterligare högst en månad och av yrkesinspektionens chefsmyndighet för längre tid. Vid säsongarbete eller eljest vid undantagsvis forcerat arbete kan den oavbrutna 11-timmarsledigheten under högst sextio dagar om året inskränkas till 10 timmar av dygnet. Beträffande slutligen sådana verksamhetsgrenar, som avse förarbetande av varor, vilka äro underkastade hastig försämring, kan undantag från nattarbetsförbudet beviljas av yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Dessa bestämmelser grunda sig på 1906 års Bernkonvention i ämnet, vilken konvention för Sveriges del tillträtts enligt Kungl. Maj:ts beslut den 14 januari 1910.

Konventioner.

År 1919 antogs i Washington en ny konvention angående kvinnors nattarbete. Enligt denna konvention få inga kvinnor sysselsättas under natten inom något industriellt företag, offentligt eller enskilt, eller inom någon gren därav, med undantag av företag, där endast medlemmar av samma familj sysselsättas. Med beteckningen »natt» skall förstås en tidrymd av minst 11 på varandra följande timmar, vari skall ingå tiden mellan klockan 22 och 5. Vad sålunda stadgats skall dock icke äga tillämpning vid nödfallsarbete eller då arbetet avser tillvaratagande av ämnen, som äro utsatta för snabb försämring. Vidare bestämmes, att i industriella företag, som äro underkastade inverkan av årstiderna, samt i varje fall, där särskilda omständigheter undantagsvis kräva det, den såsom natt angivna tidrymden må inskränkas till 10 timmar under sextio dagar om året.

I den proposition (nr 40) med förslag till ändring i vissa delar av arbetarskyddslagen som förelades 1931 års riksdag anförde föredragande departementschefen (s. 111), att prövningen av förutsättningarna för anslutning till Washingtonkonventionen borde anstå, till dess frågan om vissa jämkningar i konventionen blivit slutligen avgjord. Riksdagen delade denna uppfattning.

Washingtonkonventionen reviderades i Genève 1934. Ändringarna bestodo däri, att konventionen icke skulle äga tillämpning å kvinnor, som intoge med ansvar förenade, ledande befattningar och i vanliga fall ej utförde manuellt arbete, samt att i fall av exceptionella förhållanden, som berörde arbetarna i en viss industri eller trakt, vederbörande myndighet skulle äga att efter hörande av de arbetsgivar- och arbetarorganisationer saken kunde angå besluta, att i fråga om kvinnor, som sysselsattes i åsyftade industri eller trakt, tidrymden mellan klockan 23 och 6 skulle kunna träda i stället för tidrymden mellan klockan 22 och 5.

I samband med att Kungl. Maj:t inhämtade riksdagens yttrande över den

reviderade konventionen (prop. nr 84/1935) uttalade jag i egenskap av föredragande departementschef att frågan om konventionens ratificering tillsvidare borde anstå med hänsyn till det förberedande skick, vari ärendet befunne sig. Riksdagen anslöt sig till denna uppfattning (skriv. nr 87/1935).

Kommitténs förslag.

Kommittén behandlar först frågan, huruvida ett särskilt nattarbetsförbud för kvinnor bör bibehållas, och anför därvid att vissa kvinnoorganisationer i yttranden över kommitténs preliminära förslag gjort gällande, att särskilda bestämmelser för kvinnor icke vore påkallade, då ett allmängiltigt förbud mot nattarbete infördes i lagen. Ett slopande av det speciella nattarbetsförbudet för kvinnor skulle emellertid enligt kommitténs mening förutsätta, att man i lagen stadgade ett allmänt förbud mot nattarbete inom varje slag av verksamhet som omfattades av lagen och att särskilt tillstånd alltid skulle fordras för undantag från förbudet. Såsom förut framhållits hade kommittén icke ansett sig kunna förorda en sådan lösning utan i stället föreslagit bestämmelser, enligt vilka vissa slag av arbete generellt undantoges från det allmänna förbudet mot nattarbete. Om nattarbetet skulle regleras endast av dessa stadganden, skulle möjlighet uppkomma att i ett flertal fall använda kvinnor till sådant nattarbete, som för närvarande ej vore tillåtet. Kommittén ansåge därför att det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor alltjämt borde bibehållas.

Kommitténs förslag angående kvinnors nattarbete (42 §) innebär vissa ändringar i förhållande till vad som nu gäller. Sålunda föreslås, att nattarbetsförbudet utsträckes att i princip omfatta alla kvinnor som användas till hantverks- eller industriellt arbete, oberoende av antalet arbetstagare vid arbetsstället. Den nuvarande bestämmelsen att ledigheten skall omfatta minst 11 timmar i följd saknar motsvarighet i förslaget. Den del av dygnet som nattarbetsförbudet avser föreslås bestämd till tiden mellan klockan 23 och 5 i stället för tiden mellan klockan 22 och 5. Förbudet skall icke gälla beträffande kvinna i överordnad ställning. Därjämte föreslås, att möjligheten att erhålla dispens från förbudet väsentligt vidgas.

Nattarbetsförbudet skall icke gälla för familjemedlem till arbetsgivaren, delägare i s. k. kooperativ verksamhet eller hemindustriell arbetstagare. Å elever vid läroanstalter skall det äga tillämpning endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet.

Beträffande utsträckningen av nattarbetsförbudet till mindre arbetsställen inom industrien och hantverket anför kommittén, att en anslutning till den reviderade konventionen först och främst förutsatte att den i gällande lag stadgade begränsningen till arbetsställen med minst tio arbetare slopades. Några sakliga skäl för

att nattarbete av kvinnor skulle vara förbjudet i större industriföretag men tillåtet i mindre torde numera knappast kunna andragas. De större företagen vore i regel vida bättre utrustade i hygieniskt och skyddstekniskt hänseende än de mindre arbetsställena. Det torde ej heller kunna påstås, att nattarbetet vid ett större arbetsställe vore mera påfrestande än nattarbetet i ett mindre företag och att förbud därför skulle vara särskilt påkallat i förra fallet. Den nuvarande begränsningen måste därjämte ur såväl arbetsgivar- som arbetstagarsynpunkt te sig egendomlig och orättvis.

Kommittén refererar vissa utredningar angående verkningarna av den ifrågasatta utsträckningen av nattarbetsförbudet (betänkandet s. 488—489, 492 och 497—498). Härefter anför kommittén att en utvidgning av nattarbetsförbudet till att gälla allt hantverks- och industriellt arbete oavsett arbetsställets storlek borde kunna genomföras utan större olägenheter, i synnerhet om ökad möjlighet skapades för undantag vid säsongarbete och gällande regel om minst 11 timmars sammanhängande ledighet slopades.

Kommittén har även övervägt frågan om utsträckning av nattarbetsförbudet till icke-industriellt arbete i industriella företag men avvisat tanken därpå. Beträffande detta spörsmål framhåller kommittén att anslutning till nämnda konvention skulle medföra, att kvinna ej finge användas till något slag av arbete nattetid i industriella företag. Förbudet skulle sålunda drabba bland annat städnings-, vakt-, kontors-, sjukvårds- och marketenteripersonal i industriföretag (betänkandet s. 498—500). Olägenheterna av ett dylikt förbud syntes vara så stora i förhållande till den nytta, som därigenom torde vinnas, att kommittén icke ansåge sig kunna förorda en sådan utvidgning.

Förslaget att slopa den nuvarande regeln att ledigheten för nattvila skall omfatta minst 11 timmar i följd motiverar kommittén på följande sätt.

Denna bestämmelse står enligt kommitténs mening icke i överensstämmelse med nutida uppfattning om kvinnas rätt till arbete eller arbetsfrihet. Ur denna synpunkt kan det ej heller anses riktigt att för kvinnliga arbetstagare över 18 år, som sysselsättas i hantverks- eller industriellt arbete, uppställa en strängare fordran beträffande ledighet för nattvila än för kvinnor i annat arbete. Det torde ur arbetarskyddssynpunkt dessutom ej vara motiverat att för nyssnämnda arbetstagare över 18 år under alla förhållanden — oberoende av åldern i övrigt eller civilstånd — fordra, att de skola beredas eller ha rätt till en nattledighet om minst 11 timmar i följd eller vara skyldiga att under denna tidrymd ovillkorligen avhålla sig från arbetet. Det må här erinras om att, då delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet yttrade sig över den reviderade konventionen, denna bland annat framhöll, att det knappast funnes några hållbara skäl för att i fråga om användande till nattarbete försätta äldre ogifta kvinnor i annan ställning än männen. På grund av vad som ovan anförts anser sig kommittén icke böra i lagförslaget upptaga ifrågavarande bestämmelse. Genom denna ändring av bestämmelsen minskas i viss mån även de olägenheter

som uppstå, därest bestämmelsen, såsom föreslås, utsträckes att gälla jämväl småindustrien. Sålunda beredes bland annat möjlighet att börja arbetet tidigare påföljande dag, även om detta föregående dag fortgått till klockan 23 (enligt förslaget). Förslaget, som nödvändiggör uppsägning av Bernkonventionen, får givetvis icke anses innebära, att fordran på tillräcklig ledighet för nattvila eftersättes eller att rätten till sådan ledighet slopas. Enligt kommitténs mening åvilar det arbetsgivaren att tillse, att arbetstagare erhåller tillräcklig nattledighet, även om ledighetens längd icke fastställes för vuxna arbetstagare.

I fråga om förslaget att förskjuta den tidpunkt då arbetet senast skall sluta från klockan 22 till klockan 23 anför kommittén att den funnit denna ändring nödvändig för att större möjlighet skulle ernås att anordna raster vid tvåskiftsarbete. Att detta vore påkallat framginge icke minst av kommitténs undersökning rörande arbetsförhållandena å industriella och därmed likställda arbetsställen. Denna utvisade sålunda (betänkandet s. 793), att inom textil- och beklädnadsindustrien över 4 200 kvinnliga arbetstagare hade blott en rast om högst 15 minuter per skift, vilket måste anses vara i hög grad otillfredsställande. Förhållandet sammanhängde emellertid med arbetstagarnas önskemål om en kortare arbetstid på lördagar. En bidragande orsak till att skiftarbetet verkade tröttande på arbetstagaren vore otvivelaktigt bristen på ordentliga raster. Kommittén hade med sitt förslag på denna punkt velat åstadkomma överensstämmelse med de föreslagna allmänna reglerna beträffande nattarbete. Ändringen komme även att möjliggöra en sådan fördelning av arbetet under veckans dagar vid skiftarbete, att en kortare arbetstid erhölles på lördagar. Kommittén ansåge sig icke böra föreslå att tidpunkten för arbetets början i enlighet med konventionen skulle framflyttas från klockan 5 till klockan 6, enär man i så fall icke skulle nå det syfte man velat vinna genom att utbyta tidpunkten klockan 22 mot klockan 23.

Angående undantaget från nattarbetsförbudet för kvinna i överordnad ställning uttalar kommittén, att en prövning i varje särskilt fall av en dylik arbetstagares rätt ej borde ske utan att kvinna i överordnad ställning likaväl som en manlig arbetstagare i sådan ställning borde äga deltaga i nattarbete, då så vore påkallat. Genom det föreslagna undantaget vunnes också överensstämmelse med 19 § andra stycket i förslaget och med den reviderade konventionen.

Enligt kommitténs förslag skall i vissa fall dispens från nattarbetsförbudet för kvinnor kunna meddelas av arbetsrådet. Sålunda föreslås att arbetsrådet, då så prövas nödigt, må tillåta att kvinna användes till sådant arbete, som i 19 § första stycket undantagits från det allmänna nattarbetsförbudet, dvs. arbete som på grund av sin natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet måste bedrivas jämväl nattetid. Undantag skall vidare kunna medgivas i sådana fall, då enligt

20 § dispens kan meddelas från det allmänna nattarbetsförbudet. Därjämte föreslås att kvinna liksom hittills skall få användas till nödfallsarbete. Beträffande anmälan och ansökan om tillstånd skola i sådant fall gälla samma föreskrifter som för arbetstagare i allmänhet. Kommittén uttalar, att den förutsatte att dispens i allmänhet komme att avse endast en inskränkning i den för nattvila obligatoriskt föreskrivna tiden och att sålunda tillstånd att använda kvinna till arbete hela tiden mellan klockan 23 och 5 komme att lämnas allenast i undantagsfall.

Yttrandena.

I yttranden från några kvinnoorganisationer yrkas, att de speciella bestämmelserna om kvinnors nattarbete måtte utgå ur förslaget. Sålunda anför *yrkeskvinnors samarbetsförbund* följande.

Vi taga i princip avstånd från allt nattarbete, men i den mån sådant måste förekomma böra bestämmelserna härom vara desamma för såväl manliga som kvinnliga arbetstagare. Det allmänna nattarbetsförbudet torde sålunda vara tillfyllest. Det kan även påpekas, att de övriga nordiska ländernas arbetarskyddslagstiftning icke innehåller några särbestämmelser för kvinnor i detta avseende. Ytterligare kan anföras, att särbestämmelser med förbud rörande hantverks- och industriellt arbete framstå som meningslösa, då förbudet icke kan utsträckas till övriga för den kvinnliga arbetskraften betydligt viktigare områden, inom vilka nattarbete förekommer i större utsträckning än inom industrien. Som exempel på sådana områden kan nämnas arbete vid post, telegraf, apotek, inom sjukvården och i restaurangbranschen.

Liknande synpunkter åberopas av *Fredrika-Bremer-förbundet* och *svenska open doorgruppen.*

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser, att de speciella bestämmelserna om kvinnors nattarbete borde kunna utgå, för den händelse länsstyrelsens förslag att dispens skulle krävas för allt nattarbete bifölles.

Föreningen SAIA uttrycker den förhoppningen, att det allmänna nattarbetsförbudet i praktiken komme att få en sådan styrka och tillämpas så restriktivt, att man inom en snar framtid kunde komma ifrån oegentligheten med det speciella förbudet mot att använda kvinna till hantverks- och industriellt arbete på natten.

Å andra sidan framhåller *landsorganisationen,* att det från vissa håll framförda kravet på slopande av nattarbetsförbudet för kvinnor icke uppbures av de berörda, i industriellt arbete sysselsatta kvinnorna själva och ej heller av deras fackliga organisationer.

Riksförsäkringsanstalten ifrågasätter — under åberopande av att det egentliga syftet med nattarbetsförbudet för kvinnor torde vara att bereda kvinnan särskilt skydd i egenskap av maka eller moder eller blivande sådan — huruvida icke kvinna som fyllt 45 år kunde undantagas från nattarbetsförbudet.

Kommitténs förslag om utsträckning av nattarbetsförbudet till mindre företag inom industrien och hantverket har icke föranlett erinran i något yttrande.

Även förslaget om slopande av den nuvarande regeln om minst 11 timmars oavbruten ledighet har allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Däremot äro meningarna delade om lämpligheten av kommitténs förslag att inskränka den tidrymd som nattarbetsförbudet avser till tiden mellan klockan 23 och 5. Förslaget tillstyrkes uttryckligen av *socialstyrelsen, fattigvårds- och barnavårdsförbundet* och *föreningen SAIA*, men avstyrkes av *landsorganisationen* och *kooperativa förbundets styrelse*. *Landsorganisationen* meddelar, att textilarbetareförbundet i yttrande över förslaget mycket kraftigt motsatt sig den ifrågasatta inskränkningen samt framhåller vidare, att det av kommittén anförda skälet för ändring vore detsamma som åberopats för motsvarande inskränkning av tiden för minderårigs nattvila, nämligen rastbehovet vid skiftarbete. Lika litet som beträffande sistnämnda kategori kunde landsorganisationen för de kvinnliga arbetstagarnas del — och mot dessas avstyrkande — tillmäta det anförda motivet utslagsgivande betydelse. För övrigt hade denna hänsyn till arbetstagarnas intresse ingalunda varit det ursprungliga och kraftigast verksamma motivet vid aktualiserandet av denna fråga. Det funnes så mycket mindre anledning att inskränka nattarbetsförbudet som kommittén föreslagit mycket vidsträckta dispensmöjligheter.

Det föreslagna undantaget för arbetstagare i överordnad ställning har lämnats utan erinran.

Beträffande dispensbestämmelserna uttalar *statens institut för folkhälsan* att vid undantags beviljande hänsyn borde tagas till att yrkesarbetande kvinnor, som samtidigt sköttе hem och hushåll för make och barn, ofta hade en orimligt stor arbetsbörda och därför icke lämpligen borde ha nattarbete. *Landsorganisationen* säger sig ehuru med viss tvekan kunna acceptera den föreslagna utvidgningen av dispensmöjligheterna. *Föreningen SAIA* anser de föreslagna undantagsbestämmelserna möjliggöra en bättre anpassning för kvinnorna på arbetsfältet. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* — som i första hand avstyrker det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor — anför som exempel på fall, där dispens under alla förhållanden borde kunna beviljas, rundgång vid tvåskiftsarbete. Kvinnorna borde nämligen ha samma möjlighet som männen att genom rundgång skaffa sig längre sammanhängande ledighet. Om båda makarna arbetade, vore det dessutom av vikt, att deras ledigheter kunde uttagas inom samma tidrymd. *Handelskammaren i Göteborg* förordar att befogenheten att medgiva undantag tillägges distriktschefen i stället för arbetsrådet.

Departementschefen.

Ehuru kommittén föreslagit en skärpning av det allmänna stadgandet om nattvila, har kommittén ansett det påkallat att alltjämt bibehålla det särskilda nattarbetsförbudet för kvinnor. I yttranden från Fredrika-Bremerförbundet, yrkeskvinnors samarbetsförbund och svenska open doorgruppen har yrkats att bestämmelserna om kvinnors nattarbete måtte slopas. Landsorganisationen har emellertid framhållit att detta krav icke stöddes av de i industriellt arbete sysselsatta kvinnorna och ej heller av deras fackliga organisationer. Enligt min mening utgör detta ett kraftigt belägg för att behov av ifrågavarande skyddslagstiftning fortfarande måste anses föreligga.

Kommittén har — förutom en utvidgning av tillämpningsområdet — föreslagit vissa uppmjukningar av de nuvarande bestämmelserna. Det är emellertid att märka, att gällande arbetarskyddslags föreskrifter om kvinnors nattarbete bygga på den av Sverige år 1910 ratificerade Bernkonventionen av år 1906. Därest de av kommittén föreslagna uppmjukningarna skulle genomföras, måste konventionen uppsägas. En dylik åtgärd synes icke böra vidtagas utan att starka skäl tala därför. Det må i detta sammanhang framhållas, att kommitténs förslag om slopande av bestämmelsen att nattvilan skall omfatta minst 11 timmar i följd, inskränkning av den förbjudna perioden till tidrymden mellan klockan 23 och 5 samt utvidgning av dispensmöjligheterna jämväl strider mot den år 1934 reviderade konventionen angående kvinnors nattarbete, vilken icke ratificerats av vårt land. Frågan om revision av sistnämnda konvention har upptagits på dagordningen för det sammanträde med internationella arbetskonferensen, som skall äga rum innevarande år. Ett huvudsyfte med den planerade revisionen är att åstadkomma större smidighet beträffande den förbjudna perioden för att underlätta användningen av tvåskiftsarbete. Med hänsyn härtill synes mig anledning icke föreligga att nu genomföra de av kommittén föreslagna uppmjukningarna utan torde det slutliga ställningstagandet till dessa spörsmål böra anstå, tills revisionsfrågan avgjorts.

Gällande nattarbetsförbud för kvinnor avser endast industriellt arbete, som bedrives i sådan omfattning att å arbetsstället i regel sysselsättas minst 10 arbetare. Enligt kommitténs förslag skall förbudet utsträckas till mindre arbetsställen inom industrien och hantverket. I yttrandena har icke någon invändning häremot gjorts. På denna punkt innebär förslaget ett närmande till 1934 års konvention. Enligt min mening har kommittén anfört vägande skäl för en dylik utvidgning. Förslaget synes kunna genomföras utan hinder av att de av kommittén förordade uppmjukningarna av nattarbetsförbudet ställts på framtiden.

I enlighet med det anförda föreslår jag ingen annan saklig ändring i de nuvarande bestämmelserna om kvinnors användande till nattarbete än att nattarbetsförbudet utsträckes att omfatta samtliga arbetsställen inom industrien och hantverket. Härjämte förordar jag, att i fråga om nödfalls-

arbete anmälnings- och ansökningsförfarandet ordnas på samma sätt som i fråga om minderårigs användande till sådant arbete.

Veckovila.

Gällande lag.

I 5 § 1) arbetarskyddslagen stadgas att arbetarna för varje period om sju dagar i regel skola åtnjuta sammanhängande ledighet av minst tjugofyra timmars varaktighet samt att sådan veckovila såvitt möjligt bör förläggas till söndag och till samma tider för alla vid ett arbetsställe anställda. Från vad sålunda föreskrivits äger emellertid yrkesinspektionens chefsmyndighet, efter hörande av vederbörande organisationer av arbetsgivare och arbetare, medgiva undantag för visst slag av sysselsättning eller visst arbetsställe. Om inskränkning göres i veckovilan bör motsvarande frihet från arbete såvitt möjligt beredas.

Enligt 38 § 4 mom. äger chefsmyndigheten, om den finner att arbetsgivare åsidosätter vad som stadgas om veckovila, meddela honom nödiga föreskrifter till tryggande av stadgandets iakttagande. Överträdelse av sådan föreskrift är jämlikt 42 § straffbelagd.

Dessa bestämmelser infördes i arbetarskyddslagen genom lag den 12 juni 1931, som trädde i kraft den 1 januari 1932. Därvid meddelades en övergångsbestämmelse, enligt vilken den i 5 § 1) föreskrivna skyldigheten att bereda arbetarna veckovila icke skulle gälla för sådant slag av sysselsättning eller sådant arbetsställe, där vid tiden för lagens ikraftträdande veckovila icke tillämpades; dock borde sådan ledighet beredas arbetarna, där ej arbetets natur, allmänhetens behov eller annan omständighet skäligen kunde anses kräva avvikelse, och skulle stadgandet om chefsmyndighetens befogenhet att meddela föreskrifter äga motsvarande tillämpning. Vidare föreskrevs att, där undantag från vad i 5 § 1) stadgades ägde rum, arbetsgivaren borde underrätta chefsmyndigheten därom.

Vidare föreskrives i 37 § andra stycket, att å varje arbetsställe, som icke helt är undantaget från föreskriften i 5 § 1) om veckovila, skall på lämplig plats finnas anslagen uppgift angående tiden för veckovila för arbetarna eller, där tiden icke är densamma för alla arbetare eller grupper av dem, för envar grupp eller arbetare. Särskilt anslag erfordras dock ej, om i allmänna arbetstidslagen föreskrivet arbetstidsschema innehåller uppgift i dessa hänseenden.

Konvention.

Vid internationella arbetskonferensen i Genève år 1921 antogs en konvention angående tillämpningen av veckovila i industriella företag, vilken konvention ratificerats av Sverige den 27 november 1931. Konventionen, som i svensk översättning återfinnes i prop. nr 198/1923 s. 28 ff., innehåller i huvudsak följande.

Hela den personal, som sysselsättes i ett industriellt företag — vartill även byggnads- och transportföretag hänföras — skall med vissa angivna undantag under loppet av varje tidrymd om sju dagar åtnjuta en vilotid om minst tjugofyra timmar i följd. Denna vilotid skall såvitt möjligt beredas varje företags hela personal samtidigt. Där så är möjligt skall vilotiden infalla å de dagar, som enligt landets eller traktens tradition eller sedvänja ägnas åt vila.

Undantagsmöjligheterna äro i huvudsak följande. Rena familjeföretag kunna helt undantagas från regleringen. Dessutom äger varje stat att med beaktande särskilt av alla tillbörliga ekonomiska och humanitära synpunkter och efter samråd med kompetenta arbetsgivar- och arbetarorganisationer, där sådana finnas, medgiva undantag från eller avkortning i veckovilan. Det föreskrivna samrådet erfordras icke beträffande sådana undantag, som före konventionens biträdande beviljats med tillämpning av gällande lagstiftning. Varje stat bör såvitt möjligt meddela bestämmelser om kompensationsledighet i fall då undantag medgivits, såframt ej genom överenskommelse eller sedvänja redan är sörjt för dylik ledighet.

Dessutom föreskrives bl. a. att det skall åligga varje arbetsgivare att, där veckovila gives samfällt åt hela personalen, tillkännagiva tiden för densamma antingen medelst anslag på arbetsstället eller å annan lämplig plats eller ock på annat av regeringen godkänt sätt samt, där så icke är fallet, medelst ett register, upprättat på sätt som godkänts genom lagstiftning eller genom ett av vederbörande myndighet utfärdat reglemente, angiva de anställda, för vilka särskilda föreskrifter gälla beträffande veckovila ävensom innehållet i dessa föreskrifter.

Kommitténs förslag.

Det av kommittén föreslagna stadgandet om veckovila (22 §) överensstämmer med 5 § 1) i gällande arbetarskyddslag med endast den ändringen att ordet »bör» i första styckets andra punkt och i tredje stycket utbytts mot ordet »skall». Kommittéförslaget saknar emellertid motsvarighet till den i gällande lag förekommande övergångsbestämmelsen, enär enligt kommitténs mening denna begränsning av huvudregelns tillämpning icke syntes böra bibehållas.

Bestämmelserna om veckovila skola icke gälla för familjemedlem till arbetsgivaren, delägare i s. k. kooperativ verksamhet eller hemindustriell arbetstagare. Å elever vid läroanstalter skola de äga tillämpning endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet.

Kommittén framhåller att slopandet av övergångsbestämmelsen komme att medföra bl. a. att i och med den nya lagens ikraftträdande skyldighet inträdde att även vid arbete med flottning och utskiljning av trävaror i flottleder tillämpa stadgandet om veckovila. I anslutning härtill anför kommittén följande.

Att med hänsyn till detta förhållande införa ett särskilt undantagsstadgande i lagen synes icke lämpligt. Det torde nämligen i allmänhet få förutsättas, att i den mån dylikt arbete försiggår på söndag, detta sker mestadels blott under en del av söndagsdygnet och endast i särskilda fall under hela dygnet. I det förstnämnda fallet torde det således endast vara fråga om en viss inskränkning av den för veckovilan bestämda tidrymden om 24 timmar, och en inskränkning härvidlag torde såsom huvudregeln om veckovila utformats utan hinder kunna göras. I de fall åter, då vid arbete av nämnda slag hinder föreligger att uttaga den föreskrivna veckovilan, torde enligt kommitténs mening undantag från huvudregeln kunna meddelas jämlikt 22 § andra stycket. Sådant undantag, som kan avse antingen visst slag av arbete eller visst arbetsställe, bör kunna meddelas för relativt lång tid. Framställning om undantag bör kunna göras av flottningsförening, till vilken vederbörande arbetsgivare äro anslutna.

Med anledning av att lantarbetsgivareföreningen i yttrande över kommitténs preliminära förslag gjort gällande, att föreskriften om veckovila icke kunde tillämpas på djurskötsel, anför kommittén att jämlikt huvudregelns avfattning hinder icke förelåge att i fråga om dylikt arbete företaga erforderlig inskränkning i veckovilan. Det finge dock anses önskvärt att även djurskötare så långt möjligt erhölle den föreskrivna ledigheten. En inskränkning av veckovilan kunde stundom vara påkallad även beträffande en del andra arbeten inom jordbruket, t. ex. vid skördearbete. Enligt kommitténs mening skulle också i dylikt särskilt fall inskränkning i veckovilan kunna ske.

Kommittén uttalar vidare att bestämmelsen om veckovila gällde även fastighetsarbetare, men att enligt kommitténs mening hinder icke skulle föreligga att jämväl på detta område göra inskränkning i den angivna tidrymden för veckovila, om så skulle finnas påkallat med hänsyn till arbetets natur, allmänhetens behov eller annan särskild omständighet.

Kommittén framhåller slutligen att gällande bestämmelse angående anslag om tiden för veckovila icke upptagits i lagförslaget, enär den finge anses sakna praktisk betydelse. Slopandet av denna föreskrift innebure emellertid en sådan avvikelse från konventionens bestämmelser, att det syntes nödvändigt att frånträda konventionen, därest ej tillkännagivandet av veckovilan skedde på annat av Kungl. Maj:t godkänt sätt.

Yttrandena.

I flera yttranden yrkas att vissa slag av verksamhet måtte undantagas från föreskrifterna om veckovila. Sålunda anför *lantbruksstyrelsen* att den föreslagna huvudregeln även om den syntes medgiva en viss inskränkning av ledighetens längd svårligen torde kunna tillämpas inom jordbruket, där särskilt djurskötseln krävde ett kontinuerligt arbete. Framför allt syntes nu rådande brist på arbetskraft inom jordbruket lägga hinder i vägen för en sådan tillämpning. Bestämmelserna om veckovila borde därför icke gälla arbetstagare, varom här vore fråga. *Lantarbetsgivareföreningen* anser

det nödvändigt att undantaga djurskötsel. Till stöd härför anför föreningen följande.

Redan under nuvarande förhållanden, då djurskötarna åtnjuta 24 timmars ledighet i regel blott varannan vecka, möter det stora svårigheter att få utearbetarna att fullgöra ersättartjänst i stall och ladugård. Genomförandet av bestämmelsen i det nu framlagda förslagets 22 § skulle skärpa dessa svårigheter därhän att de i många fall bleve oöverstigliga. På en gård med stallare och kreatursskötare samt två utearbetare skulle dessa senare få göra ersättartjänst praktiskt taget varje söndag eller i vart fall en dag i veckan. Genom att också utearbetarna tillförsäkrats samma rätt till veckovila, skulle de, oavsett om de göra ersättartjänst på söndag eller vardag, undandragas sitt egentliga arbete vardera en dag i veckan. Olägenheterna av en sådan upprepad splittring av arbetslaget äro uppenbara. Härtill kommer att bestämmelsen icke står i samklang med lantarbetstidslagen, som medger utökad veckoarbetstid vid ersättartjänstgöring bl. a. just för att möjliggöra för en utearbetare att göra ersättartjänst på söndag utan att därför behöva beredas ledighet å en av veckans vardagar.

Lantbruksförbundet framhåller att ledighet av minst 24 timmars varaktighet för varje period av 7 dagar icke alltid kunde beredas arbetstagare, som sysslade med djurskötsel. Kommittén hade visserligen uttalat att hinder icke förelåge att för dylika arbetstagare göra erforderlig inskränkning i veckovilan, men detta borde klarare återgivas i lagtexten.

Föreningen skogsarbeten befarar att de föreslagna bestämmelserna komme att hindra arbetets rationella anordnande inom vissa verksamhetsområden. Särskilt gällde detta flottningen, där generella undantag måste medgivas med hänsyn till att arbetet i väsentlig grad måste anpassas till sådana opåverkbara betingelser som vattentillgång, vindförhållanden o. d. Kommittén hade uppmärksammat detta förhållande och i motiveringen uttalat sig för ett förenklat, summariskt dispensförfarande. En bestämmelse av denna innebörd syntes lämpligen böra intagas i anvisningarna till 22 §.

Generaltullstyrelsen föreslår att tullverkets personal undantages från bestämmelserna om veckovila.

Fastighetsägarnas arbetsgivareförbund hemställer att fastighetsarbetarna undantagas från bestämmelserna om veckovila. Förbundet framhåller att gällande arbetarskyddslags föreskrifter icke ägde tillämplighet å ifrågavarande arbetsområde. Enär eldningen för värme och varmvatten icke kunde avbrytas, skulle införande av veckovila för fastighetsarbetare innebära att andra arbetstagare måste utföra arbetet i deras ställe, och om veckovilan regelmässigt skulle förläggas till söndagar, komme andra arbetstagare att få sin ledighet splittrad. Enligt förbundets förmenande torde det bli svårt för fastighetsägarna att skaffa ersättare för fastighetsarbetarna. Jämlikt kollektivavtal ägde arbetstagare, därest han önskade ledighet på grund av sjukdom eller andra särskilda omständigheter, sätta annan av arbetsgivaren godtagen person i sitt ställe. Denna bestämmelse

finge anses tillfyllest. Möjligheten för arbetstagarna att på detta sätt få ledigt från fastighetsarbetet hade emellertid utnyttjats endast i enstaka undantagsfall, vilket syntes visa att behov av ledighet icke förelåge. Vidare hade fastighetsarbetare enligt kollektivavtalet rätt att låta sina familjemedlemmar biträda med arbetet.

Tidningsutgivareföreningen föreslår ett undantagsstadgande av innehåll att arbete under kortare tid än tre timmar per dag skall få äga rum under sju dagar i veckan utan arbetsrådets medgivande. Föreningen framhåller, att det f. n. förekomme att tidningsbud vid sjudagarstidningar icke hade ordnad veckovila. Av tidningarna upprepade gånger gjorda försök att införa vissa ledighetsdagar för sådana tidningsbud hade strandat på organisatoriska svårigheter, vilka till följd av rådande brist på arbetskraft nu vore ännu större än tidigare. Sedan ett år tillbaka finge tidningsbuden emellertid som kompensation för de uteblivna ledighetsdagarna en ledighetsvecka extra för år utöver den lagenliga semestern. Då det närmast syntes kunna antagas, att det varit kommitténs mening att även ett arbete, som varade endast ett par timmar om dagen, skulle berättiga till veckovila på söndagar, förordade föreningen en bestämmelse om undantag för sådant arbete.

Föreningen framhåller vidare att enligt gällande kollektivavtal för tidningarna nattveckorna vid sjudagars morgontidningar omfattade sju dygn i följd samt dagveckorna fem arbetsdygn och två ledighetsdygn. Då denna arbetsindelning vore av vital betydelse för framställning av sjudagarstidningar, förutsatte föreningen att möjlighet skulle föreligga att även i fortsättningen förlägga arbetet på samma sätt. Av förslaget framginge emellertid icke, huruvida arbetsrådets tillstånd erfordrades därtill. I anvisningarna borde därför intagas en klarläggande föreskrift, enligt vilken arbetsvecka finge omfatta sju dygn därest arbetet under föregående eller följande vecka begränsades till fem dygn.

Generalpoststyrelsen anför att i den mån förhållandena så medgåve allt gjordes för att befria personalen vid postverkets lokalförvaltningar från söndagstjänstgöring — bl. a. genom att anlita tillfälliga vikarier — men att denna personal likväl i regel måste tjänstgöra varannan eller var tredje söndag, i flertalet fall dock endast några morgontimmar. Då veckovilan på grund av arbetsförhållandena och tillgången på vikarier icke lämpligen kunde förläggas till annan veckodag, erhölle dessa tjänstemän sålunda ej minst 24 timmars sammanhängande vila den vecka, under vilken de fullgjorde söndagstjänstgöring. I samband med tjänstfri söndag kompenserades de emellertid, då så läte sig göra, genom avkortad tjänstgöring föregående lördagsmiddag och i många fall även följande måndagsmorgon. Om den föreslagna paragrafens formulering icke skulle anses giva styrelsen befogenhet att ordna personalens veckovila efter dessa nu tillämpade riktlinjer, funne sig styrelsen böra anhålla om generellt medgivande att göra

de undantag från bestämmelserna, som vore oundgängligen nödvändiga med hänsyn till postarbetets behöriga gång.

Vattenfallsstyrelsen uttalar att det förefölle, som om kommitténs mening vore den, att tillstånd av arbetsrådet skulle erfordras exempelvis för att under söndag utföra betonggjutning vid ett kraftstationsbygge, som av tekniska skäl icke kunde avbrytas, eller andra arbeten som icke kunde förläggas till annan tid, såsom vissa arbeten på kraftledningar. Vad som f. n. gällde i fråga om begränsning av övertidens omfattning borde emellertid enligt styrelsens uppfattning vara tillräckligt.

I vissa yttranden föreslås skärpning av förslagets bestämmelser om veckovila. Sålunda anser *riksförsäkringsanstalten* att fordran på veckovila borde uppställas som en allmän regel, från vilken generella undantag för visst slag av arbete eller visst arbetsställe icke skulle få förekomma annat än efter medgivande av arbetsrådet. Utan sådant medgivande borde föreskriften om veckovila få eftersättas endast då någon oförutsedd händelse föranledde därtill.

Landsorganisationen framhåller i anledning av den i huvudregeln förekommande inskränkningen »i regel» att möjligheten till undantag borde angivas på ett bestämdare sätt och t. ex. göras beroende av att särskilt hinder mötte för tillämpning av huvudregeln. Med förslagets avfattning måste det te sig svårt att bedöma, i vilka fall dispens över huvud erfordrades. Därjämte borde dispens kunna förbindas med föreskrift om kompensationsledighet enligt tredje stycket.

Departementschefen.

Den av arbetarskyddskommittén föreslagna regleringen av arbetstagarnas rätt till veckovila avviker från nu gällande bestämmelser i samma ämne egentligen endast därutinnan att det hittillsvarande undantaget för äldre sedvana ej upptagits. Kommittén har ansett att i vissa angivna fall den föreslagna huvudregeln icke lade hinder i vägen för att utan dispens regelbundet göra erforderlig inskränkning i veckovilan. En sådan tolkning av stadgandet synes emellertid vara utesluten. I likhet med riksförsäkringsanstalten anser jag att det icke utan arbetarskyddsstyrelsens medgivande bör vara tillåtet att inom visst slag av verksamhet eller inom visst företag mer eller mindre regelbundet tillämpa kortare veckovila än 24 timmar i följd. Å andra sidan torde det icke vara lämpligt att kräva dispens för inskränkning i veckovilan vid ett eller annat enstaka tillfälle. För att den sålunda angivna innebörden av undantaget klarare skall komma till uttryck synas orden »i regel» böra utbytas mot »där ej särskilt förhållande tillfälligtvis påkallar undantag». Att såsom i några yttranden ifrågasatts i lagen generellt undantaga vissa slag av sysselsättning från föreskrifterna om veckovila kan jag icke finna lämpligt. Det sagda innebär, att dispens kom-

mer att erfordras exempelvis för sådan inskränkning av veckovilan för flottningsarbetare, djurskötare och fastighetsarbetare, som kommittén förutsatt kunna ske utan särskilt tillstånd. Den av mig förordade lösningen kan visserligen väntas medföra en ökning av antalet dispensärenden, men dispensförfarandet torde icke behöva bli särskilt betungande. Jag förutsätter nämligen, att arbetarskyddsstyrelsen i uppenbara fall för viss tid eller tills vidare beviljar generell dispens för visst slag av arbete, gällande även företag, vilka icke äro medlemmar i den organisation som gjort ansökningen. I allmänhet torde icke erfordras total befrielse utan endast viss avvikelse från föreskrifterna om veckovila. Självfallet bör dispensbeslut kunna förbindas med villkor, exempelvis om kompensationsledighet.

I anledning av vad vattenfallsstyrelsen i sitt yttrande anfört vill jag framhålla, att dispens icke erfordras för att, där så kan anses påkallat, veckovilan förlägges till annan dag än söndag.

Enligt en av Sverige ratificerad konvention på förevarande område — vilken dock endast avser industriella företag, däri inräknat byggnads- och transportföretag — skall anslag om tiden för veckovilan finnas på arbetsstället eller annan lämplig plats eller ock tiden angivas på annat lämpligt sätt. Föreskrifter i detta hänseende synas fördenskull böra meddelas i administrativ ordning.

Minimiålder för användande i arbete.

Gällande lag.

Enligt 9 § arbetarskyddslagen får minderårig icke användas till arbete, förrän den minderårige fyllt 13 år och — där ej fråga är om arbete allenast under ferietid — inhämtat den för folkskolan bestämda lärokursen eller däremot svarande kunskaper eller färdigheter eller ock erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan. För vissa slag av arbete föreskrives en högre åldersgräns. Beträffande bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- och annat industriellt arbete, byggnads-, skogsavverknings- och kolningsarbete samt arbete med transport av personer eller gods gäller sålunda enligt 10 § första stycket förbud mot användande av minderårig under 14 år, såvida ej fråga är om distribution av varor eller uträttande av bud eller ärenden. Vidare stadgas i 11 §, att minderårig under 16 år icke må användas till arbete under jord i stenbrott eller gruva.

I fråga om lätt arbete, som bedrives i fria luften och fortgår allenast kortare tid av året samt icke regleras av samband med mekaniskt driven arbetsprocess, äger enligt 12 § första stycket yrkesinspektionens chefsmyndighet bevilja eftergift från de i 9 § och 10 § första stycket meddelade förbuden, när skäl därtill äro. Enligt 12 § andra stycket äger därjämte chefsmyndigheten i särskilda fall meddela eftergift från förbudet i 10 § första stycket, där så prövas nödigt till förekommande av sysslolöshet eller annat

allvarligt men för den minderårige. Någon möjlighet att erhålla dispens från förbudet i 11 § finnes däremot icke.

I detta sammanhang må erinras om att, såsom tidigare nämnts, lagens bestämmelser om minderåriga icke äga tillämpning å jordbruket.

Internationella överenskommelser.

Vid internationella arbetsorganisationens generalkonferens i Genève år 1937 antogos förslag till konventioner rörande minimiålder för barns användande till industriellt resp. icke-industriellt arbete. Dessa båda konventioner utgöra revisioner av två 1919 resp. 1932 av arbetsorganisationens konferens antagna konventioner i ämnet. Den huvudsakliga innebörden av revisionen är, att minimiåldern höjts från 14 till 15 år. Varken de ursprungliga eller de reviderade konventionerna ha ratificerats av Sverige. De reviderade konventionerna, vilka i översättning finnas återgivna i propositionen nr 45/1938 s. 22—30, innehålla i huvudsak följande.

Enligt den reviderade konventionen angående minimiålder för barns användande i *industriellt arbete* få barn under 15 år icke användas i industriella företag eller någon gren av sådant företag. Undantag medgives blott för företag, vari sysselsättas endast medlemmar av arbetsgivarens familj, och detta allenast såframt sysselsättningen icke är farlig för liv, hälsa eller moral. I en samtidigt antagen rekommendation angående minimiålder för barns användande i familjeföretag hemställes, att medlemmarna av organisationen måtte sträva efter att tillämpa sin lagstiftning angående minimiålder för användande till arbete å alla industriella företag, familjeföretagen därunder inbegripna.

Den reviderade konventionen angående minimiålder för barns användande till *icke-industriellt arbete* äger tillämpning å varje arbete, som icke regleras i konventionen angående industriellt arbete eller i konventionerna angående minimiålder för barns användande i jordbruket (1921) respektive till sjöss (1936), med undantag för fiske till havs och arbete i vissa skolor. Efter beslut av vederbörande nationella myndighet må dock från konventionen undantagas dels företag, vari sysselsättas endast medlemmar av arbetsgivarens familj, under villkor att arbetet icke är skadligt eller farligt och dels husligt arbete i familj, vilket utföres av medlemmar av familjen. Enligt huvudregeln i konventionen må barn under 15 år eller barn, som fyllt 15 år men ännu äro underkastade primär skolplikt, icke användas till sådant arbete, varå densamma äger tillämpning. Konventionen innehåller emellertid det undantaget från huvudregeln att barn som fyllt 13 år i viss utsträckning och på vissa villkor må användas till lätt arbete.

Genom proposition nr 45/1938 inhämtades riksdagens yttrande över konventionerna och rekommendationen. Därvid anförde jag i egenskap av föredragande departementschef, att jag icke till ratificering kunde förorda

konventionen angående minimiålder för barns användande till icke-industriellt arbete, att frågan om ratifikation av konventionen angående minimiålder för barns användande till industriellt arbete lämpligen borde anstå, till dess en allmän revision av arbetarskyddslagen komme till stånd samt att av enahanda skäl rekommendationen icke för det dåvarande borde giva anledning till åtgärder. Riksdagen anslöt sig till denna uppfattning (skriv. nr 98/1938).

Kommitténs förslag.

Kommittén föreslår, att minimiåldern för minderårigs användande till arbete höjes från 13 till 14 år samt att den för minderårigs sysselsättande i industriellt och därmed likställt arbete gällande åldersgränsen höjes från 14 till 15 år (26 §). Sistnämnda åldersgräns skall tillämpas beträffande industriellt arbete, hantverksarbete, byggnadsarbete, arbete i gruva, stenbrott och grustag och därmed jämförligt arbete, skogsavverknings- och kolningsarbete, arbete med transport av personer eller gods samt arbete i hotell, restauranger och kaféer, dock skall den högre åldersgränsen icke gälla för uträttande av bud eller ärenden eller lättare distributionsarbete. Förslaget innebär sålunda även den skärpningen att arbete i grustag, hotell, restauranger och kaféer, för vilket nu den allmänna lägsta åldersgränsen gäller, likställes med industriellt arbete. Vidare föreslås förbud mot minderårigs användande till arbete under jord i gruva eller stenbrott eller å annan liknande arbetsplats, t. ex. tunnelarbete. Såsom ytterligare villkor för minderårigs användande i annat arbete än feriearbete uppställer förslaget liksom gällande lag att den minderårige fullgjort sin folkskolplikt. I likhet med vad som f. n. är fallet skall dispens från dessa bestämmelser i viss utsträckning kunna meddelas.

Bestämmelserna om minimiålder och fullgjord skolgång skola enligt förslaget icke gälla för jordbruket med osjälvständiga binäringar, hemindustriellt arbete, arbete av familjemedlem och s. k. kooperativ verksamhet. Å arbete av elev vid läroanstalt skola de äga tillämpning endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet.

Kommittén anför icke någon egentlig motivering till förslaget om höjning av åldersgränserna för minderårigs användande i arbete men redovisar i betänkandet vissa synpunkter ur vilka frågan övervägts. Till en början framhålles sålunda att kommittén enligt de för utredningsuppdraget lämnade direktiven hade att pröva frågan om ratificering av de förut omnämnda konventionsförslagen. En höjning av minimiåldern till 15 år för varje slag av arbete — vilket utgjorde en förutsättning för att konventionsförslagen skulle kunna ratificeras — ansåge sig kommittén emellertid icke kunna föreslå. Frågan sammanhängde med ett flertal andra spörsmål. Sålunda syntes hänsyn böra tagas dels till den ålder, vid vilken de minder-

åriga i regel fullgjort sin skolplikt och i vilken omfattning yrkesundervisning kunde erhållas efter folkskolans slut, och dels till frågan huruvida olycksfallsfrekvensen vore högre för minderåriga än för äldre. Vidare borde det klarläggas, om det med hänsyn till den minderåriges hälsa och kroppsutveckling kunde anses påkallat att höja åldersgränsen.

Beträffande frågan vid vilken ålder den primära skolplikten i regel vore fullgjord, anför kommittén till en början att av de barn som under läsåret 1935—36 slutade folkskolan 56 % avgingo vid 13 års ålder. Även om den genomsnittliga avgångsåldern komme att höjas till något över 14 år till följd av den sjuåriga folkskolans genomförande, torde man likväl alltjämt få förutsätta, att det största antalet barn komme att lämna skolan vid 14 års ålder. För närvarande kunde efter avslutad folkskola endast ett mycket begränsat antal barn beredas yrkesundervisning före inträdet i förvärvslivet. En höjning av minimiåldern till 15 år för barns användande till industriellt arbete och i viss omfattning även till icke-industriellt arbete skulle följaktligen under nuvarande förhållanden för många barn medföra sysslolöshet under ett år eller mera mellan skolgångens slut och inträdet i arbetet. Anledningen till att minimiåldern höjts i konventionsförslagen hade främst varit att motverka ungdomsarbetslösheten. Den ifrågasatta höjningen av åldersgränsen skulle emellertid för vårt lands vidkommande i stället skapa viss sysslolöshet bland de minderåriga. För industriens del torde dock en höjning av åldersgränsen till 15 år icke bli av särskilt ingripande natur. Av den av kommittén verkställda statistiska undersökningen framginge nämligen, att år 1938 i industriellt arbete samt byggnads- och transportarbete (utom flottningsarbete) sysselsatts endast 175 trettonåringar och 3 264 fjortonåringar (bilaga A till betänkandet s. 774).

Frågan huruvida olycksfallsfrekvensen vore högre för minderåriga än för arbetstagare över 18 år vore, uttalar kommittén, svår att besvara. En bearbetning av tillgängligt statistiskt material, vilken kommittén låtit verkställa, utvisade att olycksfallsfrekvensen bland de minderåriga vore något, ehuru obetydligt, högre än bland vuxna arbetare. Skillnaden vore dock icke så stor att den motiverade en höjning av minimiåldern. För att nedbringa olycksfallsfrekvensen bland de minderåriga syntes snarare böra tillgripas den utvägen att skärpa eller utvidga bestämmelserna om förbud mot minderårigas användande till vissa farliga arbeten.

Beträffande frågan om det med hänsyn till de minderårigas hälsa och kroppsutveckling kunde anses påkallat att höja åldersgränsen framhåller kommittén inledningsvis, att spörsmålet svårligen läte lösa sig generellt, och anför vidare följande.

I det särskilda fallet får hänsyn tagas till å ena sidan hur utvecklad och stark den minderårige är, och å andra sidan arten av det arbete, vartill den minderårige skall användas. En utväg att utan höjning av gällande åldersgränser komma till rätta med här ifrågavarande problem torde vara att i

lagen uttryckligen angiva, till vilka slag av arbete den minderårige får användas. Lagen skulle emellertid härigenom bliva oöverskådlig och alltför detaljerad. Dessutom skulle det bliva svårt att på ett tillfredsställande och uttömmande sätt verkställa en uppräkning av ifrågavarande arbeten. Frågan blir därför, om man icke lättare kan nå det åsyftade målet genom att medelst läkarundersökning söka utröna, huruvida den minderåriges hälsa och kroppsutveckling är sådan, att den minderårige med hänsyn härtill utan fara kan användas till visst angivet arbete. Även om läkarundersökning uppställes som villkor för minderårigas inträde i förvärvsarbete, måste det emellertid i allmänhet för deras hälsa och kroppsutveckling vara av betydelse, att de icke anställas i arbete vid alltför tidig ålder. Å andra sidan måste jämväl beaktas den sysslolöshet, som kan uppkomma för de minderåriga, om åldersgränsen höjes, och de vådor av olika slag, som därmed kunna följa. Genom en förhöjd skolplikt (7-årig eller högre) och vidgade möjligheter till yrkesutbildning omedelbart efter avgången från skola lär någon mera omfattande sysslolöshet dock icke behöva ifrågasättas bland de minderåriga.

Kommittén föreslår såsom nämnts att i likhet med vad som nu gäller dispens under vissa förutsättningar skall kunna medgivas från bestämmelserna om minimiålder och fullgjord skolplikt (27 §). Befogenheten att meddela dispens skall tillkomma arbetsrådet, dock skall rådet jämlikt 62 § i viss utsträckning äga delegera densamma till distriktschefen. Eftergift skall enligt 27 § kunna beviljas under följande förutsättningar.

a) När särskilda skäl därtill äro, må minderårig, oaktat han icke fyllt 14 år eller fullgjort sin folkskolplikt, användas till lätt arbete, under förutsättning att arbetet icke är av beskaffenhet att menligt inverka på hans hälsa eller kroppsutveckling eller hans förmåga att tillgodogöra sig skolundervisningen. Kommittén säger sig förutsätta, att undantag komme att lämnas företrädesvis för minderårig, som fyllt 13 år, och blott sällan för annan minderårig. Enligt anvisningarna till detta stadgande hänföres till lätt arbete främst budskickning, vakthållning samt vändning och stackning av torv och andra liknande arbeten i fria luften, som fortgå endast under kortare tid av året och icke regleras av samband med mekaniskt driven arbetsprocess.

b) Minderårig, som fyllt 14 år, må användas till industriellt och därmed likställt arbete, där så prövas nödigt med hänsyn till den minderåriges yrkesutbildning eller av andra särskilda skäl.

c) Yngling, som fyllt 16 år och vid läkarbesiktning visat sig äga god hälsa och kroppsutveckling må, när särskilda skäl därtill äro, användas till arbete under jord i gruva, i stenbrott eller å annan liknande arbetsplats. Kommittén anför att sistnämnda undantagsmöjlighet närmast avsåge kolgruvorna, där f. n. 16- och 17-åringar i viss utsträckning användes till arbete under jord. För kommittén hade framhållits, att det vore av betydelse att även i fortsättningen möjlighet funnes att använda minderåriga

till arbete i dessa gruvor, enär de därigenom bl. a. finge tillfälle att vänja sig vid gruvarbetet.

Kommittén säger sig förutsätta att, ehuru detta icke angivits i lagtexten, det för fallet a) uppställda villkoret att arbetet icke vore av beskaffenhet att menligt inverka på den minderåriges hälsa eller kroppsutveckling skulle gälla även för fallen b) och c).

Yttrandena.

I remissyttrandena äro meningarna om lämpligheten av kommitténs förslag att höja åldersgränserna mycket delade. Förslaget tillstyrkes uttryckligen av *socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, landsorganisationen, kooperativa förbundets styrelse, fattigvårds- och barnavårdsförbundet, Fredrika-Bremer-förbundet, yrkeskvinnors samarbetsförbund, Stockholms folkskoledirektion, folkskolestyrelserna i Göteborg* och *Malmö* samt *barnavårdsnämnderna i nämnda tre städer.*

I några yttranden anföres, att det syntes lämpligare att fastställa vissa minimimått med avseende å den kroppsliga utvecklingen än att höja minimiåldern. I denna riktning uttala sig *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* samt *förste stadsläkarna i Stockholm* och *Göteborg.* Den sistnämnde framhåller i detta sammanhang, att kroppsutvecklingen under pubertetsåldern av fysiologiska skäl växlade oerhört; det kunde inträffa att av två fullt friska 16-åringar den ene vägde i det närmaste dubbelt så mycket som den andre. Inom det militära bedömandet tillämpades alltid vissa minimisiffror.

Riksförsäkringsanstalten ställer sig synnerligen tveksam till förslaget om höjning av åldersgränserna och uttalar, att några olägenheter ur skyddssynpunkt vilka kunde sättas i samband med de nu gällande åldersgränserna icke försports. Stadgandet om fullgjord skolplikt torde få betraktas som den grundläggande bestämmelsen i detta hänseende, och denna verkade automatiskt så, att en utsträckning av skolplikten medförde höjd begynnelseålder för inträde i arbete. Det skulle vara beklagligt, om bestämmelser beslutades som medförde att minderåriga i stor utsträckning finge gå sysslolösa under någon längre tid efter det de lämnat skolan. Önskemålet om anslutning till internationella konventioner kunde icke få tillmätas avgörande betydelse vid frågans bedömande. Att anstalten likväl, ehuru efter stor tvekan, icke yrkade bibehållande av nuvarande åldersgränser, berodde uteslutande på de undantagsbestämmelser som upptagits i 27 § i förslaget.

I ett flertal yttranden avstyrkes varje höjning av de nuvarande åldersgränserna. I denna riktning uttala sig *alla yrkesinspektörerna utom en, länsstyrelserna i Örebro* och *Västernorrlands län, förste provinsialläkarna i Uppsala, Örebro, Västmanlands* och *Västernorrlands län* samt

förste stadsläkaren i Malmö. Som skäl för denna ståndpunkt anföres främst, att de nuvarande åldersgränserna icke visat sig medföra vådor ur hälsosynpunkt; i läkarnas yttranden åberopas i detta sammanhang egna erfarenheter såsom besiktningsläkare. Vidare framhålles, att det torde bli mycket svårt att få allmänheten att acceptera de föreslagna höjningarna, enär efterlevnaden redan av de nuvarande åldersbestämmelserna vore mycket bristfällig till följd av att dessa icke överensstämde med föräldraopinionen. Slutligen pekas på att höjningarna skulle förvärra den rådande bristen på arbetskraft. I ett av ifrågavarande yttranden anföres därjämte att spörsmålet om höjning av minimiåldern komme att lösas automatiskt då den planerade utsträckningen av skoltiden genomförts, något som emellertid torde komma att dröja åtskilliga år. Innan så skett skulle de föreslagna höjningarna medföra sysslolöshet för många minderåriga.

Länsstyrelsen i Malmöhus län avstyrker den föreslagna höjningen av den lägsta åldersgränsen för minderårigs användande i arbete från 13 till 14 år, enär det ur skilda synpunkter syntes vara av synnerlig vikt, att minderåriga insattes i produktivt arbete, så snart skolförhållandena det medgåve.

I ett par yttranden ifrågasättes slopande av den särskilda åldersgränsen för industriellt och därmed likställt arbete. Sålunda anser *svenska arbetsgivareföreningen* — som tillstyrker förslaget om höjning av den allmänna minimiåldern till 14 år — att bärande motiv saknades för att höja åldersgränsen för industriellt och därmed likställt arbete till 15 år, i synnerhet som bättre rekreationsmöjligheter nu beretts ungdomen genom semesterlagstiftningen. Det vore ett samhällsintresse att ungdomen utan onödigt dröjsmål finge påbörja yrkesutbildning eller eljest komma i produktivt arbete. Ett bibehållande av den nuvarande anordningen med skilda åldersgränser syntes så mycket mindre motiverat som kommittén föreslagit skärpt läkarkontroll för minderårig arbetskraft. Att 14-åringar endast efter dispens skulle kunna sysselsättas i industriellt och därmed likställt arbete, skulle leda till onödig omgång och utgöra en fara för byråkratisering. *Industriförbundet* instämmer i arbetsgivareföreningens yttrande. *Förste stadsläkaren i Malmö* uttalar, att berättigandet av en högre minimiålder för industriarbete än för annat arbete, d. v. s. i huvudsak budskickning, kunde diskuteras. Ofta hade minderåriga, som övergått från arbete som springpojke eller springflicka till industriellt arbete, sagt honom att de genom övergången fått betydligt mindre ansträngande arbete än förut. Huvudskälet för att högre minimiålder stadgats för industriellt arbete torde ha varit en uppgiven större olycksfallsrisk i industriellt arbete. Å andra sidan förelåge icke någon statistik över olycksfallsrisken vid budsändning. Med hänsyn till den alltmer tilltagande trafiken vore denna risk emellertid troligen betydligt större än man antagit. *Arbetsgivarnes ömse-*

sidiga olycksfallsförsäkringsbolag anser förslaget om höjning av den tidigare 14-årsgränsen till 15 år utgöra en relativt onödig komplicering av lagen. Med hänsyn till den utökade läkartillsynen av minderåriga samt med tanke på de minderårigas olika utveckling och den i allmänhet föga markanta skillnaden mellan 14-åringar och 15-åringar förefölle det vara en praktisk och försvarbar åtgärd att slopa den särskilda åldersgränsen för industriellt och därmed likställt arbete.

Förslaget om införande av 15 år som åldersgräns för arbete i hotell, restauranger och kaféer avstyrkes av *hantverks- och småindustriorganisationen, arbetsgivareföreningen för hotell och restauranter* och *konditorföreningen* under åberopande av att sådant arbete icke kunde jämföras med det tyngre rent industriella arbetet. *Malmö folkskolestyrelse* hälsar däremot förslaget i denna del med tillfredsställelse.

En utvidgning av tillämpningsområdet för 15-årsgränsen ifrågasättes av *landsorganisationen,* som — för den händelse familjeföretag och osjälvständiga binäringar till jordbruk icke helt lades under lagstiftningen — yrkar att en minimiålder av 15 år måtte fastställas för industriellt och därmed likställt arbete i sådana företag.

I ett par yttranden förordas, att åldersgränserna hänföras till kalenderåret i stället för födelsedagen. Sålunda anser *förste provinsialläkaren i Malmöhus län* det av flera skäl vara lämpligare att tillåta minderårigs användande till arbete i allmänhet från och med det kalenderår, under vilket den minderårige fyller 14 år. *Hantverks- och småindustriorganisationen* föreslår, att såväl 14-årsgränsen som 15-årsgränsen anknytas till kalenderåret. Organisationen framhåller, att då skolplikten började det kalenderår, under vilket barnet fyllde 7 år, den minderårige vid åttaårig skolgång normalt komme att sluta skolan det kalenderår, under vilket han fyllde 15 år. Det syntes vara en fördel, om den minderårige då också hade rätt att omedelbart inträda i industriellt arbete.

Några remissinstanser föreslå att vissa slag av arbeten generellt undantagas från förbudet att använda minderårig som icke fyllt 14 år. Sålunda anför *socialstyrelsen* att det i betraktande bland annat av den rådande bristen på arbetskraft kunde ifrågasättas, om det icke vore lämpligt att införa ett generellt undantag från detta förbud. Om arbetstiden för minderårig under 15 år, såsom styrelsen förordade, begränsades till 6 timmar av dygnet och 36 timmar i veckan samt arbetet bestode i uträttande av bud eller ärenden, lätt distributionsarbete eller annan därmed jämförlig lätt sysselsättning, ville det synas, som om åldersgränsen skulle kunna sättas till 12 år. Dylikt arbete skulle dock tillåtas endast under ferier eller efter avslutad skolgång. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* förordar, att generellt tillstånd lämnas för minderårig som ej fyllt 14 år att under ferietid deltaga i lättare arbete såsom trädgårdsarbete och budskick-

ning. Sådant lättare arbete utfördes ofta för familjens räkning, och förbundet kunde icke finna annat än att den minderårige lika väl borde få tillfälle att skaffa sig en extra inkomst genom att utföra samma arbete hos annan arbetsgivare. Om dylikt undantag ej medgåves, kunde befaras, att åldersgränsens höjande skulle medföra att man i stor utsträckning utan att iakttaga lagens bestämmelser om sökande av dispens komme att använda minderåriga för arbeten av ifrågavarande slag.

Göteborgs folkskolestyrelse föreslår, att eftermiddagsarbete av skolbarn i viss utsträckning och på vissa villkor skall vara tillåtet. Styrelsen framhåller, att redan gällande lags bestämmelse om minimiålder för barns användande i arbete överträddes i mycket stor omfattning. En höjning av åldersgränsen kunde befaras medföra ökning av lagöverträdelsernas antal. Enligt styrelsens mening kunde ett kontrollerat och efter varje barns förmåga avvägt eftermiddagsarbete icke anses mer påfrestande än annan sysselsättning på fritid. Därför syntes rådande förhållanden inom arbetslivet med avseende på barnens eftermiddagsarbete böra vinna sanktion genom den nya lagen. Detta kunde ske genom att lagen kompletterades med en föreskrift att eftermiddagsarbete för barn vore tillåtet under villkor a) att barnet uppnått 13 års ålder, b) att arbetstiden icke överstege 10 timmar i veckan, c) att arbetet anmäldes till barnets lärare och d) att från hemmet lämnades garanti att barnets avlöning eller lämplig del därav överlämnades till målsman. Därigenom skulle det nu starkt florerande barnarbetet efter slutad skoldag komma under kontroll.

I några yttranden ifrågasättes generellt undantag för vissa slag av lättare arbeten inom skogsbruket. Sålunda framhåller *domänstyrelsen*, att vid skogsodlings- och plantskolearbete inginge vissa arbeten av utpräglat lätt slag. Då det syntes vara alltför betungande att för varje särskilt fall inhämta arbetsrådets medgivande, innan minderårig användes till dylikt arbete, ifrågasatte styrelsen, huruvida ej generellt undantag skulle kunna medgivas. *Föreningen skogsarbeten* anser det rimligt och lämpligt med en undantagsbestämmelse om rätt att vid skogssådd och skogsplantering använda minderårig under 14 år. Dylikt arbete vore icke av beskaffenhet att menligt inverka på den minderåriges hälsa och kroppsutveckling. Ofta användes hela skolklasser till skogsplantering. Om principiella hinder mot ett sådant undantag ansåges föreligga, borde i varje fall ett förenklat, summariskt dispensförfarande medgivas. *Fyra skogsvårdsstyrelser* förorda, att förslagets bestämmelse om minimiålder mildras beträffande lätt arbete i plantskolor, varjämte två av dessa styrelser föreslå en uppmjukning även i fråga om lättare arbete vid skogskulturer. *Skogsstyrelsen* — som utgår från att dispens jämlikt 27 § a) kunde erhållas för arbeten av nämnda slag — lämnar däremot under denna förutsättning kommitténs förslag utan erinran.

De av kommittén föreslagna dispensreglerna behandlas i en del yttranden. *Malmö barnavårdsnämnd* anför, att den för sin del helst skulle ha sett att möjligheterna att erhålla dispens ytterligare begränsats. I varje fall ifrågasatte nämnden ett absolut förbud mot minderårigs användande under jord. *Malmö folkskolestyrelse* ansluter sig i princip närmast till den uppfattningen att fullgjord primär skolplikt borde vara en förutsättning för minderårigs användande i arbete överhuvud taget. En sådan reform vore dock måhända icke möjlig att genomdriva för närvarande. En rimlig kompromiss mellan arbetsmarknadens och skolans krav skulle möjligen kunna vinnas, om beviljande av undantag gjordes beroende av den minderåriges återstående skolplikt, t. ex. så att arbetstillstånd beviljades endast under det sista av de obligatoriska skolåren. *Skolöverstyrelsen* och *Stockholms folkskoledirektion* anse det önskvärt att i lagen fixerades en lägsta åldersgräns, under vilken arbetstillstånd icke finge meddelas. Som lämplig sådan gräns föresloges 12 eller helst 13 år. *Städernas folkskolinspektörsförbund* förordar, att 13 år bestämmes såsom lägsta åldersgräns för erhållande av dispens. *Medicinalstyrelsen* och *statens institut för folkhälsan* anse det även i fallen a) och b) böra styrkas att den minderårige äger god hälsa och kroppsutveckling. *Landsorganisationen* föreslår att i fallet b) dispensvillkoret ändras till »där så prövas nödvändigt med hänsyn till den minderåriges yrkesutbildning eller eljest vara till gagn för honom» samt att i lagtexten angives att det för fallet a) uppställda villkoret att arbetet icke är av beskaffenhet att menligt påverka den minderåriges hälsa eller kroppsutveckling skall gälla även för fallen b) och c). Organisationen understryker därjämte angelägenheten av att arbetsrådets befogenhet att lämna dispens komme att utövas med största återhållsamhet och urskillning. *Riksförsäkringsanstalten* och *alla yrkesinspektörerna utom en* yrka, att distriktscheferna direkt i lagen — alltså utan delegation från arbetsrådet enligt 62 § — måtte tilläggas befogenhet att medgiva dispens från åldersbestämmelserna. Befogenheten att dispensera innebure nämligen väsentligen ej annat än rätt att medgiva vad som vore tillåtet enligt gällande lag. Det skulle medföra omgång och ökat arbete, om arbetsrådet bleve undantagsbeviljande myndighet.

Departementschefen.

Minimiåldern för minderårigs användande till arbete är för närvarande 13 år med möjlighet till dispens i viss utsträckning. I fråga om industriellt och därmed likställt arbete är minimiåldern 14 år, även här med möjlighet till dispens. Till arbete under jord i gruva eller stenbrott må minderårig icke användas förrän han fyllt 16 år. Såsom ytterligare villkor för minderårigs användande i arbete gäller att den minderårige skall — utom då fråga är om feriearbete — ha fullgjort sin folkskolplikt.

Arbetarskyddskommittén har föreslagit en genomgående höjning av de angivna åldersgränserna. Härigenom skulle den svenska lagstiftningen komma att närmare ansluta sig till de internationella överenskommelser på området, som föreligga. Någon ratificering från svensk sida av konventionerna skulle dock icke ett genomförande av kommitténs förslag möjliggöra. Även om det i och för sig vore önskvärt att så kunde ske, har jag i likhet med kommittén icke funnit det möjligt att gå så långt i fråga om förbud mot minderårigas användande till arbete som konventionernas bestämmelser förutsätta.

Kommitténs förslag att höja åldersgränserna för minderårigas användande till arbete har i åtskilliga yttranden avstyrkts under åberopande av dels att de nuvarande åldersgränserna icke visat sig medföra vådor ur hälsosynpunkt och dels att efterlevnaden av åldersbestämmelserna vore mycket bristfällig. Vad sålunda anförts synes mig dock icke utgöra tillräckliga skäl mot att åldersgränserna i princip justeras uppåt, vilket jag i och för sig finner önskvärt. I några yttranden har uttalats, att man i stället för viss minimiålder borde kräva att den minderåriges kroppsutveckling nått vissa mått, innan han finge användas till arbete. Denna tanke är i och för sig beaktansvärd, men det torde stöta på stora svårigheter att genomföra densamma på ett tillfredsställande sätt. Då jag — på sätt i det följande skall närmare utvecklas — i likhet med kommittén anser att läkarundersökning alltid bör föregå minderårigs anställande i arbete, torde icke behöva befaras att alltför outvecklade eller svaga minderåriga komma att användas till arbete, för vilket de ej äro lämpade. Med hänsyn härtill synes mig lagstiftningen i förevarande hänseende alltjämt böra bygga på vissa åldersgränser.

Vad angår den allmänna minimiåldern synes kommittén i viss mån ha byggt sitt förslag om en höjning av åldersgränsen från 13 till 14 år på tanken, att sistnämnda åldersgräns sammanfölle med den tid, då skolplikten fullgjorts. Vid en sjuårig skolplikt, som löper från det år under vilket den minderårige fyller sju år, kommer emellertid skolgången normalt att avslutas på försommaren det kalenderår, under vilket den minderårige fyller 14 år. Omkring hälften av de minderåriga skulle följaktligen icke kunna inträda i förvärvslivet omedelbart efter fullgjord skolgång utan först en eller flera månader senare. Mot en sådan ordning talar det skäl, som kommittén själv anfört mot en höjning av åldersgränsen till 15 år, nämligen att en period av sysslolöshet kunde befaras mellan skolgångens slut och inträdet i arbetet. Att för alla dessa fall anlita dispensvägen synes mindre tilltalande. Av nu anförda skäl finner jag mig icke f. n. kunna biträda kommitténs förslag på denna punkt. I viss anslutning till vad i några yttranden anförts därom att åldersgränserna borde hänföras icke till levnadsår utan till kalenderår vill jag för min del i stället föreslå, att minderårig får användas till arbete om han

fyllt 14 år eller under kalenderåret fyller 14 år. Härigenom torde de nyss berörda olägenheterna av att genomföra kommitténs förslag undgås. Den nu förordade regeln innebär i förhållande till kommitténs förslag även den lättnaden att minderårig må utan dispens utföra feriearbete året efter det varunder han fyllt 13 år. Då feriearbete huvudsakligen torde förekomma under sådana former att vid ett genomförande av kommitténs förslag dispens regelmässigt skulle komma att beviljas i dessa fall, synes den av mig förordade uppmjukningen av kommittéförslaget på denna punkt snarare innebära fördelar.

Beträffande frågan om en högre åldersgräns för minderårigas användande till industriellt och därmed likställt arbete har i en del yttranden gjorts gällande, att något bärande skäl för en höjning av den nuvarande åldersgränsen i detta hänseende ej förelåge, och att följaktligen 14-årsåldern borde fastställas som en gemensam åldersgräns för industriellt och annat arbete. För min del är jag dock av den uppfattningen att en höjning av minimiåldern är mera påkallad i fråga om industriellt arbete än eljest. Den enda vägande invändning som kan göras mot kommitténs förslag i denna del är att bestämmelserna skulle kunna lägga vissa hinder i vägen för att den minderårige får snarast möjligt påbörja en yrkesutbildning. Vad riksförsäkringsanstalten anfört i denna del synes emellertid giva vid handen, att med de av kommittén föreslagna dispensbestämmelserna dessa omständigheter icke böra tillmätas någon större betydelse. Jag tillstyrker fördenskull att minimiåldern höjes till femton år. Anledning synes icke föreligga att anknyta åldersgränsen jämväl till kalenderåret på sätt föreslagits beträffande den allmänna minimiåldern. Kommitténs förslag att med industriellt arbete skall jämställas även arbete i hotell, restauranger och kaféer synes mig välmotiverat, då sådant arbete ofta är jäktigt och kan vara fysiskt ansträngande.

Mot förslaget att höja minimiåldern för arbetstagares användande till arbete under jord i stenbrott eller gruva eller å annan liknande arbetsplats till 18 år har erinran ej gjorts. Förslaget synes böra genomföras.

Vad härefter angår de av kommittén föreslagna dispensreglerna har kommittén förutsatt att dispens från det av kommittén föreslagna förbudet mot minderårigas användande till arbete före fyllda 14 år skulle komma att endast mera sällan lämnas för den som icke fyllt 13 år. Detta innebär en skärpning i förhållande till vad nu tillämpas. Ehuru jag i det föregående förordat en mindre långt gående höjning av åldersgränsen än kommittén föreslagit, har jag för min del intet att invända mot att dispensreglerna tillämpas snävare än för närvarande. Jag kan icke finna att, såsom socialstyrelsen ifrågasatt, bristen på arbetskraft kan anses motivera införande av ett omfattande undantag i fråga om minderåriga som fyllt 12 år. Gent emot vad kommittén anfört vill jag dock uttala, att fullgjord skolplikt synes böra kunna medföra dispens i något större utsträckning

än kommittén torde ha avsett. Att såsom i några yttranden förordats i lagen fastslå en åldersgräns, under vilken dispens icke skulle få meddelas synes mig däremot, bl. a. med hänsyn till att dispens erfordras jämväl för feriearbete, icke vara lämpligt.

Beträffande de arbeten, för vilka dispens skall kunna medgivas, är jag ense med kommittén. Med anledning av vad i några yttranden anförts om minderårigas användande vid skogssådd och skogsplantering vill jag anmärka, att dylika arbeten omfattas av de föreslagna dispensreglerna.

Jämväl i fråga om de dispensregler, som kommittén föreslagit beträffande minderårigas användande till industriellt och därmed jämförligt arbete eller till underjordsarbete, kan jag i allt väsentligt ansluta mig till kommittén. I förstnämnda fall torde dock dispens böra vara möjlig, när den minderårige uppnått den allmänna minimiålder för användande i arbete, som jag förordat. I anledning av vad landsorganisationen anfört synes vidare en något strängare formulering av denna dispensregel vara önskvärd för att inskärpa att vid dispensgivningen hänsyn skall tagas endast till den minderåriges förhållanden.

Beträffande dispens från den allmänna minimiåldersgränsen har kommittén uppställt krav på att arbetet icke skall vara av beskaffenhet att menligt inverka på den minderåriges hälsa eller kroppsutveckling, och kommittén har förutsatt att detta villkor skall gälla även för övriga dispensfall. Landsorganisationen har påyrkat att detta skulle komma till uttryck i lagtexten. Med hänsyn till de övriga förutsättningar för dispens, som i dessa fall gälla, torde detta dock icke vara erforderligt. Ej heller torde något större behov föreligga av att, såsom medicinalstyrelsen påfordrat, för samtliga dispensfall därjämte angiva att den minderårige skall äga god hälsa och kroppsutveckling.

Enligt kommittéförslaget skall dispensrätten kunna delegeras å distriktschef (yrkesinspektör). Mot en sådan delegationsrätt torde några befogade invändningar ej kunna göras under förutsättning att densamma begränsas på lämpligt sätt. Av skäl, som komma att närmare angivas i specialmotiveringen till departementsförslaget, är jag för min del icke beredd att medgiva delegation av dispensrätten i så stor omfattning som kommittén förutsatt. Jag kan följaktligen så mycket mindre ansluta mig till riksförsäkringsanstaltens och flertalet yrkesinspektörers åsikt, att dispensrätten helt borde läggas i yrkesinspektörernas händer.

Minderårigs arbetstid.

Gällande bestämmelser.

Enligt 14 § 1 mom. första stycket *arbetarskyddslagen* gäller i fråga om minderårigs arbetstid i arbete, varå lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning — den s. k. allmänna arbetstidslagen — äger tillämpning, vad i sistnämnda lag är stadgat. Arbetarskyddslagen innehåller emellertid den

inskränkningen i allmänna arbetstidslagens bestämmelser att — frånsett nödfallsarbete — arbetstiden för minderårig i intet fall får överstiga 10 timmar av dygnet eller 60 timmar i veckan. Samma regel gäller enligt andra stycket i fråga om arbete, som icke faller under allmänna arbetstidslagen. I samma moments andra stycke meddelas vissa bestämmelser om anmälan rörande nödfallsarbete och ansökan om tillstånd att fortsätta dylikt arbete utöver två dygn.

I 13 § andra stycket stadgas, att minderårig skall lämnas erforderlig ledighet för deltagande i kurs för religions- eller sådan yrkes- eller fortsatt skolundervisning, för vilken kostnaden helt eller delvis bestrides av staten eller med kommunala medel. Därjämte föreskrives i 14 § 1 mom. tredje stycket, att om minderårig med arbetsgivarens vetskap deltager i kurs för dylik undervisning, arbetsgivaren är skyldig att så begränsa den minderåriges arbetstid, att den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden ej överskrider 10 timmar av dygnet eller 60 timmar i veckan.

I detta sammanhang torde även böra lämnas en redogörelse för huvuddragen av den begränsning av arbetstiden, som arbetstidslagarna påbjuda. *Allmänna arbetstidslagen* stadgar som huvudregel beträffande ordinarie arbetstid, att arbetsgivare icke får använda arbetare till arbete mer än 48 timmar i veckan. Inom denna ram kan arbetstiden variera för olika veckodagar men får icke något dygn uppgå till mer än 9 timmar. Beträffande skiftarbete gäller det undantaget, att arbetet under olika dygn och veckor kan variera, blott icke den sammanlagda arbetstiden för tre veckor blir längre än att den motsvarar 48 timmar i veckan. Vidare medgiver lagen, att arbete i viss omfattning får förekomma å övertid, dvs. å arbetstid utöver den ordinarie. Här märkes först nödfallsarbete. För dylikt arbete under högst två dygn fordras ej tillstånd, men om arbetet skall fortgå längre tid förutsättes arbetsrådets tillstånd. Annat övertidsarbete, s. k. vanligt övertidsarbete, kan vara antingen s. k. förberedelse- och avslutningsarbete eller s. k. allmänt övertidsarbete. Arbetare under 16 år får aldrig användas till vanligt övertidsarbete, och arbetare som fyllt 16 men ej 18 år får användas till sådant arbete endast efter arbetsrådets tillstånd. — Enligt den nu gällande *lantarbetstidslagen* den 8 juni 1945 — vars giltighetstid utlöper den 31 oktober 1948 — varierar den ordinarie arbetstiden under olika årstider och för skilda kategorier av arbetare. För vanligt jordbruksarbete och för arbete i självständigt trädgårdsföretag får arbetstiden för dygn icke vara längre än 10 timmar; begränsningen för vecka varierar mellan 43 och 52 timmar under olika årstider. Beträffande djurskötsel gälla i viss mån avvikande regler. Reglerna om nödfallsarbete överensstämma med allmänna arbetstidslagens. I fråga om vanligt övertidsarbete gälla enligt lantarbetstidslagen samma regler för minderåriga som för vuxna arbetstagare. Till nödvändiga förberedelse- och avslutningsarbeten får nödigt antal arbetare användas på övertid under högst 7 timmar för

arbetsvecka. Allmänt övertidsarbete får förekomma dels i viss omfattning utan särskilt tillstånd och dels därutöver efter medgivande av arbetsrådet. — Enligt *arbetstidslagen för detaljhandeln* den 18 juli 1942 är den ordinarie arbetstiden högst 48 timmar i veckan. Arbetstiden för dygn får ej överstiga 10 timmar. Å arbetsställe, som i regel icke sysselsätter mer än en arbetstagare, må dock arbetstiden under högst två av veckans dygn utsträckas till 11 timmar. Beträffande försäljningsställe som i regel hålles öppet även å sön- och helgdagar gäller i stället, att arbetstiden icke får överstiga för dygn 10 timmar och för två veckor i följd 96 timmar. Reglerna om övertid överensstämma i huvudsak med lantarbetstidslagens, och i likhet med denna innehåller arbetstidslagen för detaljhandeln icke några särskilda bestämmelser angående minderårigs användande till övertidsarbete. — *Arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer* den 23 maj 1947 stadgar, att den ordinarie arbetstiden icke får överstiga 144 timmar under tre kalenderveckor och 11 timmar under en tidrymd av tjugufyra timmar, räknad från klockan 6 på morgonen ena dagen till samma tid påföljande dag. Beträffande nödfallsarbete gälla samma regler som enligt allmänna arbetstidslagen. Den som är under 16 år får ej användas till allmänt övertidsarbete, och för användande av minderårig, som fyllt 16 år, till sådant arbete fordras tillstånd av arbetsrådet. Beträffande förberedelse- och avslutningsarbeten gälla däremot samma bestämmelser för minderåriga som för vuxna. Tiden för dylikt arbete är maximerad till 21 timmar under tre kalenderveckor. — Slutligen må nämnas att enligt samtliga arbetstidslagar arbetsrådet under vissa förutsättningar äger medgiva annan fördelning av den ordinarie arbetstiden, blott den ej förlänges för år räknat, eller utsträckning av den ordinarie arbetstiden.

Konvention.

Den förut omnämnda konventionen angående minimiålder för barns användande till icke-industriellt arbete innehåller vissa begränsningar beträffande arbetstiden för minderåriga under 15 år. Sålunda må barn, som fyllt 13 men ej 14 år, endast användas till lätt arbete och ej mer än 2 timmar om dagen, vare sig å skol- eller lovdagar, samt icke ägna mer än sammanlagt 7 timmar om dagen åt skolan jämte lätt arbete. Beträffande barn i åldern 14—15 år skall den nationella lagstiftningen bestämma det antal timmar om dagen, varunder sådana barn få användas till arbete. Dessutom skall det vara förbjudet att använda barn under 15 år till arbete å söndagar och lagstadgade allmänna högtidsdagar.

Kommitténs förslag.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna om minderårigs arbetstid (30 §) innebära vissa skärpningar i förhållande till vad som nu gäller. Såsom huvudregel föreslås, att minderårig icke må användas till arbete mer

än 9 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan. Beträffande arbete, som avses i lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln och arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer, föreslås det undantaget från huvudregeln, att maximiarbetstiden skall utgöra 10 timmar av dygnet och 54 timmar i veckan. Arbetsrådet skall i särskilda fall äga medgiva utsträckning av minderårigs arbetstid. Vidare skall minderårig som hittills under vissa förutsättningar kunna användas till nödfallsarbete.

Den sålunda föreslagna arbetstidsbegränsningen skall icke gälla beträffande det egentliga jordbruket — men däremot för jordbrukets binäringar — och ej heller i fråga om hemindustriellt arbete och s. k. kooperativ verksamhet eller för familjemedlem till arbetsgivaren. Å arbete av elev vid läroanstalt skola bestämmelserna äga tillämpning endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet.

Som skäl för en skärpning av huvudregeln angående minderårigs arbetstid anför kommittén till en början att det inom kommittén anmärkts på att enligt arbetarskyddslagen minderåriga för närvarande finge användas till arbete, som icke reglerades av arbetstidslagstiftningen, längre tid än som i allmänhet tillätes för vuxna arbetstagare. Kommittén framhåller vidare att i den utländska arbetarskyddslagstiftningen vanligtvis fastställts en kortare arbetstid för minderåriga än enligt gällande svenska arbetarskyddslag. Med hänsyn till den räckvidd som allmänna arbetstidslagen hade och då densamma i stor utsträckning tillämpades även där den icke vore obligatorisk samt i betraktande av att enligt denna lag minderårig ej utan särskilt tillstånd finge användas till arbete mer än 9 timmar per dygn eller 48 timmar i veckan ansåge sig kommittén böra föreslå att den sålunda fastställda arbetstidsbegränsningen lades till grund jämväl för arbetarskyddslagens stadgande om minderårigs arbetstid. Enligt kommitténs mening borde dock vissa undantag göras från denna huvudregel.

Kommittén har även övervägt, huruvida icke arbetstiden för vissa minderåriga borde ytterligare begränsas, och anför härom följande.

Det torde icke kunna bestridas, att för de minderåriga, som efter avslutad skolgång inträda i förvärvslivet, även en arbetstid om 9 timmar per dygn och 48 timmar i veckan måste anses vara förhållandevis lång. Särskilt gäller detta minderåriga i åldern 14—16 år. För dessa medför övergången från skolarbetet till förvärvslivet helt naturligt en viss påfrestning, ej minst genom den omställning av levnadsvanor som påkallas av arbetet och arbetsförhållandena. De minderåriga kunna dessutom erhålla ett mera ihållande arbete än vad de tidigare varit vana vid. Därtill kommer, att de minderåriga i sina unga år i regel äro mera mottagliga för skadlig inverkan av arbetet eller de förhållanden, varunder detta bedrives. En kortare arbetstid för 14- och 15-åringar än den föreslagna skulle även vara påkallad med hänsyn till deras behov av yrkesutbildning, vilken på grund av begränsade utbildnings- och utkomstmöjligheter ej sällan måste bedrivas vid sidan om

arbetet. Här nämnda omständigheter ha föranlett kommittén att jämväl pröva frågan om ytterligare begränsning av arbetstiden för vissa minderåriga. Därvid har ifrågasatts, huruvida icke arbetstiden för minderåriga under 16 år, vilka sysselsattes i industriellt arbete, borde begränsas till 6 timmar av dygnet och 36 timmar i veckan. Ehuru en dylik arbetstidsbegränsning för 14- och 15-åringar av här anförda skäl i många fall vore befogad, har kommittén icke ansett sig kunna förorda en sådan reform. Denna skulle nämligen i det praktiska livet bliva svår att genomföra, särskilt i de fall där minderåriga gå såsom hjälpare åt vuxna arbetare. Den skulle även kunna medföra, att minderåriga användas endast till sådant arbete inom industrien, som möjliggjorde tillämpning av en kortare arbetstid, vilket i sin tur skulle kunna bliva till förfång för de minderårigas yrkesutbildning.

Till motivering av undantagsbestämmelsen för sådant arbete, som avses i lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln och arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer, anför kommittén att det icke kunde anses lämpligt att oberoende av vad som stadgades i dessa lagar fastställa en maximiarbetsdag av 9 timmar och en maximiarbetsvecka om 48 timmar för minderåriga, vilka sysselsattes inom sådana slag av verksamhet, varå lagarna ägde tillämpning. Gjorde man det, skulle nämligen möjligheterna att använda minderårig arbetskraft inom ifrågavarande verksamhetsgrenar beskäras på ett sätt, vilket icke överensstämde med den uppfattning, som kommit till uttryck i nämnda lagar.

Då det egentliga jordbruket såsom nämnts undantagits från arbetarskyddslagens bestämmelser om minderårigs arbetstid, kommer hänvisningen till lantarbetstidslagen att avse osjälvständiga binäringar, byggnadsarbete för jordbruk och osjälvständiga binäringar samt trädgårdsskötsel. Enligt uttalande i anvisningarna skall ifrågavarande stadgande även gälla självständig binäring till jordbruk, förutsatt att den icke är underkastad allmänna arbetstidslagen, i vilket fall huvudregeln i 30 § första stycket skall tillämpas. I anvisningarna sägs vidare att förevarande undantagsbestämmelse avsåge icke blott sådana företag, varå de speciella arbetstidslagarna ägde tillämpning, utan även sådant arbete inom ifrågavarande verksamhetsområden, som vore undantaget från dessa lagars tillämpning; den gällde sålunda även för sådana företag, som på grund av sin ringa storlek icke omfattades av nämnda lagar, och för arbete, som särskilt undantagits, t. ex. statlig verksamhet.

Kommittén framhåller vidare att enligt nämnda lagar i vissa fall intet hinder förelåge att använda minderårig till arbete längre tid än 10 timmar av dygnet resp. 54 timmar i veckan, särskilt då fråga vore om övertidsarbete. Med hänsyn härtill föreslår kommittén, att arbetsrådet tillägges befogenhet att i särskilda fall medgiva att arbetstiden för minderårig, som sysselsättes i arbete av ifrågavarande slag, utsträckes utöver nämnda antal

timmar. Kommittén uttalar att dylikt medgivande borde lämnas endast då särskilda skäl förelåge därtill.

Kommittén erinrar vidare om att arbetsrådet enligt allmänna arbetstidslagen ägde medgiva att minderårig, som fyllt 16 år, användes till övertidsarbete. För att icke den i 30 § 1 mom. första stycket föreslagna huvudregeln om minderårigs arbetstid skulle omöjliggöra dylik dispens föreslår kommittén, att arbetsrådet bemyndigas att då så prövas nödigt i särskilt fall medgiva att arbetstiden för minderårig under kortare tid utsträckes. Kommittén anför, att med denna bestämmelse jämväl avsåges att bereda möjlighet till undantag från huvudregeln i andra fall, t. ex. då allmänna arbetstidslagen icke vore tillämplig eller då fråga vore att tillämpa bestämmelserna i dess 5 § eller att vid skiftarbete förlägga skiften så att arbetet kunde sluta tidigare på lördagar.

Även beträffande minderårigs sammanlagda undervisnings- och arbetstid innebär kommitténs förslag (30 § 2 mom.) en skärpning i förhållande till vad som nu gäller. Sålunda föreslås, att den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden begränsas till 54 timmar i veckan mot f. n. 60 timmar. Begränsningen för dygn skall fortfarande utgöra 10 timmar. Därjämte har bland de kurser, till vilka hänsyn skall tagas i detta sammanhang, även medtagits kurs för yrkesutbildning som är anbefalld av arbetsgivaren. Kommittén uttalar i anslutning härtill, att den icke ansett sig kunna föreslå en begränsning av den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden till 9 timmar per dygn och 48 timmar i veckan, enär det icke vore uteslutet att ett sådant stadgande kunde medföra, att arbetsgivare undveke att anställa minderårig, så länge denne deltoge i sådan undervisning som här avsåges. Med en sådan arbetstidsbegränsning skulle vidare många minderåriga, som bevistade aftonkurser få sin arbetstid så avkortad, att de ej erhölle den arbetsförtjänst, som de vore i behov av för att kunna deltaga i dylik kurs.

Yttrandena.

Frågan om minderårigs arbetstid har tilldragit sig stort intresse, och i yttrandena ha vitt skilda åsikter kommit till uttryck.

Landsorganisationen och *kooperativa förbundets styrelse* tillstyrka i huvudsak kommitténs förslag, men framställa i ett par detaljfrågor vissa erinringar, till vilka jag senare återkommer.

Ett flertal remissinstanser ifrågasätta ytterligare begränsning av arbetstiden för minderåriga. Sålunda föreslå *medicinalstyrelsen, statens institut för folkhälsan, Fredrika-Bremer-förbundet* och *föreningen SAIA* att maximiarbetstiden även för arbete som avses i de speciella arbetstidslagarna fastställes till 9 timmar för dygn och 48 timmar i

veckan. Till stöd för detta yrkande anför *medicinalstyrelsen* att ifrågavarande arbeten ej sällan vore tunga med hänsyn till de minderårigas kroppsutveckling och helt eller i stor utsträckning innebure arbete i stående eller gående ställning. En arbetstid i dylikt arbete utöver 9 timmar av dygnet och 48 timmar i veckan kunde för många ungdomar i uppväxtåldern innebära skadliga påfrestningar, ej minst för hållnings- och rörelseorganen (risk för plattfot, rygginsufficiens m. m.). Även *folkhälsoinstitutet* åberopar hygieniska synpunkter mot kommitténs förslag i denna del.

Stockholms barnavårdsnämnd anför, att nämndens överläkare visserligen förklarat att han ur medicinsk synpunkt icke hade något att erinra mot de av kommittén föreslagna bestämmelserna rörande minderåriga, men att det ville synas nämnden som om den föreslagna maximiarbetstiden vore alltför lång. Då nämnden icke kände sig övertygad om hållbarheten av de skäl kommittén anfört till stöd för sitt förslag, ville nämnden uttala, att den ansåge att arbetstiden för minderåriga borde begränsas till 40 timmar i veckan.

En efter de minderårigas ålder varierande arbetstidsbegränsning ifrågasättes av socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, fattigvårds- och barnavårdsförbundet samt Stockholms folkskoledirektion. Sålunda uttalar *socialstyrelsen* att de i kommitténs förslag upptagna arbetstiderna enligt styrelsens mening måste anses för långa för de yngsta årsklasserna, dvs. barn under 15 år. Dessa minderåriga befunne sig i en ömtålig övergångsålder och måste såvitt möjligt skyddas mot överansträngning. Styrelsen funne sig därför böra föreslå, att arbetstiden för minderåriga under 15 år begränsades till 6 timmar av dygnet och 36 timmar i veckan. För övriga minderåriga borde arbetstiden begränsas till 9 timmar av dygnet och 48 timmar i veckan. *Skolöverstyrelsen* anser, med hänsyn till den påfrestning som springpojksarbete m. m. brukade innebära för minderåriga i åldern 14—16 år, att arbetstiden för ungdom under 16 år borde begränsas till 8 timmar per dygn och 45 timmar i veckan. *Fattigvårds- och barnavårdsförbundet* ifrågasätter, huruvida de svårigheter och risker, som enligt kommitténs mening skulle vara förbundna med en ytterligare begränsning av arbetstiden för åldern 14—16 år, vore så betydande, att de kunde anses utgöra tillräckligt skäl för att hindra en ur medicinsk synpunkt lämplig reduktion av arbetstiden för minderåriga under 16 år till 6 timmar om dagen och 36 timmar i veckan. Förbundet vore vidare för sin del icke övertygat om lämpligheten av så lång arbetstid som kommittén föreslagit beträffande arbete som avsåges i de särskilda arbetstidslagarna, i varje fall för minderåriga under 16 år. *Stockholms folkskoledirektion* vill allvarligt ifrågasätta, om icke arbetstiden för minderåriga under 16 år borde ytterligare begränsas. Direktionen hade därvid närmast i tankarna de s. k. springpojkarna, vilka i många fall hade synnerligen ansträngande arbete under påfrestande omständigheter — regn och snö, blåst, dåligt väg-

lag — utan att äga den fysiska styrka och motståndskraft, som borde vara en förutsättning för 9 timmars dagligt arbete av sådant slag.

Riksförsäkringsanstalten uttalar, att de av kommittén föreslagna bestämmelserna syntes alltför invecklade. En högst väsentlig och synnerligen önskvärd förenkling kunde vinnas, utan att det huvudsakliga skyddssyftet bleve lidande, genom att huvudbestämmelsen gåves det innehållet, att minderårig icke finge användas till arbete mer än 10 timmar av dygnet eller 54 timmar i veckan. Därtill borde fogas det tillägget att, där i lag eller annan författning ytterligare begränsning stadgats, sådan begränsning skulle lända till efterrättelse samt att arbetsrådet ägde att i särskilt fall medgiva, att arbetstiden för minderårig, som fyllt 16 år, under kortare tid utsträcktes utöver vad nyss nämnts. *Arbetsrådet* (majoriteten) instämmer i riksförsäkringsanstaltens förslag på denna punkt, därvid en ledamot (herr Rune) utöver vad anstalten anfört till förmån för den föreslagna regeln framhåller, att densamma sakligt sett nära överensstämde med kommitténs mera invecklade bestämmelse. Den praktiskt betydelselösa skillnaden vore endast den, att företag i princip fallande under allmänna arbetstidslagen, vilka sysselsatte färre arbetstagare än fyra, av minderåriga kunde uttaga en arbetstid för vecka av 54 timmar mot 48 timmar enligt kommitténs förslag. *Konditorföreningen* anser gällande arbetarskyddslags bestämmelser om minderårigs arbetstid böra bibehållas.

Frågan om arbetstidsbestämmelsernas tillämplighet å jordbruket behandlas av *lantarbetareförbundet,* vars yttrande åberopas av *landsorganisationen.* Förbundet anser, att minderårigs arbetstid även inom det egentliga jordbruket borde regleras i arbetarskyddslagen. Därvid borde veckoarbetstiden för minderåriga i jordbruket och dess binäringar fastställas till högst det antal timmar lantarbetstidslagen föreskreve eller alternativt till 48 timmar i veckan i genomsnitt eller det antal arbetstimmar per vecka, som för olika perioder angåves i sistnämnda lag.

Bestämmelserna om nödfallsarbete ha föranlett uttalande endast av *riksförsäkringsanstalten* som föreslår att desamma begränsas till att gälla minderårig som fyllt 16 år.

De föreslagna bestämmelserna om rätt för arbetsrådet att i vissa fall medgiva dispens från bestämmelserna om minderårigs arbetstid ha mött kritik i några yttranden. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund, Fredrika-Bremer-förbundet* och *föreningen SAIA* anse sålunda att ingen som helst dispensmöjlighet borde finnas. *Landsorganisationen* yrkar den skärpningen av dispensförutsättningarna, att undantag skall få meddelas endast då så oundgängligen betingas av särskilda omständigheter. Organisationen framhåller, att en dylik skärpning icke förhindrade att dispensrätten utnyttjades för att möjliggöra övertidsdispenser enligt all-

männa arbetstidslagen eller för att tillgodose andra legitima behov av att i särskilda fall överskrida maximiarbetstiden. *Svenska arbetsgivareföreningen* anser däremot förslagets bestämmelser för snäva, särskilt med hänsyn till att minderåriga ofta arbetade i lag med äldre. Stadgandet i 30 § 1 mom. andra stycket borde mildras så att en smidigare och mera verklighetsbetonad användning av dispensmöjligheterna kunde väntas.

Generalpoststyrelsen framhåller under hänvisning till de speciella arbetsförhållandena inom postverket angelägenheten av att arbetarskyddslagen lämnade postverket möjlighet att självt vidtaga de mindre avvikelser från bestämmelserna om minderårigs arbetstid som arbetets behöriga gång ansåges kräva.

Frågan om begränsning av den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden för minderåriga som deltaga i viss undervisning behandlas i ett flertal yttranden, därvid några remissinstanser hävda att förslagets bestämmelser vore för snäva, under det att andra anse föreskrifterna böra skärpas.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har intet att erinra mot att den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden inskränkes till 54 timmar i veckan men anser att någon begränsning av den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden per dygn icke borde ske. Till motivering av sin ståndpunkt anför överstyrelsen bl. a. följande.

Det hade onekligen varit av intresse, om utredningen haft tillfälle att undersöka i vad mån nuvarande bestämmelser angående begränsning av den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden för minderåriga verkligen kunnat få avsedd effekt i avseende å arbetstidens begränsning. Av särskilt intresse hade varit att få belyst tillämpningen av gällande bestämmelser om begränsning av undervisnings- och arbetstiden till 10 timmar av dygnet, vilket timantal föreslås skola gälla även i fortsättningen. Ett icke ovanligt förhållande är, att minderåriga deltaga i yrkesundervisning under två kvällstimmar vid sidan av förvärvsarbete under 8½ timmar, varigenom deras sammanlagda undervisnings- och arbetstid överskrider 10 timmar av dygnet. — — —

Den omständigheten att ifrågavarande begränsning göres beroende av att arbetsgivaren har vetskap om den minderåriges deltagande i undervisningen kan tänkas medföra, att arbetsgivaren i vissa fall icke visar större intresse för att den anställde använder sig av de möjligheter till yrkesutbildning, som kunna erbjudas. En dylik konsekvens skulle enligt överstyrelsens uppfattning vara att beklaga, då det är ytterst värdefullt om arbetsgivaren intresserar sig för sina anställdas yrkesutbildning. Det bör vidare bemärkas, att begränsningen icke gäller i fråga om sådan yrkesundervisning, till vilken varken statligt eller kommunalt understöd utgår. Kommittén föreslår härutinnan endast den utvidgningen, att bestämmelsen skall gälla även för yrkesutbildningskurs, som är av arbetsgivaren anbefalld. I och för sig synes emellertid icke större men kunna uppkomma för en minderårig av att han överskrider nämnda timantal genom att deltaga i av stat eller kommun helt eller delvis bekostad undervisning än om han övergår till annan undervisning. Över huvud taget torde icke några mera

allvarliga risker för överansträngning behöva uppkomma på grund av att den minderårige under en eller annan kväll efter en daglig arbetstid på 8½ timmar deltager exempelvis i två timmars undervisning i en yrkesskola under förutsättning att den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden per vecka på lämpligt sätt begränsas. Som ovan framhållits kan emellertid bestämmelsen om begränsning av den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden till 10 timmar av dygnet under vissa förhållanden medföra olägenheter för den minderårige i avseende på dennes möjligheter att förskaffa sig yrkesutbildning. Enligt överstyrelsens uppfattning är begränsningen av undervisnings- och arbetstiden till visst antal timmar i veckan av större vikt än begränsningen till visst timantal per dygn.

Kooperativa förbundets styrelse yrkar att timantalet per vecka bestämmes till 60 i stället för 54 och att av arbetsgivaren anbefalld kurs för yrkesutbildning icke skall omfattas av stadgandet. Förbundet uttalar i anslutning härtill att kommitténs förslag i denna del syntes mindre välbetänkt med hänsyn till de minderårigas eget intresse. Förbundet och konsumtionsföreningarna hade alltsedan sin tillblivelse fäst största vikt vid utbildningen av de inom rörelsen anställda. Såväl vid förbundets huvudkontor som hos flera konsumtionsföreningar deltoge den minderåriga personalen i stor utsträckning i den yrkesutbildning som vore ordnad för de anställda under arbetstid och på fritid. Fritidsutbildningen skedde ofta i anslutning till statlig eller kommunal yrkesskola eller läroanstalt. Personalen uppmuntrades deltaga i utbildningen och åtnjöte i allmänhet ekonomiskt bidrag därför. Liknande verksamhet förekomme inom andra företag och organisationer. Det skulle vara till skada, om denna utveckling skulle hindras genom den av kommittén föreslagna bestämmelsen, vilken ju i och för sig syftade till de minderårigas bästa. Att stadgandet i dess föreslagna utformning skulle tvinga förbundet och flera av konsumtionsföreningarna att begränsa bidragen till de minderårigas utbildning syntes ofrånkomligt. Om fritidsutbildningen inräknades i arbetstiden på föreslaget sätt, torde nämligen tidsmarginalen vara för knapp och en inskränkning av arbetstiden erfordras. Detta skulle ställa sådana arbetsgivare, som beflitade sig om att hjälpa personalen till en god utbildning i sämre läge än de arbetsgivare, som intet intresse ägnade åt den minderåriga arbetskraftens förkovran.

Konditorföreningen anser att gällande arbetarskyddslags bestämmelse i denna punkt borde bibehållas, enär den av kommittén föreslagna begränsningen skulle innebära en betungande olägenhet för de arbetsgivare, vilkas minderåriga anställda besökte yrkesskolor.

Begränsning av den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden till 9 timmar för dygn och 48 timmar i veckan ifrågasättes av *länsstyrelsen i Malmöhus län, Fredrika-Bremer-förbundet, föreningen SAIA* och *försäkringstjänstemannaförbundets skyddsombudsnämnd.* Sistnämnda organisation hänvisar i detta sammanhang till att i SOU 1943: 7 angående hygieniska förutsättningar för skolarbetet såsom tillåten arbetstid per vecka för

åldrarna 16—19 år angivits 42 timmar, vilken tid avsåge såväl arbetet i skolan som hemarbetet.

Fattigvårds- och barnavårdsförbundet anser den av kommittén föreslagna sammanlagda undervisnings- och arbetstiden, 54 timmar i veckan, vara väl lång, i synnerhet för minderåriga i åldern 14—16 år. Om arbetstiden för dessa åldersgrupper kunde nedbringas i enlighet med vad förbundet förordat, vore det önskvärt, att den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden för desamma begränsades till 48 timmar i veckan. Förbundet insåge emellertid den fara som låge däri att arbetsgivare undveke att anställa sådana minderåriga, som genomginge viss kurs eller undervisning, och insåge även, att reduktionen i arbetsförtjänst kunde bli kännbar för många av ungdomarna.

Socialstyrelsen — vilken såsom tidigare nämnts förordat en begränsning av arbetstiden till 6 timmar av dygnet och 36 timmar i veckan för minderåriga under 15 år och till 9 timmar av dygnet och 48 timmar i veckan för övriga minderåriga — föreslår att den sammanlagda undervisnings- och arbetstiden skall få överskrida respektive begränsningar av arbetstiden för dygn med högst 1 timme.

Departementschefen.

Arbetarskyddslagstiftningens bestämmelser om minderårigs arbetstid ha karaktären av maximiregler, som supplera arbetstidslagstiftningens föreskrifter. De bliva sålunda tillämpliga dels i fråga om företag, vilka icke omfattas av arbetstidslagstiftningen, och dels då nämnda lagstiftning tillåter en arbetstid, som överstiger den i arbetarskyddslagstiftningen medgivna.

Enligt arbetarskyddslagen gäller om minderårigs arbetstid i arbete, varå allmänna arbetstidslagen är tillämplig, vad i nämnda lag är stadgat. Detta innebär att den minderårige i regel icke må användas till arbete mera än 9 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan. Efter dispens kan dock minderårig som fyllt 16 år få användas till övertidsarbete.

Arbetarskyddskommittén har föreslagit att vad sålunda gäller skall stadfästas som allmän regel även för arbete, som icke omfattas av allmänna arbetstidslagen. Förslaget innebär i denna del en väsentlig skärpning av gällande lag, som för sådant fall stadgar en maximiarbetstid om 10 timmar av dygnet och 60 timmar i veckan. Såvitt angår arbete, som avses i de särskilda arbetstidslagarna (lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln och hotellarbetstidslagen) skall enligt förslaget arbetstiden för minderårig få utgöra högst 10 timmar av dygnet och 54 timmar i veckan. Även här föreslås att arbetsrådet skall ha möjlighet att medgiva dispens.

I åtskilliga yttranden har påyrkats en ytterligare begränsning av arbetstiden för minderåriga. Bl. a. har för minderåriga under 16 år förordats en kortare arbetstid än den enligt allmänna arbetstidslagen medgivna. Av skäl

som kommittén anfört anser jag det emellertid icke lämpligt att för dessa minderåriga föreskriva en längsta arbetstid som understiger normalarbetsdagen. Detta kan leda till svårigheter för sådana minderåriga att vinna anställning och därigenom vara till nackdel för deras yrkesutbildning. Av enahanda skäl synes det mig icke heller böra ifrågakomma att, såsom i några yttranden ifrågasatts, som allmän regel med giltighet även för de arbetsområden, där arbetstiden eljest regleras av särskilda arbetstidslagar, föreskriva att minderårig icke får användas till arbete mera än 9 timmar av dygnet eller 48 timmar i veckan. Beträffande såväl arbetstidslagen för detaljhandeln som hotellarbetstidslagen gäller numera, att de avse varje företag inom det av lagen berörda området, i vilket i regel finnes anställd minst en arbetstagare. I fråga om lantarbetstidslagen gäller sedan länge motsvarande regel såvitt angår trädgårdsskötseln, och förslag föreligger att även i övrigt utsträcka lagens tillämpningsområde till företag med i regel minst en anställd. Genomföres sistnämnda förslag, kommer arbetstidslagstiftningen på samtliga här ifrågavarande områden att omfatta alla företag utom dem som endast tillfälligtvis sysselsätta främmande arbetskraft. Den reglering av normalarbetstiden, som innefattas i nämnda speciallagar, synes böra vara normerande även för minderåriga arbetstagare. Arbetarskyddslagen bör i detta hänseende såsom hittills i huvudsak endast ha supplerande karaktär. Dess främsta uppgift blir då att medverka till en beskärning av övertidsarbetet för minderåriga. I sådant hänseende synes mig kommitténs förslag att bibehålla den nuvarande dygnsmaximeringen 10 timmar och sänka maximeringen av veckoarbetstiden från 60 till 54 timmar vara väl avvägt. Såsom tidigare nämnts har jag dock ansett, att bestämmelserna i arbetarskyddslagen om minderårigas arbetstid icke nu böra utsträckas till jordbruket och dess osjälvständiga binäringar.

Vad härefter angår allmänna arbetstidslagens tillämpningsområde torde det nyss anförda äga motsvarande tillämpning. Bestämmelserna i nämnda lag böra i princip vara normerande även för minderårigas arbete. I fråga om arbete på övertid innehåller allmänna arbetstidslagen en dispensregel, som möjliggör att minderåriga över 16 år användas till sådant arbete. I kommittéförslaget har upptagits en liknande dispensregel, ehuru denna erhållit en snävare avfattning än allmänna arbetstidslagens motsvarande regel. Jag kan icke finna det lämpligt att på detta sätt två olika regler skola samtidigt äga tillämpning. Den dispensprövning som sker enligt allmänna arbetstidslagen bör vara till fyllest och arbetarskyddslagen bör endast sätta en maximigräns för övertidsarbetets omfattning. Därvid synes man lämpligen böra välja den av kommittén för de särskilda arbetstidslagarnas tillämpningsområde föreslagna begränsningen till 10 timmar av dygnet och 54 timmar i veckan.

På grund av vad nu anförts torde, i enlighet med vad riksförsäkrings-

anstalten och arbetsrådet föreslagit, kommitténs ganska invecklade bestämmelser angående minderårigas arbetstid böra ersättas med en enhetlig bestämmelse av innehåll att angående minderårigs arbetstid skall, utöver vad eljest i lag eller författning stadgas angående begränsning av arbetstiden, gälla att minderårig icke i något fall må användas till arbete mera än 10 timmar av dygnet eller 54 timmar i veckan. Såsom en ledamot av arbetsrådet påpekat torde denna avvikelse från kommitténs förslag, i praktiken vara relativt betydelselös. Allmänna arbetstidslagen torde nämligen på grund av kollektivavtal eller av andra skäl i stor utsträckning tillämpas även inom företag, vilka icke omfattas av densamma. De av mig nu förordade bestämmelsernas relativa enkelhet synes mig vara en fördel vid jämförelse med kommittéförslaget. Som ett ytterligare skäl för desamma vill jag anföra, att en enkel och schematisk utformning av reglerna synes minst ägnad att föregripa det förnyade ställningstagande till de här berörda frågorna som kan förväntas bli erforderligt sedan arbetstidsutredningen slutfört sitt arbete. Det synes mig nämligen förtjäna övervägas, huruvida icke hela frågan om minderårigas arbetstid bör regleras i arbetstidslagstiftningen. Här föreslagna bestämmelser böra alltså betraktas såsom provisoriska i avbidan på den blivande översynen av arbetstidslagstiftningen i dess helhet.

Till den angivna huvudregeln torde i enlighet med vad kommittén föreslagit böra knytas vissa dispensregler. Sålunda är en undantagsbestämmelse för s. k. nödfallsarbete påkallad. Därutöver bör finnas en allmän dispensregel, vilken torde kunna avfattas i huvudsaklig överensstämmelse med kommittéförslaget.

I likhet med gällande lag innehåller kommittéförslaget bestämmelser om begränsning av den minderåriges arbetstid för det fall att denne åtnjuter undervisning eller utbildning. I denna del innebär förslaget en sänkning av den sammanlagda arbets- och undervisningstiden från 60 till 54 timmar i veckan. Kommittén har däremot bibehållit den gällande föreskriften att den sammanlagda arbets- och undervisningstiden icke får överskrida 10 timmar per dygn. På sätt överstyrelsen för yrkesutbildning anfört synas emellertid skäl föreligga att slopa denna begränsning. I fråga om den sammanlagda arbets- och undervisningstiden per vecka har i vissa yttranden förordats en ytterligare begränsning, medan i andra uttalats att det i gällande lag upptagna timantalet 60 per vecka borde bibehållas. Kooperativa förbundets styrelse har såsom skäl härför åberopat, att en sänkning av timantalet kunde befaras inverka menligt på arbetsgivarnas intresse att understödja de minderårigas utbildning. Såsom fattigvårds- och barnavårdsförbundet anfört kan också ett alltför knappt tillmätt timantal medföra att arbetsgivarna bli obenägna att anställa minderåriga, som deltaga i kurser för yrkesutbildning eller åtnjuta annan undervisning. För egen del vill jag tillägga, att även den minderårige själv kan finna det mindre lockande att fortbilda sig, om detta skall medföra att han nödgas

avstå från arbetsförtjänst för att icke den sammanlagda arbets- och undervisningstiden skall bli för lång. Med hänsyn till vikten av att lagstiftningen icke motverkar de minderårigas intresse för en fortsatt utbildning vill jag för min del föreslå att den nuvarande begränsningen i här ifrågavarande hänseende helt slopas. Jag förutsätter härvid såsom självfallet att, där dispens erfordras för den minderåriges användande till arbete, nödig begränsning av den sammanlagda arbets- och undervisningstiden uppställes såsom villkor för dispensen.

Emellertid erfordras regler för att säkerställa den minderåriges rätt till ledighet, då han åtnjuter undervisning av det slag varom här är fråga. I detta hänseende torde, i anslutning till vad som nu gäller, böra stadgas att den minderårige skall beviljas erforderlig ledighet för deltagande i kurs för religionsundervisning eller sådan yrkes- eller fortsatt skolundervisning, för vilken kostnaden helt eller delvis bestrides av staten eller med kommunala medel. Att såsom kommittén föreslagit härutöver föreskriva att den minderårige skall åtnjuta erforderlig ledighet för deltagande i kurs för yrkesutbildning som är av arbetsgivaren anbefalld lärer icke vara behövligt.

Läkarkontroll över minderåriga.

Gällande lag.

Minderårig får enligt arbetarskyddslagen icke användas till arbete, utan att till arbetsgivaren avlämnats en i viss ordning upprättad intygsbok — i regel utfärdad av pastor — innehållande uppgift om den minderåriges namn och ålder samt, där ej fråga är om feriearbete, om hans skolförhållanden (9 § andra stycket).

För att minderårig skall få användas till industriellt arbete (hantverksarbete däri inbegripet) kräves dessutom enligt 10 § andra stycket att hans intygsbok innehåller läkarintyg, utvisande att han icke företer sjuklighet, svaghet eller bristande kroppsutveckling eller, om så är förhållandet, att han icke kan anses komma att lida men av den ifrågavarande sysselsättningen. Samma villkor gäller beträffande byggnads-, skogsavverknings-, kolnings- och transportarbete under förutsättning att arbetet bedrives i sådan omfattning att å arbetsstället i regel sysselsättas minst 10 arbetare. Läkarintyg fordras dock icke för minderårig, som användes till distribution av varor eller uträttande av bud och ärenden. Intyget får, utom vid skogsavverknings-, kolnings- eller flottningsarbete, icke vara äldre än ett år, då intygsboken lämnas till arbetsgivaren. Enligt 12 § äger yrkesinspektionens chefsmyndighet meddela eftergift från föreskrifterna om läkarintyg dels, när skäl därtill äro, i fråga om lätt arbete, som bedrives i fria luften och fortgår allenast under kortare tid av året samt icke regleras av samband med mekaniskt driven arbetsprocess, dels ock, när synnerliga skäl därtill äro, beträffande minderårig, som användes till ett under kortare tid fortgående arbete, vilket ej är att anse såsom tungt.

Enligt 35 § skall vid arbetsställe, där minderåriga användas till sådant arbete, att enligt 10 § andra stycket läkarintyg fordras för anställning, en gång varje kalenderår företagas läkarbesiktning å de minderåriga till utrönande av huruvida minderårigs sysselsättning är menlig för hans hälsa eller kroppsutveckling. Dylik besiktning kan även eljest företagas å viss eller vissa av de minderåriga, därest länsstyrelsen finner särskilda skäl föreligga därtill. Från besiktningsskyldighet undantagas emellertid sådana minderåriga, som sysselsättas i skogsavverknings-, kolnings- eller flottningsarbete. Vidare äger chefsmyndigheten att i samband med beviljande av eftergift jämlikt 12 § tillika medgiva befrielse från läkarbesiktning. Vid besiktning har läkaren att i varje minderårigs arbetsbok göra anteckning om dennes hälsotillstånd och kroppsutveckling ävensom, då så finnes nödigt, föreskriva särskilda villkor för den minderåriges fortsatta användande till viss sysselsättning eller hans skiljande därifrån. Arbetsgivaren äger underställa dylik föreskrift chefsmyndighetens prövning men får intill dess chefsmyndigheten annorlunda förordnar icke i strid mot föreskriften använda minderårig i arbete. Besiktningsläkares anteckning i intygsbok gäller som sådant läkarintyg, varom stadgas i 10 § andra stycket. — Besiktningsläkare förordnas av länsstyrelsen. Därtill skall utses legitimerad läkare, som icke har anställning hos arbetsgivaren. — Läkarbesiktning skall företagas vid arbetsstället. Användes å ett arbetsställe i regel ej mer än 10 minderåriga, kan dock chefsmyndigheten på ansökan av arbetsgivaren medgiva att besiktning må äga rum annorstädes.

Jämlikt 36 § åligger det arbetsgivare eller hans ställföreträdare å arbetsstället att föranstalta om att för besiktningen lämplig lokal finnes att tillgå vid arbetsstället ävensom, såvitt på honom ankommer, att samtliga minderåriga, å vilka besiktning skall företagas, infinna sig vid förrättningen.

Kostnaden för besiktningsförrättning skall i vad den avser resekostnad bestridas av statsmedel men i övrigt av arbetsgivaren (40 §).

Kommitténs förslag.

Kommittén föreslår, att arbetsbok — vilken motsvarar den nuvarande intygsboken — regelmässigt skall tillhandahållas minderårig genom skolans försorg och endast undantagsvis genom pastor (32 § 1 mom.). Vidare föreslås, att arbetsboken alltid skall innehålla läkarintyg (28 §). Av detta skall framgå antingen att den minderårige icke företer sjuklighet, svaghet eller bristande kroppsutveckling eller, om så skulle vara förhållandet, att den minderårige med hänsyn därtill icke eller endast under vissa angivna villkor må användas till visst slag av arbete. Intyget skall vara utfärdat av skolläkare eller eljest av i statens eller kommuns tjänst anställd läkare. Läkarintyget får, utom då anställningen avser kortare tid än en månad eller endast ferietid eller då arbetsrådet så medgivit i samband med dispens från periodisk läkarbesiktning, icke vara äldre än ett

år, när arbetsboken avlämnas till arbetsgivaren. Den nuvarande bestämmelsen om möjlighet att erhålla eftergift från kravet på läkarintyg saknar motsvarighet i förslaget.

Vidare föreslår kommittén (36 §), att obligatorisk årlig läkarbesiktning i princip föreskrives för alla minderåriga arbetstagare, oavsett i vilket slag av arbete de sysselsättas. Besiktningsskyldighet skall dock ej föreligga i det fall, att vid ett arbetsställe minderårig arbetskraft användes högst en månad. Därjämte föreslås, att arbetsrådet tillägges befogenhet att medgiva befrielse från läkarbesiktning, då minderårig användes till arbete, som medför synnerligen ringa ansträngning eller fortgår allenast under kortare tid av året. Kommittéförslaget innehåller icke någon motsvarighet till det nuvarande stadgandet om rätt för länsstyrelse att förordna om läkarbesiktning utöver den årligen återkommande.

Föreskrifterna om läkarintyg och läkarbesiktning skola icke gälla beträffande jordbruket, hemindustriellt arbete och s. k. kooperativ verksamhet samt ej heller för familjemedlem till arbetsgivaren. Å arbete av elev vid läroanstalt skola de äga tillämpning endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet. I fråga om osjälvständig binäring till jordbruk skola bestämmelserna om läkarintyg i arbetsboken gälla men däremot icke föreskrifterna om periodisk läkarbesiktning.

Enligt 59 § 3 mom. i förslaget skall distriktschef kunna förbjuda arbetsgivare att använda minderårig i arbete, därest denne icke inom fastställd tid undergått föreskriven läkarbesiktning.

Kommittén föreslår, att uppgiften att förordna besiktningsläkare överflyttas från länsstyrelsen till medicinalstyrelsen (38 §). Till besiktningsläkare skall endast få utses i statens eller kommuns tjänst anställd läkare, som icke har anställning hos arbetsgivaren.

Även enligt förslaget skall besiktning i första hand äga rum vid arbetsstället. Om lämplig lokal ej finnes där, skall besiktningsläkaren efter samråd med arbetsgivaren äga förlägga besiktningen till annan plats (37 §).

I övrigt överensstämmer kommitténs förslag i huvudsak med vad som nu gäller.

Till motivering av den föreslagna utsträckningen av tillämpningsområdet för bestämmelserna om läkarundersökning före anställning till att i princip omfatta alla minderåriga, oavsett arbetets art, anför kommittén följande.

Enligt gällande lag fordras, att den minderåriges intygsbok innehåller läkarintyg endast då fråga är om industriellt och visst därmed likställt arbete. Denna begränsning av lagens bestämmelser om läkarundersökning före inträde i förvärvsarbete medför den oegentligheten, att minderåriga, som på grund av påfrestande arbete bort underkastas läkarundersökning, exempelvis tidnings- och varubud, icke behöva undergå sådan, medan minderåriga i industriellt arbete av lätt art, vilket dessutom måhända utföres

under i hygieniskt avseende särskilt goda arbetsförhållanden, måste underkastas läkarundersökning. Ur arbetarskyddssynpunkt måste det anses vara av stor betydelse, att de minderåriga, innan de över huvud taget sysselsättas i förvärvsarbete, undergå läkarundersökning för utrönande av om deras hälsotillstånd och kroppsbeskaffenhet tillåta, att de användas till det arbete, varom fråga är.

Angående förslaget att begränsa befogenheten att utfärda ifrågavarande intyg till vissa läkare uttalas, att kommittén med hänsyn till den numera utvidgade skolhygieniska övervakningen av barnens hälsotillstånd ansåge att intyget borde vara utfärdat av vederbörande skolläkare. Denne torde nämligen vara den läkare som bäst kände den minderåriges kroppsliga och psykiska utveckling, anlag och egenheter. Kommittén förutsatte att de minderårigas arbetsböcker skulle tillhandahållas genom skolans försorg och att läkarintyget i regel finge grundas på den i avgångsklassen verkställda läkarundersökningen. Att under alla förhållanden fordra att läkarintyget skulle vara utfärdat av skolläkaren torde dock icke vara möjligt. Stundom kunde det finnas behov av att anlita annan läkare, exempelvis då fråga vore om förnyat intyg på grund av att tidigare utfärdat intyg vore äldre än ett år. Kommittén föresloge därför, att befogenhet att utfärda intyg skulle tillkomma varje läkare som vore anställd i statens eller kommuns tjänst. Det vore att märka, att skolläkare enligt förslaget skulle äga utfärda här avsett intyg, även om han icke vore tjänsteläkare, vilket sammanhängde med att arbetsbok skulle kunna utfärdas även vid privatskola. Den minderårige finge själv bestrida kostnaden för läkarintyget, såvida ej detta tillhandahölles kostnadsfritt vid den skola, där den minderårige åtnjöte undervisning, eller arbetsgivaren godvilligt åtagit sig att betala intyget.

Beträffande läkarintygets innehåll framhåller kommittén att enligt gällande lag sådant intyg, därest den minderårige företedde sjuklighet, svaghet eller bristande kroppsutveckling, skulle utvisa att han icke kunde anses komma att lida men av den sysselsättning, varom vore fråga. I förslaget förutsattes att läkarintyg i regel skulle utfärdas av skolläkaren. Ofta torde det icke vara möjligt för denne att i intyget göra en sådan anteckning, enär i många fall den minderårige vid läkarundersökningen i avgångsklassen icke torde kunna lämna upplysning om det arbete, varmed han komme att sysselsättas efter slutad skolgång. Även då minderårig vände sig till annan läkare för erhållande av intyg kunde det stundom vara omöjligt för honom att lämna uppgift om sitt blivande arbete. Befunnes den minderårige förete sjuklighet, svaghet eller bristande kroppsutveckling, finge läkaren därför begränsa sitt uttalande i intyget till en allmänt hållen föreskrift att den minderårige icke eller blott under vissa angivna villkor finge användas till visst slag av arbete.

Vid behandlingen av frågan om tillämpningsområdet för bestämmelserna om periodisk läkarbesiktning anför kommittén för att belysa betydelsen av dylika besiktningar vissa statistiska uppgifter (betänkandet s. 435). Av uppgifterna framgår, att under tioårsperioden 1935—1944 besiktningsläkare gjort anteckning om missförhållande med avseende på hälsotillstånd eller kroppsbeskaffenhet hos i medeltal 9 308 minderåriga om året eller 24,8 % av antalet besiktigade. Av dessa anmärkta fall hade i medeltal per år 2 130 eller 5,7 % av hela antalet besiktigade varit av den beskaffenheten att läkaren meddelat föreskrift om ändrad sysselsättning eller villkor för den minderåriges användande i arbete. Antalet fall, där den minderåriges fortsatta användande i arbete förbjudits, hade i genomsnitt utgjort 49 om året eller omkring 0,13 % av hela antalet besiktigade minderåriga. Kommittén anför härefter till stöd för förslaget att utsträcka den fortlöpande läkarkontrollen till att i princip omfatta alla minderåriga arbetstagare att den nuvarande uppdelningen av de minderåriga arbetstagarna i två kategorier, varav den ena årligen skall läkarbesiktigas, den andra icke, stode i mindre god överensstämmelse med det allmänna önskemålet att ställa de minderåriga i uppväxtåldern under viss fortlöpande läkartillsyn. Ett arbete, som bedreves under till synes goda hygieniska betingelser, kunde likväl för en minderårig medföra en psykisk påfrestning, som menligt inverkade på hans hälsotillstånd. Detta kunde vara fallet inom vilket slag av verksamhet som helst.

Härefter anför kommittén följande.

Den obligatoriska läkarbesiktningen har ej endast till syfte att konstatera missförhållanden i avseende på de minderårigas hälsotillstånd och kroppsutveckling. Dess främsta uppgift är av förebyggande natur, och i detta hänseende lämnas vid besiktningarna icke blott föreskrifter, som avse de minderårigas användande i arbete, utan jämväl råd och anvisningar angående föda, sömn, behov av kroppsövningar eller hållningsgymnastik samt remisser till specialläkare och sjukvårdsanstalter. Sistnämnda råd och anvisningar äro otvivelaktigt av stor betydelse för de minderårigas hälsa och kroppsutveckling samt följaktligen även för deras arbetsförmåga. Det lär icke kunna bestridas, att behov av dylika råd och anvisningar förefinnes bland minderåriga inom varje slag av verksamhet.

Med anledning av att i vissa yttranden över kommitténs preliminära förslag starkt betonats, att en utsträckning av besiktningsplikten till minderåriga, som sysselsattes i skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbete skulle medföra särskilda svårigheter, framhåller kommittén härefter följande.

Med hänsyn till det allmänna önskemålet att få till stånd en fortlöpande läkarkontroll över alla minderåriga arbetstagare, anser kommittén, att bestämmelserna om årlig läkarbesiktning böra utsträckas att gälla även minderåriga, som användas till skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbete. För en sådan utvidgning av besiktningsplikten uttala sig såväl läkare som vederbörande arbetarorganisationer. Tydligt är, att man alltid

måste räkna med vissa svårigheter, då det gäller att genomföra de årliga läkarbesiktningarna på sådana verksamhetsområden som de ifrågavarande. En del svårigheter torde dock elimineras därigenom, att läkarbesiktning ej behöver företagas i de fall, då minderårig användes till arbete kortare tid än en månad. De arbeten, vartill minderåriga användas inom skogsbruk och flottning, äro ju ofta av kortvarig natur. I fråga om arbete, som bedrives under kortare tid av året, är därjämte att märka, att jämlikt förslagets 36 § 1 mom. andra stycket arbetsrådet i särskilda fall kan meddela befrielse från läkarbesiktning. Med hänsyn till skogsbrukets speciella arbetsförhållanden anser kommittén, att sådan eftergift bör kunna meddelas generellt för viss arbetsgivare eller flottningsförening och avse en icke alltför kort tidsperiod. I fråga om minderåriga, som sysselsättas vid flottleds skiljeställe, föreligga ej sådana svårigheter att anordna läkarbesiktning som vid flottningsarbetet i övrigt. Kommittén förutsätter därför, att dessa minderåriga bliva läkarbesiktigade i den ordning lagen föreskriver.

I anslutning till förslaget om befogenhet för arbetsrådet att medgiva befrielse från läkarbesiktning i de fall, då minderårig användes till arbete som medför synnerligen ringa ansträngning eller fortgår allenast under kortare tid av året, anför kommittén, att till den förra gruppen borde hänföras exempelvis vakthållning. Däremot borde ej kontorsarbete i egentlig mening anses såsom dylikt arbete. Vilka slag av arbete, som i övrigt kunde hänföras dit, torde få ankomma på rättstillämpningen att avgöra. Med uttrycket kortare tid av året ansåge kommittén böra avses en tidrymd, som i regel ej överstege tre månader i följd.

Kommittén uttalar vidare, att om en minderårig under kalenderåret underkastats läkarundersökning för erhållande av intyg, som avsåges i 28 § c), eller på grund av anställning vid annat arbetsställe undergått läkarbesiktning, sådan besiktning icke ånyo behövde företagas under året, för såvitt ej besiktningsläkaren funne skäl därtill med hänsyn till den minderåriges sysselsättning.

I detta sammanhang erinrar kommittén om att enligt gällande lag länsstyrelsen ägde förordna om läkarbesiktning utöver den årligen återkommande, om särskilda skäl därtill förelåge. Enligt vad kommittén inhämtat torde denna bestämmelse icke i något fall ha tillämpats. Enär länsstyrelserna lämpligen borde befrias från ärenden som icke kunde anses tillhöra deras egentliga arbetsuppgifter, hade kommittén icke upptagit någon motsvarighet till detta stadgande i förslaget. Skulle det i särskilt fall finnas behov av att underkasta viss eller vissa av de minderåriga vid ett arbetsställe läkarbesiktning utöver den årliga, kunde arbetsrådet jämlikt 59 § 2 mom. i förslaget föreskriva därom. I detta moment omnämnda villkor kunde nämligen bland annat innefatta åläggande för arbetsgivare att låta de minderåriga undergå läkarbesiktning oftare än en gång om året.

Kommittén lämnar vissa uppgifter, av vilka framgår att det i ganska betydande omfattning förekomme att föreskrifterna om läkarbesiktning icke

iakttoges. Beträffande spörsmålet om åtgärder för framtvingande av en bättre efterlevnad av bestämmelserna anför kommittén följande.

Skall syftet med ifrågavarande bestämmelser om läkarbesiktning bliva det avsedda, är det givet, att såväl arbetsgivare som besiktningsläkare måste tillse, att besiktning blir verkställd i den ordning lagen föreskriver, d. v. s. en gång varje kalenderår. Gällande bestämmelser äro icke avfattade så, att någon direkt uttalad skyldighet härutinnan föreligger vare sig för arbetsgivaren eller besiktningsläkaren. Ha de minderåriga icke läkarbesiktigats i laga ordning, kan arbetsgivaren i varje fall icke göras ansvarig härför. Detta förhållande har också från yrkesinspektörshåll påtalats såsom otillfredsställande. Vid införande i lagen av en så allmän föreskrift om läkarbesiktning som den av kommittén föreslagna har emellertid ifrågasatts, huruvida icke uraktlåtenhet att iakttaga densamma borde föranleda påföljd. Att lägga ansvaret helt på arbetsgivaren torde dock icke vara rimligt, alldenstund han ej gärna kan göras ansvarig i de fall, då besiktningsläkaren icke har tillfälle företaga besiktning å de minderåriga. Emellertid bör arbetsgivaren i första hand vara skyldig tillse, att de minderåriga bliva läkarbesiktigade. Därför föreslås dels i 37 § liksom nu skyldighet för arbetsgivare att tillse, att minderåriga arbetstagare infinna sig vid besiktningsförrättning, dels ock i 59 § 3 mom. en ny bestämmelse om befogenhet för distriktschef att meddela förbud mot minderårigs användande till arbete, intill dess han undergått besiktning. Såväl förseelse mot nämnda bestämmelse i 37 § som brytande av angivna förbud föreslås straffbelagda.

Rörande den ifrågasatta överflyttningen till medicinalstyrelsen av uppdraget att förordna besiktningsläkare har kommittén inhämtat länsstyrelsernas yttrande. Sju länsstyrelser förklarade sig icke ha något att erinra mot den föreslagna ändringen, femton länsstyrelser avstyrkte förslaget och tre länsstyrelser ansågo sig icke kunna göra något bestämt uttalande i frågan. Sitt eget ställningstagande motiverar kommittén på följande sätt.

Enligt kommitténs mening tala flera skäl för en överflyttning till medicinalstyrelsen av uppdraget att utse besiktningsläkare. Först och främst är medicinalstyrelsen den myndighet, som har det allmänna överinseendet över läkarna och som vid tillsättande av läkartjänster närmast har att pröva och avgiva utlåtande om vederbörandes lämplighet och skicklighet för en viss tjänst. Då fråga är om förordnande av läkare på viss tjänst eller för visst uppdrag, tillkommer det likaledes i allmänhet medicinalstyrelsen att meddela sådant förordnande. Genom överflyttning av ifrågavarande uppdrag till medicinalstyrelsen torde ernås en större enhetlighet i förordnandena. På grund härav föreslår kommittén, att uppdraget att förordna besiktningsläkare för minderåriga överflyttas från länsstyrelsen till medicinalstyrelsen. En bestämmelse härom har upptagits i lagförslagets 38 §. Den orts- och personkännedom, som länsstyrelsen innehar, synes dock böra i görligaste mån utnyttjas. Kommittén anser därför, att vid förordnande av besiktningsläkare medicinalstyrelsen bör samråda med vederbörande länsstyrelse.

Beträffande spörsmålet från vilka kategorier av läkare besiktningsläkare böra utses anför kommittén bl. a. att det av flera skäl syntes vara till fördel om besiktningarna kunde koncentreras till ett begränsat antal läkare. Till besiktningsläkare borde enligt kommitténs mening i första hand förordnas förste provinsialläkarna. Vidare borde de av kommittén föreslagna yrkesläkarna kunna utses till besiktningsläkare. På grund av den utvidgning av läkarkontrollen, som enligt förslaget skulle äga rum, vore det icke uteslutet att även andra tjänsteläkare behövde anlitas. Därvid syntes närmast provinsial- och stadsläkare samt vissa med dem likställda läkare böra ifrågakomma.

Den av kommittén föreslagna lagtexten innehåller icke någon föreskrift om längden av förordnande såsom besiktningsläkare, men kommittén uttalar, att förordnande lämpligen borde avse en tid av tre år. Då till följd av den vidgade besiktningsplikten behovet av besiktningsläkare icke omedelbart kunde överblickas, borde dock under den första tiden efter lagens ikraftträdande förordnande kunna meddelas även för kortare tid än tre år.

I fråga om platsen för läkarbesiktning framhåller kommittén att vid ett stort antal arbetsställen, särskilt mindre sådana, icke funnes någon lämplig lokal för besiktning. Syftet med den nuvarande föreskriften att besiktningen skulle äga rum vid arbetsstället vore närmast att bereda läkaren tillfälle att, då så vore påkallat, taga del av de förhållanden under vilka de minderåriga sysselsattes. Möjlighet därtill funnes självfallet även om besiktningen icke förrättades å själva arbetsstället men väl i dess närhet. Med hänsyn till den betydelse läkarbesiktningen borde tillmätas för bedömande av de minderårigas användande i arbete ansåge emellertid kommittén, att besiktningen i första hand borde äga rum å arbetsstället. Om vid arbetsstället icke funnes lämplig lokal, borde dock besiktningsläkaren äga rätt att efter samråd med arbetsgivaren förlägga besiktningen till annan plats. Liksom hittills borde det åligga arbetsgivaren att anskaffa lokal. Besiktningsläkaren borde å sin sida vara skyldig att åtminstone då han första gången besiktigade de vid ett arbetsställe sysselsatta minderåriga såvitt möjligt företaga besiktningen vid arbetsstället. Även då besiktningen icke ägde rum vid arbetsstället, borde det åligga besiktningsläkaren att taga del av de minderårigas arbetsförhållanden, när särskilda skäl förelåge därtill, t. ex. då beträffande minderårigs hälsotillstånd konstaterades missförhållande, som finge anses sammanhänga med arbetet.

Internationella överenskommelser.

Vid internationella arbetsorganisationens konferens i Montreal hösten 1946 — alltså efter det kommittén framlagt sitt förslag — antogos två konventioner och en rekommendation angående läkarundersökning av minder-

åriga arbetstagare. Konventionen angående läkarundersökning av barn och minderåriga för utrönande av deras lämplighet för industriellt arbete äger tillämpning å alla industriföretag, såväl offentliga som enskilda. Till industriföretag hänföras även byggnads- och anläggningsverksamhet samt transportverksamhet. Den andra konventionen, angående läkarundersökning av barn och minderåriga för utrönande av deras lämplighet för icke-industriellt arbete, omfattar i princip allt annat arbete än industriellt arbete, jordbruksarbete och arbete ombord på fartyg. Enligt denna konvention må emellertid den nationella lagstiftningen undantaga familjeföretag, i vilka endast föräldrarna och deras barn eller myndlingar äro sysselsatta, dock allenast för såvitt arbetet befunnits icke medföra fara för de minderårigas hälsa. I båda konventionerna stadgas, att minderåriga under 18 år icke få taga anställning med mindre de vid ingående läkarundersökning befunnits lämpliga för det arbete, varmed de skola sysselsättas. Undersökningen skall verkställas av legitimerad, av vederbörande myndighet godkänd läkare. Handling varigenom lämplighet för arbetsanställning vitsordas må utfärdas för visst angivet arbete eller för viss grupp av arbeten, vilka anses innesluta jämförliga hälsorisker. Vidare föreskrives, att minderårigas lämplighet för det arbete, varmed de sysselsättas, skall underkastas fortlöpande läkarkontroll tills de fyllt 18 år. Läkarundersökning skall ske minst en gång om året. Beträffande ur hälsosynpunkt särskilt riskfyllt arbete skall läkarundersökning för utrönande av lämplighet för arbetsanställning samt periodiskt upprepande av sådan undersökning krävas åtminstone till dess vederbörande uppnått 21 års ålder. Enligt konventionerna medgives ej något undantag från föreskrifterna om läkarundersökning. Vidare stadgas att sådan undersökning icke må medföra kostnad för den minderårige eller föräldrarna. I den vid nämnda konferens antagna rekommendationen angående läkarundersökning av barn och minderåriga för utrönande av deras lämplighet för arbetsanställning förordas, att regeringarna måtte eftersträva att vidga tillämpningen av bestämmelserna om läkarundersökning till att omfatta även rena familjeföretag. Därjämte behandlas bl. a. vissa detaljspörsmål angående de i konventionerna föreskrivna läkarundersökningarna.

Rörande de närmare detaljerna i konventionerna och rekommendationen samt innehållet i de över desamma avgivna yttrandena torde få hänvisas till propositionen nr 240/1947.

I samband med avlåtandet av nyssnämnda proposition, varigenom riksdagens yttrande inhämtades över bl. a. ifrågavarande konventioner och rekommendation, anförde föredraganden, statsrådet Mossberg, att ganska avsevärda jämkningar i den svenska lagstiftningen uppenbarligen erfordrades för att skapa förutsättningar för ratificering från svensk sida av konventionerna. Huruvida och i vad mån sådana jämkningar lämpligen läte sig genomföras, borde övervägas vid de fortsatta förberedelserna till reviderad

arbetarskyddslagstiftning, och slutligt ställningstagande till ratifikationsfrågan torde sålunda böra anstå till dess förslag om sådan reviderad lagstiftning förelades riksdagen. Givetvis borde därvid jämväl beaktas den i anslutning till konventionerna antagna rekommendationen. Riksdagen anslöt sig till den av föredragande statsrådet uttalade uppfattningen (skr. nr 311/1947).

Yttrandena över kommitténs förslag.

Kommitténs förslag i fråga om utfärdande av arbetsbok genom skolans försorg har tillstyrkts av *skolöverstyrelsen* och även i övrigt lämnats utan erinran. Jämväl vad kommittén föreslagit i fråga om läkarkontroll över minderåriga har i det stora flertalet yttranden tillstyrkts eller lämnats utan erinran. I vissa detaljfrågor ha emellertid avvikande meningar uttalats, särskilt rörande årlig läkarbesiktning inom skogsbruket och angående vilken myndighet som skall förordna besiktningsläkare.

I anledning av kommitténs förslag att minderårigs arbetsbok alltid skall innehålla läkarintyg framhåller *skogsägareförbundet* att det med hänsyn till de oregelbundna arbetstider, som minderåriga arbetstagare vanligen hölle inom skogsbruket, och de blott periodiska besök, som arbetsgivarnas förmän gjorde på arbetsplatserna, mötte betydande svårigheter för arbetsgivarna att kontrollera att de minderårigas arbetsböcker verkligen bleve regelbundet insamlade och att vederbörliga anteckningar skedde i desamma.

I ett par yttranden ifrågasättas vissa undantag från föreskrifterna om arbetsbok och därmed även från bestämmelserna om läkarintyg. Sålunda anser *lantbruksförbundet,* att arbetsbok icke borde fordras för tillfälligt arbete av minderårig i binäring till jordbruk. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* uttalar, att föreskrifterna om arbetsbok och läkarintyg icke borde gälla för lättare arbete under ferietid. *Göteborgs folkskolestyrelse* ifrågasätter nödvändigheten av att fordra arbetsbok för feriearbete. Ett enkelt intyg från skolläkaren syntes kunna ersätta det mera fullständiga läkarintyg, som arbetsbok skulle innehålla.

Frågan av vem läkarintyget skall utfärdas behandlas i några yttranden. *Läkarförbundet* understryker betydelsen av att läkarintyg i arbetsbok så långt ske kan ombesörjes av skolläkaren, enär man därigenom kunde tillgodogöra sig den fortlöpande kännedom om den minderårige, som denne i regel besutte. *Statens institut för folkhälsan* anför, att resultaten av de läkarundersökningar, som den minderårige undergått under skoltiden, samt skolläkarens uppgifter över huvud taget torde ha så stor betydelse, att läkarintyget i arbetsboken under alla förhållanden borde utfärdas av skolläkaren. För de fall då sådant intyg icke utan omgång kunde erhållas torde böra föreskrivas, att arbetsboken snarast skulle kom-

pletteras i detta avseende. *Medicinalstyrelsen* avstyrker kommitténs förslag att endast skolläkare eller annan tjänsteläkare skall äga utfärda intyg i arbetsbok. Styrelsen anför härom följande.

Då det kan förutses att under ännu någon tid framåt åtskilliga skolor komma att sakna skolläkare, synes det tveksamt huruvida minderårig, som ej genom dylik läkare kan erhålla här avsett läkarintyg, i stället skall vara skyldig att vända sig till läkare anställd i statens eller kommuns tjänst. Enligt medicinalstyrelsens mening finnas icke tillräckliga skäl för en dylik bestämmelse, som i åtskilliga fall skulle omöjliggöra undersökning av anställningssökande minderårig t. ex. genom av företaget anställd läkare och dessutom ej sällan vålla den minderårige eljest onödiga merkostnader för resor m. m.

Även *kommerskollegium, handelskammaren i Göteborg* och *en yrkesinspektör* förorda, att läkarintyg i arbetsbok skall få utfärdas av vilken legitimerad läkare som helst. Kommerskollegium framhåller i detta sammanhang att kommittén icke anfört någon motivering för sitt förslag på denna punkt.

Vad angår tillämpningsområdet för bestämmelserna om årlig läkarbesiktning ha i några yttranden betänkligheter anförts mot att föreskriva dylik besiktning beträffande minderårig, som användes till skogsavverknings-, kolnings- eller flottningsarbete. Sålunda anser *riksförsäkringsanstalten,* att sådant arbete liksom för närvarande borde undantagas från bestämmelserna om periodisk läkarbesiktning. Till stöd för detta yrkande framhåller anstalten i första hand att det med hänsyn till skogsarbetsställenas stora antal och spridda belägenhet samt de ofta svåra framkomstmöjligheterna icke gärna kunde ifrågakomma att läkarna skulle färdas omkring i skogen för besiktning av minderåriga. Därtill komme att skogs- och även flottningsarbetarna ofta medtoge sina söner eller andra anförvanter till arbetet utan att arbetsgivaren erhölle kännedom därom förrän efter lång tid. *Skogs- och flottledsinspektören* uttalar under åberopande av samma synpunkter som riksförsäkringsanstalten att kommitténs förslag skulle medföra avsevärda olägenheter. *Skogsägareförbundet* framhåller att det med hänsyn till skogsarbetets speciella art och de obundna och okontrollerade former, varunder det ägde rum, skulle möta mycket stora svårigheter för arbetsgivarna att övervaka att lagens föreskrifter efterlevdes. Då de minderårigas arbetstider vore intermittenta, vore det därjämte ofta vanskligt att avgöra, när den arbetstid av en månad förflutit, som enligt förslaget medförde besiktningsskyldighet. Även *föreningen skogsarbeten* anser att det skulle vara förenat med mycket stora svårigheter att tillämpa de föreslagna bestämmelserna på arbetsplatserna ute i skogarna. Skulle önskemålet om årlig besiktning anses böra upprätthållas, torde syftet därmed bäst uppnås, om vårdnadshavaren ålades tillse att årlig läkarbesiktning av den minderårige verkställdes. För att sådana minderåriga icke skulle sättas i en oförmånligare ställning än andra borde

därvid ordnas så, att kostnaden för besiktningen icke drabbade den minderårige eller vårdnadshavaren. Å andra sidan förklarar *skogsstyrelsen* att den med hänsyn till vad kommittén uttalat angående möjligheten att erhålla eftergift från årlig läkarbesiktning icke funnit skäl framställa någon erinran mot förslaget i vad det avser sådan besiktning. Vidare må nämnas, att *skogs- och flottningsarbetareförbundet* livligt tillstyrker kommitténs förslag att utsträcka bestämmelserna om årlig läkarbesiktning att gälla även beträffande skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbete.

Arbetsgivareföreningen för hotell och restauranter ifrågasätter nödvändigheten av obligatorisk årlig läkarundersökning inom hotell- och restaurangfacket. Det syntes räcka med undersökning före anställnings början. I övrigt torde de bestämmelser om läkarvård m. m. som funnes i gällande kollektivavtal få anses fullt betryggande även för de minderåriga.

En fullständig omläggning av systemet för periodisk läkarbesiktning ifrågasättes av *Stockholms handelskammare,* som anser det böra övervägas att ersätta den med anställningsförhållandet sammanhängande undersökningsplikten med en självständig undersökningsplikt för varje minderårig. Då läkarundersökningen vore motiverad ur allmän folkhälsosynpunkt och icke betingad av den större eller mindre farlighetsgraden i en viss arbetsgivares verksamhet, borde kostnaderna därför bäras icke av arbetsgivaren utan av staten.

Frågan vilken myndighet som skall förordna besiktningsläkare är föremål för starkt delade meningar. Kommitténs förslag att överflytta uppgiften till medicinalstyrelsen tillstyrkes uttryckligen av *länsstyrelsen i Västmanlands län* och av *läkarförbundet. Överståthållarämbetet* säger sig icke vilja motsätta sig kommitténs förslag, men ifrågasätter samtidigt huruvida några egentliga fördelar stode att vinna därmed.

Medicinalstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, alla yrkesinspektörerna utom en samt *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anse däremot att länsstyrelserna borde bibehållas vid uppdraget att förordna besiktningsläkare. Till närmare utveckling av sin ståndpunkt anför *medicinalstyrelsen* till en början att det förhållandet att endast tjänsteläkare skulle få utses till besiktningsläkare i allmänhet torde utgöra nödig garanti för att lämplig läkare bleve utsedd. Ett av de av kommittén anförda skälen för att förordnande borde utfärdas av medicinalstyrelsen miste därigenom en del av sin tyngd. Styrelsen yttrar härefter följande.

Med hänsyn till det stora antal besiktningsställen, som på grund av lagförslagets vidgade tillämpningsområde kunna väntas tillkomma, kan skyldigheten att förordna besiktningsläkare, därest denna skyldighet skall avse hela riket, förutses bli mycket betungande, dels genom antalet förordnanden, dels ock genom nödvändigheten att i stor utsträckning samråda med

länsstyrelserna och med lokala organ. Medicinalstyrelsen förutsätter att, därest ifrågavarande skyldighet skall kvarbliva hos länsstyrelserna, dessa i de säkerligen få fall, där tvekan om viss läkares lämplighet för uppdraget kan föreligga, samråda med medicinalstyrelsen. Med beaktande av vad sålunda anförts anser styrelsen övervägande skäl tala för bibehållandet av nuvarande ordning på detta område. Det kan ej undvikas att med hänsyn till länens olikheter i fråga om storlek och kommunikationer, antalet arbetsställen m. m. förhållandena måste bliva olikartade; dock kan och bör enligt medicinalstyrelsens mening viss enhetlighet ändock eftersträvas genom anvisningar från arbetsrådet, i all synnerhet sedan några års erfarenhet vunnits av tillämpningen av de nya bestämmelserna.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län uttalar, att kännedomen om lokala förhållanden och behov torde vara av den betydelsen, att en naturligare ordning än den av kommittén föreslagna syntes vara att länsstyrelsen meddelade förordnandena efter att från medicinalstyrelsen ha inhämtat att hinder för viss läkares anlitande som besiktningsläkare icke förelåge.

Statens institut för folkhälsan anser det böra ankomma på arbetsrådet att förordna besiktningsläkare. Som skäl härför åberopas att arbetsrådet torde komma att få större möjlighet att känna till lämpliga läkare, enär man torde kunna förutsätta att i framtiden samtliga läkare, som ägnade sig åt yrkeshygieniskt arbete, åtminstone under någon tid komme att tjänstgöra där i utbildningssyfte.

Kommitténs förslag att till besiktningsläkare skall kunna utses endast tjänsteläkare, som icke har anställning hos arbetsgivaren, har mött kritik i några yttranden. Sålunda uttalar *läkarförbundet* att den nya föreskriften att besiktningsläkare skall vara tjänsteläkare icke syntes vara motiverad. Någon ökad grad av objektivitet torde knappast kunna uppnås genom att endast utnyttja tjänsteläkarna. Förbundet föresloge därför att bestämmelsen måtte utgå såsom obehövlig och direkt olämplig. Stadgandet att besiktningsläkare icke finge vara anställd hos arbetsgivaren funnes visserligen i nu gällande lag, men efter bestämmelsens tillkomst hade det blivit allt vanligare att större företag anställde läkare såväl för vård av olycksfall och sjukdom bland de anställda som för förebyggande medicinsk kontroll av arbetare och arbetsförhållanden. Nämnda läkare besutte ofta hög kompetens, varav även torde följa att de hade större möjligheter än mindre kvalificerade läkare att få rent medicinska synpunkter genomförda. En sådan läkare ägde stora förutsättningar att bedöma de anställdas hälsotillstånd i beaktande av arbetsförhållandena; ofta vore han den ende som överhuvud utan särskild tidsutdräkt kunde i ett aktuellt fall mobilisera tillräcklig kunskap därom. Man kunde fråga sig om risk förefunnes att en hos arbetsgivaren anställd läkare av omtanke om sin ekonomiska ställning skulle mer eller mindre medvetet göra avkall på ett sakligt motiverat förslag eller förbud rörande vissa minderårigas användande till arbete, som kunde medföra fara.

Statens institut för folkhälsan anför följande.

I de fall där en industri har läkare anställd för det hygieniska arbetet och i dennes arbetsuppgifter även ingår undersökning av minderåriga i samma eller större omfattning, än vad föreskrives åligga besiktningsläkaren, synes hälsovårdsarbetet, vad beträffar de minderåriga, med fördel kunna påläggas denne läkare. En förutsättning härför torde emellertid vara, att denne industriläkare på något sätt har erhållit offentlig sanktion i sin tjänsteutövning.

Hälsovårdsnämnden i Karlskoga påpekar att kommittén helt bortsett från den nya kåren av yrkeshygieniker, nämligen specialutbildade industriläkare. Dessa yrkeshygieniker, som inom en snar framtid komme att intaga de nuvarande bruks- och industriläkarnas plats, i den mån så ej redan skett, komme bättre än någon annan tjänsteläkargrupp att kunna bedöma de hygieniska förhållandena på sina skilda arbetsplatser och komme sannolikt även att med sin ställning ha bättre och smidigare möjligheter att åvägabringa rättelse. Räddhågan för att överlåta den hygieniska tillsynen åt en av arbetsgivaren anställd läkare och låta denne därvid arbeta under tjänstemannaansvar vore uppenbart överdriven.

Beträffande frågan inom vilka kategorier av tjänsteläkare besiktningsläkare böra utses anför *medicinalstyrelsen* följande.

Med hänsyn till det stora antalet besiktningsställen anser styrelsen sannolikt att förste provinsialläkarna — åtminstone i det stora flertalet län — icke komma att medhinna besiktningsarbetet i mer än viss del av länet. I somliga län komma de föreslagna yrkesläkarna att kunna åtaga sig uppdraget i viss omfattning. I icke ringa utsträckning torde det dock bliva nödvändigt att förordna även provinsial-, extra provinsial-, stads-, köpings- och municipalläkare för detta uppdrag. Såsom en lämplig norm vid fördelning av besiktningsuppdragen vill styrelsen föreslå, att för mindre arbetsställen — med förslagsvis upp till i allmänhet omkring 8 arbetare — som besiktningsläkare förordnas vederbörande tjänsteläkare (provinsial-, extra provinsial-, stads-, köpings- eller municipalläkare), under det att för större arbetsställen förordnas förste provinsialläkaren och yrkesläkaren med lämplig, efter förhållandena avvägd fördelning dem emellan.

Departementschefen.

Arbetarskyddskommitténs förslag innebär en betydande utvidgning av den enligt gällande lag föreskrivna läkarkontrollen över minderåriga arbetstagare. Om önskvärdheten av en dylik utvidgning synas med något enstaka undantag icke råda delade meningar. Förslaget står i denna del i samklang med de synpunkter, som kommit till uttryck i de i det föregående omnämnda, av internationella arbetsorganisationens konferens antagna konventionerna i ämnet. För egen del kan jag i stort sett ansluta

mig till vad kommittén föreslagit angående den omfattning, i vilken minderåriga arbetstagare skola underkastas läkarkontroll. Jag är sålunda ense med kommittén därom, att bestämmelserna om läkarundersökning av minderårig före hans anställande i arbete böra utvidgas att i princip omfatta alla minderåriga, oavsett arten av den anställning varom fråga är. Likaledes finner jag kommitténs förslag att minderårig arbetstagare skall i större utsträckning än för närvarande undergå periodisk läkarbesiktning vara i allt väsentligt välgrundat. Såsom kommittén framhållit är det ett allmänt önskemål att alla minderåriga ställas under fortlöpande läkartillsyn. För minderåriga, vilka redan inträtt i förvärvslivet, är detta av särskild betydelse. I enlighet med vad kommittén anfört bör läkarkontrollen icke enbart taga sikte på de vådor för hälsan som kunna vara förbundna med själva arbetet. Råd och anvisningar rörande allmänna hygieniska förhållanden och livsföringen i övrigt äro av betydelse för att vidmakthålla den minderåriges hälsa och trygga honom mot att arbetet medför risk för hämmad kroppsutveckling och därmed kanske nedsatt framtida arbetsförmåga.

Kommittéförslaget bygger liksom gällande lag på att den löpande läkarkontrollen av minderåriga skall verkställas genom besiktningar på arbetsställena. I ett yttrande har ifrågasatts, att man i stället borde införa en individuell undersökningsplikt för de minderåriga. En sådan omläggning är jag icke beredd att förorda, då det nuvarande systemet innebär åtskilliga fördelar, bl. a. såtillvida att läkaren får tillfälle att beakta de förhållanden, under vilka den minderårige utför sitt arbete.

Beträffande de föreslagna reglerna om årlig läkarbesiktning ha i flera yttranden påpekats de praktiska svårigheter, som i fråga om skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbete föreligga att anordna en sådan besiktning. Kommittén, som i anledning av yttranden över kommitténs preliminära förslag haft anledning att beakta dessa svårigheter, har funnit dessa icke böra lägga hinder i vägen för att göra bestämmelserna tillämpliga även i fråga om arbete som nu nämnts. Kommittén har därvid förutsatt att dispens från föreskrifterna skulle kunna beviljas i relativt stor omfattning.

Den vidsträckta dispensgivning kommittén sålunda ifrågasatt synes kunna medföra, att bestämmelserna i stor utsträckning skulle komma att sakna praktisk betydelse. Svårigheterna att anordna årligen återkommande läkarbesiktning av minderåriga på de tillfälliga arbetsplatserna i skogarna och vid flottlederna torde nämligen leda till att dispens regelmässigt måste beviljas. Härtill kommer att under avverkningsperioden skogsarbetarna i stor utsträckning ha sysselsättning hos flera arbetsgivare efter varandra. Vid det egentliga flottningsarbetet förekommer det mera sällan att minderåriga sysselsättas under längre tid. För sådana kortvariga anställningar äro föreskrifterna om läkarbesiktning å arbetsstället ej lämpade.

På grund av det anförda synas andra vägar böra sökas för att ordna en fortlöpande läkarkontroll av minderåriga som användas till skogs- och flottningsarbete. Bestämmelsen om årlig läkarbesiktning vid arbetsstället bör ej göras tillämplig å sådant arbete. Kolningsarbete torde därvid ej behöva nämnas särskilt, då beträffande sådant kolningsarbete som ej är att hänföra till skogsarbete skäl för det ifrågasatta undantaget icke torde föreligga. Däremot synes den begränsning böra göras, att arbete vid flottleds skiljeställe skall vara inbegripet under föreskriften om årlig läkarbesiktning vid arbetsstället. För att i övrigt möjliggöra en fortlöpande läkarkontroll av minderåriga skogs- och flottningsarbetare bör föreskriften att det i den minderåriges arbetsbok senast införda läkarintyget icke får vara äldre än ett år gälla även i fråga om skogs- och flottningsarbete. En sådan bestämmelse medför, att den minderårige själv eller hans målsman har att sörja för att den minderårige en gång om året underkastas läkarbesiktning. Svårigheter att förnya läkarintyget varje år torde ej föreligga, då det torde vara regel att den minderårige en eller flera gånger om året besöker ort, där tjänsteläkare har sin mottagning. Till undvikande av att arbetstagare som här avses komma i en oförmånligare ställning än andra minderåriga arbetstagare bör sådan läkarbesiktning, som nu förordats, vara kostnadsfri för den minderårige och kostnaden för läkarintygets anskaffande bestridas av statsmedel. Frågan om beviljande av medel härför torde få anmälas i annat sammanhang.

Arbetsgivareföreningen för hotell och restauranter har ansett att hotell- och restaurangfacket borde undantagas från föreskrifterna om årlig läkarbesiktning av minderåriga. Anledning att medgiva ett sådant undantag synes mig icke föreligga.

Kommittéförslaget innehåller vissa undantag från huvudreglerna angående läkarkontrollen över minderåriga, dock icke såvitt angår det föreslagna stadgandet att arbetsboken skall innehålla läkarintyg. I likhet med kommittén anser jag att detta stadgande bör vara ovillkorligt. Jag biträder även kommitténs uppfattning att dispens däremot undantagsvis bör kunna beviljas från den föreskrivna periodiska läkarbesiktningen. I fråga om förutsättningarna för sådan dispens är jag ense med kommittén. Dispensregeln medför som en nödvändig konsekvens att dispens skall kunna erhållas även från bestämmelsen att läkarintyget i arbetsboken vid anställningens början icke får vara äldre än ett år. I enlighet med vad kommittén föreslagit synes vidare sistnämnda krav icke böra uppställas i fråga om anställning, som avser kortare tid än en månad, eller då fråga är om feriearbete.

Jag övergår härefter till vissa organisatoriska spörsmål. Kommitténs förslag att arbetsbok i regel skall tillhandahållas genom skolans försorg har i remissyttrandena lämnats utan erinran och jag kan för min del an-

sluta mig till detsamma. Skyldighet härutinnan synes dock icke, såsom kommittén förutsatt, böra åvila jämväl privatskolor. Bl. a. med hänsyn härtill bör pastor vara subsidiärt skyldig att liksom f. n. utfärda arbetsbok.

Vad härefter angår införandet i arbetsboken av läkarintyg anser jag i likhet med kommittén och remissinstanserna att det i första hand bör ankomma på skolläkare att svara härför. Av skäl som medicinalstyrelsen anfört kan jag däremot icke biträda kommitténs förslag att annan läkare än tjänsteläkare icke skulle vara behörig att utfärda sådant intyg. Beträffande de periodiska läkarbesiktningarna vill jag med hänsyn till vad i yttrandena anförts förorda att det alltjämt skall tillkomma länsstyrelserna att förordna besiktningsläkare samt att därtill skall kunna förordnas även annan läkare än tjänsteläkare. Det måste enligt min uppfattning anses som en fördel att kunna till besiktningsläkare utse icke-tjänsteläkare, som har särskild yrkeshygienisk utbildning och erfarenhet. I undantagsfall synes hinder ej heller böra föreligga att förordna en hos arbetsgivaren anställd speciell industriläkare att vara besiktningsläkare, då han i denna sin egenskap blir underkastad ämbetsansvar. Såsom allmän regel bör dock gälla att till besiktningsläkare utses tjänsteläkare.

Vad angår den författningsmässiga regleringen av läkarkontrollen över minderåriga böra enligt min mening endast huvudgrunderna upptagas i lag och övriga för ändamålet erforderliga föreskrifter, exempelvis om utfärdande av arbetsbok med tillhörande läkarintyg, om skyldighet för arbetsgivare, som använder minderårig arbetskraft, att göra anmälan därom samt om läkarbesiktningarnas anordnande, utfärdas i administrativ ordning. De bestämmelser som ansetts böra inflyta i lagen återfinnas i 27—30 §§ i departementsförslaget.

Kvinnas ledighet vid barnsbörd.

Gällande bestämmelser.

I arbetarskyddslagens 17 § stadgas, att kvinna, som fött barn, icke må användas till industriellt eller därmed likställt arbete under de sex första veckorna efter barnsbörden, därest icke med läkarintyg styrkes, att hon utan men för sig eller barnet kan börja arbetet tidigare. Om kvinna, som användes till dylikt arbete, företer intyg av läkare eller barnmorska av innehåll, antingen att hon sannolikt kan vänta sin nedkomst inom två veckor eller ock att hon sannolikt kan vänta sin nedkomst inom sex veckor och med hänsyn därtill har behov av ledighet från arbetet, må sådan ledighet ej förvägras henne. I 18 § föreskrives, att kvinna, som ammar sitt barn, icke får förvägras erforderlig ledighet härför.

Bestämmelser om kvinnas rätt till ledighet vid havandeskap finnas vidare i lagen den 21 december 1945 (nr 844) om förbud mot arbetstagares av-

skedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. Enligt 2 § nämnda lag får kvinnlig arbetstagare, som sedan minst ett år haft stadigvarande anställning hos arbetsgivaren, icke skiljas från anställningen på den grund av hon blivit havande eller fött barn. Ej heller må arbetsgivaren, där han har vetskap om havandeskapet eller barnsbörden, skilja arbetstagaren från anställningen på den grund att hon i samband med havandeskapet eller barnsbörden avhåller sig från arbetet under skälig tid, högst sex månader, såframt ej arbetstagaren underlåter att på förfrågan från arbetsgivaren utan dröjsmål underrätta denne om att hon önskar återinträda i arbetet efter bortovaron. Om arbetsgivare i strid mot dessa bestämmelser skiljer arbetstagare från anställningen, blir enligt 4 § andra stycket åtgärden ogiltig och arbetsgivaren skadeståndsskyldig. Efter tillkomsten av förevarande lag torde arbetarskyddslagens föreskrift om havande kvinnas rätt till ledighet ha betydelse väsentligen för sådana fall där på grund av karenstidsregeln 1945 års lag icke är tillämplig.

Internationella överenskommelser.

Vid internationella arbetskonferensen i Washington år 1919 antogs ett förslag till konvention angående kvinnors användande till arbete före och efter barnsbörd. Denna konvention har ännu icke ratificerats av Sverige. Konventionen — som i svensk översättning återfinnes i prop. nr 361/1921 s. 22 ff. — innehåller i huvudsak följande.

Konventionen äger tillämpning å alla industriella och kommersiella företag med undantag av sådana företag, vari endast medlemmar av samma familj sysselsättas. Till industriella företag hänföras även hantverksföretag samt byggnads- och transportföretag. Enligt konventionen skall kvinna, som är anställd i företag varå densamma äger tillämpning, icke äga rätt att arbeta under en tidrymd av sex veckor efter sin nedkomst, vara berättigad att lämna arbetet efter företeende av läkarintyg att hennes nedkomst antagligen kommer att äga rum inom sex veckor samt under hela den tid hon av nämnda skäl är frånvarande från arbetet åtnjuta tillräckligt understöd för sitt och barnets uppehälle under hygieniskt tillfredsställande förhållanden. Understödet skall utgå av allmänna medel eller ock anskaffas genom ett försäkringssystem. Kvinnan skall därjämte vara berättigad till fri vård av läkare eller barnmorska. Vidare skall kvinna, som ammar sitt barn, äga rätt att för detta ändamål erhålla en halvtimmes rast två gånger dagligen under arbetstiden.

I konventionen föreskrives slutligen att det skall vara förbjudet för arbetsgivare att, förrän kvinnans frånvaro i anledning av havandeskap eller barnsbörd överskridit en av vederbörande myndighet i varje land fastställd maximitid, uppsäga henne vare sig under sådan frånvaro eller å sådan tidpunkt att uppsägningstiden utlöper under nämnda frånvaro.

I detta sammanhang må även nämnas att i en vid internationella arbets-

konferensen i Genève år 1921 antagen rekommendation hemställes, att varje land måtte vidtaga åtgärder för att bereda kvinnliga lönearbetare i jordbruksföretag skydd före och efter barnsbörd, likartat med det som genom nyssnämnda konvention tillerkänts kvinnor, sysselsatta inom industri och handel (se prop. nr 198/1923 s. 16).

Kommitténs förslag.

Kommittén föreslår, att den nuvarande begränsningen av tillämpningsområdet för stadgandena om ledighet vid barnsbörd till industriellt och därmed likställt arbete slopas och att dessa bestämmelser sålunda i princip skola gälla för alla kvinnor, som sysselsättas i arbete, varå arbetarskyddslagen äger tillämpning. Några undantag av mindre räckvidd föreslås emellertid. Bestämmelserna skola sålunda icke gälla beträffande familjemedlem till arbetsgivaren, delägare i s. k. kooperativ verksamhet eller hemindustriell arbetstagare. Å elever vid läroanstalter skola de äga tillämpning endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet. I fråga om längden av ledigheten före barnsbörd föreslås den ändringen, att varje kvinna utan behovsprövning i det särskilda fallet skall ha rätt att erhålla ledighet under sex veckor före den beräknade nedkomsten (41 § första stycket). Liksom hittills skall förbudet att använda kvinna till arbete efter barnsbörd omfatta de första sex veckorna efter nedkomsten, såframt hon icke med läkarintyg styrker att hon utan men för sig eller barnet kan börja arbetet tidigare (41 § andra stycket). Bestämmelsen om rätt till ledighet för amning har oförändrad upptagits i förslaget (41 § tredje stycket).

Angående tillämpningsområdet för stadgandena om ledighet vid barnsbörd anför kommittén att det ur arbetarskyddssynpunkt vore av vikt att såvitt möjligt tillförsäkra alla förvärvsarbetande kvinnor erforderlig ledighet vid barnsbörd oavsett verksamhetens art. Särskilt hade det framhållits att butiksbiträden samt serverings- och kökspersonal vid restauranger och kaféer måste anses vara i lika stort behov av den i lagen föreskrivna ledigheten som arbetstagare inom industrien. Ett annat område, där förevarande bestämmelser även borde vara tillämpliga, vore jordbruket, något som understrukits i den förut omnämnda rekommendationen angående skydd för kvinnliga jordbruksarbetare före och efter barnsbörd. Det kunde vidare framhållas att 1945 års lag om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av äktenskap eller havandeskap m. m. ägde tillämpning å varje verksamhet, där arbetstagare funnes anställd. Vad anginge rätten till ledighet före barnsbörd torde några vägande erinringar knappast kunna göras mot att sådan rätt tillförsäkrades alla kvinnor, för vilka arbetarskyddslagen gällde. Mot en utsträckt tillämpning av förbudet att arbeta den närmaste tiden efter barnsbörd kunde främst åberopas att frågan om ersättning under bortovaron från arbetet icke vore

löst. Att utan att beakta detta förhållande utsträcka tillämpningsområdet vore enligt kommitténs mening icke tillrådligt. Förslaget om vidgad tillämplighet byggde därför på den förutsättningen, att ersättningsfrågan samtidigt löstes på ett tillfredsställande sätt. Med hänsyn till att socialvårdskommittén år 1946 framlagt förslag angående moderskapsbidrag ansåge sig kommittén icke vidare behöva ingå på denna fråga.

I fråga om längden av ledigheten före barnsbörd framhåller kommittén att förslaget på denna punkt överensstämde med konventionen på området.

Kommittén anför vidare att ledigheten efter barnsbörd givetvis stundom kunde behöva utsträckas utöver den föreslagna minimitiden av sex veckor. Kommittén hade dock icke ansett sig böra i förslaget upptaga någon bestämmelse om rätt till utsträckt sådan ledighet. Kvinna, som vore i behov av längre ledighet, kunde i allmänhet erhålla sådan med stöd av bestämmelserna i den förut omnämnda 1945 års lag.

Yttrandena.

Förslaget att utsträcka tillämpningsområdet för bestämmelserna om ledighet vid barnsbörd har i allmänhet lämnats utan erinran. *Svenska open doorgruppen* yrkar emellertid att bestämmelserna om ledighet vid barnsbörd måtte utgå ur lagen. *Socialstyrelsen* framhåller att beträffande jordbruket med dess ständiga brist på kvinnlig arbetskraft ett noggrant genomförande av förbudet mot kvinnors användande i arbete efter barnsbörd otvivelaktigt komme att vålla avsevärda svårigheter. Vidare betona *yrkeskvinnors samarbetsförbund*, i vars yttrande *kvinnliga kontoristföreningen* instämmer, samt *fattigvårds- och barnavårdsförbundet*, *Fredrika Bremerförbundet* och *föreningen SAIA* att förslaget om utvidgning av nämnda förbud kunde tillstyrkas endast under förutsättning att frågan om ersättning för förlorad arbetsförtjänst vid barnsbörd samtidigt reglerades på ett tillfredsställande sätt. I vissa av dessa yttranden framhålles, att det nu gällande förbudet mot industriellt arbete under de sex första veckorna efter barnsbörden ej sällan medförde att kvinnan under denna tid nödgades taga annat arbete. Därest förbudet utvidgades att avse arbetarskyddslagens hela tillämpningsområde minskades möjligheterna att finna annat arbete i de fall då kvinnan icke kunde återgå till sin ordinarie plats på grund av att erforderligt läkarintyg icke kunnat anskaffas.

Vidare anmärker *socialstyrelsen* att det syntes uppenbart olämpligt att rätten till ledighet vid barnsbörd reglerades på olika sätt i arbetarskyddslagen och 1945 års lag. Det vore därför lämpligast att endast det uttryckliga förbudet mot kvinnas användande till arbete upptoges i arbetarskyddslagen och rätten till ledighet utan risk för avsked från anställningen reglerades i annan ordning.

Departementschefen.

Såsom arbetarskyddskommittén anfört är det ur arbetarskyddssynpunkt av vikt att såvitt möjligt tillförsäkra alla förvärvsarbetande kvinnor erforderlig ledighet vid barnsbörd oavsett verksamhetens art. Jag är därför i princip ense med kommittén därom att den i gällande lag stadgade begränsningen av bestämmelserna på detta område till industriellt och därmed likställt arbete bör slopas.

Vad angår frågan om förbud mot kvinnas användande till arbete efter barnsbörd har kommittén uttalat, att den av kommittén föreslagna utvidgningen av bestämmelsernas tillämpningsområde byggde på den förutsättningen att ersättningsfrågan samtidigt bleve löst. I flera yttranden har förklarats, att förslaget kunde tillstyrkas endast under denna förutsättning. Otvivelaktigt tala också starka skäl för att icke utsträcka förbudet att avse arbetarskyddslagens hela tillämpningsområde utan att frågan om kompensation i någon form för inkomstbortfallet samtidigt löses. Kommittén har för sin del hänvisat till att socialvårdskommittén år 1946 framlagt förslag angående moderskapsbidrag. Detta förslag har, till följd av omständigheter som jag i detta sammanhang icke har anledning att närmare beröra, ännu icke lett till ändrade regler för samhällets hjälp åt nyblivna mödrar. Med hänsyn härtill bör enligt min mening ej heller kommitténs förslag att slopa begränsningen av förbudets tillämpningsområde nu genomföras, utan bör lösningen av denna fråga ske i samband med en omläggning av de samhälleliga stödåtgärderna vid havandeskap och barnsbörd.

Vad angår rätten för havande kvinnor att på begäran erhålla ledighet från arbetet viss tid före barnsbörden avviker kommittéförslaget från vad som nu gäller. Stadgandet härom föreslås utvidgat att med några obetydliga undantag avse arbetarskyddslagens hela tillämpningsområde och rätten till ledighet föreslås för alla fall skola omfatta sex veckor. I yttrandena har mot kommitténs förslag endast riktats den formella anmärkningen, att bestämmelser av liknande art återfinnas i 1945 års lag om förbud mot arbetstagares avskedande i anledning av havandeskap eller barnsbörd, och att det fördenskull vore oegentligt att ha särskilda bestämmelser i ämnet i arbetarskyddslagen. 1945 års lag har emellertid tillkommit från delvis andra utgångspunkter och det bör vid sådant förhållande icke möta hinder att de bestämmelser i förevarande hänseende som ur arbetarskyddssynpunkt finnas nödiga upptagas i arbetarskyddslagen. Med hänsyn till förefintligheten av 1945 års lag synas dock dessa bestämmelser ha betydelse väsentligen för det område, där 1945 års lag ej gäller. Emot den föreslagna utvidgningen av stadgandets tillämpningsområde torde någon erinran ej kunna göras. Såsom kommittén föreslagit synes vidare ledighetens längd böra utsträckas till sex veckor, utan behovsprövning i det särskilda fallet.

Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Gällande lag.

I 31 § gällande arbetarskyddslag, vilken paragraf erhållit sin nuvarande lydelse år 1938, meddelas vissa föreskrifter i syfte att åstadkomma en organiserad samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare till förebyggande av olycksfall och ohälsa i arbetet. Sålunda »bör» å arbetsställe, varest på stadigvarande sätt bedrives industriellt arbete eller byggnads-, skogsavverknings-, kolnings- eller transportarbete, bland arbetarna utses ett eller flera skyddsombud att företräda arbetarna i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet. Även å annat arbetsställe må skyddsombud kunna utses. Val av skyddsombud förrättas av arbetarna eller, på framställning av dem, av facklig organisation, genom vilken de kunna anses företrädda. Beträffande skyddsombudens åligganden föreskrives att ombuden ha att göra sig noga underrättade om de beträffande arbetets säkerhet och sundhet rådande förhållandena och böra verka för främjande av ökad säkerhet och sundhet ävensom söka vinna arbetarnas medverkan. För avhjälpande av missförhållande böra de hänvända sig till arbetsgivaren eller arbetsledare eller, om rättelse på sådant sätt ej vinnes, till yrkesinspektören eller bergmästaren. Därjämte stadgas, att skyddsombuden icke må hindras att fullgöra sina uppgifter.

I fråga om arbetsgivares och arbetsledares förhållande till skyddsombuden föreskrives, att arbetsgivare och arbetsledare böra söka samråd med skyddsombuden i frågor rörande arbetets säkerhet och sundhet samt att de, om skyddsombud gjort hänvändelse i dylik fråga, inom skälig tid ha att giva ombudet besked.

Vidare stadgas att å större arbetsställe, där så lämpligen kan ske, »bör» bildas en av skyddsombud och en eller flera representanter för arbetsledningen sammansatt säkerhetskommitté, som har att verka för säkerhet och sundhet i arbetet.

Skyddsombud eller ledamot av säkerhetskommitté äger rätt att taga del av innehållet i inspektionsförrättares anteckningar i inspektionsbok.

Beträffande tillsynsorganens åligganden gentemot skyddsombud och säkerhetskommittéer föreskrives, att inspektionsförrättare vid inspektion å arbetsställe, där sådant organ finnes, om möjligt skall träda i förbindelse med ombudet eller kommittén. Dessutom är tillsynsorgan pliktigt att kostnadsfritt tillställa skyddsombud eller säkerhetskommitté avskrift av skriftligt meddelande, som avlåtits rörande arbetets säkerhet eller sundhet å arbetsstället.

Slutligen må nämnas, att anmälningsskyldighet föreskrives i vissa hänseenden, nämligen beträffande utseende av ställföreträdare för arbetsgivaren i skyddsfrågor eller av skyddsombud eller säkerhetskommitté.

Överenskommelse mellan arbetsmarknadens huvudorganisationer.

År 1942 träffade svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen en överenskommelse om allmänna regler för den lokala säkerhetstjänstens organisation. Angående innehållet i dessa regler torde få hänvisas till bilaga D till betänkandet. Kommittén uppger, att reglerna tillämpades icke endast å arbetsställen, vid vilka arbetsgivare och arbetare vore anslutna till nämnda organisationer, utan även i stor utsträckning å andra arbetsställen inom såväl statlig och kommunal som enskild verksamhet.

Statistiska uppgifter.

Antalet arbetsställen, beträffande vilka till yrkesinspektör anmälts att skyddsombud utsetts, utgjorde:

År	1920	1930	1935	1940	1944	1945	1946
Antal arbetsställen	335	861	1 872	4 066	8 314	11 693	13 965

Enligt vad som anmälts till yrkesinspektör fanns säkerhetskommitté vid följande antal arbetsställen:

År	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946
Antal arbetsställen	311	326	370	443	478	561	726

Kommitténs förslag.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna på förevarande område inledas med ett allmänt stadgande att arbetsgivare till främjande av sundhet och säkerhet i arbetet på lämpligt sätt skall ordna och leda skyddsarbetet på arbetsstället (44 § 1 mom.).

Kommittén föreslår, att skyddsombud — jämte ersättare — oberoende av verksamhetens art »skall» utses vid varje arbetsställe, där minst fem arbetstagare regelbundet sysselsättas, såvida ej särskilt förhållande berättigar till undantag (44 § 2 mom. första stycket). Någon påföljd för underlåtenhet att tillsätta skyddsombud föreslås emellertid icke. Lagtexten innehåller därjämte en anvisning om att, där så är påkallat, skyddsombud bör utses även å arbetsställe med mindre antal arbetstagare.

Val av skyddsombud skall liksom f. n. förrättas av arbetstagarna på arbetsstället eller, på framställning av dem, av lokal organisation, genom vilken de kunna anses företrädda (44 § 2 mom. andra stycket). I anvisningarna gör kommittén vissa uttalanden om skyddsombuds kvalifikationer och om antalet skyddsombud. Enligt huvudregeln (44 § 2 mom. första stycket) skall i likhet med vad som nu gäller till skyddsombud kunna utses endast arbetstagare å arbetsstället. Emellertid föreslår kommittén att, där förhållandena inom viss verksamhet nödvändiggöra avvikelse från denna regel, arbetsrådet må kunna bevilja undantag från densamma samt meddela de föreskrifter, som därvid skola särskilt iakttagas (44 § 6 mom.). Enligt anvisningarna till stadgandet skall arbetsrådet i dylikt fall kunna

medgiva lokal organisation, genom vilken arbetstagarna kunna anses företrädda, rätt att utse lämplig person att vara skyddsombud för flera arbetsställen å viss ort.

Beträffande skyddsombuds rättigheter och skyldigheter föreslås — förutom bestämmelser som i huvudsak överensstämma med de nuvarande — ett uttryckligt stadgande att skyddsombud äger att inom sitt skyddsområde närvara vid tillsynsorgans förrättning och, då så finnes påkallat, deltaga i undersökning, som av arbetsgivare verkställes i avseende å ohälsa eller olycksfall i arbete ävensom i undersökning eller annan förrättning, som företages av säkerhetskommitté. Efter kallelse skall skyddsombud vara skyldigt att infinna sig till förrättning eller undersökning av angivet slag. Vidare föreskrives att skyddsombud skall erhålla ersättning för arbetsförtjänst som han förlorar genom att deltaga i dylik förrättning eller undersökning. Skyldigheten att utgiva ersättning skall dock gälla endast beträffande skyddsombud som är anställt å arbetsstället (44 § 2 mom. femte stycket).

I syfte att stärka skyddsombudens ställning föreslås vissa bestämmelser. Förslaget innebär att skyddsombud icke må hindras att fullgöra sina uppgifter eller på grund av sitt uppdrag tillskyndas försämrade arbetsförhållanden — varunder inbegripes även permittering eller avsked — eller arbetsvillkor (44 § 2 mom. sista stycket). Om arbetsgivare eller arbetstagare bryter mot denna bestämmelse, blir han skadeståndsskyldig (69 § första stycket). Skadeståndsskyldigheten omfattar även s. k. ideell skada (69 § andra stycket). Har åtgärd mot skyddsombud bestått i avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling, skall denna vara ogiltig (69 § sista stycket). Talan av skyddsombud mot arbetsgivare skall anhängiggöras vid arbetsdomstolen, där ej i kollektivavtal stadgats att sådan tvist skall handläggas i särskild ordning (73 § första stycket). Mål om skadestånd på grund av arbetstagares åtgärd mot skyddsombud skola däremot handläggas vid allmän domstol. För talan som här avses skall gälla en preskriptionstid av sex månader från det åtgärden avslutades (70 §).

Enligt kommitténs förslag »skall» säkerhetskommitté finnas vid varje arbetsställe, där regelbundet minst 100 arbetstagare sysselsättas (44 § 3 mom. första stycket). Någon påföljd för underlåtenhet att tillsätta sådan kommitté föreslås icke. Vidare sägs att säkerhetskommitté må tillsättas vid arbetsställe med mindre antal arbetstagare. Beträffande säkerhetskommittés sammansättning innehåller förslaget liksom gällande lag endast att kommittén skall vara sammansatt av företrädare för arbetsgivaren och av skyddsombud.

Beträffande tillsynsorgans åligganden gentemot skyddsombud och säkerhetskommittéer föreslår kommittén att tillsynsorgan vid inspektion alltid skall vara skyldigt att träda i förbindelse med på arbetsstället anträffbart skyddsombud och dessutom om möjligt vid annan förrättning (44 § 5 mom.

första stycket). Däremot innehåller förslaget ingen motsvarighet till den nuvarande bestämmelsen att tillsynsorgan såvitt möjligt skall träda i förbindelse med säkerhetskommitté. Skyldigheten för tillsynsorgan att tillställa skyddsombud eller säkerhetskommitté avskrift av skriftliga meddelanden i skyddsfrågor föreslås skola begränsas till sådana fall då avskrift begärts (44 § 5 mom. tredje stycket).

Dessutom upptager förslaget liksom gällande lag vissa föreskrifter om skyldighet att anmäla utseende av ställföreträdare för arbetsgivaren i skyddsfrågor samt val av skyddsombud eller säkerhetskommitté (44 § 4 mom.).

Bestämmelserna om det lokala skyddsarbetet skola icke gälla för arbete av familjemedlem till arbetsgivaren, hemindustriellt arbete eller s. k. kooperativ verksamhet. Å arbete av elever vid läroanstalt skola de äga tillämpning endast i den mån så föreskrives av arbetsrådet.

Kommittén framhåller inledningsvis att den enligt de för utredningen meddelade direktiven hade att pröva huruvida skyddsombudsinstitutionen kunde göras obligatorisk. Rörande detta spörsmål anför kommittén följande.

Vid prövning av frågan om införande i lagen av obligatorisk skyldighet att tillsätta skyddsombud har kommittén funnit, att sådan skyldighet icke kan föreskrivas för varje arbetsställe, utan hänsyn måste tagas till såväl arbetsställets storlek, d. v. s. antalet arbetstagare, som verksamhetens art. Även om så sker, kan det emellertid ifrågasättas, huruvida ett stadgande om skyldighet att utse skyddsombud kan göras obligatoriskt. Detta förutsätter, att om skyddsombud ej tillsättes vid ett arbetsställe, sådan uraktlåtenhet kan föranleda viss åtgärd eller påföljd. Nämnas kan, att i kommitténs preliminära lagutkast upptogs en bestämmelse om att, därest skyddsombud ej utsetts vid visst arbetsställe, vederbörande yrkesinspektör skulle äga utse ombud, där så funnes nödigt. Detta förslag avstyrktes dock i flera remissyttranden och har därför ej ansetts böra upptagas i föreliggande lagförslag. Att stadga straffpåföljd, därest omnämnda skyldighet ej iakttages, synes icke lämpligen kunna ske. Skulle den i lagen föreskrivna skyldigheten att utse skyddsombud ej bliva iakttagen, får det emellertid enligt kommitténs mening anses åvila vederbörande tillsynsorgan att — utan att därom är särskilt stadgat — söka förmå arbetstagarna vid arbetsstället att utse skyddsombud, om detta befinnes påkallat.

Beträffande tillämpningsområdet för bestämmelserna om skyddsombud anför kommittén, att detta icke såsom nu borde vara begränsat till företrädesvis vissa slag av verksamhet. Fara för ohälsa funnes inom praktiskt taget varje slag av verksamhet, och skyddsombuden hade en viktig uppgift att fylla även då det gällde att förebygga sådan fara. Kommittén ansåge därför, att skyddsombud borde tillsättas i så stor utsträckning som möjligt. En viss begränsning med hänsyn till arbetsställets storlek vore dock att förorda. Kommittén föresloge sålunda, att skyddsombud skulle tillsättas vid varje arbetsställe, där minst fem arbetstagare

regelbundet sysselsattes, såvida ej särskilt förhållande berättigade till undantag. Sistnämnda inskränkning avsåge sådana arbetsställen, där på grund av arbetets natur eller arbetsförhållandena behov av skyddsombud icke kunde anses föreligga. Sådana förhållanden torde i vissa fall föreligga t. ex. inom av försvarsväsendet för militärt ändamål bedriven verksamhet. I vissa fall kunde det vara behövligt eller lämpligt att ha skyddsombud även vid arbetsställen med mindre antal arbetstagare än fem. Med hänsyn därtill föresloge kommittén den bestämmelsen att skyddsombud borde utses jämväl vid mindre arbetsställe, där så vore påkallat.

Kommittén framhåller vikten av att den som utsåges till skyddsombud vore lämplig för uppdraget. Med hänsyn därtill hade kommittén i anvisningarna till 44 § 2 mom. angivit de fordringar man i allmänhet borde ställa på person, som valdes till skyddsombud, nämligen gott omdöme, nödig insikt i och intresse för frågor rörande arbetets sundhet och säkerhet samt förtrogenhet med arbetsförhållandena inom skyddsområdet. Skulle det i visst fall visa sig att till skyddsombud utsedd person icke vore lämplig för uppdraget, torde det enligt kommitténs mening böra ankomma på arbetsgivaren eller i sista hand distriktschefen att söka förmå arbetstagarna eller den lokala organisationen att förrätta nytt val av ombud.

Rörande antalet skyddsombud uttalar kommittén att detta finge fastställas efter vad som i varje särskilt fall vore lämpligt. I anvisningarna till 44 § 2 mom. hade emellertid upptagits vissa bestämmelser till ledning för frågans bedömande. Dessa föreskrifter ha följande lydelse.

Vid arbetsställe, där flera skyddsombud skola utses, bestämmes antalet skyddsombud efter arbetsställets storlek, arbetets natur och arbetsförhållandena, dock att antalet skyddsombud begränsas till vad som för arbetsstället kan anses lämpligt. Råder bland arbetstagarna tvekan om vilket antal skyddsombud, som böra utses vid ett arbetsställe, eller om arbetsställets indelning i skyddsområden, bör före valet samråd ske med arbetsgivaren och vederbörande tillsynsorgan. Vid arbetsställe med flera avdelningar bör skyddsombud utses för varje avdelning eller grupp av avdelningar med likartat arbete. Där arbete bedrives på skift, bör för skiftlag med flera arbetstagare skyddsombud såvitt möjligt finnas bland arbetstagarna på varje skift. För skyddsombud bör finnas ersättare. Där kvinnliga arbetstagare sysselsättas, böra skyddsombud i erforderlig utsträckning finnas även bland dessa.

Inom verksamhet, där arbete utföres av arbetstagare tillhörande olika yrkesgrupper, såsom inom byggnadsverksamhet, må skyddsombud utses inom varje grupp av arbetstagare vid arbetsstället. Där arbetstagare inom en verksamhet äro fördelade på flera arbetsplatser, såsom i fråga om lastnings- och lossningsarbete, skogsavverknings- eller flottningsarbete eller andra därmed jämförliga arbeten, må skyddsombud utses för varje särskild arbetsplats, där ett flertal arbetstagare samtidigt sysselsättas.

Kommittén uppger att vid arbetsställen med flera skyddsombud ibland utsåges ett huvudskyddsombud, som hade att i förhållande till arbetsgivaren representera skyddsombuden. Kommittén hade icke upptagit någon bestämmelse om huvudombud men funne lämpligt att sådant ombud utsåges vid arbetsställe med ett större antal skyddsombud.

Vid behandlingen av frågan huruvida möjlighet bör beredas att till skyddsombud utse annan än arbetstagare vid arbetsstället erinrar kommittén till en början om att landsorganisationens kommitté för olycksfallsförsäkrings- och arbetarskyddsfrågor m. fl. i en till chefen för socialdepartementet ingiven skrivelse — vilken överlämnats till arbetarskyddskommittén — hemställt om sådan ändring i arbetarskyddslagen, att lokal facklig organisation finge rätt att utse skyddsombud icke endast vid visst arbetsställe utan även för visst geografiskt område. Som skäl för förslaget hade åberopats de speciella förhållandena inom byggnadsindustrien och därmed närbesläktade verksamhetsområden. Anställningarna vore sålunda mestadels kortvariga. Enär arbetare som krävde bättre skyddsåtgärder kunde riskera att icke bli återanställd vid kommande arbeten, vore det ofta svårt att få fram skyddsombud inom ifrågavarande verksamhetsgrenar.

Arbetarskyddskommittén anför härom, att det otvivelaktigt vore ett huvudvillkor för ett effektivt skyddsarbete att till skyddsombud utsåges personer, som vore anställda vid arbetsstället. Ett skyddsombud måste nämligen vara förtroget med arbetsförhållandena på arbetsstället och ha tillfälle att någorlunda regelbundet följa desamma. För att arbetstagarna utan större besvär och tidsutdräkt skulle kunna framföra sina önskemål i skyddsfrågor till skyddsombudet, vore det av betydelse att ombudet funnes på arbetsstället. Inom verksamhet där arbetsförhållandena ofta växlade, såsom byggnads- och anläggningsverksamhet, torde det få anses särskilt viktigt att skyddsombudet regelbundet vore tillstädes.

I anledning av att i nyssnämnda skrivelse gjorts gällande att det ofta vore svårt att få fram skyddsombud inom byggnadsindustrien framhåller kommittén, att även på detta område en icke oväsentlig ökning av antalet skyddsombud inträtt under de senaste åren. Enligt vad som anmälts till yrkesinspektionen utgjorde sålunda antalet arbetsställen med skyddsombud inom yrkesgruppen byggnadsverksamhet 279 år 1944[1] mot 131 år 1938. I den mån lagförslagets bestämmelser om skyddsombud komme i tillämpning och arbetsmarknadens parter gåve ytterligare stöd åt skyddsombudsinstitutionen, torde man enligt kommitténs mening kunna vänta, att skyddsombudsfrågan även inom byggnadsindustrien och andra liknande verksamhetsområden komme att lösas på sätt i lagen avsåges, dvs. så att

[1] Enligt uppgift från riksförsäkringsanstalten hade år 1945 antalet stigit till 593 och år 1946 till 775.

skyddsombud utsåges vid varje arbetsställe, där minst fem arbetstagare regelbundet sysselsattes. På grund av de vanligen kortvariga anställningarna inom byggnads- och anläggningsverksamhet kunde det naturligtvis uppstå fall, då arbetstagare, som varit skyddsombud, av viss anledning icke bleve återanställd vid ett kommande arbete. I dylika fall kunde icke bestämmelserna i 44 § 2 mom. sista stycket åberopas. Kommittén hade med beaktande därav funnit sig böra upptaga det stadgandet att, om förhållandena inom viss verksamhet nödvändiggjorde avvikelse från huvudregeln att skyddsombud skulle utses bland arbetstagarna vid arbetsstället, arbetsrådet ägde bevilja undantag från denna regel. I berörda fall skulle sålunda arbetsrådet äga medgiva lokal organisation, genom vilken arbetstagarna kunde anses företrädda, rätt att utse lämplig person att å viss ort vara skyddsombud för flera arbetsställen inom ifrågavarande verksamhetsområde. För att vinna enhetlig tillämpning av förevarande undantagsbestämmelse vore det av vikt att befogenhet att medgiva undantag icke tillerkändes distriktschef utan endast arbetsrådet. Vid meddelande av undantag torde det böra ankomma på arbetsrådet att även angiva, huruvida och i vad mån de i 44 § och därtill hörande anvisningar meddelade bestämmelserna skulle gälla för sådant skyddsombud, ävensom att därutöver meddela de särskilda föreskrifter som kunde erfordras.

I anvisningarna till 44 § 6 mom. har angivits att nämnda stadgande avsåge sådan verksamhet, där på grund av ofta förekommande växlingar i fråga om arbetsställe eller arbetsstyrkans sammansättning svårighet förelåge att utse skyddsombud bland arbetstagarna.

I fråga om ordningen för skyddsombuds framställning i skyddsfråga föreslår kommittén att i lagen icke fastställes någon bestämd instansordning utan endast föreskrives att hänvändelse skall göras i den ordning arbetsgivaren föreskrivit. I de fall då säkerhetskommitté funnes å arbetsstället borde skyddsombud, oavsett den ordning som eljest föreskrivits, kunna direkt påkalla kommitténs behandling av särskilt betydelsefull skyddsfråga. På grund av att det ej sällan anmärkts på att skyddsombud, som gjort hänvändelse i skyddsfråga, fått vänta på besked avsevärd tid föresloges den skärpningen, att besked skulle lämnas »utan dröjsmål» i stället för, såsom f. n. stadgades, »inom skälig tid». Om av skyddsombud gjord framställning icke beaktades inom skälig tid, skulle ombudet äga påkalla distriktschefens ingripande.

Rörande förslaget om skyldighet för arbetsgivare att ersätta skyddsombud för förlorad arbetsförtjänst anför kommittén att arbetarskyddslagen visserligen icke eljest inginge på arbetsgivares och arbetstagares ekonomiska mellanhavanden, men att förevarande fråga syntes vara av sådan beskaffenhet att den lämpligen borde bli föremål för en lagbestämmelse. Ersättningsskyldighet borde föreligga en-

dast då fråga vore om förrättning eller undersökning som verkställdes av arbetsgivaren (arbetsledningen), tillsynsorgan eller säkerhetskommitté. Ersättning borde sålunda icke utgå exempelvis för tid som skyddsombud använde för enskild överläggning med arbetstagare. Kommittén hade icke ansett sig i lagen böra angiva några närmare regler, efter vilka ersättningen skulle utgå, utan allenast föreslagit en allmän bestämmelse om att skyddsombud skulle av arbetsgivaren äga åtnjuta ersättning för arbetsförtjänst, som han förlorade vid deltagande i förrättning eller undersökning som avsåges i 44 § 2 mom.

Beträffande spörsmålet att genom lagbestämmelser trygga skyddsombud mot trakasseri anför kommittén inledningsvis att gällande arbetarskyddslags stadgande att skyddsombud icke må hindras att fullgöra sina uppgifter torde åsyfta icke blott förfarande i syfte att minska skyddsombuds handlingsfrihet utan även repressalier mot skyddsombud i anledning av åtgärd som han vidtagit. Såsom exempel på förfaranden av sistnämnda slag kunde nämnas förflyttning med bibehållen lön till arbete som med hänsyn till arbetstidens förläggning vore mera ofördelaktigt än det tidigare arbetet. Vidare kunde skyddsombud sättas till arbete, som gåve mindre ackordsförtjänst än han förut haft. Det kunde även hända, att skyddsombud permitterades på viss tid eller avskedades. Kommittén ansåge, att skyddsombud borde skyddas även mot åtgärder av berörda slag. Då dessa måhända icke kunde anses som »hinder» föresloges ett tillägg till det nuvarande stadgandet av innehåll att skyddsombud icke på grund av sitt uppdrag finge tillskyndas försämrade arbetsförhållanden eller arbetsvillkor. I sitt yttrande över kommitténs preliminära förslag hade landsorganisationen yrkat att orden »eller annat men» måtte fogas till den av kommittén föreslagna lydelsen. Självfallet kunde skyddsombud på grund av sitt uppdrag tillskyndas även obehag av annat slag än som antytts, t. ex. olämpligt bemötande eller uppenbart nonchalerande från arbetsgivarens eller arbetstagares sida, vilket kunde psykiskt påverka ombudet. Med hänsyn till svårigheten att bestämma vad som borde innefattas i »annat men» ansåge sig kommittén icke kunna föreslå att det ifrågasatta tillägget gjordes i lagtexten. I stället förordades att i anvisningarna till 44 § 2 mom. angåves, att med försämrade arbetsförhållanden borde förstås även åtgärd, varigenom skyddsombud tillskyndades särskilt men, t. ex. av psykisk art.

Kommittén påpekar, att de föreslagna bestämmelserna icke riktade sig enbart till arbetsgivare utan även till arbetstagare, varunder jämväl arbetsledare inbegrepes. Där trakasseri mot skyddsombud förekommit, torde detta i många fall ha utövats icke av arbetsgivaren utan av verkmästare, förman eller arbetskamrat.

Kommittén framhåller vidare att gällande arbetarskyddslags stadgande att skyddsombud icke finge hindras att fullgöra sina uppgifter ej vore för-

bundet med någon påföljdsbestämmelse. Enligt de för kommittén givna direktiven hade kommittén att pröva frågan om införande av lagreglerat skydd för skyddsombud mot trakasseri från arbetsgivarnas sida. Efter utredningsuppdragets meddelande hade spörsmålet delvis bragts till sin lösning genom den tidigare omnämnda överenskommelsen mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen om allmänna regler för den lokala säkerhetstjänstens organisation, i det att punkt 3 i reglerna (betänkandet s. 827) innehölle föreskrifter i detta hänseende. Det vore dock att märka att överenskommelsen blott berörde de till nämnda organisationer anslutna förbunden. Därtill komme att den icke behandlade hinder mot skyddsombud från arbetstagares sida. Med hänsyn därtill förelåge alltjämt behov att genom lagstiftning söka trygga skyddsombudens ställning. Skyddsombudens arbete borde icke få äventyras genom avsaknaden av erforderligt skydd. Givetvis kunde sådant skydd tillförsäkras skyddsombud genom bestämmelser i kollektivavtal, men långt ifrån alla anställningsförhållanden vore reglerade genom kollektivavtal. Med hänsyn till det anförda ansåge kommittén påkallat att i lagen upptoges en bestämmelse, varigenom åsyftat skydd bereddes varje skyddsombud. Enligt kommitténs preliminära förslag skulle åtgärd mot skyddsombud kunna medföra såväl skadestånd som straff. Vid det slutliga övervägandet av frågan hade kommittén emellertid med hänsyn till vad som i remissyttrandena anförts ansett sig böra frångå förslaget att införa straff för åtgärder mot skyddsombud och föreslå endast skadestånd såsom påföljd. Förslaget överensstämde i denna del bl. a. med lagen om förenings- och förhandlingsrätt. För att skadeståndsbestämmelsen skulle få effektivitet även i sådana fall, då skyddsombudet icke lede ekonomisk skada, föresloge kommittén att vid bedömandet om och i vad mån skada uppstått hänsyn skulle tagas jämväl till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Även detta stadgande anslöte sig till bestämmelserna i lagen om förenings- och förhandlingsrätt. I analogi med föreskrifterna i sistnämnda lag föresloges vidare att, där åtgärd mot skyddsombud bestått i avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling, denna skulle vara ogill.

Beträffande frågan om särskilda forumregler för mål som grunda sig på åtgärd mot skyddsombud uttalar kommittén att då enhetlig handläggning och tillämpning i mål av ifrågavarande art måste anses vara av stor betydelse, särskilt då det gällde förhållandet mellan skyddsombud och arbetsgivare, dylika mål borde anhängiggöras vid arbetsdomstolen när talan riktade sig mot arbetsgivaren. Denna regel borde gälla, även om kollektivavtal icke förelåge eller skyddsombudet icke ens tillhörde någon förening av arbetstagare. Undantag borde dock gälla, om kollektivavtal med skiljedomsklausul förefunnes. I detta sammanhang vore att märka, att den av arbetsmarknadens huvudorganisationer inrättade arbetsmarknadsnämnden, som enligt de förutnämnda allmänna reglerna för den lokala säker-

hetstjänstens organisation hade att handlägga ärenden av förevarande art, icke torde kunna anses såsom skiljenämnd. Emellertid torde enligt kommitténs mening arbetsmarknadsnämnden få anses äga goda förutsättningar att kunna åstadkomma ett sakligt riktigt avgörande i tvist, som här avsåges, och nämnden borde därför kunna godtagas såsom slutlig instans i dylika frågor. Med hänsyn därtill föresloges att om i kollektivavtal stadgats att tvist, som enligt det förut sagda skulle höra under arbetsdomstolen, skulle handläggas i särskild ordning, vad sålunda överenskommits skulle gälla. Vad nu sagts gällde mål av skyddsombud mot arbetsgivaren. Då fråga åter vore om åtgärd mot skyddsombud från annan arbetstagares sida, finge skyddsombudet efter vanliga regler föra talan vid allmän domstol.

Kommittén anför vidare att det lokala skyddsarbete, som bedreves av vid vissa större arbetsställen inrättade säkerhetskommittéer, i allmänhet visat sig giva gott resultat. Denna form av den lokala säkerhetstjänsten borde därför ytterligare utvecklas och stödjas. I detta syfte föresloge kommittén att säkerhetskommitté skulle finnas vid varje arbetsställe, där regelbundet minst 100 arbetstagare sysselsattes. Förslaget överensstämde i denna del med de av arbetsmarknadens huvudorganisationer antagna reglerna om säkerhetstjänsten på arbetsplatserna. Det föreslagna stadgandet vore icke garanterat genom straffpåföljd. Det finge emellertid enligt kommitténs mening förutsättas att om säkerhetskommitté icke tillsatts vid arbetsställe, där sådan enligt bestämmelsen skulle finnas, vederbörande distriktschef hade att söka förmå arbetsgivaren att bilda dylik kommitté. Hinder borde icke föreligga att tillsätta säkerhetskommitté även vid arbetsställe med mindre antal arbetstagare, om så funnes lämpligt eller påkallades av arbetets natur eller arbetsförhållandena. Kommittén hade icke ansett sig böra ingå på frågorna om säkerhetskommittés sammansättning och antalet ledamöter i sådan kommitté, utan finge dessa spörsmål avgöras från fall till fall beroende på antalet arbetstagare vid arbetsstället samt arbetets natur och arbetsförhållandena.

Kommittén framhåller vidare att enär arbetstagarnas representanter i säkerhetskommitté skulle vara skyddsombud vad som förut sagts om skydd för skyddsombud mot trakasseri även gällde beträffande sådan ledamot av säkerhetskommitté.

Rörande frågan om tillsynsorgans skyldighet att träda i förbindelse med skyddsombud uttalar kommittén till en början att det för skyddsarbetets effektivitet liksom även för vidmakthållandet av skyddsombudens intresse för detta arbete vore av största betydelse att tillsynsorgan sammanträffade med skyddsombuden. Enligt vad som för kommittén uppgivits hade inspektionsförrättare stundom visat sig obenägna därtill. Tillsynsorgan borde enligt kommitténs mening vid varje inspektion av arbetsstället och om möjligt även vid annan förrättning där —

t. ex. för undersökning av inträffat olycks- eller sjukdomsfall eller vid överläggning om viss skyddsåtgärd — träda i förbindelse med vederbörande skyddsombud. Såsom villkor förutsattes emellertid att skyddsombudet vore anträffbart å arbetsstället.

Förslaget att begränsa tillsynsorgans skyldighet att tillställa skyddsombud resp. säkerhetskommitté avskrift av skriftligt meddelande till arbetsstället i skyddsfråga till sådana fall då begäran därom framställts motiveras med att den nuvarande bestämmelsen medfört en arbetsbelastning för yrkesinspektionen, vilken icke ansetts giva motsvarande utbyte.

Yttrandena.

Kommitténs förslag har i stort sett tillstyrkts eller lämnats utan erinran. I flera yttranden betonas att en förtroendefull samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare och ett gemensamt positivt intresse för arbetarskyddet vore den viktigaste förutsättningen för att säkrare och sundare arbetsförhållanden skulle kunna uppnås. I detta sammanhang framhåller *socialstyrelsen* att den lokala säkerhetstjänsten torde vara av särskild betydelse för arbetstagarnas fostran till uppmärksamhet, omtanke och försiktighet i arbetet. I särskilda frågor ha emellertid åtskilliga remissinstanser framställt erinringar mot kommitténs förslag.

Sålunda kritiseras i några yttranden förslaget att utbyta anvisningen att skyddsombud »bör» utses mot en föreskrift att sådant ombud »skall» utses. *Kommerskollegium* framhåller att lämpligheten av omformuleringen syntes tvivelaktig, enär kommittén ej vidtagit någon effektiv åtgärd för att framtvinga åtlydnad av bestämmelsen. *Kooperativa förbundets styrelse* anför att det visserligen vore att hälsa med tillfredsställelse att bestämmelserna om skyddsombud icke inskränkts till industriell och liknande verksamhet utan gjorts allmängiltiga, men att detta förhållande föranledde tvekan om lämpligheten av att föreskriva skyldighet att vid varje arbetsställe med minst fem arbetstagare utse skyddsombud. Lagen komme att gripa in på verksamhetsområden, där faran för ohälsa och olycksfall måste bedömas som ringa och där skyddsombuden följaktligen ofta skulle få ytterst begränsade uppgifter. Man finge därför icke blunda för att skyddsombudsinstitutionen på många arbetsställen kunde komma att finnas endast på papperet. Vid sin prövning av bestämmelsen hade styrelsen ifrågasatt en begränsning av stadgandet till arbetsställen med minst tio arbetstagare, men stannat för att föreslå att ordet »skall» i 44 § 2 mom. första stycket utbyttes mot ordet »bör». En dylik ändring syntes även bättre överensstämma med att underlåtenhet att utse skyddsombud enligt kommitténs förslag icke skulle medföra någon påföljd. Gentemot kommitténs uttalande att det, om skyddsombud ej utsetts, finge anses åvila vederbörande tillsynsorgan att söka förmå arbetstagarna att tillsätta skyddsombud ville styrelsen framhålla,

att ett sålunda valt ombud, som mer eller mindre motvilligt åtoge sig uppgiften, knappast kunde förväntas fylla förslagets krav på intresse för arbetarskyddsfrågorna. *Arbetsgivareföreningen för hotell och restauranter* anser det obehövligt att göra bestämmelserna om skyddsombud tvingande för hotell- och restaurangfacket, enär frågan lämpligast syntes böra lösas genom avtal.

Vidare ifrågasätta några remissinstanser, om ej det antal arbetstagare som — där ej särskilt förhållande berättigade till undantag — skall medföra skyldighet att utse skyddsombud borde höjas från fem till tio. *Socialstyrelsen,* som uttalar sig i denna riktning, anser att i samband därmed borde föreskrivas en ovillkorlig rätt för arbetstagarna å mindre arbetsställen att utse skyddsombud. *Tidningsutgivareföreningen* föreslår — med instämmande från pressens båda arbetsgivarorganisationer, tidningarnas arbetsgivareförening och aktiebolaget Samorganisationen — att orden »fem arbetstagare» i 44 § 2 mom. första stycket ändras till »tio arbetare». Föreningen framhåller att sistnämnda gräns vore fastställd i den mellan arbetsmarknadens topporganisationer träffade överenskommelsen om den lokala säkerhetstjänsten. Denna gränsdragning, vilken tillkommit efter ingående förhandlingar mellan organisationerna, måste enligt föreningens uppfattning alltjämt vara den lämpligaste. Kommittén hade icke förebragt några bärande skäl för ändring av nuvarande praxis. Beträffande kommitténs förslag att icke antalet »arbetare» utan antalet »arbetstagare» skulle vara avgörande för skyldigheten att utse skyddsombud ville föreningen framhålla att skyddsarbetet huvudsakligen toge sikte på de risker, som vore förbundna med kroppsarbete. Det syntes icke vara av behovet påkallat att utvidga detta att omfatta även tjänstemän. Kommitténs förslag skulle exempelvis leda till att skyddsombud måste utses även vid de allra minsta tidningsföretagen med 3 à 4 typografer och ungefär lika många tjänstemän. Det torde endast i undantagsfall kunna anses önskvärt att tillsätta skyddsombud på dylika små arbetsplatser. *Konditorföreningen* anser det obehövligt med särskilda skyddsombud på arbetsplatser med så få anställda som fem.

Generalpoststyrelsen anser att skyddsombud knappast torde ha någon uppgift att fylla vid statliga förvaltningsorgan eller trafikanstalter med så få arbetstagare som fem. Styrelsen ville därför föreslå att inom sådan verksamhet skyddsombud skulle utses vid arbetsställen, där minst tio arbetstagare regelbundet sysselsattes. Ur praktisk synpunkt vore det enligt styrelsens mening vidare önskvärt att bestämmelserna erhölle en avfattning, som möjliggjorde att skyddsombud utsåges gemensamt för samtliga tjänsteställen inom ett och samma förvaltningsområde (postkontorsområde eller annat administrativt område av begränsad omfattning).

Järnvägsstyrelsen meddelar att beträffande banpersonalen f. n. gällde, att skyddsombud utsåges vid varje banmästaravdelning. Någon ändring

därutinnan syntes icke påkallad. Om lagtextens formulering »där ej särskilt förhållande berättigar till undantag» ansåges medgiva att nuvarande ordning bibehölles, syntes anledning till erinran mot förslaget icke föreligga.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser att i fråga om vägunderhållsarbeten vägmästarområdet principiellt borde betraktas som skyddsområde, inom vilket ett eller flera skyddsombud skulle utses. Styrelsen förutsatte att denna princip kunde genomföras med stöd av bestämmelsen i 44 § 6 mom.

Landsorganisationen anser det böra understrykas att bedömandet huruvida särskilt förhållande berättigade till undantag från skyldigheten att utse skyddsombud tydligen icke tillkomme arbetsgivaren, så att denne under åberopande av arbetets natur e. d. skulle kunna motsätta sig att skyddsombud tillsattes. Beträffande förslaget att skyddsombud borde utses å mindre arbetsplatser »där så är påkallat» ville organisationen framhålla att den citerade satsen vore omotiverad och därför borde utgå.

Kommerskollegium anser däremot att för undvikande av missbruk val av skyddsombud vid arbetsställen med högst fyra arbetstagare icke borde få ske utan distriktschefens medgivande.

Vad angår skyddsombuds kvalifikationer uttalar *kommerskollegium* att de i anvisningarna uppställda kraven borde inflyta i lagtexten. I anledning av kommitténs uttalande att därest olämplig person utsetts till skyddsombud det borde ankomma på arbetsgivaren eller i sista hand distriktschefen att söka förmå arbetstagarna att förrätta nytt val av ombud framhåller *kooperativa förbundets styrelse* att det torde kunna vålla irritation och komma att betraktas som ett orättmätigt ingripande, om arbetsgivaren försökte förmå arbetstagarna att utbyta en av dem vald förtroendeman. Styrelsen ansåge att i anvisningarna borde upptagas en bestämmelse att det i nämnda fall borde ankomma på distriktschefen att försöka förmå arbetstagarna att förrätta nytt val.

Kommerskollegium anser att distriktschefen borde äga ingripa reglerande beträffande antalet skyddsombud.

Riksförsäkringsanstalten föreslår att i lagtexten angives att där flera skyddsombud finnas dessa bland sig böra utse någon att vara huvudskyddsombud. Erfarenheten visade nämligen att det vore synnerligen lämpligt att ett av skyddsombuden kunde representera dessa i förhållande till såväl arbetsledningen som yrkesinspektionen.

Kommitténs förslag att i vissa fall till skyddsombud skall kunna utses annan än arbetstagare vid arbetsstället avstyrkes av *svenska arbetsgivareföreningen, handelns arbetsgivareorganisation* och *försäkringsbolagens förhandlingsorganisation*. Till motivering

av sin ståndpunkt erinrar *arbetsgivareföreningen* till en början om att arbetsmarknadens organisationers skyddskommitté i sitt år 1941 framlagda betänkande funnit övervägande skäl tala mot att till skyddsombud utse person utanför kretsen av arbetarna på arbetsstället. Därvid hade åberopats att det för en effektiv skyddstjänst vore nödvändigt att till skyddsombud utsåges person, som hade sin dagliga sysselsättning på arbetsstället, enär ombudet borde vara fullt förtroget med anordningarna på arbetsplatsen och stadigvarande vara tillgängligt därstädes. Föreningen ville vidare framhålla att avsikten med den föreslagna bestämmelsen uppenbarligen vore, att t. ex. en fackföreningsombudsman skulle kunna utses till skyddsombud. Det vore emellertid icke lämpligt, att de som i vanliga intressefrågor hade att företräda arbetstagarna gentemot arbetsgivarna på detta sätt inkopplades i skyddsarbetet. En tillfredsställande rekrytering av skyddsombud inom byggnadsindustrien, som förslaget i främsta rummet åsyftade, skulle så småningom kunna erhållas, om man från arbetarhåll med energi ginge in för att välja och utbilda skyddsombud även inom denna industri. *Handelns arbetsgivareorganisation* och *försäkringsbolagens förhandlingsorganisation* anse det strida mot själva den tankegång, på vilken skyddsombudsinstitutionen byggde, att en utomstående som icke vore tjänsteman i arbetsinspektionen skulle erhålla befogenheter med avseende på företagets interna förhållanden.

Flera fackförbund anse däremot förslagets bestämmelser om s. k. regionala skyddsombud alltför snäva. Sålunda yrka *samverkande byggnadsfackförbunden* att lagen måtte tillerkänna de lokala organisationerna inom byggnadsindustrien en ovillkorlig rätt att utse regionala skyddsombud utan anknytning till vederbörande arbetsplats. Förbunden hade emellertid intet att erinra mot att på detta sätt utsedda ombud skulle godkännas av yrkesinspektören i distriktet. *Skogs- och flottningsarbetareförbundet* uttalar under hänvisning till de speciella förhållandena inom skogs- och flottningsarbetet att det syntes mest ändamålsenligt att skyddsombuden utsåges av arbetarnas fackliga organisationer och finge till uppgift att ansvara för visst geografiskt område, vissa basvägar, flottleder eller delar därav. Med hänsyn till det stora antalet arbetsplatser inom skogsbruket syntes förslaget om att dispens av arbetsrådet skulle krävas för tillsättande av regionala skyddsombud vara alltför invecklat och opraktiskt. Om dispenskravet icke kunde slopas, borde en generell dispens för skogsbruket eftersträvas. *Fastighetsarbetareförbundet* önskar att det klargöres att bestämmelsen om regionala skyddsombud ägde tillämpning även å fastighetsarbete. Inom förbundets verksamhetsområde sysselsattes i regel en eller i vart fall mindre än fem arbetstagare på varje arbetsställe. Behovet av skyddsombudsverksamhet vore emellertid mycket stort. *Livsmedelsarbetareförbundet* yrkar — under framhållande att inom förbundets område funnes många arbetsställen med mindre än fem arbetstagare där behov av skyddsombud

visat sig föreligga — att regionalt skyddsombud skulle få utses för alla arbetsställen med mindre än nämnda antal arbetstagare.

Landsorganisationen vill icke motsätta sig förslaget om dispens såsom förutsättning för rätt att utse regionala skyddsombud. Organisationen anför vidare att dispens syntes kunna avse såväl ett helt verksamhetsområde som en geografiskt bestämd del därav. För förstnämnda fall vore det riktigt att dispensrätten förbehölles arbetsrådet, men därest i senare fall området helt fölle inom visst inspektionsdistrikt syntes det vara praktiskt enklare och riktigare att dispens meddelades av distriktschefen. Intet av de av fastighetsarbetare- och livsmedelsarbetareförbunden framställda önskemålen syntes kunna inpassas inom den i anvisningarna fastställda ramen för dispensbefogenheten. Yrkandena hade nämligen motiverats med företagets ringa arbetarantal. Enligt organisationens mening borde i princip arbetarantalet icke tilläggas betydelse i förevarande hänseende, då fråga vore om fasta arbetsplatser med relativt stationär arbetskraft. Eljest skulle man inom en verksamhet få ett dubbelt ombudssystem och systemet komma att växla vid ett och samma företag alltefter variationer i arbetarantalet. F. ö. hade arbetstagarna rätt att bland sig utse skyddsombud även om de ej vore minst fem. Vad nu anförts gällde visserligen formellt även fastighetsarbetareförbundets verksamhetsområde, men i allmänhet funnes där en enda arbetstagare på varje arbetsplats, ett för detta område typiskt förhållande. Det vore därför motiverat att giva bestämmelsen om regionala skyddsombud tillämpning även för denna verksamhet. Hälsoriskerna inom fastighetsarbetet torde också vara beaktansvärda. För att tillmötesgå fastighetsarbetareförbundets önskemål fordrades ingen ändring av lagtexten utan endast en komplettering av anvisningarna. Vad anginge skogs- och flottningsarbetet ansåge organisationen, som förutsatte att generell dispens för helt verksamhetsområde skulle kunna beviljas, att dispens tydligen borde kunna ifrågakomma för nämnda slag av arbete eller åtminstone huvuddelen därav. Detsamma gällde byggnadsindustrien och anläggningsverksamheterna. Enligt anvisningarna skulle regionala ombud utses för viss ort. Då det ofta kunde vara lämpligt att låta verksamhetsområdet sammanfalla med avtalsområde eller annat geografiskt bestämt distrikt som ej utgjorde »ort» i vanlig mening, hemställdes att detta ord måtte utbytas mot »område». Organisationen ville slutligen understryka att tillsättandet av regionala skyddsombud givetvis icke borde hindra att på visst arbetsställe, där så kunde komma i fråga, skyddsombud utsåges även bland arbetarna själva. Det låge i sakens natur att ett regionalt ombud icke kunde utöva en fortlöpande tillsyn över de särskilda arbetsställena. Någon lagreglering av det inbördes förhållandet mellan de båda ombuden resp. mellan dem och arbetsgivaren torde icke behövas.

Beträffande skyddsombuds rätt och skyldighet att närvara vid undersökningar och andra förrättningar för-

klarar *svenska arbetsgivareföreningen* att förslagets bestämmelser närmare borde anpassas till 10 punkten i överenskommelsen mellan föreningen och landsorganisationen om den lokala säkerhetstjänsten. *Landsorganisationen* anser att det av kommittén angivna villkoret »då så finnes påkallat» för skyddsombuds rätt att deltaga i undersökning i anledning av olycks- eller sjukdomsfall med hänsyn till villkorets svårbedömlighet icke borde inflyta i lagen. Om över huvud en formlig undersökning i dylika fall företoges av tillsynsorgan, arbetsgivaren eller säkerhetskommitté, borde det väl anses naturligt att skyddsombudet inom skyddsområdet ägde närvara.

Vad angår ordningen för skyddsombuds framställning i skyddsfråga ha i yttrandena framställts några detaljanmärkningar mot kommitténs förslag. Sålunda anser *handelskammaren i Göteborg* det böra stadgas att skyddsombud i förväg skulle underrätta arbetsgivaren om att han ämnade påkalla distriktschefens ingripande. Avsikten med det föreslagna tillägget vore att förhindra onödiga hänvändelser till distriktschefen, framkallade t. ex. av missförstånd eller otillräckliga informationer. *Svenska arbetsgivareföreningen* föreslår, i syfte att inskärpa betydelsen av att den av arbetsgivaren föreskrivna ordningen för anmärkningars framställande iakttoges, att såsom villkor för skyddsombuds rätt att vända sig till distriktschefen måtte föreskrivas att av skyddsombudet »i vederbörlig ordning gjord framställning» icke inom skälig tid beaktats. *Landsorganisationen* framhåller att enligt anvisningarna rätten för skyddsombud att direkt hänskjuta fråga till säkerhetskommitté gjorts beroende av att frågan objektivt kunde anses vara särskilt betydelsefull. Detta villkor kunde föranleda onödiga tvister; det borde vara tillräckligt att ombudet självt ansåge frågan vara av större vikt. I avtalet om säkerhetstjänsten funnes en motsvarande bestämmelse. Med hänsyn till 44 § 2 mom. fjärde stycket borde regeln placeras i lagtexten.

Rörande frågan om skyddsombuds rätt till ersättning för mistad arbetsförtjänst uttalar *landsorganisationen,* att det vore självklart att ombudet icke på grund av fullgörande av någon honom enligt lagen åvilande uppgift — vare sig den avsåge av kommittén åsyftad förrättning eller undersökning eller något annat, t. ex. konferenser med arbetsledningen, ingripande vid olyckstillbud e. d. — skulle behöva räkna med att gå förlustig arbetsförtjänst. *Försvarets fabriksstyrelse* anser orden »arbetsförtjänst som han förlorar» för entydighetens skull böra ersättas med orden »arbetsförtjänst som han under ordinarie arbetstid förlorar». *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* föreslår att bestämmelsen om ersättning till skyddsombud förtydligas genom angivande av att ersättningen avsåge den avtalsenliga tidlön, som arbetstagaren förlorade under ordinarie arbetstid.

I anslutning till förslagets bestämmelser om skyddsombuds rättsskydd erinrar *landsorganisationen* om att den i yttrande över kommitténs preliminära förslag framhållit att repressalier kunde förekomma även av annan art, t. ex. psykisk, än »försämrade arbetsförhållanden eller arbetsvillkor» samt föreslagit att detta skulle angivas genom uttrycket »eller annat men». Kommittén hade infört nämnda tillägg i anvisningarna till 44 § 2 mom., men då det icke utgjorde en tolkning utan en komplettering hade det sin naturliga plats i lagtexten. — I skadeståndsregeln i 69 § första stycket talades endast om arbetsgivare och arbetstagare, till vilken senare grupp alltså även arbetsledarna hänfördes. Kommitténs terminologi vore visserligen teoretiskt oantastlig men praktiskt mindre lämplig. Organisationen hemställde därför att arbetsledare uttryckligen måtte nämnas i bestämmelsen. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser sistnämnda lagrum oklart, enär det icke framginge vem som skulle anses såsom skadelidande. I första hand vore det givetvis fråga om skyddsombud, men även den möjligheten kunde tänkas föreligga att en arbetare skadades till följd av att skyddsombudet hindrats föreslå erforderligt skydd. Därest stadgandet avsåge jämväl sådan arbetare, borde detta tydligt utsägas. Uttrycket »annan dylik rättshandling» i samma paragrafs sista stycke förefölle alltför obestämt och borde därför närmare preciseras, därvid jämväl borde angivas, huruvida därmed avsåges även benefika rättshandlingar, t. ex. frivilliga utfästelser om blivande pension. — Vad angår den föreslagna preskriptionsbestämmelsen anser *landsorganisationen* att preskriptionstiden bör utsträckas till två år, under det att *tjänstemännens centralorganisation* finner en tid av två månader vara tillräcklig.

De föreslagna föreskrifterna om säkerhetskommittéer ha föranlett vissa uttalanden. Sålunda yrka *landsorganisationen* och *kooperativa förbundets styrelse* att det antal arbetstagare, som skall medföra skyldighet att tillsätta säkerhetskommitté, måtte nedsättas till 50. *Landsorganisationen* framhåller därvid att en dylik nedsättning förordats av åtskilliga fackförbund. Organisationen ansåge sig böra tillstyrka en nedsättning, ehuru kommitténs förslag på denna punkt överensstämde med avtalet angående den lokala säkerhetstjänsten. Det vore nämligen erfarenhetsmässigt bekräftat, bl. a. under arbetarskyddsnämndens verksamhet, att säkerhetstjänstens organisering i kommittéform vore avgjort effektivare än enbart skyddsombudsinstitutionen vid arbetsplatser av motsvarande storlek. Med siffran 100 komme ett betydande antal stora och ur skyddssynpunkt krävande arbetsställen att undantagas. Det kunde anmärkas att de företagsnämnder, vilka enligt avtal mellan svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen och tjänstemännens centralorganisation skulle inrättas, knutits till företag med minst 25 arbetstagare. Dessa organ hade enligt avtalet även att verka för olycksfallsskydd och arbetshygien. — Enligt för-

slaget »må» säkerhetskommitté inrättas vid arbetsställen, där sådan kommitté icke vore obligatorisk. Bestämmelsen borde ej innehålla ett medgivande — vilket icke behövdes — utan en rekommendation att tillsätta säkerhetskommitté i de i anvisningarna angivna fallen. Även *kooperativa förbundets styrelse* uttalar att säkerhetstjänsten sköttes effektivare av en säkerhetskommitté än genom skyddsombudsinstitutionen. Den av styrelsen förordade gränsen 50 arbetstagare torde icke kunna anses för låg.

Å andra sidan föreslår *tidningsutgivareföreningen* att gränsen 100 »arbetstagare» ändras till 100 heltidsanställda arbetare» samt att bestämmelsen om säkerhetskommittéer får formen av en rekommendation. Kommitténs förslag skulle för tidningarnas vidkommande — med hänsyn till att antalet tjänstemän i regel vore ungefär lika stort som antalet arbetare och antalet deltidsanställda tidningsbud ofta vore mer än dubbelt så stort som antalet arbetare — medföra att säkerhetskommitté måste tillsättas även vid företag med ett 20-tal heltidsanställda arbetare. Föreningen ville vidare framhålla att gällande regler angående säkerhetstjänsten vid tidningarna efter förhandlingar mellan partsorganisationerna fått det från normalavtalet avvikande innehållet, att säkerhetskommittéer över huvud icke behövde inrättas vid tidningsföretag. Enär det sålunda varken från arbetsgivar- eller arbetarhåll ansetts nödvändigt att vid tidningsföretagen, vilka ej vore på samma sätt industribetonade som andra större företag, införa tvingande föreskrifter om säkerhetskommittéer, ansåge föreningen att även lagbestämmelsen om sådana kommittéer endast borde vara vägledande.

Telegrafstyrelsen anser förslaget böra kompletteras med en föreskrift om att gemensam säkerhetskommitté borde inrättas, därest arbetsgivaren på samma ort eller på flera orter inom ett enhetligt förvaltningsområde hade flera arbetsställen av ifrågavarande storlek. *Generalpoststyrelsen* förklarar att det ur praktisk synpunkt vore önskvärt att bestämmelserna finge en avfattning, som möjliggjorde att gemensam säkerhetskommitté tillsattes för alla tjänsteställen inom ett och samma förvaltningsområde (postkontorsområde eller annat administrativt område av begränsad omfattning).

Beträffande säkerhetskommittés sammansättning förordar *statens institut för folkhälsan* en föreskrift om att läkare, som vore särskilt anställd för det hygieniska arbetet vid ett företag, skulle vara medlem av sådan kommitté. *Förste provinsialläkaren i Västmanlands län* uttalar att det syntes vara av vikt att jämväl läkaren vid företaget inkopplades på den lokala säkerhetstjänsten. Detta borde gälla icke blott heltidsanställda industriläkare utan även läkare som inom ett företag åtnjöte arvode för sanitära, socialmedicinska eller sjukvårdande uppgifter.

Riksförsäkringsanstalten anser benämningen »säkerhetskommitté» böra utbytas mot »skyddskommitté», enär man av den förra benämningen kunde få den uppfattningen att kommitténs uppgifter skulle vara begränsade till säkerhetsfrågor, dvs. olycksfallsskydd. Visserligen utsades i sista stycket

av 44 § 3 mom. att även sundhetsintressena skulle tillvaratagas av dylik kommitté, men benämningen avveke i varje fall anmärkningsvärt från de i lagen använda uttrycken »skyddsombud», »skyddsfrågor» och »skyddsområde». Även om vid en del arbetsställen benämningen säkerhetskommitté redan kommit till användning, vore enligt anstaltens mening benämningen skyddskommitté, vilken redan mångenstädes brukades, avgjort att föredraga. *Arbetsrådet* (majoriteten) är av samma mening.

Rörande det föreslagna stadgandet om skyldighet för tillsynsorgan att träda i förbindelse med skyddsombud anför *riksförsäkringsanstalten* följande.

Anstalten anser, att inspektionsförrättare i största möjliga utsträckning bör söka kontakt med skyddsombuden och att dessa inom sina verksamhetsområden böra deltaga i inspektionerna. Detta är betydelsefullt för skyddsombudens utbildning och för vidmakthållande av deras intresse för skyddsverksamheten liksom även för utnyttjande i denna verksamhet av deras praktiska kunskaper och erfarenheter. Emellertid bör lagtexten icke formuleras så att den direkt föranleder skyddsombuden till krav på kontakt från yrkesinspektionens sida även i sådana fall, då ett sammanträffande med skyddsombud icke är påkallat av den aktuella förrättningen (t. ex. vid enbart ångpannestämpling eller då besöket gäller granskning av viss tillverkningsprodukt beträffande skyddsfråga, som ej berör just detta arbetsställe). Även om avsikten med formuleringen av första stycket i 5 mom. varit, att inspektionsförrättare icke skulle vara skyldig att vid varje förrättning träda i förbindelse med skyddsombuden, är dock avfattningen sådan, att den kan inbjuda till obefogade anmärkningar mot inspektionsförrättaren för underlåtenhet att söka kontakt med skyddsombud. Det låter sig nämligen sägas, att det alltid är möjligt att träda i förbindelse med på arbetsstället anträffbart skyddsombud. Med anledning av det anförda får anstalten i anslutning till uttalande av samtliga yrkesinspektörer föreslå, att 5 mom:s första stycke inledes med orden: »Vid inspektion och, då så finnes påkallat, även vid annan förrättning å arbetsställe skall tillsynsorgan träda i förbindelse — — —.»

Landsorganisationen anser att den i fråga om tillsynsorgans skyldighet att träda i förbindelse med skyddsombud föreslagna begränsningen »om möjligt» borde utgå. Dylik möjlighet förelåge alltid, om ombudet vore anträffbart. Alla inspektörens förrättningar vore av den vikt för skyddsarbetet att förrättningsmannen alltid borde vara skyldig att tillkalla skyddsombud, som befunne sig på arbetsstället, i fråga om ärenden som hänförde sig till skyddsområdet.

Förslaget att tillsynsorgans skyldighet att tillställa skyddsombud resp. säkerhetskommitté avskrift av meddelande till arbetsstället i skyddsfråga skulle vara beroende av att avskrift begärts avstyrkes av *landsorganisationen*, som anser denna inskränkning vara både olämplig och oegentlig. Gentemot vad kommittén anfört framhåller organisationen att det väl knappast kunde innebära någon större arbetsbelastning för inspektionsmyndigheten att översända en genomslagskopia.

Departementschefen.

En förtroendefull samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare på arbetarskyddets område är, såsom jag tidigare framhållit, en av de viktigaste förutsättningarna för att säkra och sunda arbetsförhållanden skola kunna uppnås. På senare år — särskilt efter tillkomsten år 1942 av överenskommelsen mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen om den lokala säkerhetstjänsten — synes man också alltmer ha kommit till insikt om det lokala skyddsarbetets betydelse. Ännu torde emellertid förhållandena i detta hänseende på ett betydande antal arbetsplatser icke vara tillfredsställande ordnade. Möjligheten att genom lagstiftning uppnå en önskvärd intensifiering av det lokala skyddsarbetet är självfallet ganska begränsad, men icke minst av psykologiska skäl måste det likväl anses vara av vikt att lagstiftningen ger ökat stöd åt detta arbete.

Vid övervägande hur ett sådant ökat stöd skall åstadkommas uppställer sig till besvarande frågan om det är möjligt att göra skyddsombudsinstitutionen obligatorisk. Att införa något slag av påföljd för underlåtenhet att utse skyddsombud är dock enligt min mening uteslutet. I stället synes man böra inrikta sig på att genom en på lämpligt sätt bedriven upplysningsverksamhet söka väcka arbetstagarnas intresse för att tillsätta skyddsombud. Värdefull medverkan lärer härvid kunna lämnas av arbetstagarnas organisationer och av arbetarskyddsnämnden. Såsom kommittén framhållit bör det även ankomma på tillsynsorganen att vara verksamma i detta hänseende.

Den av kommittén föreslagna bestämmelsen att skyddsombud skall utses vid varje arbetsställe, där regelbundet minst fem arbetstagare sysselsättas, såframt ej särskilt förhållande berättigar till undantag, har kritiserats i några yttranden. Ett par remissinstanser ha sålunda yrkat att ordet »skall» måtte utbytas mot »bör», andra åter ha ifrågasatt en höjning av gränsen fem arbetstagare till tio arbetstagare. Vad i yttrandena anförts föranleder mig icke att frångå kommitténs förslag. Enligt min mening medger den av kommittén föreslagna lydelsen tillräckligt hänsynstagande till de skiftande förhållandena på olika områden. Att i förslaget icke upptagits någon påföljd för underlåtenhet att utse skyddsombud synes icke utgöra något hinder mot att i lagtexten använda ordet »skall». Om på ett visst arbetsställe arbetstagarna med hänsyn till arbetets art och arbetsförhållandena skulle finna, att utrymme saknas för skyddsombudsverksamhet, lärer en sådan omständighet föreligga, som berättigar till undantag från huvudregeln att skyddsombud skall utses. Det nu sagda torde särskilt gälla vissa mindre kontor och butiker. I detta sammanhang vill jag framhålla att — såsom landsorganisationen anfört — bedömandet huruvida särskilt förhållande berättigar till undantag från huvudregeln icke tillkommer arbetsgivaren utan arbetstagarna själva. Att exempelvis en verksamhet bedrives för militärt ändamål är sålunda i och för sig icke avgörande. Vad angår arbets-

ställen med mindre än fem arbetstagare synes anledning saknas att, såsom kommerskollegium ansett lämpligt, kräva medgivande av yrkesinspektör för att skyddsombud skall kunna utses, om arbetstagarna finna det påkallat. Vad tidningsutgivareföreningen anfört om att endast kroppsarbetare skulle få inräknas i antalet arbetstagare finner jag icke förtjäna avseende.

I yttranden från ett par statliga myndigheter ha berörts vissa speciella frågor rörande det område, inom vilket skyddsombud skall utses. Vad först angår det av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen behandlade spörsmålet om skyddsombud vid vägunderhållsarbete synes vägmästarområdet regelmässigt utgöra en sådan arbetsenhet att det bör betraktas som ett enda arbetsställe i lagens mening. Något hinder att utse ett skyddsombud för hela vägmästarområdet föreligger därför icke. Inom statens affärsdrivande verksamhet kan det stundom vara tveksamt vad som bör anses utgöra ett arbetsställe. Begreppet arbetsställe bör enligt min mening ej fattas i så strängt lokal bemärkelse att skyddsombud icke skulle kunna utses för exempelvis ett helt banmästarområde, om så skulle finnas lämpligt. Det må emellertid i detta sammanhang framhållas, att ett skyddsombuds skyddsområde icke får vara större än att ombudet kan uppfylla det av kommittén uppställda kravet på förtrogenhet med arbetsförhållandena inom området.

Rörande frågan om skyddsombudens antal har jag icke något att erinra mot vad kommittén anfört. Såsom kommittén framhållit kan det vara lämpligt att vid arbetsställen med flera skyddsombud utse ett huvudskyddsombud. Någon särskild föreskrift härom synes emellertid icke erfordras.

Liksom f. n. böra skyddsombuden väljas antingen av arbetstagarna på arbetsstället eller, på framställning av dem, av lokal organisation, genom vilken de kunna anses företrädda. Det ligger i sakens natur att som huvudregel bör gälla, att till skyddsombud skall utses någon som är anställd vid arbetsstället i fråga. Kommittén har emellertid ansett att under vissa förutsättningar möjlighet borde finnas att å en viss ort utse ett skyddsombud för flera arbetsställen inom ett och samma verksamhetsområde, s. k. regionalt skyddsombud. Enligt kommittéförslaget skall sålunda arbetsrådet, där förhållandena inom viss verksamhet nödvändiggöra avvikelse från huvudregeln, äga medgiva lokal organisation, genom vilken arbetstagarna kunna anses företrädda, att utse dylikt ombud. Detta stadgande avser enligt kommittén sådan verksamhet, där på grund av ofta förekommande växlingar i fråga om arbetsställe eller arbetsstyrkans sammansättning svårighet föreligger att utse skyddsombud bland arbetstagarna. Till stöd för förslaget ha åberopats de speciella förhållandena inom byggnads- och anläggningsverksamhet. I remissyttrandena har från arbetsgivarhåll yrkats, att stadgandet om regionala skyddsombud måtte utgå. Även om från strängt principiell synpunkt erinringar kunna riktas mot förslaget talar dock ett

praktiskt behov för detsamma. För arbetsgivarnas del kan förslagets genomförande näppeligen medföra några beaktansvärda olägenheter. Jag tillstyrker fördenskull införandet av ett system med regionala skyddsombud. Sådant ombud bör dock icke få tillsättas utan att myndighet funnit behov föreligga att avvika från huvudregeln. I likhet med kommittén finner jag att, för vinnande av enhetlig tillämpning, befogenhet att lämna dylikt medgivande bör tillkomma endast chefsmyndigheten. Det synes icke böra vara uteslutet att medgiva generell dispens för visst slag av verksamhet. Att regionalt skyddsombud tillsatts bör icke hindra arbetstagarna vid visst arbetsställe inom ombudets verksamhetsområde att bland sig utse skyddsombud enligt huvudregeln. Det synes tvärtom vara önskvärt, att så sker i största möjliga utsträckning. Frågan om det inbördes förhållandet mellan de båda ombuden torde, såsom landsorganisationen anfört, icke behöva regleras i författningsväg.

Vad angår förutsättningarna för lämnande av medgivande att regionalt skyddsombud tillsättes ansluter jag mig till vad kommittén anfört. I motsats till några remissinstanser anser jag sålunda det förhållandet att inom ett verksamhetsområde i regel endast en eller ett par arbetstagare sysselsättas på varje arbetsställe icke i och för sig utgöra tillräcklig anledning att medgiva utseende av regionalt ombud.

Kommittén har i sitt förslag upptagit en bestämmelse om rätt för skyddsombud — dock icke för regionalt ombud — att av arbetsgivaren erhålla gottgörelse för förlorad arbetsförtjänst. För min del anser jag emellertid, att liksom hittills arbetarskyddslagen icke bör ingå på frågor om arbetsgivares och arbetares ekonomiska mellanhavanden. Även om stadgandet uteslutes synes man ha berättigad anledning räkna med att skyddsombud icke skall behöva lida ekonomiskt men på grund av sitt uppdrag. I detta sammanhang må framhållas att överenskommelsen mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen om den lokala säkerhetstjänsten innehåller en bestämmelse om skyldighet för arbetsgivare att ersätta skyddsombud för förlorad arbetsförtjänst.

Ehuru trakasseri mot skyddsombud torde vara sällsynt, synes det önskvärt att, såsom kommittén föreslagit, i arbetarskyddslagen upptagas stadganden som åsyfta att bereda skyddsombuden ökad trygghet i detta hänseende. Enligt den av kommittén föreslagna huvudbestämmelsen må skyddsombud icke hindras att fullgöra sina uppgifter eller på grund av sitt uppdrag tillskyndas försämrade arbetsförhållanden eller arbetsvillkor. Kommittén har framhållit, att under uttrycket »försämrade arbetsförhållanden» jämväl borde inbegripas permittering eller avsked ävensom »åtgärd varigenom skyddsombudet tillskyndas särskilt men, exempelvis av psykisk art». Landsorganisationen har för sin del hemställt att orden »eller annat men» måtte fogas till den av kommittén föreslagna bestämmelsen. Ett dylikt tillägg synes dock ha en så pass obestämd innebörd att det ej

kan anses lämpligt att upptaga detsamma i lagtexten. Åtgärder av här åsyftat slag torde därför böra tagas i betraktande endast om man kan säga, att de medfört försämrade arbetsförhållanden. Däremot anser jag att i tydlighetens intresse skiljande från anställning uttryckligen bör nämnas i lagtexten.

Såsom påföljder av åsidosättande av ifrågavarande stadgande har kommittén föreslagit dels skadeståndsskyldighet, omfattande även annan skada än rent ekonomisk, och dels ogiltighet av avtalsuppsägning eller annan dylik rättshandling. Jag tillstyrker detta förslag, vilket i yttrandena lämnats utan principiell erinran. Med anledning av vad i ett yttrande anförts vill jag framhålla, att ifrågavarande skadeståndsbestämmelser icke omfatta skada genom olycksfall i följd av att skyddsombud hindrats att föreslå skyddsåtgärd. I dylikt fall gälla allmänna skadeståndsregler. Att uttrycket »annan dylik rättshandling» i sig innesluter exempelvis återkallande av en utfästelse om pension eller annan förmån synes mig otvivelaktigt.

Talan från skyddsombuds sida mot arbetsgivare om skadestånd eller ogiltighet av rättshandling synes såsom kommittén föreslagit böra upptagas av arbetsdomstolen. Emellertid bör hinder icke föreligga att genom kollektivavtal eller annat avtal överenskomma att dylik tvist i stället skall avgöras av skiljemän. Då detta icke innebär någon avvikelse från vad som i allmänhet gäller, erfordras icke något stadgande härom. För att möjliggöra att tvist hänskjutes till avgörande av den av huvudorganisationerna på arbetsmarknaden inrättade arbetsmarknadsnämnden lärer heller icke behövas någon särskild bestämmelse, enär nämnden — i motsats till vad kommittén antagit — torde kunna utses till skiljenämnd. Det må i detta sammanhang erinras om att såväl enligt huvudavtalet mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen som enligt det mellan samma parter träffade avtalet om företagsnämnder vissa tvister skola avgöras av arbetsmarknadsnämnden såsom skiljenämnd. Vad angår skyddsombuds talan mot arbetstagare, t. ex. arbetsledare, anser jag i likhet med kommittén, att sådan tvist bör handläggas av allmän domstol.

Kommittén har i fråga om skyddsombuds rätt att erhålla skadestånd och ogiltigförklaring av rättshandling föreslagit en särskild preskriptionsregel av innehåll att ombudet förlorar sin rätt, om icke talan anhängiggöres inom sex månader från åtgärdens avslutande. Denna preskriptionstid har av landsorganisationen ansetts vara för kort och av tjänstemännens centralorganisation för lång. För min del finner jag kommitténs förslag vara väl avvägt.

I gällande arbetarskyddslag framhålles lämpligheten av att vid större arbetsställen tillsätta en säkerhetskommitté, bestående av skyddsombud och representanter för arbetsgivaren. Intresset för att bilda sådana kommittéer har för varje år ökat. Då det i denna form bedrivna lokala skyddsarbetet i allmänhet visat mycket goda resultat, synes det önskvärt, att

denna organisationsform vinner ytterligare utbredning. Kommittén har föreslagit, att säkerhetskommitté skall tillsättas vid varje arbetsställe, där regelbundet minst 100 arbetstagare sysselsättas. Från landsorganisationens och kooperativa förbundets sida har yrkats att gränsen måtte sänkas till 50 arbetstagare. Med hänsyn till de gynnsamma erfarenheterna av skyddsarbetets bedrivande i kommittéform förordar jag i enlighet med dessa yrkanden, att skyddskommitté — vilket synes vara en lämpligare benämning än säkerhetskommitté — skall tillsättas vid arbetsställe med minst 50 arbetstagare. Såsom kommittén funnit synes stadgandet i fråga icke lämpligen kunna förbindas med någon påföljd. Det bör emellertid åligga tillsynsorganen att genom upplysningsverksamhet söka åstadkomma att bestämmelsen iakttages. I fråga om arbetsställen med mindre antal arbetstagare än 50 synes i lagen böra intagas en uppmaning att tillsätta skyddskommitté, där så kan anses påkallat.

Några av statens affärsdrivande verk ha föreslagit att gemensam skyddskommitté skall kunna utses för en arbetsgivares samtliga arbetsställen å en viss ort eller inom ett visst förvaltningsområde. Undantagsvis förekommer det redan nu att för en arbetsgivares samtliga arbetsställen inrättas en central skyddskommitté såsom en påbyggnad på de särskilda kommittéerna vid varje arbetsställe. För att möjliggöra en sådan anordning behövs icke något särskilt stadgande. Jag är icke f. n. beredd tillstyrka att tillsättande av central kommitté skulle kunna upphäva skyldigheten att inrätta kommittéer på de olika arbetsställena.

Vad kommittén i övrigt föreslagit i fråga om det lokala skyddsarbetet synes böra godtagas med några smärre jämkningar. De stadganden på förevarande område, vilka ansetts böra upptagas i själva lagen, återfinnas i 39—44 §§ i departementsförslaget. Övriga bestämmelser torde böra inflyta i den allmänna tillämpningskungörelsen till lagen. Vad landsorganisationen anfört angående utformningen av bestämmelserna om skyldighet för tillsynsorgan att träda i förbindelse med skyddsombud synes böra beaktas vid kungörelsens upprättande. Av riksförsäkringsanstalten framställda erinringar i detta hänseende är jag däremot icke beredd att tillstyrka, då största möjliga kontakt bör upprätthållas mellan tillsynsorganen och skyddsombuden.

Skyldigheter för tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner m. m.

Gällande lag.

Såsom i annat sammanhang berörts innehåller gällande arbetarskyddslag — utöver de bestämmelser som rikta sig till parterna i arbetsförhållandet — vissa föreskrifter om skyldighet för tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner o. d. att medverka i skyddsarbetet. I sin ursprungliga lydelse saknade lagen stadganden av sistnämnda art. Vid internationella

arbetskonferensens sammanträde år 1929 antogs en rekommendation angående ansvarighet i fråga om säkerhetsanordningar å motordrivna maskiner, vari hemställdes, att medlemsstaterna måtte godtaga och tillämpa den principen, att det borde vara genom lag förbjudet att leverera eller installera motordrivna maskiner, avsedda att användas inom vederbörande land, med mindre de vore försedda med sådana skyddsanordningar, som fordrades av den nationella lagstiftningen, då dessa maskiner vore i bruk. I enlighet med denna rekommendation infördes vid 1938 års revision av arbetarskyddslagen ett stadgande, 6 a §, om skyldighet för maskintillverkare m. fl. att beakta arbetarskyddssynpunkter. Enligt denna paragraf — såsom den lyder efter en år 1944 vidtagen ändring — åligger det tillverkare, försäljare och upplåtare av maskin, redskap eller annan teknisk anordning att tillse att föremålet vid avlämnande är försett med nödiga skyddsanordningar och även i övrigt erbjuder betryggande säkerhet mot olycksfall och ohälsa. Bestämmelsen avser icke endast sådana fall då leverans sker till arbetsföretag, varå arbetarskyddslagen äger tillämpning, utan är allmängiltig. I syfte att trygga stadgandets efterlevnad infördes år 1944 möjlighet att tillämpa ett förbudsförfarande med straff såsom påföljd för överträdelse av förbudet (38 a § och 45 §).

Kommitténs förslag.

I kommitténs förslag har den nuvarande 6 a § kompletterats i vissa hänseenden (45 § 1 mom.). Därjämte har kommittén föreslagit flera nya bestämmelser (45 § 2 och 3 mom. samt 46 §), som likaledes skola gälla även utanför det eljest stadgade tillämpningsområdet för arbetarskyddslagen.

Enligt 45 § 1 mom. första stycket i förslaget skola tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner, redskap o. d. liksom f. n. vara skyldiga tillse att anordningen vid avlämnande är försedd med nödiga skyddsanordningar och även i övrigt erbjuder betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall. Därjämte föreslås att vederbörande tillverkare, försäljare eller upplåtare skall vara skyldig att tillhandahålla för anordningens användning och skötsel erforderliga föreskrifter samt förse anordningen med skylt eller instämpling angivande tillverkarens namn ävensom annan uppgift, som arbetsrådet föreskriver. I 58 § 2 mom. ha upptagits bestämmelser om förbud, vilka motsvara 38 a § i gällande lag.

Kommittén framhåller att den icke ansett det påkallat att, såsom ifrågasatts, i förslaget införa ett särskilt stadgande om skyldighet för utställare att iakttaga bestämmelserna i 45 § 1 mom. Enligt kommitténs mening borde nämligen detta lagrum anses gälla även i de fall, då tillverkare eller försäljare avlämnade maskiner o. d. till utställning, och vad anginge upplåtare torde det mera sällan förekomma att sådan deltoge i utställning.

Kommittén föreslår ett särskilt stadgande om installatörs skyldigheter. Enligt 45 § 2 mom. skall sålunda den som yrkesmässigt utför

installation av maskin, redskap, apparat, ångpanna eller annan särskild anordning för arbetes bedrivande vara skyldig tillse att föreskrivna skyddsanordningar uppsättas och att för installationen i övrigt gällande föreskrifter iakttagas. För att tvångsvis genomföra detta stadgande skall förbud kunna tillgripas (58 § 4 mom.).

I motiveringen framhåller kommittén att installatörer av maskiner, redskap o. d. i väsentlig mån kunde medverka till skyddsföreskrifternas praktiska genomförande. Visserligen vore tillverkare, försäljare och upplåtare pliktiga att vid avlämnande av maskiner tillse att dessa vore försedda med nödiga skydd, men ofta måste en maskin monteras först på uppställningsplatsen och någon garanti för att därvid samtliga skydd bleve uppsatta på maskinen funnes icke. Väl ålåge det arbetsgivare att innan en maskin toges i bruk kontrollera att densamma vore försedd med erforderliga skyddsanordningar, men det borde fordras att även den som installerade maskinen tillsåge att de levererade skydden bleve uppsatta. Installatören vore oftast den som bäst kände till var och hur de till maskinen hörande skydden skulle anbringas. Installatörs förpliktelser borde emellertid icke begränsas till en skyldighet att tillse att levererade skydd uppsattes, utan installatör borde tillika ha att svara för att de föreskrifter som i övrigt gällde för installationen bleve iakttagna. Det kunde t. ex. vara fråga om att placera en viss detalj på bestämd plats eller att ansluta en rörledning eller elektrisk ledning på ett riktigt sätt. Felaktigheter som begåtts vid installation av maskiner, hissar, tryckkärl o. d. hade medfört svåra olycksfall. Det vore givetvis önskvärt att varje installatör av maskin, redskap o. d. medverkade i angivna hänseenden, men kommittén ansåge en viss begränsning av stadgandets tillämplighet nödvändig och föresloge därför att det skulle gälla endast sådan installatör som självständigt och yrkesmässigt åtoge sig installationsarbete. Den som vore anställd hos dylik yrkesutövare torde icke ha sådan självständig ställning, att ansvar i förevarande hänseende borde åläggas honom.

I specialmotiveringen uttalar kommittén att med »för installationen i övrigt gällande föreskrifter» bl. a. avsåges av yrkesinspektionens chefsmyndighet meddelade bestämmelser angående exempelvis ångpannors utrustning och hissars anordnande samt kommerskollegii föreskrifter angående utförande och skötsel av elektriska starkströmsanläggningar, i vad anginge sådan anläggnings utförande.

Kommittén framhåller, att det förhållandet att ett visst ansvar i skyddshänseende ålagts tillverkare, försäljare, upplåtare och installatörer icke medförde någon förändring i arbetsgivarens ansvarighet gentemot arbetstagarna. För att någon tvekan därom icke skulle uppstå, hade kommittén i 45 § 4 mom. upptagit ett uttryckligt stadgande av denna innebörd.

Såsom ett tredje moment i 45 § har upptagits en bestämmelse, vilken riktar sig till den som begagnar maskin eller annan arbetsanordning i arbete som eljest icke faller under arbetarskyddslagen. Enligt detta stadgande skall det i dylikt fall åligga brukare av sådan anordning, som jämlikt 1 mom. vid avlämnande skall vara försedd med skydd och åtföljas av där omnämnda föreskrifter, att tillse att anordningen vid användandet är försedd med skydd samt att berörda föreskrifter iakttagas. Härtill ansluter sig en bestämmelse, enligt vilken distriktschefen i fall av synnerlig fara för ohälsa eller olycksfall skall kunna förbjuda att anordningen begagnas (58 § 5 mom.).

I motiveringen framhåller kommittén att det f. n. ej funnes garanti för att de skydd som anbragts på eller levererats med en maskin komme till användning i de fall då maskinen begagnades i arbete vilket icke inbegrepes under arbetarskyddslagen. Ur samhällets synpunkt vore det av vikt att även den enskilde individen skyddades mot farorna i arbetet, i synnerhet vid användande av maskiner och andra farliga arbetsanordningar. Detta hade också delvis beaktats i det att de bestämmelser, varigenom tillverkare, försäljare och upplåtare ålades att medverka i skyddsarbetet, givits generell tillämplighet. Enligt kommitténs mening borde mot tillverkares, försäljares och upplåtares förpliktelser svara en allmän skyldighet för brukare av maskin eller annan i 45 § 1 mom. avsedd arbetsanordning att tillse att de skydd, som tillhörde och åtföljde anordningen, komme till användning och att de föreskrifter, som meddelats för densamma bleve iakttagna. Att så skedde kunde vara av betydelse icke blott för brukaren själv utan även med hänsyn till allmänhetens skyddande mot olycksfallsrisker, t. ex. då en kapsåg uppställdes på gata eller annan allmän plats för kapning av ved.

Kommitténs förslag innehåller även ett nytt allmängiltigt stadgande, som riktar sig till tillverkare och försäljare av farliga ämnen och material (46 §). Sålunda skall det åligga tillverkare eller försäljare av eldfarligt, explosivt, giftigt eller eljest farligt ämne eller material att tillse att detta vid avlämnande åtföljes av för dess handhavande och förvaring erforderliga skyddsföreskrifter, som skola vara godkända av arbetsrådet, samt att detsamma på lämpligt sätt är försett med föreskriven märkning eller påskrift. För giftigt eller eljest hälsofarligt ämne skall av tillverkaren eller försäljaren därjämte lämnas tydlig uppgift om ämnets sammansättning. Dessa bestämmelser skola emellertid icke gälla beträffande apoteksvara. Efterlevnaden av förevarande stadganden avses skola tryggas genom ett förbudsförfarande (58 § 3 mom.).

I motiveringen anför kommittén i huvudsak följande. De risker, som vore förenade med användandet av eldfarliga, explosiva och giftiga ämnen kunde avsevärt minskas, därest man kände till ämnets farlighetsgrad och

hur det finge handhavas och förvaras. Föreskrifter därom meddelades väsentligen i förordningarna om eldfarliga oljor och explosiva varor samt i giftstadgan. Vissa slag av farliga ämnen upptoges dock ej i dessa författningar, och i en del fall vore de föreskrifter, som däri meddelades, ej tillfyllest ur arbetarskyddssynpunkt. Särskilt gällde detta vid mera regelmässig användning av farliga ämnen. Enligt kommitténs mening förelåge stort behov av förebyggande åtgärder på detta område, och en betydelsefull insats syntes därvid kunna påräknas av tillverkare och försäljare. Det kunde icke vara tillfredsställande, att arbetsgivare och arbetstagare skulle sväva i okunnighet om de risker, som vore förbundna med användandet av visst ämne, intill dess måhända tillsynsorgan fäst deras uppmärksamhet därpå eller hunnit införskaffa upplysningar därom eller olycks- eller sjukdomsfall inträffat. Kommittén ansåge därför att tillverkare och försäljare av eldfarligt, explosivt, giftigt eller eljest hälsofarligt ämne eller material borde vara skyldiga tillse att detta vid avlämnandet åtföljdes av för dess handhavande och förvaring erforderliga skyddsföreskrifter. Det villkoret borde uppställas, att föreskrifterna skulle vara godkända av arbetsrådet, enär det icke kunde anses tillfredsställande att varje tillverkare och försäljare själv bestämde innehållet i desamma. Tillverkare och försäljare borde vidare vara skyldiga att på lämpligt sätt förse sådant ämne eller material med föreskriven märkning eller påskrift. För att bedöma ett giftigt eller eljest hälsovådligt ämnes farlighetsgrad och träffa avgörande om erforderliga skyddsåtgärder vid dess handhavande fordrades kännedom om ämnets sammansättning. Kommittén föresloge därför, att det skulle åligga tillverkare och försäljare att lämna tydlig uppgift om dylika ämnens sammansättning. Tillverkare och försäljare vore på grund av konkurrensskäl vanligen icke villiga att till köpare lämna uppgift om ett ämnes sammansättning. Detta motiv borde emellertid icke få vara avgörande för en så viktig fråga som arbetstagarnas skyddande mot ohälsa och olycksfall i arbete. Det skydd, som tillverkare och försäljare i sådant hänseende behövde, finge tillförsäkras dem i annan ordning. I detta sammanhang vore att märka, att det föreslagna stadgandet icke medförde skyldighet att lämna fullständig uppgift om ett ämnes sammansättning. Ansåge sig en tillverkare av konkurrensskäl förhindrad att lämna viss uppgift om ett ämne, finge stadgandet likväl anses iakttaget, därest han lämnade tydlig uppgift om ämnets huvudsakliga beståndsdelar samt om sådan ej huvudsaklig beståndsdel, som kunde medföra förgiftnings- eller annan hälsofara.

I anledning av att i vissa yttranden över kommitténs preliminära förslag gjorts gällande att det föreslagna stadgandet icke läte sig förenas med gällande författningar om eldfarliga oljor, explosiva varor samt gifter anför kommittén följande.

De föreslagna bestämmelserna i 46 § medföra icke inskränkning eller mildring av bestämmelserna i nyssnämnda författningar, och de kunna så-

ledes ej anses stå i strid med dessa. Föreskrifterna innebära i stället en skärpning, i det att de främst avse frågan om handhavande av visst farligt ämne, vilken fråga ej i tillräcklig grad kan anses tillgodosedd i åsyftade författningar. Det torde ej heller vara möjligt att i en allmän författning gå in på denna fråga på det sätt, som är betingat ur arbetarskyddssynpunkt. Det har jämväl ifrågasatts, huruvida icke de i ovanberörda författningar angivna föreskrifterna kunde kompletteras i de avseenden, som i 46 § omförmälas. Ehuru detta givetvis är möjligt, synes det kommittén konsekvent att i lagen fullfölja den princip, som kommit till uttryck i 45 §, nämligen att med hänsyn till lagens syftemål utsträcka dess tillämpning till tillverkare och försäljare. Därtill kommer, att föreskrifter för berörda slag av ämnen meddelas i lagen jämväl i andra sammanhang. Lagens bestämmelser avse dessutom vissa farliga ämnen, som icke äro upptagna i förevarande författningar. Det synes kommittén dessutom betydelsefullt, att det uppdrages åt arbetsrådet att godkänna de föreskrifter, som skola åtfölja ifrågavarande slag av ämnen. Rådet torde nämligen äga de största förutsättningar härför, om det utbygges på sätt kommittén föreslår.

I detta sammanhang torde även böra behandlas ett annat stadgande i förslaget, vilket likaledes avser person som icke är part i ett arbetsförhållande. Kommittén föreslår att vad i lagen sägs om arbetsgivare i viss utsträckning skall gälla om ägare eller nyttjanderättshavare till grustag o. d., även då denne icke har någon arbetstagare på arbetsplatsen. Enligt 2 § c) 2. skall sålunda, såframt ej annan överenskommelse därom träffats, ägare resp. innehavare av nyttjanderätten till mark, varå grustag eller annat därmed likställt arbetsställe där arbete utföres för flera arbetsgivares räkning är beläget, vara skyldig tillse att detsamma hålles i ett ur skyddssynpunkt godtagbart skick. Anvisningarna till detta stadgande ha följande lydelse.

Här stadgad skyldighet för ägare eller innehavare av nyttjanderätt till grustag att, för såvitt ej annan överenskommelse träffats med vederbörande arbetsgivare, hålla detta i ett ur skyddssynpunkt godtagbart skick avser huvudsakligen skötseln av själva grustaget samt till detta hörande anordningar, såsom ställningar, bryggor, lastfickor och maskiner. Bestämmelsen skall däremot icke medföra skyldighet för ägaren eller nyttjanderättshavaren att vidtaga skyddsåtgärder beträffande maskiner eller andra anordningar, som arbetsgivare låtit uppställa i grustaget. Bedrives arbete i ett grustag icke av flera arbetsgivare samtidigt utan av olika arbetsgivare på skilda tider av året, åvilar det varje arbetsgivare att tillse, att arbetet utföres på betryggande sätt. Till arbetsställe likställt med grustag hänföras bland annat ler- och pinnmotag, stenbrott och vissa materialupplag.

Till motivering av förslaget anför kommittén i huvudsak följande. Det vore vanligt att ägare eller nyttjanderättshavare till grustag tilläte annan att hämta grus utan att själv sysselsätta arbetstagare i grustaget. I dylika fall bedreves arbetet ej sällan på sådant sätt att avsevärd risk för ras uppstode. När ett flertal arbetsgivare genom sina resp. arbetstagare hämtade grus från ett och samma grustag, vore det för yrkesinspektionen i allmän-

het förenat med betydande svårigheter dels att taga reda på samtliga arbetsgivare och dels att meddela dessa erforderliga anvisningar och få dem att iakttaga desamma. Med hänsyn därtill syntes det motiverat att i viss mån överflytta arbetsgivaransvaret på ägare eller nyttjanderättshavare till grustag. Bestämmelsen därom förutsattes skola gälla endast såframt ej ägaren eller nyttjanderättshavaren träffat annan överenskommelse med den som hämtade grus. Som ytterligare villkor hade upptagits att flera arbetsgivare samtidigt hämtade grus ur grustaget. Enligt kommitténs mening borde man därvid utgå från ett minimiantal av tre. Hämtade två arbetsgivare grus samtidigt, torde anvisningar om arbetets bedrivande i regel kunna utan svårighet lämnas till var och en av dem. Om arbetet icke bedreves samtidigt av flera arbetsgivare utan av olika arbetsgivare på skilda tider av året, borde det enligt kommitténs mening åvila varje arbetsgivare att tillse, att arbetet utfördes på betryggande sätt. Arbete i ler- och pinnmotag, stenbrott samt spån- och slaggupplag bedreves ofta under förhållanden som motsvarade de vid grustag förekommande. Sålunda finge ej sällan olika arbetsgivare hämta lera, spån o. d. från annan tillhörigt lertag eller spånupplag. Vidare förekomme det stundom att olika personer bröte sten ur berg, som ägdes av annan. Även i nu nämnda fall förelåge behov av att i viss utsträckning påkalla ägarens eller nyttjanderättshavarens medverkan i skyddsarbetet. Kommittén föresloge därför att ifrågavarande bestämmelse gjordes tillämplig jämväl å arbetsställe, som kunde anses likställt med grustag.

Kommittén understryker, att det föreslagna stadgandet icke finge anses innebära att de olika arbetsgivarna fritoges från ansvar i de hänseenden bestämmelsen avsåge.

Yttrandena.

I annat sammanhang har nämnts att *kommerskollegium* ansett att de föreslagna 45 och 46 §§ icke hörde hemma i arbetarskyddslagen, men att intill dess allmängiltiga bestämmelser meddelats om förbud mot leverans av maskiner o. d. utan skydd, förbudet däremot borde kvarstå i denna lag, såvitt anginge arbetsplatser varå 1 § ägde tillämpning. Från några andra håll har yrkats att de bestämmelser som rikta sig till brukare av maskiner o. d. (45 § 3 mom.), tillverkare och försäljare av farliga ämnen och material (46 §) samt ägare och nyttjanderättshavare till grustag (2 § c 2.) måtte utgå ur förslaget. Därjämte ha i en del yttranden erinringar framställts i vissa detaljfrågor.

Vad angår de föreslagna bestämmelserna rörande tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner o. d. anser *riksförsäkringsanstalten* att desamma, i vad de avsåge upplåtare, borde begränsas till att omfatta upplåtelse till yrkesmässigt begagnande, enär stadgandena ej torde

kunna få praktisk betydelse för andra fall. — Anstalten anför vidare, att granskning av tekniska anordningar, som utställdes på mässor, offentliga utställningar o. d., vore synnerligen påkallad. Det hade nämligen visat sig att brister i skyddstekniskt avseende i icke obetydlig utsträckning förekomme å utställda föremål. Detta förhållande hade medfört avsevärda olägenheter dels därigenom att allmänheten ofta bibringats den uppfattningen att föremålen trots felaktigheterna uppfyllt gällande fordringar i arbetarskyddshänseende och dels därigenom att, till nackdel för sådana utställare som lojalt följt föreskrifterna, billigare utförda eller utrustade maskiner lättare kunnat hävda sig i konkurrensen. Även å enskilda utställningar, som upprätthölles av tillverkare, försäljare och agenter, hade de utställda föremålen i stor utsträckning visat sig behäftade med brister i skyddstekniskt hänseende. Anstalten kunde icke dela kommitténs uppfattning att ett föremål, som utställdes på en offentlig utställning, av utställaren avlämnades till utställningen. Tillverkare eller försäljare hyrde nämligen i regel ett visst golvutrymme å utställningen, vilket han sedan fritt disponerade. Han avlämnade sålunda icke de utställda föremålen till någon. Detsamma vore förhållandet vid enskild utställning, som anordnades av tillverkare eller försäljare. På grund av det anförda ansåge anstalten att i lagen borde införas en bestämmelse, som medförde förpliktelse att då maskin, redskap e. d. utställdes till försäljning eller i reklamsyfte iakttaga vad som stadgades i 45 § 1 mom. Till denna bestämmelse borde anknytas befogenhet för arbetsrådet att förbjuda dylikt utställande, innan de åtgärder vidtagits som arbetsrådet funnit skäl föreskriva. Som villkor för meddelande av sådant förbud borde icke föreskrivas att utställaren »blivit i saken hörd». Ett förbud berörande en utställning måste nämligen, bl. a. på grund av den korta tid som en sådan ofta varade, i regel meddelas omedelbart, om det skulle få avsedd verkan. Vidare komme ett förbud alltid att föregås av en ingående diskussion mellan den till arbetsrådet anknutne granskaren och utställaren eller dennes representant. Något behov av ytterligare hörande kunde därför icke anses föreligga.

Socialstyrelsen anser det möjligen kunna ifrågasättas, om icke tillämpningen av 45 § 1 mom. — i likhet med vad kommittén föreslagit beträffande 2 mom. — kunde inskränkas till fall då förfarandet ägde rum i yrkesmässig verksamhet. Det kunde måhända även ifrågasättas att undantaga sådana fall då vederbörande avlämnat anordningen i vetskap om att den ej skulle komma till sådan användning att skada kunde befaras, t. ex. för nedskrotning. *Handelskammaren i Göteborg* uttalar att det borde klargöras att bestämmelserna om utlåning icke avsåge gratis utlåning av redskap e. d., exempelvis grannar emellan, utan fastmera utlåning mot ersättning och arbetsgivares utlåning av maskiner m. m. till arbetstagare i heminduströellt arbete. Även i ett par andra yttranden förordas inskränkningar i bestämmelsernas tillämplighet på utlåning av maskiner o. d. Därvid åbe-

ropas bl. a. att långivare i flertalet fall icke vore kompetenta att bedöma, huruvida ett föremål som utlånades uppfyllde lagens krav.

Kommerskollegium påpekar att på det elektriska starkströmsområdet gällde specialbestämmelser om kontroll av elektrisk materiel med därtill knutet förbud mot saluförande, försäljning och användning av icke godkänd materiel samt om installatörer.

Stockholms handelskammare erinrar om att ett stort antal i industrien använda maskiner tillverkades i utlandet under beaktande av där gällande arbetarskyddsbestämmelser. Handelskammaren ansåge sig med anledning därav böra framhålla vikten av att arbetsrådet vid granskning av skyddsanordningarna på utomlands framställda maskiner icke utan tvingande skäl ställde högre krav på dessa än vad motsvarande kontrollmyndighet i utlandet gjort.

Det föreslagna stadgandet angående installatörs skyldigheter tillstyrkes uttryckligen av *Stockholms handelskammare,* som anser detsamma vara i hög grad av behovet påkallat.

Riksförsäkringsanstalten anför i anledning av att ifrågavarande stadgande begränsats till att gälla den som »yrkesmässigt» utförde installation, att enskilda personer eller firmor ej sällan tillfälligtvis åtoge sig sådant arbete utan att besitta erforderlig kompetens därför eller besitta tillräcklig ansvarskänsla. Sådan tillfällig installatör kunde emellertid icke anses yrkesmässigt utföra installationer och bestämmelsen syntes således ej kunna tillämpas gentemot honom. Anstalten föresloge därför, att ordet »yrkesmässigt» utbyttes mot »självständigt». Den som vore anställd hos person eller firma som åtagit sig ett installationsarbete torde icke kunna anses självständigt utföra det arbete hans arbetsgivare ålade honom. — Den föreslagna bestämmelsen att installatör skulle tillse att »föreskrivna skyddsanordningar» bleve uppsatta samt att »för installationen i övrigt gällande föreskrifter» bleve iakttagna torde åsyfta sådana skyddsanordningar och föreskrifter som återfunnes i anvisningar, skyddsbilder m. m., utfärdade av yrkesinspektionens chefsmyndighet. Installatör borde emellertid vara skyldig att även i övrigt iakttaga i arbetarskyddslagen meddelade bestämmelser, varför följande tillägg borde göras till det föreslagna stadgandet: »Han har ock att svara för att det av honom åtagna installationsarbetet även i övrigt blir så utfört, att anläggningen i vad på hans befattning med densamma ankommer erbjuder betryggande säkerhet.»

Anstalten föreslår vidare ett särskilt stadgande, enligt vilket det skall åligga den som avlämnar av honom eller på hans uppdrag upprättad ritning, beskrivning eller annan handling till ledning vid installation att tillse att handlingen innehåller i skyddstekniskt hänseende erforderliga uppgifter. Till stöd härför anför anstalten följande.

Ofta förekommer, att leverantör till köpare överlämnar ritning, beskrivning eller annan handling avsedd till ledning vid installation av sådan an-

ordning, som i detta lagrum avses, och överlåtes därvid helt på köparen att utföra installationen. Även annan än leverantör, t. ex. firma eller enskild person med konsulterande verksamhet, utför sådana ritningar, beskrivningar eller andra handlingar, som överlämnas till uppdragsgivaren. Dessa handlingar äro i skyddstekniskt hänseende ofta ofullständiga eller felaktiga eller lämna icke erforderlig vägledning i detta avseende. Den som tillhandahållit handlingarna har ej ansett sig skyldig meddela några sådana uppgifter, och mottagaren äger i många fall ej tillräcklig kännedom om de faror, som kunna sammanhänga med anordningens begagnande, än mindre vilka åtgärder som böra vidtagas till förebyggande av ohälsa eller olycksfall. Under sådana förhållanden ha på arbetsplatser uppstått riskmoment, som föranlett ohälsa eller olycksfall. Anstalten anser därför, att en bestämmelse bör införas om skyldighet för den, som avlämnar av honom eller på hans uppdrag upprättad ritning, beskrivning eller annan handling avsedd till ledning vid installation av sådan anordning, som i 2 mom. första stycket avses, att tillse, att handlingen i skyddstekniskt avseende innehåller erforderliga uppgifter. Vid underlåtenhet att följa denna bestämmelse bör förbud kunna utfärdas av arbetsrådet.

Landsorganisationen anser stadgandet angående installatörs skyldigheter böra hänföras till den som yrkesmässigt bedreve verksamhet med installation. Genom en sådan formulering angåves tydligare att man syftade på installationsfirmans innehavare. Organisationen säger sig vidare förutsätta att ombyggnad och väsentlig reparation vore att likställa med installation.

I fråga om det föreslagna stadgandet rörande brukare av maskin eller annan arbetsanordning i arbete som eljest icke faller under arbetarskyddslagen uttalar *riksförsäkringsanstalten* att ett visst behov av en föreskrift i angivna syfte otvivelaktigt förelåge. Det oaktat ansåge anstalten emellertid att en dylik bestämmelse icke borde införas i arbetarskyddslagen, enär den måste anses helt falla utanför dess tillämpningsområde.

Även *två bergmästare* anse denna bestämmelse icke höra hemma i arbetarskyddslagen.

En ledamot av arbetsrådet (herr Rune) framhåller att bestämmelsen torde sakna praktisk betydelse ur arbetarskyddssynpunkt men att den kunde giva anledning till måhända berättigad irritation. Den syntes därför böra utgå.

De föreslagna bestämmelserna rörande tillverkare och försäljare av farliga ämnen och material tillstyrkas uttryckligen av *riksförsäkringsanstalten,* som anser att behov därav länge gjort sig gällande. *Överståthållarämbetet* uttalar att bestämmelserna syntes lämpliga och att de utan olägenhet torde kunna förenas med föreskrifterna i gällande författningar angående eldfarliga oljor, explosiva varor och gifter. Vid sin tillståndsgivning jämlikt dessa författningar torde länsstyrelserna lämpligen kunna i utfärdade resolutioner intaga en erinran om dessa bestämmelser.

Socialstyrelsen, kommerskollegium, Stockholms handelskammare, svenska arbetsgivareföreningen, handelns arbetsgivareorganisation och *kemiska industrikontoret* anse däremot att ifrågavarande bestämmelser borde utgå ur förslaget. Till stöd för detta yrkande ha flera av dessa remissinstanser åberopat en vidlyftig argumentering. Kritiken mot kommitténs förslag synes kunna sammanfattas på följande sätt. Förslaget innebure att arbetarskyddslagen skulle bli tillämplig på ett vidsträckt område som icke hade något med arbetarskydd att göra, i det att arbetsrådet skulle få befogenhet att föreskriva åtgärder till den stora allmänhetens skydd och detta även om ämnet i fråga huvudsakligen användes annorstädes än på arbetsplatser, som fölle under arbetarskyddslagen. Om — såsom kommittén hävdat — gällande författningar om eldfarliga, explosiva och giftiga ämnen icke vore tillräckligt uttömmande, borde man i stället för att slå in på den av kommittén föreslagna vägen söka komplettera dessa författningar i erforderlig utsträckning. Därjämte borde arbetsrådet utnyttja den i 14, 16 och 60 §§ givna möjligheten att meddela föreskrifter för arbetsgivare om sådana ytterligare skyddsåtgärder på arbetsplats, vilka kunde vara motiverade ur arbetarskyddssynpunkt men som icke vore av den arten att de lämpligen kunde inrymmas i nämnda författningar. Kommitténs förslag skulle medföra det högst otillfredsställande förhållandet att föreskrifter om innehållet i etiketten för en och samma vara komme att meddelas i olika författningar. Vidare kunde anmärkas att det i lagtexten använda uttrycket »eljest farligt ämne» medförde att tillämpningsområdet bleve synnerligen obestämt. Kommittén hade f. ö. icke ens angivit på vilket sätt alla därav berörda tillverkare och försäljare — däribland alla färghandlare och de flesta lanthandlare — skulle kunna få kännedom om arbetsrådets föreskrifter.

Ur yttrandena i förevarande fråga må därjämte nämnas följande. *Socialstyrelsen* anser det böra övervägas att i arbetsrådets instruktion införa skyldighet för rådet att hos Kungl. Maj:t göra framställning om kompletteringav gällande specialförfattningar på de områden, där detta funnes erforderligt. *Kemiska industrikontoret* förordar att arbetsrådet insättes som en av de myndigheter, med vilka medicinalstyrelsen skall samråda vid revision av bilagorna till giftstadgan.

Lantbruksförbundet och *lantarbetsgivareföreningen* yrka att det föreslagna stadgandet beträffande ägare och nyttjanderättshavare till grustag o. d. måtte utgå. Som skäl härför åberopas att bestämmelsen i flertalet fall skulle medföra att jordägaren eller nyttjanderättshavaren nödgades hålla ständig kontroll över arbetsstället, vilket mången gång vore ogörligt utan stora kostnader. Vidare framhålles, att därest stadgandet bleve tillräckligt känt ägaren eller innehavaren säkerligen komme att begagna sig av den möjlighet förslaget erbjöde att träffa överenskom-

melse med arbetsgivaren att denne skulle övertaga ansvaret för skyddsåtgärderna. Därvid uppstode samma läge, som om bestämmelsen icke funnits. Om dylik överenskommelse icke träffades, komme det i allmänhet att bero på att ägaren eller innehavaren vore okunnig om det ansvar som åvilade honom. I sådana fall medförde regeln ingen förbättring i skyddshänseende utan snarare motsatsen. Arbetsgivarna kunde nämligen hellre förmodas känna till stadgandet och kunde då tänkas underlåta en del skyddsåtgärder som de, därest regeln saknats, skulle funnit sig föranlåtna att vidtaga.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att frågan om arbetsgivaransvaret vid grustag och därmed likställda arbetsställen icke tillfredsställande utretts. Anläggningar av detta slag låge ofta å allmänningar med ett stort antal delägare. För dylika fall lämnade lagen icke någon anvisning på vem som vore ansvarig för anläggningens behöriga skötsel.

Landsorganisationen, som icke har något att erinra mot principen att lägga ansvaret på ägaren eller nyttjanderättshavaren, finner den föreslagna begränsningen av stadgandets tillämplighet till grustag med minst tre samtidiga grushämtare vara sakligt oegentlig. Vidare borde ägaren eller nyttjanderättshavaren icke kunna fritaga sig från ansvar enbart genom att hänvisa till en med arbetsgivaren träffad överenskommelse, oavsett om skyddsåtgärderna sedermera faktiskt vidtagits av denne. Enligt organisationens mening borde därför ansvaret för att ett grustag med tillhörande varaktiga anordningar befunne sig i betryggande skick, därest anordningarna ej efter överenskommelse vidtagits av arbetsgivaren, åvila ägaren eller nyttjanderättshavaren oberoende av antalet grushämtare.

Departementschefen.

I det föregående har jag påpekat, att de i gällande arbetarskyddslag upptagna stadgandena om vissa skyldigheter för tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner, redskap och andra tekniska anordningar såtillvida sträcka sig utöver ramen för arbetarskyddslagstiftningen, som de äga tillämplighet även om anordningen skall användas i arbete, varå lagen eljest icke äger tillämpning. Arbetarskyddskommittén har byggt vidare på denna linje och förutom en viss komplettering av de nuvarande bestämmelserna föreslagit flera nya bestämmelser av liknande art. Beträffande frågan om dessa bestämmelsers tillämplighet utom det område som eljest omfattas av arbetarskyddslagen har kommerskollegium anmält en annan mening än kommittén. Såsom jag tidigare nämnt har jag i princip intet att erinra mot att arbetarskyddslagstiftningen på detta sätt vidgas. Anledning saknas enligt min mening att avstå från den möjlighet som härigenom erbjudes att utöva kontroll över tillförlitligheten och lämpligheten av sådana anordningar som här avses.

Beträffande de av kommittén föreslagna kompletteringarna av de nuvarande bestämmelserna har jag intet att erinra mot förslaget att vederbörande tillverkare, försäljare eller upplåtare skall vara skyldig att tillhandahålla för anordningens användning och skötsel erforderliga föreskrifter. Den föreslagna skyldigheten att förse anordningen med skylt eller instämpling angående tillverkarens namn m. m. torde däremot vara alltför allmänt hållen för att kunna utan begränsning godtagas. Bestämmelser i detta hänseende torde kunna meddelas i administrativ ordning.

Riksförsäkringsanstalten har i motsats till kommittén ansett det böra i lagtexten uttryckligen angivas, att bestämmelserna avsåge jämväl anordning, som utställdes till försäljning eller i reklamsyfte. Att detta fall bör omfattas av bestämmelserna synes mig med hänsyn till vad såväl kommittén som riksförsäkringsanstalten anfört vara ställt utom tvivel. Då viss tvekan torde kunna råda, huruvida utställandet innefattar ett avlämnande, synes ett särskilt stadgande om lagens tillämplighet i dessa fall böra upptagas i lagtexten. Vad riksförsäkringsanstalten anfört om förfarandet vid meddelande av förbud i hithörande fall torde icke behöva särskilt beaktas med hänsyn till den utformning förbudsbestämmelserna erhållit i departementsförslaget.

I anledning av vad i övrigt anförts i yttrandena vill jag anmärka följande. De föreslagna bestämmelserna ha givetvis sin främsta betydelse då fråga är om yrkesmässigt bedriven tillverkning, försäljning eller upplåtelse och då anordningen avlämnas för yrkesmässigt begagnande. Gällande arbetarskyddslag innehåller dock inga begränsningar av denna art, och anledning att frångå denna inställning synes mig ej föreligga. Att det kan förutses att bestämmelserna i viss omfattning ej komma att efterföljas i fråga om exempelvis mera tillfällig utlåning av redskap o. d. synes mig icke vara något skäl att göra undantag från bestämmelserna. Något ingripande i dylika fall lärer ändock mestadels icke komma till stånd, men möjlighet att ingripa synes böra finnas. I fråga om importerade maskiner vill jag i anledning av vad Stockholms handelskammare anfört uttala, att den omständigheten att i tillverkningslandet ställas mindre krav på skyddssynpunkternas tillgodoseende icke bör få medföra, att de i vårt land tillämpade grunderna i sådant hänseende åsidosättas. Vad slutligen angår anordningar, beträffande vilka speciella kontrollbestämmelser gälla — exempelvis viss elektrisk materiel — synes man böra förutsätta, att några ytterligare krav ur arbetarskyddssynpunkt icke uppställas för att tillgodose sådana säkerhetssynpunkter som föranlett kontrollbestämmelserna. Något särskilt stadgande härom torde icke vara nödigt.

Kommitténs förslag om utfärdande av särskilda bestämmelser angående installatörs skyldighet att medverka vid arbetarskyddet har i sak icke föranlett erinringar i yttrandena i vidare mån än att riksförsäkringsanstalten funnit ytterligare föreskrifter i ämnet böra meddelas. Det av anstalten före-

slagna tillägget angående skyldighet för installatör att mera allmänt tillse att anläggningen, i vad på hans befattning med densamma ankommer, erbjuder betryggande säkerhet synes mig dock gå längre än vad omständigheterna påkalla. Frågan huruvida anläggningen efter installationen erbjuder betryggande säkerhet måste mången gång bedömas med beaktande av arbetsförhållandena och andra omständigheter, över vilka installatören icke råder. På grund härav torde icke f. n. böra införas någon generell föreskrift i detta hänseende. Såsom kommittén föreslagit torde den installatör åvilande skyldigheten böra begränsas att avse uppsättande av föreskrivna skyddsanordningar och iakttagande av för installationen i övrigt gällande föreskrifter. Med föreskrivna skyddsanordningar torde härvid få avses anordningar, som enligt meddelade föreskrifter skola åtfölja installationsföremålet, då det avlämnas av tillverkare, försäljare eller upplåtare.

Det är givetvis ett önskemål, att ritningar för installation och liknande handlingar uppfylla de krav som i skyddstekniskt hänseende böra uppställas. Skyldigheten för tillverkare och försäljare att tillhandahålla för anordningens användning och skötsel erforderliga föreskrifter torde dock i allt väsentligt tillgodose dessa synpunkter. Vad riksförsäkringsanstalten i detta hänseende anfört synes därför icke böra föranleda någon åtgärd.

I anledning av vad riksförsäkringsanstalten ytterligare anfört torde bestämmelserna om installatörs skyldigheter icke böra begränsas att avse enbart yrkesmässigt bedriven installationsverksamhet utan omfatta jämväl den som mera tillfälligt åtager sig att såsom självständig företagare utföra sådan. I enlighet med vad landsorganisationen uttalat torde bestämmelsen böra givas sådan avfattning, att någon tvekan icke behöver råda om att den som är anställd i det företag, som åtagit sig installationen, icke omfattas av stadgandet.

Arbetarskyddskommittén har på anförda skäl föreslagit, att den som använder maskin eller annan arbetsanordning i arbete, varå arbetarskyddslagen eljest icke äger tillämpning, skall vara skyldig tillse, att anordningen är försedd med sådana skydd, som vid maskinens avlämnande skola finnas, ävensom att därvid meddelade föreskrifter iakttagas. Såsom i vissa yttranden anförts torde emellertid en dylik bestämmelse icke höra hemma i arbetarskyddslagen. Att åstadkomma någon tillsyn i fall av denna art möter uppenbarligen betydande svårigheter, och det kan jämväl befaras att, såsom i ett yttrande påpekats, bestämmelsens tillämpning skulle kunna vålla irritation. Jag kan därför ej tillstyrka att bestämmelsen upptages i lagen. Jämväl de av kommittén föreslagna bestämmelserna rörande skyldighet för tillverkare och försäljare av farliga ämnen och material att iakttaga vissa föreskrifter finner jag böra utgå. De skäl, som i åtskilliga yttranden anförts mot ett upptagande i arbetarskyddslagen av dylika stadganden, synas mig tungt vägande. Då i särskilda författningar upptagits de föreskrifter, som ur säkerhetssynpunkt ansetts påkallade för tillverkning och försäljning av

ämnen som här avses, kan det icke anses lämpligt, att yrkesinspektionens chefsmyndighet bemyndigas att utfärda de ytterligare föreskrifter, som myndigheten från sina speciella utgångspunkter finner böra meddelas. Arbetarskyddssynpunkterna torde i stället böra bevakas genom framställningar om erforderliga författningsändringar samt utfärdande av anvisningar för arbetsgivare och arbetstagare rörande användningen av farliga ämnen och material på arbetsplatser, där arbetarskyddslagen äger tillämpning.

Vad härefter angår kommitténs förslag att ägare eller innehavare av grustag o. d. i denna sin egenskap skall ha vissa skyldigheter i arbetarskyddshänseende delar jag kommitténs uppfattning, att särskilda regler på detta område äro motiverade. Även då den verksamhet, som bedrives i ett grustag eller å annan liknande arbetsplats, icke är att anse som ett särskilt arbetsföretag ligger det nära till hands att ur arbetarskyddssynpunkt jämställa ägaren eller innehavaren med en arbetsgivare och alltså kräva av honom att han tillser, att grustaget eller arbetsstället hålles i ett ur skyddssynpunkt godtagbart skick. De kontrollåtgärder, som för detta ändamål erfordras från jordägarens eller nyttjanderättshavarens sida, torde icke vara alltför betungande. Med nu angivna betraktelsesätt synes anledning saknas att begränsa stadgandet på sätt kommittén föreslagit, utan torde detsamma böra vara tillämpligt så snart ägaren eller nyttjanderättshavaren låter annan utföra arbete i grustaget eller å arbetsstället. Rimligen synes detta dock böra gälla endast om ersättning skall utgå för rätten att hämta grus eller annat, som avses med stadgandet, exempelvis lera, slagg e. d. Bestämmelsen bör utformas så, att om ägaren upplåtit rätten till grustäkt eller annan nyttjanderätt, hans förpliktelser i här ifrågavarande hänseende övergå på nyttjanderättshavaren. I likhet med landsorganisationen anser jag, att ägaren eller nyttjanderättshavaren icke skall kunna fritaga sig från ansvar enbart genom en med arbetsgivare träffad överenskommelse, utan torde han och arbetsgivaren böra anses gemensamt ansvariga för att erforderliga skyddsåtgärder bli vidtagna. Däremot kan självfallet dem emellan träffas överenskommelse angående kostnaderna för eventuellt erforderliga särskilda anordningar.

Vite och förbud m. m.

Gällande lag.

Arbetsgivares underlåtenhet att följa arbetarskyddslagens bestämmelser om åtgärder till skydd mot ohälsa eller olycksfall är såsom tidigare nämnts icke direkt straffbelagd. För att straff skall inträda förutsättes att arbetsgivaren överträtt ett av vederbörande tillsynsorgan i det särskilda fallet utfärdat förbud. Enligt 38 § 1 mom. arbetarskyddslagen äger vederbörande

yrkesinspektör eller bergmästare där så prövas nödigt för avhjälpande av missförhållande vid arbetsställe i något avseende, varom förmäles i 4 §, 5 § a)—h) eller 6 § eller i någon av Konungen med stöd av 7 § 1 mom. utfärdad ej särskilt straffbelagd föreskrift, eller som eljest, utan att hänföra sig till bestämmelserna om raster, nattvila och veckovila, inbegripes under 3 §, skriftligen förbjuda arbetsgivaren att efter utsatt skälig tid bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, maskin, redskap eller annat hjälpmedel eller viss arbetsmetod utan att ha iakttagit visst vid förbudets meddelande angivet villkor. Även yrkesinspektionens chefsmyndighet äger meddela sådant förbud. Underlåtenhet att efterkomma förbud är jämlikt 45 § belagd med straff. Ett förbud av detta slag innebär med andra ord ett föreläggande att, vid äventyr av straff, inom angiven tid avhjälpa visst missförhållande, därvid det emellertid står arbetsgivaren fritt att i stället för att efterkomma föreläggandet upphöra med det arbete, som detta avser. Enligt huvudregeln skall arbetsgivaren höras i saken innan förbud utfärdas. Därjämte föreskrives att upplåtaren bör höras då fråga är om åtgärd beträffande arbetslokal, som arbetsgivaren fått till sig upplåten (38 § 3 mom. första punkten). Om missförhållandet medför synnerlig fara för arbetares liv eller hälsa, äger emellertid jämlikt 38 § 2 mom. chefsmyndigheten utan att avbida arbetsgivarens yttrande meddela förbud att träda i kraft omedelbart och gälla tills vidare intill dess annorlunda förordnas ävensom, där så finnes påkallat, låta genom polismyndighetens försorg på arbetsgivarens bekostnad vidtaga nödig anordning till säkerställande av förbudets upprätthållande.

I vissa fall kan förbud riktas mot annan än arbetsgivare. Då fråga är om åtgärd beträffande arbetslokal, som arbetsgivare fått till sig upplåten, äger sålunda chefsmyndigheten meddela förbud mot upplåtande av lokalen till arbetslokal eller lokal för visst arbete utan att med lokalen vidtagits viss angiven åtgärd (38 § 3 mom. andra punkten). Enligt ett år 1944 infört stadgande (38 a §) äger chefsmyndigheten vidare förbjuda tillverkare, försäljare eller upplåtare av maskin, redskap eller annan teknisk anordning att avlämna föremålet, innan de åtgärder vidtagits med detsamma, som chefsmyndigheten finner erforderliga. För dylikt förbud förutsättes att det finnes nödigt till förebyggande av att föremålet kommer till användning inom riket utan att erbjuda betryggande säkerhet mot olycksfall och ohälsa. Enligt huvudregeln skall tillverkaren, försäljaren eller upplåtaren höras i ärendet, innan förbud utfärdas. Om synnerliga skäl äro därtill, äger emellertid chefsmyndigheten utan att avbida vederbörandes yttrande meddela förbud att träda i kraft omedelbart och gälla tills vidare intill dess annorlunda förordnas. I dylikt fall kan chefsmyndigheten även låta genom polismyndighetens försorg på bekostnad av tillverkaren, försäljaren eller upplåtaren vidtaga nödig anordning till säkerställande av förbudets upprätthållande.

Beträffande vissa stadganden i lagen föreskrives ett speciellt sanktionsförfarande. Enligt 38 § 4 mom. äger sålunda chefsmyndigheten, om arbetsgivare åsidosätter någon av de allmänna bestämmelserna om raster samt natt- och veckovila, efter arbetsgivarens hörande meddela honom nödiga föreskrifter till tryggande av det åsidosatta stadgandets iakttagande. Vid avgörande av dylikt ärende har chefsmyndigheten, att där så finnes lämpligt, samråda med arbetsrådet. För tryggande av efterlevnaden av de i 13 § givna allmänna bestämmelserna angående minderårigas användande till arbete anvisar lagen ett liknande förfarande. Om arbetsgivare åsidosätter vad som stadgas i 13 §, äger sålunda jämlikt 39 § chefsmyndigheten efter arbetsgivarens hörande föreskriva vissa villkor för minderårigs användande i ifrågavarande arbete eller förordna att minderårig icke vidare må användas däri. Överträdelse av föreskrift, som meddelats med stöd av 38 § 4 mom. eller 39 § är belagd med straff (42 §).

Bestämmelserna i 38 och 39 §§ om meddelande av förbud och föreskrifter äga icke tillämpning å verksamhet, som bedrives av staten. I stället gäller enligt 53 § andra stycket att yrkesinspektör eller bergmästare, som finner förhållande å visst arbetsställe påkalla i 38 eller 39 § avsedd åtgärd, skall göra anmälan därom hos den myndighet, vilken har överinseende över verksamheten. Denna myndighet har att efter omständigheterna antingen vidtaga den påkallade åtgärden eller underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Anmärkas må, att några motsvarande särbestämmelser icke finnas för tillämpningen av 38 a §.

Bestämmelserna om förbud ha tillämpats i ganska liten utsträckning. Under åren 1939—45 meddelades sålunda förbud sammanlagt i 121 fall jämlikt 38 § 1 mom. och i 6 fall jämlikt 38 § 2 mom.

Kommitténs förslag.

Kommittén föreslår att ett vitesförfarande införes vid sidan av det i gällande arbetarskyddslag stadgade förbudsförfarandet. Enligt 57 § 1 mom. skall sålunda distriktschef äga befogenhet att förelägga arbetsgivare vid vite att inom skälig tid vidtaga viss åtgärd till förekommande av ohälsa eller olycksfall i arbete. Vitesföreläggande skall även kunna komma till användning för att framtvinga iakttagande av bestämmelserna om förbandsmateriel och utrustning i 17 § samt om undersökning av ämne eller material i 23 §. Där arbetsgivarens underlåtenhet är belagd med straff i arbetarskyddslagen eller i föreskrift, som utfärdats med stöd av densamma, får emellertid vitesföreläggande icke ske. Vite skall icke få överstiga 1 000 kronor. Föreläggande skall föregås av anmaning till arbetsgivaren att vidtaga åtgärden i fråga. Innan föreläggande meddelas skall vidare arbetsgivaren höras i saken. Där fråga är om åtgärd beträffande lokal, som ar-

betsgivaren fått till sig upplåten, eller beträffande grustag eller annat därmed likställt arbetsställe, som upplåtits till begagnande, skall även upplåtaren höras (57 § 4 och 6 mom.). Befogenhet att meddela vitesföreläggande skall tillkomma även arbetsrådet (57 § 8 mom.).

Bestämmelsen i 38 § 1 mom. gällande arbetarskyddslag om rätt för yrkesinspektör och bergmästare att meddela arbetsgivare föreläggande i form av förbud har upptagits i 57 § 2 mom. i förslaget med endast de ändringarna att befogenheten i fråga tillagts distriktschefen samt att underlåtenhet att följa förslagets föreskrifter om skyddsanslag å arbetsställe (7 §), inskränkning av arbetstiden vid särskilt hälsofarligt arbete (15 § 1 mom.) och åtgärder för att lämna första hjälpen vid olycksfall (17 §) icke skall kunna föranleda förbud. Enligt förslaget skall vidare behörighet att då synnerlig fara för arbetstagares liv eller hälsa föreligger utfärda omedelbart ikraftträdande förbud och påkalla ingripande av polismyndigheten för att säkra förbudets upprätthållande tillkomma icke endast arbetsrådet utan även distriktschefen (58 § 3 mom.).

Enligt förslaget kan vitesföreläggande och förbud i vissa fall riktas mot annan än arbetsgivare. Den i gällande lag upptagna möjligheten att meddela förbud mot upplåtande av lokal till arbetslokal eller lokal för visst arbete har bibehållits i förslaget (57 § 5 mom.). Befogenhet att utfärda dylikt förbud skall icke såsom f. n. tillkomma endast chefsmyndigheten utan även distriktschef. Stadgandet har utsträckts till att omfatta jämväl lokal, som användes för annat ändamål än såsom arbetslokal, t. ex. personalrum. I förslaget har därjämte upptagits en särskild bestämmelse, enligt vilken förbud mot upplåtelse skall kunna riktas mot ägare eller innehavare av nyttjanderätten till mark, varå grustag eller annat därmed likställt arbetsställe är beläget (57 § 6 mom.).

Kommittén föreslår vidare, att vitesföreläggande skall kunna begagnas för att framtvinga efterlevnad av bestämmelserna i 45 § 1 mom. tredje stycket och 46 § andra stycket om skyldighet för tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner och därmed jämställda anordningar resp. tillverkare och försäljare av farliga ämnen eller material att föranstalta om undersökning och att tillhandahålla prov (57 § 1 mom.). Befogenhet att meddela sådant vitesföreläggande skall tillkomma endast arbetsrådet. I fråga om förbud för tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner och därmed jämställda anordningar överensstämmer förslaget med vad som f. n. gäller, dock skall förbud kunna meddelas även i det fall att vederbörande uraktlåter att vid anordningens avlämnande tillhandahålla i 45 § 1 mom. första stycket angivna föreskrifter (58 § 2 mom.). Vidare föreslås att arbetsrådet skall äga utfärda förbud för tillverkare eller försäljare av farligt ämne eller material, som är avsett att brukas inom riket, att avlämna detsamma utan att iakttaga bestämmelserna i 46 § första stycket (58 § 3 mom.). Även mot installatör skall ett förbudsförfarande kunna tillämp-

pas. Om en installatör åsidosätter vad som stadgas i 45 § 2 mom., skall sålunda arbetsrådet äga föreskriva vissa villkor för utförande av installationsarbete eller förbjuda installatören att vidare utföra visst slag av sådant arbete (58 § 4 mom.).

För tryggande av efterlevnaden av de allmänna bestämmelserna om raster samt natt- och veckovila skall enligt förslaget samma förfarande tillämpas som hittills, dvs. arbetsrådet skall äga meddela vederbörande arbetsgivare nödiga föreskrifter, som denne har att följa vid äventyr av straffpåföljd (59 § 1 mom.). Åsidosättande av den allmänna bestämmelsen om minderårigs användande till arbete (29 § första stycket) skall liksom f. n. kunna leda till att chefsmyndigheten föreskriver vissa villkor för minderårigs användande till arbetet i fråga eller förordnar, att minderårig icke vidare får användas däri (59 § 2 mom.). Överträdelse av dylik föreskrift är straffbelagd. En nyhet i förslaget är däremot att — såsom berörts i avsnittet om läkarkontroll över minderåriga — förbud skall kunna tillgripas för att framtvinga efterlevnad av bestämmelserna om periodisk läkarbesiktning av minderåriga. Om arbetsgivare använder minderårig till arbete utan att denne under senast förflutna kalenderår undergått i 36 § föreskriven läkarbesiktning, skall sålunda vederbörande distriktschef äga förbjuda arbetsgivaren att efter utsatt skälig tid använda den minderårige i arbetet, intill dess denne underkastats sådan besiktning (59 § 3 mom.). Om sådant förbud åsidosättes, inträder straff.

I motsats till vad som nu gäller skola samtliga bestämmelser om förbud äga tillämpning jämväl å verksamhet, som bedrives av staten. Befogenhet att i fråga om sådan verksamhet meddela förbud eller vitesföreläggande skall emellertid — bortsett från förbud jämlikt 59 § 3 mom. — icke tillkomma distriktschef utan endast arbetsrådet (57 § 9 mom.). Även stadgandena i 59 § 1 och 2 mom. om meddelande av föreskrifter för det fall att vissa angivna bestämmelser åsidosättas skola äga tillämpning å statlig verksamhet.

För att arbetsrådet skall få tillfälle att följa tillämpningen av bestämmelserna om vite och förbud föreslås, att distriktschef skall vara skyldig att ofördröjligen underrätta arbetsrådet om av honom meddelat vitesföreläggande och förbud (57 § 7 mom.). Det sagda gäller dock ej i fråga om förbud jämlikt 59 § 3 mom.

Till motivering av förslaget att såsom tvångsmedel införa v i t e anför kommittén till en början att det i gällande lag anvisade förbudsförfarandet vore av sådan ingripande natur, att det ej gärna tillgrepes annat än i yttersta nödfall. Ett förbud drabbade icke blott arbetsgivaren utan även mer eller mindre arbetstagarna; stundom kunde det t. o. m. medföra större olägenheter för arbetstagarna än för arbetsgivaren. I vissa fall då ett missförhållande vore av sådan beskaffenhet, att förbud icke ansåges kunna

komma i fråga, kunde det dock ur skyddssynpunkt vara av största betydelse att rättelse skedde, t. ex. då det gällde förbättring av ventilationen i en arbetslokal eller anordnande av kläd- och tvättrum. Med hänsyn till det anförda hade inom kommittén ifrågasatts, om icke ett något smidigare förfarande än förbud borde införas i lagen för att skapa ökad möjlighet för distriktschef att påfordra rättelse av missförhållande. I kommitténs preliminära förslag hade därför upptagits en bestämmelse om rätt för yrkesinspektör att meddela vitesföreläggande. Mot detta förslag hade i åtskilliga yttranden, särskilt från arbetsgivarhåll, betänkligheter uttalats. Kommittén funne emellertid invändningarna icke vara av sådan beskaffenhet, att de uppvägde de fördelar, som ett vitesförfarande otvivelaktigt innebure för effektiviteten av yrkesinspektionens arbete. Några betänkligheter mot att giva distriktschef befogenhet att förelägga vite syntes icke behöva finnas, enär vida större befogenhet, nämligen att meddela förbud, i gällande lag tillerkänts yrkesinspektör och bergmästare. En annan uppfattning skulle innebära, att man fordrade större kvalifikationer av en person, som skulle meddela vitesföreläggande, än av den som ägde meddela förbud. Det kunde vidare erinras om att enligt gruvlagen bergmästare i vissa fall kunde giva vitesföreläggande (75 och 77 §§). I syfte att undvika oskäliga viten förordade kommittén en begränsning av vitesbeloppet till 1 000 kronor. Därigenom torde de i vissa yttranden framförda betänkligheterna reduceras. I detta sammanhang ville kommittén framhålla, att frågan om vites utdömande fölle under allmän domstol. Denna torde därvid äga pröva icke blott om förutsättningarna för vitesföreläggande varit för handen utan även huruvida förutsättningarna i övrigt för vitets utdömande förelåge samt om vitet vore av rimlig storlek. Skulle domstolen finna det i föreläggandet angivna beloppet oskäligt högt, torde sålunda domstolen kunna reducera vitesbeloppet. Med hänsyn till vikten av att de föreslagna bestämmelserna om vitesföreläggande bleve enhetligt tillämpade ansåge kommittén att tillfälle borde beredas arbetsrådet att följa tillämpningen av desamma. Kommittén föresloge därför en föreskrift om skyldighet för distriktschef att ofördröjligen underrätta arbetsrådet om meddelat föreläggande. Ehuru det i främsta rummet vore av betydelse att distriktschef ägde giva vitesföreläggande, ansåge kommittén att sådan befogenhet borde tillkomma jämväl arbetsrådet. Detta vore även motiverat med hänsyn till bl. a. bestämmelsen i 23 §, enligt vilken arbetsrådet kunde föreskriva viss undersökning.

Kommittén framhåller att i många situationer fråga kunde uppkomma, huruvida vite eller förbud borde användas. Denna fråga finge givetvis avgöras efter lämplighetsprövning i varje särskilt fall. Ofta kunde det vara naturligast, att i första hand meddela vitesföreläggande och att, om detta ej medförde åsyftat resultat, tillgripa förbudsförfarande. I andra fall kunde det vara lämpligt att direkt meddela förbud.

Rörande frågan om befogenhet för distriktschef att i fall av synnerlig fara för arbetares liv eller hälsa meddela omedelbart verkande förbud anför kommittén följande.

I fall, som nyss nämnts, är det av vikt, att ett ingripande snabbt kan ske. Detta förutsätter enligt kommitténs mening, att även de lokala tillsynsorganen givas befogenhet att meddela förbud med omedelbar verkan. Starka skäl tala också för en vidgad befogenhet för distriktschef i här nämnda hänseende. Först och främst har distriktschef större kännedom än chefsmyndigheten om förhållandena vid de arbetsställen, som stå under hans tillsyn. Han har på grund härav större möjlighet att snabbt fatta beslut. Chefsmyndigheten däremot måste i regel grunda sitt beslut på de upplysningar distriktschefen lämnar i ärendet. Denna omgång kan medföra ett onödigt dröjsmål i meddelandet av beslut. Det är vidare att beakta, att frågan om förbud ej sällan aktualiseras i samband med inspektion av arbetsställe. På grund av vad sålunda anförts föreslår kommittén, såsom framgår av 57 § 3 mom., att distriktschef tillerkännes befogenhet att jämväl i fall, då missförhållande medför synnerlig fara för arbetstagares liv eller hälsa, meddela förbud, som träder i kraft omedelbart och gäller tills vidare, intill dess annorlunda förordnas. Enligt kommitténs mening torde förslaget icke behöva inge några allvarliga betänkligheter eller innebära någon fara för arbetsgivares rättssäkerhet. Skulle arbetsgivaren icke låta sig nöja med ett i denna ordning meddelat förbud, äger han klaga hos arbetsrådet (lagförslagets 64 §). För övrigt torde få förutsättas, att det förbudsförfarande, som anvisas i lagen, ej tillgripes annat än i trängande fall för skyddsföreskrifternas genomförande. Med hänsyn till att förbud enligt 57 § 3 mom. skall träda i kraft omedelbart förutsättes, att det skall kunna meddelas utan att arbetsgivaren blivit i saken hörd. Detta har ej ansetts böra särskilt angivas i lagtexten. Ett påpekande härom göres dock i de till 57 § 3 mom. hörande anvisningarna.

Vid behandling av frågan huruvida statlig verksamhet fortfarande borde intaga en särställning med avseende å tvångsbestämmelserna i lagen uttalar kommittén till en början att den nuvarande ordningen icke vore helt tillfredsställande, i det att det överlämnats åt vederbörande myndighet att själv i första hand avgöra, huruvida anvisad skyddsåtgärd skulle vidtagas eller icke. Detta kunde medföra, att dylikt ärende komme att avgöras utan erforderlig insikt i arbetarskyddsfrågor. Kommittén ansåge sig i detta sammanhang böra erinra om att kommerskollegium i sitt år 1911 avgivna yttrande över då föreliggande förslag till arbetarskyddslag framhållit att liksom rådhusrätten i den minsta stad ägde handlägga mål mot olika myndigheter, ja t. o. m. mot Kungl. Maj:t, borde vederbörande inspektionsmyndighet i regel ha samma befogenhet mot statens institutioner som mot företag av enskild natur. På grund av det anförda och med hänsyn till den omfattning och betydelse arbetarskyddet enligt den föreslagna lagstiftningen komme att få, ansåge kommittén att här åsyftade frågor icke såsom nu borde avgöras av varje statlig myndighet, som berördes därav, utan att det i stället borde

tillkomma den statliga myndighet, som hade till uppgift att svara för arbetarskyddslagens efterlevnad och tillämpning, att träffa avgörandet. I händelse av missnöje med dess beslut borde liksom i fråga om enskild verksamhet klagan kunna föras hos Kungl. Maj:t. Med hänsyn till bl. a. att lagen föreslagits skola erhålla vidgad tillämpning å statlig verksamhet ansåge kommittén att befogenhet att meddela vitesföreläggande eller förbud i fråga om sådan verksamhet icke lämpligen borde tillkomma distriktschef. I förhållande till många av de ämbetsverk och myndigheter, som komme att inbegripas under lagen, finge nämligen distriktschefen anses intaga en sådan tjänsteställning, att sådan befogenhet icke borde tillerkännas honom. Samma invändning kunde givetvis göras beträffande arbetsrådet, men dess ställning i förhållande till de flesta ämbetsverk och myndigheter bleve likväl en helt annan än distriktschefens. Vad anginge arbetsrådets behandling av ärende av förevarande art torde rådet i första hand böra hos vederbörande myndighet påfordra, att åtgärd vidtoges för att avhjälpa missförhållandet i fråga på sätt som antingen distriktschefen föreslagit eller arbetsrådet vid ärendets prövning funnit sig böra föreslå. I stället för att vidtaga tvångsåtgärd för vinnande av rättelse kunde arbetsrådet givetvis även underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

Yttrandena.

Förslaget att i arbetarskyddslagen införa ett vitesförfarande har i flertalet yttranden lämnats utan erinran. I åtskilliga yttranden uttalas emellertid betänkligheter mot att vitesföreläggande skulle kunna meddelas av distriktschef. Sålunda anse *domänstyrelsen, länsstyrelsen i Västmanlands län, svenska arbetsgivareföreningen, handelns arbetsgivareorganisation, försäkringsbolagens förhandlingsorganisation* och *kooperativa förbundets styrelse* att befogenheten att förelägga vite i varje fall borde förbehållas arbetsrådet. Till motivering av sin ståndpunkt anför *länsstyrelsen i Västmanlands län* följande.

Väl kan det vara sant, att rättigheten att meddela förbud i realiteten är ett långt större ingrepp, men å andra sidan tillgripes detta endast i yttersta nödfall. Däremot torde det nog finnas anledning att förmoda att vitesförelägganden komma att tillgripas rätt ofta, och kanske även i sådana fall, där vederbörande distriktschef icke sökt att övertyga vederbörande arbetsgivare om nödvändigheten av ifrågasatta skyddsåtgärder. Då emellertid det åligger distriktschef att vid utövande av tillsyn tillhandagå med upplysningar, råd och anvisningar i frågor rörande arbetets sundhet och säkerhet och då lagens bestämmelser, såsom de mäst avfattas, i många fall förutsätta en skälighetsprövning som grund för tillämpningen av dess föreskrifter, torde det bästa resultatet nås om tillsynsorganet fortfarande får intaga ställning som rådgivande och icke dömande myndighet. Härtill kommer, att domstol vid utdömandet av ett vite kan komma att sänka av distriktschef bestämt vitesbelopp, något som icke heller torde stärka en distriktschefs ställning gentemot en arbetsgivare. Befogenheten att meddela vitesföreläggande bör i stället tillkomma arbetsrådet.

Kooperativa förbundets styrelse säger sig i likhet med 1937 års arbetarskyddskommitté anse det olämpligt att den som meddelade föreskrift även hade att förelägga vite, särskilt som lagens bestämmelser vore så avfattade att de gåve rum för olika tillämpning. Även *svenska arbetsgivareföreningen* erinrar om att 1937 års arbetarskyddskommitté motsatt sig införande av befogenhet för yrkesinspektör att meddela vitesföreläggande.

Att befogenheten att giva vitesföreläggande borde anförtros åt länsstyrelsen förordas av *överståthållarämbetet,* som anser det starkt kunna ifrågasättas, huruvida de blivande distriktscheferna verkligen komme att äga kompetens för denna uppgift. Avsåge man att genom vitesföreläggandet framtvinga viss positiv åtgärd från arbetsgivarens sida kunde frågan icke uteslutande bedömas med utgångspunkt från åtgärdens behövlighet ur arbetarskyddssynpunkt utan hänsyn måste även tagas till arbetsgivarens rättsliga möjligheter att vidtaga den anvisade åtgärden. Dessa möjligheter kunde av olika skäl vara begränsade, t. ex. på grund av att han icke ägde fastigheten eller på grund av bestämmelser i byggnadslagstiftningen. Det kunde i detta sammanhang erinras om att det enligt brandlagen ankomme på länsstyrelsen att förelägga vite.

I ytterligare några yttranden uttalas ur olika synpunkter betänkligheter mot att distriktschef skulle äga förelägga vite. Sålunda anser *förste stadsläkaren i Stockholm* det kunna ifrågasättas, om en tjänsteman, som icke vore jurist, borde erhålla dylik befogenhet. I varje fall måste distriktschefen tillförsäkras tillgång till juridisk sakkunskap vid handläggning av dylika ärenden. *Samarbetskommittén för byggnadsfrågor* gör gällande, att en sådan befogenhet för en enda person hittills torde vara okänd inom svensk administration.

I anledning av kommitténs uttalande att oskäliga viten skulle kunna rättas till av den domstol, som hade att utdöma vitet, ifrågasätter *kommerskollegium* om denna möjlighet till rättelse verkligen stode öppen. Visserligen ägde domstolen pröva, huruvida den vitesförelägganде myndigheten haft rätt att besluta föreläggandet, men prövningen, huruvida vitets belopp rätt avvägts, syntes närmast vara en fråga av administrativ natur. Kollegium, som icke ville göra någon erinran mot införandet att rätt för distriktscheferna att förelägga vite, utginge från att arbetsrådet, dit vitesföreläggande skulle anmälas, komme att upptaga dessa anmälningar till omedelbar behandling och därvid tillse, att föreläggandena vid behov rättades, även om besvär ej anförts.

Föreskriften att arbetsgivaren skall höras i saken innan vitesföreläggande meddelas kritiseras av *landsorganisationen,* som anser densamma vara ganska omotiverad. Situationen vore ju den att arbetsgivaren tidigare fått en uttrycklig anmaning att vidtaga en viss skyddsåtgärd men underlåtit att efterkomma anmaningen. Innan föreläg-

gande meddelades, måste distriktschefen ha konstaterat sistnämnda förhållande och »prövat nödigt» att giva vitesföreläggande, i vilken prövning tydligen inginge att han måste förvissa sig om att uraktlåtenheten icke berodde på objektiv omöjlighet. Under sådana förhållanden och då arbetsgivaren för övrigt ägde besvärsrätt funnes i regel ej anledning att uppskjuta föreläggandet för att bereda arbetsgivaren tillfälle att inkomma med skriftligt yttrande i saken. Distriktschefen borde ha rätt men icke ovillkorlig plikt att inhämta yttrande.

I flera yttranden, bl. a. det av *riksförsäkringsanstalten* avgivna, hemställes att uttrycket »sedan denne blivit i saken hörd» i syfte att förtydliga lagtexten måtte utbytas mot uttrycket »sedan denne beretts tillfälle att inom skälig tid inkomma med yttrande». Av kommitténs motivering framginge nämligen att det av kommittén använda uttrycket avsetts skola äga denna innebörd.

De föreslagna bestämmelserna om förbud ha föranlett erinringar endast i ett fåtal yttranden. *Kooperativa förbundets styrelse* anser att förbud borde få meddelas av distriktschefen allenast då synnerlig fara för arbetstagarnas liv eller hälsa förelåge. I övriga fall borde befogenheten att utfärda förbud tillkomma arbetsrådet.

Svenska arbetsgivareföreningen, handelns arbetsgivareorganisation och *försäkringsbolagens förhandlingsorganisation* yrka att befogenheten att utan arbetsgivarens hörande meddela omedelbart ikraftträdande förbud liksom f. n. förbehålles chefsmyndigheten. I anslutning härtill framhålles att bedömandet av huruvida synnerlig fara förelåge kunde vara synnerligen subjektivt. Distriktschefen kunde f. ö. genom det av kommittén ifrågasatta stadgandet lätt komma i en ömtålig situation. *Riksförsäkringsanstalten* uttalar att det föreslagna stadgandet om befogenhet för distriktschef att meddela omedelbart ikraftträdande förbud kunde vara ägnat att ingiva betänkligheter. Då emellertid arbetsrådet ofördröjligen skulle underrättas om sådant förbuds utfärdande, hade anstalten icke funnit skäl påyrka någon ändring av förslaget i förevarande avseende.

Landsorganisationen anser det uttryckligen böra angivas i lagtexten att förbud i fall av synnerlig fara kunde meddelas utan arbetsgivarens hörande.

Socialstyrelsen finner regler angående valet mellan vite och förbud önskvärda. Kunde tillfredsställande sådana ej uppställas, finge det väl överlämnas åt distriktschefen att handla på sätt som med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall syntes mest lämpligt. Sannolikt torde vitesförfarandet vanligen vara att föredraga i fall av mindre betydelse, under det att förbudsförfarandet oftast måste anlitas då allvarlig och trängande fara vore för handen.

Stockholms och *Skånes handelskamrar* ifrågasätta, huruvida icke den enligt 58 § 4 mom. arbetsrådet tillagda befogenheten att meddela förbud

för installatör, som åsidosatt för monteringen gällande föreskrifter, att vidare utföra visst slag av sådant arbete lämpligen borde anförtros åt allmän domstol. Ett ingripande från samhällets sida av denna exceptionella karaktär, vilket medförde sådana konsekvenser för den enskilde i hans näringsverksamhet, borde nämligen principiellt icke ske i administrativ ordning.

Rörande frågan om tvångsbestämmelsernas tillämpning på statlig verksamhet anför *länsstyrelsen i Malmöhus län* att det knappast syntes rimligt att giva arbetsrådet så vidsträckta befogenheter i förhållande till andra statliga myndigheter, som kommitténs förslag innebure. Man skulle eljest kunna tänka sig exempelvis en sådan situation, som att ett ämbetsverk beslutat vidtaga viss åtgärd, men att denna sedermera av arbetsrådet förklarades icke böra komma till stånd. Det kunde knappast anses riktigt, att dylika konflikter löstes av någon annan än Kungl. Maj:t. *Marinförvaltningen* anmärker att om distriktschef å ett statligt arbetsställe anbefallt åtgärd, som droge med sig ekonomiska konsekvenser, någon bestämd tid för åtgärdens verkställande icke kunde fastställas på grund av att den tid det kunde taga innan erforderliga medel ställts till förfogande varierade. Beroende på åtgärdens omfattning kunde det dröja från någon månad upp till ett par år, det senare om medlen skulle beviljas av riksdagen.

Landsorganisationen och *kooperativa förbundets styrelse* avstyrka den av kommittén föreslagna inskränkningen i distriktschefs befogenheter att vite och förbud i fråga om statlig verksamhet skulle kunna meddelas endast av arbetsrådet. *Landsorganisationen* åberopar ett yttrande av telegraf- och telefonmannaförbundet, vari framhålles att erfarenheten icke utvisade att förhållandena i arbetarskyddshänseende vore bättre vid statens företag än vid privata, varför distriktschef borde ha samma befogenheter mot statens verk som mot enskilda företagare. För egen del uttalar landsorganisationen härefter att inskränkningen vore sakligt ogrundad. Det kunde i förevarande hänseende icke rimligen tilläggas någon betydelse att arbetsgivaren vore en statlig myndighet, med mindre man utginge från att man av en sådan arbetsgivare icke kunde förvänta samma respekt för de statliga tillsynsorganen, som man förutsatte hos en kommunal myndighet eller enskild företagare. *Kooperativa förbundets styrelse* — vilken såsom nämnts anser att befogenhet att meddela förbud borde tillkomma distriktschef allenast då synnerlig fara förelåge — hävdar att det i sådana fall icke finge göras skillnad mellan statligt anställda och andra arbetstagare. Undantagsföreskriften borde såsom sakligt ogrundad utgå.

Departementschefen.

Såsom i ett tidigare sammanhang nämnts är överträdelse av de i arbetarskyddslagen meddelade föreskrifterna i allmänhet icke direkt straffbelagd.

För att framtvinga lagens efterlevnad i det särskilda fallet äga emellertid tillsynsorganen förbjuda arbetsgivare att bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, maskin, redskap eller annat hjälpmedel eller viss arbetsmetod utan att ha iakttagit visst vid förbudets meddelande angivet villkor. Arbetarskyddskommittén har icke ifrågasatt någon principiell ändring på denna punkt. Kommittén har emellertid föreslagit att utöver förbudsförfarandet tillsynsorganen skola till sitt förfogande få jämväl en annan möjlighet att framtvinga åtgärd, som ur arbetarskyddssynpunkt är påkallad. För sådant ändamål skall nämligen enligt förslaget ett vitesföreläggande kunna utfärdas, dock endast där underlåtenhet att vidtaga viss åtgärd ej är direkt straffbelagd.

Till motivering för nämnda förslag har kommittén i huvudsak åberopat, att förbudsförfarandet vore av så ingripande natur, att behov förelåge av en möjlighet till ett smidigare förfarande. Härvid har dock kommittén enligt min mening överbetonat förbudsförfarandets innebörd. Ett med stöd av arbetarskyddslagen meddelat förbud innebär icke att vederbörande arbetsgivare är skyldig att stoppa driften, med mindre han underlåter att ställa sig till efterrättelse de villkor som i samband med förbudet föreskrivits. Iakttagas föreskrifterna, träder förbudet aldrig i funktion. Vid sådant förhållande är skillnaden mellan förbudsförfarandet och det av kommittén föreslagna vitesförfarandet endast den, att i det förra fallet en underlåtenhet att vidtaga föreskriven åtgärd kan medföra straffpåföljd, medan i det senare fallet underlåtenheten resulterar i utdömande av vitet. I båda fallen kräves ett domstolsförfarande. Kommittén har förutsatt, att domstolen skulle äga pröva icke blott huruvida förutsättningar för vitesföreläggandet varit för handen utan även skäligheten av vitesbeloppet. De båda förfaringssätten komma därför i realiteten icke att uppvisa någon egentlig skillnad utom i det avseendet, att vid vitesförfarandet vederbörande yrkesinspektör skall på förhand angiva den påföljd, som enligt hans mening bör inträda för arbetsgivaren, om den påfordrade åtgärden icke vidtages. Ur vissa synpunkter kan man hysa tvekan om lämpligheten av att giva yrkesinspektören en dylik befogenhet.

På grund av det anförda anser jag, att någon anledning icke föreligger att införa ett vitesförfarande som ett alternativ till förbudsförfarandet. Medgivas måste dock, att det stundom kan synas mindre lämpligt att såsom påföljd för underlåtenhet att vidtaga en relativt obetydlig åtgärd stadga ett förbud, som kan te sig orimligt vid jämförelse med den ifrågasatta åtgärden. Vid sidan av förbudsförfarandet synes därför böra införas en rätt för yrkesinspektör att förelägga arbetsgivare att vidtaga viss åtgärd till förekommande av ohälsa eller olycksfall. Underlåtenhet att efterkomma sådant föreläggande bör medföra straff på samma sätt som överträdelse av meddelat förbud straffbelägges. I sak innebär detta förslag i förhållande till kommittéförslaget ingen annan skillnad än att påföljden vid underlåtenhet

att efterkomma föreläggandet icke på förhand fixeras av vederbörande yrkesinspektör. Den psykologiska effekt, som ett sådant förhandsangivande kan tänkas ha, synes lika väl kunna vinnas genom att yrkesinspektören i ett föreläggande angiver att åsidosättande av detsamma kan medföra åtal och straff.

Kommittén har ansett, att det av kommittén förordade vitesförfarandet skulle kunna komma till användning även i vissa fall, då ett förbudsförfarande icke är möjligt. Regleras föreskrifterna i ämnet på sätt jag här förordat, torde anledning saknas att göra någon skillnad mellan förbudsförfarandets tillämpningsområde och det område, inom vilket endast föreläggande skall kunna ske. Eventuellt erforderliga riktlinjer för valet mellan föreläggande och förbud torde kunna utfärdas i administrativ ordning.

För ett särskilt fall, där fråga ej är om omedelbart tillgodoseende av arbetarskyddssynpunkten, synes emellertid ett vitesförfarande lämpligt. Jag syftar här på ett av kommittén föreslaget stadgande om skyldighet för arbetsgivare ävensom tillverkare och försäljare av maskiner m. fl. att föranstalta om undersökning av visst ämne eller material eller maskin, redskap eller annan teknisk anordning eller att tillhandahålla erforderliga prov för sådan undersökning. Då det här gäller en åtgärd, som i första hand endast avser att få konstaterat huruvida särskild åtgärd ur arbetarskyddssynpunkt är påkallad, synes något föreläggande eller förbud av förut nämnd art icke böra komma i fråga. I stället vill jag föreslå, att för detta fall vitesföreläggande skall kunna tillgripas för att möjliggöra den erforderliga undersökningen. Befogenhet att meddela dylikt vitesföreläggande torde lämpligen böra förbehållas arbetarskyddsstyrelsen.

I fråga om förbudsförfarandet har kommittén föreslagit den ändringen, att befogenhet att meddela omedelbart ikraftträdande förbud skall tillkomma icke blott chefsmyndigheten utan jämväl vederbörande yrkesinspektör. Häremot ha i några yttranden gjorts invändningar under åberopande av bl. a. att bedömandet av huruvida synnerlig fara för arbetstagarnas liv eller hälsa förelåge kunde vara synnerligen subjektivt. Med hänsyn till vikten av ett snabbt ingripande i fall av förevarande art synes emellertid vad sålunda anförts icke utgöra skäl att frångå kommitténs förslag på denna punkt. I likhet med landsorganisationen finner jag det böra i lagtexten uttryckligen angivas, att sådant förbud som här avses må meddelas utan avbidan på vederbörande arbetsgivares yttrande. I andra fall anser jag däremot föreläggande eller förbud icke böra meddelas utan att arbetsgivaren erhållit tillfälle att yttra sig i ärendet. Det torde dock icke vara ofrånkomligen nödvändigt att alltid kräva skriftligt yttrande.

En betydande avvikelse från gällande ordning innebär arbetarskyddskommitténs förslag att tvångsmedel enligt lagen skola kunna tillgripas även då fråga är om verksamhet, som bedrives av staten. F. n. ankommer det på

Kungl. Maj:t att, om vederbörande statliga myndighet icke finner sig kunna vidtaga av yrkesinspektionen anbefalld åtgärd, taga ståndpunkt till frågan. Detta sammanhänger givetvis därmed, att åtgärdens vidtagande kan vara förenad med utgifter, som icke kunna täckas med de till myndighetens förfogande stående medlen. Kommittén har såsom ett skäl för sitt förslag i denna del åberopat att, liksom domstol ägde handlägga mål jämväl mot staten, vederbörande inspektionsmyndighet borde ha samma befogenhet mot statens institutioner som mot enskilda företag. I arbetarskyddslagen är det emellertid fråga om att vid straffpåföljd vidtaga viss åtgärd. Ett strafförfarande kan tydligen icke riktas mot staten såsom sådan och även om straffansvaret lägges på vederbörande arbetsföreståndare, torde det vara uteslutet att ådöma honom straff, om han icke av statsmakterna satts i tillfälle att vidtaga åtgärden.

Av nu anförda skäl kan jag icke ansluta mig till kommittéförslaget i denna del. Vad kommittén anfört till stöd för att befogenheten att utfärda förbud i förevarande fall icke borde tillkomma distriktschef utan endast arbetsrådet har emellertid föranlett mig att till övervägande upptaga frågan om ändring av det förfaringssätt, som nu är föreskrivet för den händelse åtgärd ur arbetarskyddssynpunkt finnes påkallad i fråga om verksamhet som bedrives av staten. Såsom kommittén anfört har yrkesinspektionens chefsmyndighet en helt annan ställning i förhållande till andra ämbetsverk och myndigheter än vederbörande yrkesinspektör. Det torde därför kunna förväntas, att framställningar i arbetarskyddsfrågor, som från chefsmyndigheten riktas till viss annan statlig myndighet, ha större effekt än av yrkesinspektören gjorda anmaningar. En framställning, som av chefsmyndigheten göres hos Kungl. Maj:t, är vidare ägnad att belysa en arbetarskyddsfråga på ett mera ingående sätt än en framställning från den berörda myndigheten själv. På grund härav har jag funnit det av kommittén rekommenderade förfaringssättet i sådana ärenden, varom här är fråga, vara att föredraga framför nuvarande ordning, bortsett därifrån att — såsom tidigare nämnts — några tvångsmedel icke böra kunna tillgripas av chefsmyndigheten. I enlighet härmed bör sålunda yrkesinspektör, som finner ingripande påkallat i fråga om verksamhet som bedrives av staten, göra anmälan därom till arbetarskyddsstyrelsen. Styrelsen bör därefter i första hand hos vederbörande myndighet påfordra, att åtgärd vidtages i enlighet med vad yrkesinspektören förordat eller på annat av styrelsen anvisat sätt. Finner sig myndigheten icke kunna tillmötesgå en sådan hemställan, bör underrättelse därom meddelas arbetarskyddsstyrelsen. Styrelsen kan då, om den finner anledning därtill föreligga, underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. Hinder bör givetvis icke föreligga för att styrelsen i särskilt fall vänder sig direkt till Kungl. Maj:t.

Det nu anförda äger icke motsvarande tillämpning i fråga om det av mig

förut omnämnda vitesförfarandet för framtvingande av undersökning av ämne eller material. Sådan undersökning torde nämligen regelmässigt icke kräva utgifter av den omfattning, att anledning föreligger att undantaga statlig verksamhet från bestämmelserna därom. Vitesföreläggandet kommer att rikta sig mot vederbörande arbetsföreståndare, då jag förutsätter att arbetsföreståndaren skall vara att anse såsom arbetsgivare i förevarande fall.

Efterlevnaden av bestämmelserna om raster samt natt- och veckovila skall enligt kommittéförslaget liksom enligt gällande lag tryggas därigenom att den centrala arbetarskyddsmyndigheten vid behov skall äga meddela arbetsgivare särskilda föreskrifter, vilkas åsidosättande medför straffpåföljd. Enligt förslaget skola dock sådana föreskrifter kunna meddelas även i fråga om verksamhet som bedrives av staten. På denna punkt anser jag emellertid, av enahanda skäl som i det föregående anförts beträffande förbudsförfarandet, att såsom hittills sådan verksamhet bör vara undantagen från här ifrågavarande sanktionsförfarande. Såsom ett ytterligare skäl härför må anföras, att arbetstidslagstiftningen icke omfattar den statliga verksamheten, utan ankommer det på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter angående arbetstiden. I övrigt ansluter jag mig till kommittéförslaget i denna del. Vad nu sagts bör äga motsvarande tillämpning, om arbetsgivare åsidosätter den allmänna föreskriften i 26 § första stycket i departementsförslaget angående minderårigs användande till arbete.

Kommitténs förslag upptager i likhet med gällande lag särskilda förbudsbestämmelser för tillverkare och försäljare av maskiner m. m. samt upplåtare av lokal. I dessa hänseenden ansluter jag mig till förslaget. Vad angår installatörsverksamhet har i yttrandena uttalats tvekan om lämpligheten att låta administrativ myndighet utfärda förbud att vidare utföra installationer av visst slag. Med den sammansättning arbetarskyddsstyrelsen avses skola erhålla vid prövningen av dylika ärenden torde dock denna invändning sakna fog. På sätt kommittén föreslagit bör vidare genom ett förbudsförfarande garantier skapas för att de särskilda reglerna om arbetarskyddet i grustag och å liknande arbetsställen bliva efterföljda. Likaså bör i enlighet med kommitténs förslag förbud kunna meddelas mot minderårigs användande i arbete, då föreskrifterna om läkarbesiktning av minderåriga icke iakttagits.

I gällande lag äro förbudsbestämmelserna för tillverkare m. fl. icke nämnda i det stadgande, enligt vilket statlig verksamhet icke omfattas av förbudsförfarandet. Anledning torde icke heller föreligga att låta staten intaga någon särställning på detta område. Jag förordar därför att här ifrågavarande förbudsbestämmelser göras tillämpliga även i fråga om verksamhet, som bedrives av staten.

Överflyttning av arbetsgivaransvaret.

Gällande lag.

Gällande arbetarskyddslag intar principiellt den ståndpunkten att, där ej annat angives, arbetsgivaren är den som bär ansvaret för att lagens föreskrifter iakttagas på arbetsstället. Enligt 53 § skall emellertid i fråga om verksamhet, som bedrives av staten eller kommun, vad i lagen stadgas om arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren. Det må i detta sammanhang erinras om att lagens stadganden om förbud med tillhörande straffbestämmelser icke äga tillämpning å verksamhet, som bedrives av staten. Beträffande andra juridiska personer än staten och kommunerna, t. ex. bolag och föreningar, gäller däremot huvudregeln att det är arbetsgivaren som är ansvarig för lagens efterlevnad. Frågan av vilken eller vilka fysiska personer detta ansvar skall utkrävas får avgöras med ledning av allmänna straffrättsliga grundsatser.

Begäran om utredning m. m.

I anledning av en vid 1943 års riksdag väckt motion (I: 60) anhöll riksdagen, på hemställan av andra lagutskottet (utlåtande nr 25), i skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 maj 1943 (nr 250) att vid kommitténs utredning måtte tagas under övervägande, huruvida och i vad mån möjlighet borde beredas till överflyttning av ansvaret för iakttagande av arbetarskyddslagstiftningen från arbetsgivare till särskild arbetsföreståndare. I skrivelse den 30 juni 1943 anmodade Kungl. Maj:t kommittén att överväga detta spörsmål i samband med fullgörandet av dess uppdrag.

Det må i detta sammanhang nämnas att i arbetstidslagarna möjlighet skapats för arbetsgivare att få ansvaret för lagarnas efterlevnad överflyttat till särskild arbetsföreståndare. Enligt föreskrift i lagarna skall nämligen, där arbetsrådet efter framställning av arbetsgivare godtagit viss person såsom arbetsföreståndare i arbetsgivarens ställe, vad i lagen är stadgat angående arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren (se bl. a. 15 § andra stycket allmänna arbetstidslagen).

Kommitténs förslag.

Enligt kommittéförslaget skall liksom f. n. arbetsföreståndaren anses som arbetsgivare i fråga om verksamhet som bedrives av staten eller kommun. Därjämte föreslår kommittén att beträffande annan verksamhet arbetsgivaransvaret i viss utsträckning skall kunna överflyttas till arbetsföreståndare (2 § b tredje stycket). För sådan överflyttning skall fordras arbetsrådets godkännande. Överflyttning skall kunna medgivas endast i vad angår bestämmelserna i 7—9 §§, 10 § 2 mom., 15, 18—22, 24, 26—37, 40—42, 50, 55 och 56 §§ (anvisningarna till 2 §). Denna gränsdragning innebär i stort sett att ansvaret kan överflyttas beträffande bestämmel-

serna om minderåriga, kvinnor, raster, natt- och veckovila ävensom rörande anmälningsskyldighet o. d. men icke i fråga om de stadganden, som ålägga arbetsgivaren att vidtaga åtgärder för att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet.

I motiveringen till de föreslagna bestämmelserna om överflyttning av arbetsgivaransvaret inom andra företag än statliga och kommunala framhåller kommittén inledningsvis att den funnit skäl tala såväl för som mot en dylik överflyttning. Såsom skäl för att en överflyttning borde kunna ske anför kommittén följande.

Då en verksamhet bedrives av bolag eller annan enskild juridisk person, är det ofta icke möjligt för delägare eller styrelsemedlemmar att äga sådan kännedom om eller på sådant sätt bestämma över arbetets anordnande och bedrivande inom verksamheten, att de med hänsyn härtill kunna ikläda sig ansvaret för efterlevnaden av lagens bestämmelser. Därtill kommer, att delägarna eller styrelsemedlemmarna ofta äro bosatta på annan ort än den, där verksamheten bedrives. I sådant fall kan det synas önskvärt och jämväl anses naturligt, att ansvaret för lagens efterlevnad lägges på den, som utövar den direkta ledningen av verksamheten. Det förekommer också, att en arbetsgivare bedriver verksamhet på flera olika platser i landet. Ej minst gäller detta beträffande byggnads- och anläggningsverksamhet. Även i dylika fall synes önskvärt, att det ansvar, varom här är fråga, ålägges den person, som närmast har hand om ledningen av arbetet på respektive plats. En arbetsgivare, som bor på annan ort än den, där verksamheten utövas, saknar ofta möjlighet att närmare övervaka, hur arbetet anordnas och bedrives. Även denna omständighet kan motivera ett överflyttande av arbetsgivaransvaret. Detsamma gäller vid allmänt uppdrag, sjukdom, hög ålder eller annan liknande orsak, varigenom arbetsgivaren är förhindrad att deltaga i verksamheten eller närmare övervaka arbetets anordnande och bedrivande.

Kommittén anför härjämte följande.

Det kan ifrågasättas, huruvida de förpliktelser att vidtaga åtgärder till förekommande av ohälsa och olycksfall i arbete, vilka jämlikt arbetarskyddslagen åvila arbetsgivare, verkligen kunna överflyttas på särskild person såsom arbetsföreståndare. Detta förutsätter, att dylik person innehar sådan ställning eller är tillerkänd sådan befogenhet, att han, då han i arbetsgivarens ställe övertager ledningen och ansvaret för verksamheten i här berörda hänseende, kan inverka på samtliga de förhållanden, som beröras av arbetarskyddslagstiftningen. Det gäller härvid icke endast att bestämma om hur själva arbetet skall anordnas och bedrivas utan även att ombesörja, att arbetslagarna tillförsäkras sunda och säkra arbetsförhållanden. Detta innebär bland annat, att han skall besluta och föranstalta om vidtagande av åtgärder, som avse exempelvis arbetslokalens anordning, belysning, uppvärmning och ventilation, maskiners anordnande och inskyddande, olika materials och ämnens användning i verksamheten, inrättande av hygieniska anordningar m. m. Vidtagandet av åtgärder i nu nämnda hänseenden är emellertid ofta en fråga av betydande ekonomisk innebörd. Även härutinnan måste dock arbetsföreståndaren äga beslutanderätt, om han skall kunna bära arbetsgivarens fulla ansvar för lagens efter-

levnad. Det är heller icke uteslutet, att arbetsgivaren kan genom direktiv eller på annat sätt ålägga arbetsföreståndaren att iakttaga sådan återhållsamhet i fråga om vidtagande av skyddsåtgärder, att sundheten och säkerheten i arbetet kan i hög grad äventyras. Att arbetsföreståndaren under sådana förhållanden ändock skall taga ansvar i stället för arbetsgivaren synes oskäligt.

Det är vidare att märka, att därest en arbetsgivare underlåter att vidtaga viss skyddsåtgärd, han kan av yrkesinspektör förbjudas att exempelvis använda viss lokal eller bedriva visst arbete. Därest arbetsgivaransvaret jämlikt arbetarskyddslagen överflyttades till särskild arbetsföreståndare, skulle dylikt förbud riktas mot denne. Då det emellertid är arbetsgivaren, som driver verksamheten, synes ett dylikt förbud näppeligen kunna riktas mot arbetsföreståndaren.

Det måste också anses naturligt, att när arbetsgivare ålagts vissa förpliktelser i skyddshänseende, dessa förpliktelser också skola åvila den som är den verklige företagaren, d. v. s. den för vars räkning arbetet ytterst sker. Det är denne som skall tillse, att sådana åtgärder vidtagas, att arbetstagaren ej utsättes för skada i arbetet, och från denna skyldighet skall han ej kunna fritaga sig genom att av organisatoriska eller andra skäl i förhållande till arbetstagaren inskjuta en mer eller mindre osjälvständig mellanman. Ett annat betraktelsesätt skulle kunna medföra risk för att rätten till den förmån man velat bereda arbetstagarna genom skyddslagstiftningen bleve illusorisk.

Kommittén uttalar härefter att med hänsyn till de nu anförda skälen en överflyttning av ansvaret icke borde kunna ske i vad anginge åtgärder som avsåge att förekomma ohälsa och olycksfall i arbete. Saken ställde sig något annorlunda, när det gällde lagens ordningsföreskrifter och därmed jämförliga bestämmelser. Iakttagandet av dessa hörde nära samman med de förpliktelser, som vanligen åvilade en arbetsledare, och vore ej heller förenat med utgifter av nämnvärd storlek. Ifrågavarande bestämmelser vore också jämförbara med bestämmelserna i arbetstidslagarna, där överflyttning av arbetsgivarens ansvar kunde ske. Med hänsyn till det anförda ansåge kommittén att möjlighet att överflytta arbetsgivaransvaret å arbetsföreståndare borde beredas beträffande vissa av arbetarskyddslagens bestämmelser. Rörande frågan vilka bestämmelser som borde hänföras till den grupp, där överflyttning skulle kunna äga rum, anför kommittén följande.

En överflyttning av arbetsgivaransvaret synes böra möjliggöras huvudsakligen i vad avser de egentliga ordningsföreskrifterna i lagen, såsom beträffande uppsättande av vissa anslag, fullgörande av viss anmälningsskyldighet och insändande av byggnadsförslag för granskning. Vidare bör det lämpligen kunna åläggas arbetsföreståndare att iakttaga vad i lagen stadgas om begränsning av arbetstiden för och om läkarkontroll över arbetstagare, som sysselsättas i hälsofarligt arbete. Åt arbetsföreståndare bör jämväl kunna uppdragas att övervaka, att lagens bestämmelser om raster, natt- och veckovila iakttagas liksom även att flertalet av de bestämmelser, som avse minderårigas och kvinnors användande i arbete, efterlevas. Slutligen bör till särskild arbetsföreståndare kunna överflyttas ansvaret för att

de skyldigheter, som åvila arbetsgivare att bereda tillsynsorgan tillträde till arbetsställe, tillhandagå dessa med erforderliga upplysningar samt tillhandahålla inspektionsbok och författningar vid arbetsstället, bliva iakttagna. Sammanfattningsvis torde kunna sägas, att en överflyttning av arbetsgivaransvaret enligt kommitténs mening bör kunna ske i fråga om alla sådana bestämmelser i lagen, som i regel äro *direkt* straffbelagda.

Kommittén anför vidare att för överflyttning av arbetsgivaransvaret å arbetsföreståndare borde — i likhet med vad som gällde enligt arbetstidslagarna — krävas medgivande av arbetsrådet i det särskilda fallet. Såsom allmänna riktlinjer för arbetsrådets prövning av frågan, vem som borde godtagas såsom arbetsföreståndare, borde enligt kommitténs mening bl. a. gälla att vederbörande själv förklarat sig villig att ikläda sig ifrågavarande ansvar, att han hade rätt att anställa och avskeda arbetstagare samt att han omhänderhade den direkta ledningen av arbetet och i fråga om dess anordnande och bedrivande intoge en relativt självständig ställning gentemot arbetsgivaren. Kommittén fortsätter härefter.

Bland personer, som i främsta rummet torde böra ifrågakomma såsom arbetsföreståndare, anser kommittén böra nämnas ett bolags verkställande direktör samt fabriks- eller platschef vid anläggning, som tillhör ett större företag eller som är belägen på avsevärt avstånd från bolagets huvudkontor eller arbetsgivarens hemvist. Vidare kunna nämnas filialchefer vid större affärsföretag, särskilt där dessa ha filialer på olika platser i landet. Såsom arbetsföreståndare vid jordbruk torde företrädesvis böra godtagas förvaltare eller inspektorer. Inom byggnads- och anläggningsverksamhet, som av ett och samma företag bedrives på olika arbetsplatser samtidigt och där fördenskull en överflyttning av arbetsgivaransvaret till särskild arbetsföreståndare är önskvärd, synes högste arbetsledaren på respektive arbetsplats böra kunna ifrågakomma.

Kommittén framhåller att den föreslagna överflyttningen av arbetsgivaransvaret medförde att lagens straffbestämmelser på de områden som överflyttningen avsåge komme att gälla arbetsföreståndaren i stället för arbetsgivaren. Därvid vore emellertid att märka att om arbetsföreståndaren företagit eller underlåtit något på uttrycklig order av arbetsgivaren, ansvaret jämlikt arbetarskyddslagen torde åvila arbetsgivaren. Därmed vore emellertid icke sagt, att arbetsföreståndaren i sådant fall vore fritagen från straff enligt allmän lag. Kommittén påpekar i detta sammanhang att bestämmelserna om överflyttning icke avsåge att reglera frågan, huruvida skadeståndsanspråk kunde göras gällande mot arbetsgivare i anledning av skada, som tillskyndats arbetstagare genom arbetet hos arbetsgivaren.

Vad angår verksamhet, som bedrives av staten eller kommun, har för kommittén framhållits, att det stundom vore svårt att avgöra vem som kunde anses såsom arbetsföreståndare i lagens mening. Kommittén anför i denna fråga följande.

Att giva en tillfredsställande allmängiltig definition på begreppet arbetsföreståndare erbjuder stora svårigheter. Med arbetsföreståndare för viss verksamhet (företag) torde i allmänhet böra förstås person, som anförtrotts den direkta ledningen och förvaltningen av verksamheten. Förutom att övervaka och bestämma om arbetets anordnande och bedrivande synes han sålunda i regel böra ha att svara för förvaltning och vård av alla för verksamhetens drift erforderliga byggnader, maskiner och andra anordningar. Har av organisatoriska eller andra skäl handläggningen av de i en och samma verksamhet förekommande ärendena fördelats på flera personer med viss beslutanderätt hos var och en med hänsyn till ärendenas omfattning och beskaffenhet, synes detta enligt kommitténs mening få betraktas som en för verksamheten intern angelägenhet och följaktligen icke medföra ändring i det fulla ansvar, som jämlikt den föreslagna lagen bör åvila den som enligt vad ovan angivits är att betrakta som verksamhetens arbetsföreståndare.

Yttrandena.

Frågan om överflyttning av arbetsgivaransvaret inom annan verksamhet än statlig och kommunal sådan behandlas i ganska få yttranden. *Socialstyrelsen* uttalar att anmärkningar visserligen kunde framställas mot förslaget — bl. a. att uppdelningen av ansvaret stundom torde kunna leda till en viss osäkerhet om ansvarets bärare i särskilda fall — men att behovet av en möjlighet att frigöra arbetsgivare från ett oskäligt ansvar syntes så starkt, att det borde tillgodoses. Förslagets begränsning av ifrågavarande möjlighet torde även få anses lämplig. *Landsorganisationen* finner de skäl som kommittén anfört för en begränsning av möjligheten att överflytta ansvaret vara övertygande och har ingen annan erinran mot den föreslagna gränsdragningen än att 7 § i kommittéförslaget enligt organisationens mening borde hänföras till de bestämmelser, beträffande vilka ansvaret icke kunde överflyttas. *Svenska arbetsgivareföreningen* berör i sitt yttrande icke bestämmelserna om överflyttning av arbetsgivaransvaret.

Vidsträcktare möjlighet att överflytta arbetsgivaransvaret än kommittén föreslagit ifrågasättes i några yttranden. Sålunda uttalar *Stockholms handelskammare* att varken de i delegationsrätten företagna begränsningarna eller den motivering för bibehållande av objektivt arbetsgivaransvar överhuvud taget, som kommittén anfört, vore bärande ur praktiska eller ens rent teoretiskt straffrättsliga synpunkter. För att straffhotet och straffpåföljden för det allmänna rättsmedvetandet skulle framstå såsom berättigade och därmed överhuvud taget kunna fylla sina funktioner, syntes det icke blott naturligt utan även nödvändigt, att ansvaret i arbetarskyddshänseende finge överföras på sådan arbetsföreståndare, som hade möjlighet att praktiskt utöva den tillsyn och vidtaga de åtgärder, som lagen föreskreve. Om nämnde arbetsföreståndare intoge en tillräckligt självständig ställning, borde han kunna bära hela ansvaret i skyddshänseende och icke, som kommittén föreslagit, allenast för iakt-

tagandet av rena ordningsföreskrifter. Handelskammaren kunde icke finna något bärande skäl varför icke i dylika fall den av arbetsrådet godkände arbetsföreståndaren skulle i straffrättsligt hänseende lika väl kunna svara för brott mot sådana förbud eller föreskrifter, vilka på förekommen anledning utfärdats av tillsynsmyndigheten, som för förseelser mot de i lagen direkt straffbara handlingarna.

Handelskammaren erinrar i detta sammanhang om att den jämte andra näringsorganisationer i skrivelse till Kungl. Maj:t år 1943 hemställt om utredning för åstadkommande av en efter nutida förhållanden avpassad reglering inom näringslagstiftningen dels av frågan om näringsidkares och därmed jämförliga personers straffrättsliga ansvar och dels av frågan om vem som skulle bära det straffrättsliga ansvaret för juridiska personers handlingar. Dessa spörsmål vore alltjämt olösta, och de nuvarande förhållandena måste anses vara i hög grad otillfredsställande.

Skånes handelskammare anser skäl icke föreligga att begränsa rätten att delegera arbetsgivaransvaret så snävt som skett. Ett mycket stort antal företag vore nämligen numera av sådan storlek att företagsledaren merendels saknade möjlighet att personligen kontrollera lagens efterlevnad å olika arbetsplatser. Handelskammaren ville i detta sammanhang erinra om den av Stockholms handelskammare omnämnda framställningen. Det vore ytterligt angeläget att frågan om det straffrättsliga ansvaret för juridiska personers handlingar bleve löst.

Kommerskollegium, som finner sistnämnda fråga böra göras till föremål för ytterligare beaktande, framhåller att de av kommittén åberopade skälen mot överflyttning av ansvaret på arbetsföreståndare i enskild tjänst även kunde anföras i avseende å allmän tjänst. Arbetsföreståndare i sådan tjänst hade emellertid utan vidare förklarats skola anses som arbetsgivare. De anförda motiven mot en ytterligare utsträckning av den i enskild tjänst anställde arbetsföreståndarens ansvarighet syntes alltså knappast vara generellt hållbara. Det ifrågasattes därför, om icke redan av detta skäl arbetsrådet borde få friare händer än enligt förslaget.

Kooperativa förbundets styrelse anför, att det syntes önskvärt och lämpligt, att överflyttning av arbetsgivaransvaret på arbetsföreståndare skulle kunna ske även beträffande bestämmelser som rörde förekommande av ohälsa och olycksfall i arbete samt lokaler m. m. I motsats till kommittén hade styrelsen den uppfattningen att, om ansvaret lades på den som hade den direkta ledningen av verksamheten, all anledning funnes förutsätta att arbetsgivarens förpliktelser i nämnda avseenden bättre uppmärksammades än om ansvaret lades på delägare eller styrelseledamot, som kanske befunne sig på annan ort än där verksamheten bedreves och som icke besutte erforderliga kunskaper angående lagstiftningen och kännedom om de lokala förhållandena. Arbetsrådets godkännande av föreslagen arbetsföreståndare borde under alla förhållanden vara en tillräcklig spärr mot

befarat bulvanförhållande. Styrelsen föresloge med hänsyn till det anförda att bestämmelserna angående överflyttning av arbetsgivaransvaret erhölle en mera vidsträckt omfattning.

Kommitténs förslag om överflyttning av arbetsgivaransvaret avstyrkes helt av *tjänstemännens centralorganisation,* som inledningsvis erinrar om att Daco i yttrande över en motion vid 1943 års riksdag i samma fråga avvisat tanken på en överflyttningsrätt. Den av kommittén föreslagna utformningen gåve visserligen icke anledning till samma farhågor som framförts i anledning av nämnda motion, men en viss oklarhet om vad bestämmelsen kunde medföra förelåge alltjämt, och organisationen ansåge sig därför principiellt böra intaga samma ståndpunkt som Daco tidigare givit uttryck åt. Bestämmelsen syntes ingalunda nödvändig, utan frågan borde kunna regleras på samma sätt som hittills.

I yttranden av *armé-, marin-* och *flygförvaltningarna, försvarets fabriksstyrelse, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelsen i Malmöhus län* och *landstingsförbundet* hemställes att innebörden av arbetsföreståndarbegreppet inom statlig och kommunal verksamhet måtte närmare klargöras. *Marinförvaltningen* erinrar härvid om att inom den statliga verksamheten befogenheterna i ekonomiskt avseende vore begränsade för de personer, som kunde ifrågakomma såsom arbetsföreståndare. Förvaltningen uttalar vidare att arbetsföreståndarskapet inom statens verksamhet borde bindas vid särskilda befattningar och att det borde tillkomma Kungl. Maj:t att bestämma, med vilka befattningar arbetsföreståndarskapet för viss verksamhet skulle vara förenat.

Departementschefen.

Arbetarskyddskommittén har bibehållit den i gällande lag upptagna föreskriften att i fråga om verksamhet som bedrives av staten eller kommun arbetsföreståndaren skall anses såsom arbetsgivare. Efter mönster av arbetstidslagarna har kommittén därjämte föreslagit att även i andra fall arbetsgivaransvaret skall kunna i viss utsträckning överflyttas å särskild arbetsföreståndare. Tanken att öppna en sådan möjlighet har föranlett invändningar endast från tjänstemännens centralorganisation, som ansett en viss oklarhet föreligga om vad bestämmelsen kunde medföra och ansett frågan böra kunna regleras på samma sätt som hittills. Vad kommittén anfört till stöd för att möjlighet bör finnas att i viss omfattning överflytta arbetsgivaransvaret synes mig emellertid ådagalägga att ett behov av bestämmelser i ämnet föreligger.

Vad beträffar den omfattning, i vilken arbetsgivaransvaret skall kunna överflyttas, råda i viss mån delade meningar. Kommittén har ansett, att en överflyttning borde kunna medgivas endast i fråga om mera ordningsbetonade föreskrifter i lagen, medan däremot ansvaret för vidtagande av åt-

gärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall alltid borde falla å arbetsgivaren. I åtskilliga yttranden har påyrkats, att även i sistnämnda avseende en överflyttning av arbetsgivaransvaret borde få ske. Därvid har bl. a. påpekats, att i fråga om verksamhet som bedrives av staten eller kommunen någon som helst begränsning i arbetsföreståndarens ansvar icke gjorts i lagen.

I anledning av sistnämnda påpekande vill jag till en början erinra, att enligt den nu gällande lagen tvångsåtgärder mot statlig myndighet för att framtvinga åtgärder av nu avsedd art icke kunna tillgripas. I det föregående har jag närmare utvecklat skälen för att ett sådant undantag alltjämt bör gälla. Att i fråga om verksamhet som bedrives av staten ansvaret för lagens efterlevnad lägges å vederbörande arbetsföreståndare innebär därför väsentligen att denne utsätter sig för straffpåföljd, om han åsidosätter direkt straffbelagda arbetarskyddsföreskrifter. Det motsvarande borde rätteligen gälla i fråga om verksamhet som bedrives av kommun. Här synes mig den gällande lagen innebära en viss inkonsekvens. Lagen förutsätter, att ett förbudsförfarande skall kunna tillgripas i fråga om sådan verksamhet. Såsom lagen är uppbyggd måste detta förbud riktas mot arbetsföreståndaren och icke mot kommunen såsom sådan. I den mån förbudet är förenat med villkor om vidtagande av viss åtgärd kan emellertid situationen vara den, att för åtgärdens vidtagande behöves ett beslut av kommunens beslutande organ. Vid sådant förhållande synes det mig oegentligt att förbudet riktas mot arbetsföreståndaren. Jag finner fördenskull påkallat att den nuvarande bestämmelsen i detta hänseende ändras i sådan riktning att i fråga om verksamhet som bedrives av kommun omfattningen av arbetsföreståndares ansvar för arbetarskyddslagens efterlevnad regleras efter samma linjer som beträffande enskilda arbetsgivare.

Den av kommittén uppdragna gränslinjen för den omfattning i vilken arbetsgivaransvaret skall kunna överflyttas å särskild arbetsföreståndare finner jag i allt väsentligt vara tillfredsställande. Samma skäl som jag nyss anfört beträffande verksamhet, som drives av kommun, tala för att föreläggande eller förbud, som avser åtgärder i fråga om exempelvis arbetslokaler, maskiner och dylikt, bör riktas mot arbetsgivaren själv. Visserligen är det givet, att i många fall vederbörande arbetsföreståndare har sådan ställningsfullmakt, att han själv äger att vidtaga den åtgärd, som påfordrats av vederbörande tillsynsorgan, men det torde vara ogörligt att uppställa några normer, som på ett tillfredsställande sätt avgränsa de fall, då föreläggandet eller förbudet rimligen borde kunna rikta sig mot arbetsföreståndaren. Möjlighet att överflytta arbetsgivaransvaret torde därför icke böra införas för nu avsedda fall. I överensstämmelse med kommittéförslaget torde överflyttning böra få ske endast i begränsad utsträckning. Därvid torde av de i departementsförslaget upptagna stadgandena böra komma i fråga de bestämmelser, som gälla arbetstiden och dess förlägg-

ning, ävensom föreskrifter som angå minderårigas och kvinnors användande till arbete. Härjämte bör ansvaret för efterlevnaden av sådana administrativa tillämpningsföreskrifter, vilka äro av liknande karaktär som nyssnämnda stadganden eller mera äro att betrakta som ordningsföreskrifter, böra kunna överflyttas å särskilt utsedd arbetsföreståndare. Bestämmelser i sistnämnda hänseende synas kunna meddelas i administrativ ordning.

Såsom kommittén föreslagit torde i fråga om verksamhet som bedrives av annan än staten eller kommun överflyttning av arbetsgivaransvaret böra förutsätta ett medgivande av arbetarskyddsstyrelsen i det särskilda fallet. Vid denna prövning synas de av kommittén gjorda uttalandena angående vem som bör kunna godtagas som arbetsföreståndare böra tjäna till ledning. Vad angår spörsmålet om vem som i fråga om statlig eller kommunal verksamhet skall vara att anse såsom arbetsföreståndare torde några generella regler icke kunna meddelas. I anslutning till vad i ett yttrande anförts synes det böra övervägas att i instruktioner, reglementen o. d. införa föreskrifter om till vilka befattningar skyldigheten att ansvara för arbetarskyddslagens efterlevnad inom visst verksamhetsområde skall vara knuten.

Frågan om det straffrättsliga ansvaret i fall där arbetsföreståndare vidtagit eller underlåtit en åtgärd på order av arbetsgivaren torde få bedömas efter samma grundsatser som eljest tillämpas i motsvarande fall.

Departementsförslagets förhållande till vissa konventioner.

Kommittén.

Enligt de för kommitténs arbete meddelade direktiven skulle kommittén ha att pröva, om och i vad mån den svenska arbetarskyddslagstiftningen borde bringas till närmare överensstämmelse med de av internationella arbetsorganisationens konferens antagna konventionsförslagen angående kvinnors arbete före och efter barnsbörd (Washington, 1919), barns nattarbete inom industrien (Washington, 1919), kvinnors nattarbete (reviderad, Genève, 1934), minimiålder för barns användande till industriellt arbete (reviderad, Genève, 1937), minimiålder för barns användande till icke-industriellt arbete (reviderad, Genève, 1937) samt säkerhetsföreskrifter i byggnadsindustrien (Genève, 1937). Därjämte framhölls, att kommittén tillika borde överväga, huruvida några för den svenska lagstiftningen värdefulla anvisningar vore att hämta ur vissa angivna av arbetskonferensen antagna rekommendationer.

Kommittéförslaget innebär i åtskilliga hänseenden ett närmande av den svenska lagstiftningen till ifrågavarande internationella reglering. Kommittén har dock icke ansett sig kunna föreslå så långt gående ändringar, som skulle erfordras för att möjliggöra ratifikation för Sveriges del av de

fem förstnämnda konventionerna. Angående skiljaktigheterna mellan kommittéförslaget och konventionerna torde få hänvisas till betänkandet s. 391—392, 418, 485, 506 och 722—723. Vad beträffar konventionen angående säkerhetsföreskrifter i byggnadsindustrien uttalar kommittén, att den hade för avsikt att taga ställning till ratifikationsfrågan i samband med ett författningsförslag på detta område, som kommittén sedermera komme att framlägga.

Yttrandena.

Delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet förklarar, att den ansett sig särskilt böra överväga, om icke genom erforderlig jämkning av kommittéförslaget ratifikation av förevarande konventioner skulle kunna ske. Dessa överväganden hade emellertid givit negativt resultat, i det att delegationen icke funnit tillrådligt att påyrka längre gående skyddsåtgärder än kommittén förordat. Onekligen framstode det såsom anmärkningsvärt, att icke ens en så genomgripande modernisering av arbetarskyddslagstiftningen i vårt land, som kommitténs förslag innebure, skulle möjliggöra ratificering av internationella konventioner på ifrågavarande område. Huvudanledningen därtill måste enligt delegationens mening sökas däri, att konventionsförslagen erhållit en alltför detaljerad och, delvis i följd därav, osmidig avfattning. I detta sammanhang ville delegationen framhålla att det enligt en år 1946 antagen ändring i internationella arbetsorganisationens stadga skulle åligga medlem att till internationella arbetsbyrån avgiva redogörelser bl. a. för de omständigheter som förhindrade eller fördröjde ratificeringen av en viss konvention. Genom denna bestämmelse syntes en möjlighet öppna sig att inför organisationen klargöra de omständigheter — ofta av mera bagatellartad beskaffenhet — som hindrade ett i socialt avseende högt utvecklat land att giva organisationen det stöd, som en ratifikation innebure. Uteslutas kunde ej heller att genom det åsyftade stadgandet förutsättningar skulle kunna föreligga för ratificering av en konvention, även om den nationella lagstiftningen i någon mindre väsentlig punkt avveke från konventionens bestämmelser.

Ytterligare konventioner.

Efter det kommittén avlämnat sitt betänkande har, såsom i det föregående berörts, vid internationella arbetsorganisationens sammanträde i Montreal hösten 1946 antagits tre konventionsförslag, nämligen angående läkarundersökning av barn och minderåriga för utrönande av deras lämplighet för industriellt arbete, angående läkarundersökning av barn och minderåriga för utrönande av deras lämplighet för icke-industriellt arbete och angående begränsning av barns och minderårigas nattarbete i icke-industriell verksamhet. Vid 1947 års riksdag inhämtades riksdagens yttrande över dessa konventioner. Såsom tidigare nämnts anslöt sig riksdagen därvid till före-

dragande statsrådets uttalande, att slutligt ställningstagande till frågan om ratificering borde anstå, till dess förslag om reviderad arbetarskyddslagstiftning komme att föreläggas riksdagen.

Departementschefen.

Arbetarskyddskommittén har icke ansett sig kunna föreslå så avsevärda jämkningar i den svenska arbetarskyddslagstiftningen, som skulle krävas för att möjliggöra ratifikation av de i kommitténs direktiv angivna konventionerna. I yttrande över kommittéförslaget har delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet förklarat, att den icke funnit tillrådligt påyrka längre gående åtgärder än kommittén förordat. Även departementsförslaget företer sådana avvikelser från samtliga dessa konventioner, att hinder för ratifikation torde föreligga. På åtskilliga punkter har jag nämligen funnit, att det skulle medföra bestämda olägenheter att genomföra sådan ändring i den svenska lagstiftningen, som skulle erfordras för att bringa densamma i fullständig överensstämmelse med konventionerna. Det nu sagda gäller även beträffande de vid 1946 års konferens antagna konventionsförslagen. Att Sverige nödgas avstå från det stöd åt det internationella samarbetet på arbetarskyddets område, som en ratifikation skulle innebära, är självfallet att beklaga. I flertalet fall bottna emellertid hindren för ratifikation icke i att konventionernas huvudprinciper ej skulle kunna accepteras av vårt land utan sammanhänga närmast med det detaljerade och alltför osmidiga sätt, på vilket konventionerna utformats. Sålunda omfatta vissa konventioner även husligt arbete och arbete, som utföres i arbetstagarens hem, under det att i vårt land arbetarskyddslagens bestämmelser om minderåriga och kvinnor icke synts böra utsträckas till dessa och andra områden, där lagens efterlevnad icke kan verksamt kontrolleras. Vidare har det allmänt ansetts, att de skiftande förhållandena inom arbetarskyddslagens vidsträckta tillämpningsområde motiverade möjlighet till dispens i större utsträckning än flertalet konventioner medgiva. Såsom riksdagen år 1947 uttalade skulle säkerligen en bättre uppslutning kring internationella arbetsorganisationens konventioner kunna åstadkommas, om i dessa inskreves endast de principiellt betydelsefulla stadgandena och större utrymme lämnades de olika länderna att allt efter rådande förhållanden utforma detaljbestämmelserna. Det är att hoppas, att de nyligen beslutade ändringarna i organisationens stadga skola möjliggöra en sådan utveckling.

III. Specialmotivering till departementsförslaget till arbetarskyddslag

Arbetarskyddskommitténs lagförslag har såsom tidigare nämnts rubriken »lag om skydd mot ohälsa och olycksfall i arbete (arbetarskyddslag)». *Socialstyrelsen* har ställt sig tveksam till lämpligheten av denna rubrik

och anfört, att det syntes ligga närmast till hands att till officiell rubrik upphöja den allmänt använda och även av kommittén, ehuru inom parentes, godtagna förkortningen »arbetarskyddslag». *Försäkringstjänstemannaförbundets skyddsombudsnämnd* har med hänsyn till att lagen i stor utsträckning skulle äga tillämpning å andra än sådana, som brukade betecknas arbetare, ifrågasatt om icke lagen borde rubriceras »lag om arbetsskydd» eller »arbetsskyddslag».

Departementschefen.

Enligt min mening är det önskvärt, att lagen får en kort rubrik. Det torde vara svårt att finna en dylik, som helt täcker lagens innehåll. Ehuru vissa invändningar kunna riktas mot beteckningen »arbetarskyddslag», har jag ansett densamma kunna godtagas som rubrik, helst som gällande lag i ämnet i praktiken allmänt går under denna benämning.

Departementsförslagets disposition överensstämmer i huvudsak med kommitténs förslag. Lagen är indelad i tio kapitel. Efter det inledande kapitlet om »Lagens tillämpningsområde» följa två kapitel som rubricerats »Allmänna föreskrifter om åtgärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall» och »Särskilda bestämmelser om arbetstiden och dess förläggning». I fjärde och femte kapitlen ha upptagits särskilda bestämmelser angående minderårigas resp. kvinnors användande i arbete. Sjätte kapitlet innehåller föreskrifter om »Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare». Det därpå följande kapitlet har rubriken »Vissa skyldigheter för tillverkare och försäljare m. fl.». Under rubriken »Tillsyn å lagens efterlevnad» ha som ett åttonde kapitel sammanförts bestämmelser om tillsynens organisation samt om tvångsmedel m. m. Nionde kapitlet innehåller ansvarsbestämmelser, och i tionde kapitlet, vilket har rubriken »Vissa särskilda bestämmelser», ha upptagits stadganden, som icke lämpligen synts böra ingå i de tidigare kapitlen. Därefter följa slutligen ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser.

1 KAP.

Lagens tillämpningsområde.

1—6 §§.

I gällande arbetarskyddslag behandlas lagens tillämpningsområde i 1 och 2 §§ samt 7 § 3 mom. De av kommittén föreslagna bestämmelserna i detta ämne återfinnas i 1—4 §§ i kommittéförslaget med tillhörande anvisningar. I departementsförslaget ha de av kommittén föreslagna stadgandena fullständigt omarbetats. Därvid ha vissa av de i förslaget under förevarande rubrik upptagna bestämmelserna överflyttats till andra avsnitt av lagen. Sålunda ha 2 § b) tredje stycket, 2 § c) 2., 2 § d) andra stycket och 2 § e) i kommittéförslaget sin motsvarighet i resp. 70 §, 46 §, 17 § andra styc-

ket och 22 § i departementsförslaget. Stadgandet i 2 § c) 1. angående husägares skyldighet att vidtaga vissa skyddsanordningar å byggnad har icke upptagits i departementsförslaget, enär denna fråga ansetts böra liksom hittills regleras i byggnadsförfattningarna. Såsom förut nämnts saknar departementsförslaget även motsvarighet till 4 § i kommittéförslaget.

Angående 1—6 §§ i departementsförslaget hänvisas till vad som anförts i det avsnitt, vari lagens tillämpningsområde behandlats.

I några yttranden har uttalats önskvärdheten av att arbetstagarbegreppet närmare klarlägges i lagen. I likhet med kommittén finner jag det icke vara möjligt att uttömmande angiva innebörden av detta begrepp, helst som frågan i viss utsträckning måste bedömas med hänsyn till de i det särskilda fallet föreliggande omständigheterna. Det får därför liksom hittills ankomma på rättstillämpningen att närmare utforma begreppets innebörd. Därvid synes praxis i fråga om tillämpningen av arbetstids- och olycksfallsförsäkringslagstiftningen kunna tjäna till god ledning.

2 KAP.

Allmänna föreskrifter om åtgärder till förebyggande av ohälsa och olycksfall.

7 §.

De i denna paragraf upptagna bestämmelserna om arbetsgivares och arbetstagares allmänna skyldigheter kunna betecknas som lagens huvudstadganden. Paragrafen, som motsvarar 3 § i gällande lag, återger med vissa jämkningar av formell natur innehållet i 5 § första och andra stycket i kommittéförslaget. Föreskriften i 5 § tredje stycket återfinnes i 39 § i departementsförslaget.

Vad kommittén i motiveringen anfört om att vissa förpliktelser att vidtaga hygieniska och sociala anordningar utom arbetsstället finge anses åvila arbetsgivare har föranlett uttalanden i åtskilliga yttranden. Sålunda anser *kommerskollegium* att det förhållandet att främjandet av sådana anordningar kunde anses ligga inom yrkesinspektionens intressesfär icke finge medföra, att inrättandet av anstalter av allmän social natur på den ort, där ett arbetsställe vore beläget, skulle få anses utgöra åtgärder, som ålåge arbetsgivaren på grund av arbetarskyddslagen. Ett tillmötesgående av en framställning från inspektionens sida om dylika åtgärder borde, så länge andra lagbestämmelser ej annat föranledde, helt få bero på arbetsgivarens välvilja och intresse. *Svenska arbetsgivareföreningen* anför att kommittén, enligt vad som för föreningen upplysts, icke avsett att föreläggande jämlikt 57 § i kommittéförslaget skulle kunna ifrågakomma beträffande hygieniska eller sociala anordningar utom arbetsstället. Detta borde på något sätt komma till uttryck i motiveringen till lagen.

Kooperativa förbundets styrelse framhåller i anledning av kommitténs uttalande att arbetsgivare skulle kunna förpliktas anordna badhus och barnkrubba utom arbetsstället, att sådan förpliktelse enligt styrelsens mening i första hand borde åvila kommunen. Endast då behovet av anordningen vore ovillkorligen betingat av förhållanden, som vore direkt förbundna med själva verksamheten, borde skyldigheten kunna anses åvila arbetsgivaren.

Riksförsäkringsanstalten uttalar att den av kommittén föreslagna lagtexten icke kunde anses täcka vad i motiveringen anförts om sociala anordningar utanför själva arbetsplatsen. Till 5 § första stycket i kommitténförslaget syntes böra fogas en punkt av innehåll att arbetsgivaren hade att tillgodose arbetstagarnas behov av sociala anordningar utanför arbetsplatsen, i den mån sådana anordningar kunde anses betingade av arbetet eller av förhållanden, som vore förbundna med den av arbetsgivaren bedrivna verksamheten. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund, Fredrika-Bremer-förbundet, föreningen SAIA* och *försäkringstjänstemannaförbundets skyddsombudsnämnd* anse, att arbetsgivares förpliktelser att vidtaga sociala och hygieniska anordningar borde komma till uttryck i lagtexten. Föreningen SAIA förordar i detta hänseende ett stadgande av innehåll att arbetsgivaren även i övrigt skulle ägna uppmärksamhet åt sociala anordningar, som vore betingade av arbetsförhållandena. *Stockholms stads barnavårdsnämnd* påyrkar införande av skyldighet för arbetsgivare att inskrida i fråga om de minderåriga arbetstagarnas bostads- och kostförhållanden, att ägna uppmärksamhet åt deras yrkesutbildning och fritidssysselsättning ävensom att över huvud främja åtgärder för ungdomens sociala välfärd. *Tjänstemännens centralorganisation* anser vad kommittén anfört om inrättande av marketenteri och barnkrubba förtjäna den största uppmärksamhet.

Ett särskilt stadgande om arbetsledares skyldigheter förordas av *landsorganisationen,* som framhåller att detta yrkande vore motiverat främst av psykologiska skäl. Det vore angeläget att aktivera arbetsledarnas medverkan i skyddsarbetet. Bestämmelsen i 5 § andra stycket kommittéförslaget hade utformats främst med tanke på de egentliga arbetarna. Enligt organisationens mening borde i paragrafen om parternas allmänna skyldigheter upptagas en föreskrift av innehåll att arbetsledare vore skyldig att i vad på honom ankomme övervaka efterlevnaden av lagens bestämmelser och med stöd av dessa meddelade föreskrifter samt att tillhandagå den honom underställda personalen med vägledning, råd och anvisning.

Mot den av kommittén föreslagna bestämmelsen om arbetstagares skyldigheter anmärker *riksförsäkringsanstalten,* att det syntes önskvärt att stadgandet kompletterades med den i gällande lag förekommande föreskriften om skyldighet för arbetare att iaktta tillbörlig försiktighet. *Landsorganisationen* anser att i förevarande bestämmelse — i analogi med

avfattningen av stadgandet för arbetsgivare — ordet »skäligen» borde inskjutas före ordet »ankommer». Mot en allmän bestämmelse om skyldighet för arbetstagare att noga följa meddelade föreskrifter vore eljest intet att invända. En annan fråga vore i vad mån underlåtenhet därutinnan skulle medföra straff. *Kooperativa förbundets styrelse* föreslår att i anvisningarna till stadgandet angives, att arbetstagare skall vara skyldig att följa även av arbetsgivaren meddelade skyddsföreskrifter, samt att samråd mellan arbetsgivare och arbetstagare bör äga rum vid utfärdande av sådana föreskrifter.

Departementschefen.

Det i första stycket av förevarande paragraf upptagna, med kommitténförslagets 5 § första stycket nära överensstämmande stadgandet om arbetsgivares allmänna skyldigheter torde i sak knappast skilja sig från vad som f. n. gäller. I likhet med kommittén har jag emellertid ansett det böra uttryckligen framhållas att hänsyn skall tagas jämväl till de förhållanden, varunder arbetet bedrives, och till arbetstagarens personliga kvalifikationer för arbetet i fråga.

Enighet råder därom att arbetsgivaren bör vara skyldig vidtaga erforderliga hygieniska och sociala anordningar på arbetsstället. Däremot äro meningarna delade, huruvida hans förpliktelser i detta hänseende böra sträcka sig även utanför arbetsstället. Vad kommittén och vissa remissinstanser anfört om att sådan skyldighet i viss utsträckning bör anses föreligga synes visserligen i och för sig vara beaktansvärt, men enligt min mening kan det icke anses lämpligt att i arbetarskyddslagen ålägga arbetsgivare uttryckliga förpliktelser i detta hänseende. Detta ståndpunktstagande utesluter ingalunda att tillsynsorganen, särskilt socialinspektörerna, böra ägna uppmärksamhet åt sådana frågor och i den mån det finnes erforderligt söka väcka arbetsgivarnas intresse för att inrätta anordningar av förevarande art.

Vad angår stadgandet om arbetstagares allmänna skyldigheter delar jag riksförsäkringsanstaltens mening att det liksom i gällande lag bör utsägas, att arbetstagare skall iakttaga tillbörlig försiktighet. Däremot torde det vara överflödigt att, såsom landsorganisationen ifrågasatt, inskjuta ordet »skäligen» före ordet »ankommer», enär det ligger i sakens natur att avgörandet av vad som ankommer på arbetstagarna måste grundas på ett skälighetsbedömande. Ej heller synes det behöva uttryckligen nämnas att arbetstagare skall följa av arbetsgivaren meddelade skyddsföreskrifter. I detta sammanhang vill jag framhålla, att det icke minst av psykologiska skäl torde vara av stor betydelse att arbetsgivaren före utfärdandet av sådana föreskrifter i största möjliga utsträckning samråder med representanter för arbetstagarna.

De i denna paragraf upptagna bestämmelserna avse även sådana arbets-

tagare, som intaga ställning såsom arbetsledare. I viss mån äro dessa att anse som ställföreträdare för arbetsgivaren. Därav följer, att det i viss utsträckning ingår i deras tjänsteåligganden att beakta de till arbetsgivare riktade föreskrifterna. Den i andra stycket upptagna bestämmelsen om att arbetstagare har att iakttaga vad på honom ankommer till förekommande av ohälsa och olycksfall har givetvis en betydligt vidsträcktare innebörd för arbetstagare med arbetsledande funktioner. För min del finner jag de föreslagna bestämmelserna tillfyllest för att markera arbetsledarnas ansvar för arbetarskyddets tillgodoseende och det synes knappast vara lämpligt att, såsom ifrågasatts, i lagen införa arbetsledarna som en särskild kategori mellan arbetsgivaren och övriga arbetstagare.

Det ligger i sakens natur, att bestämmelser av den art, som förevarande paragraf innehåller, måste få en mycket allmän avfattning. Bestämmelserna i 8—13 §§ avse att närmare antyda omfånget av arbetsgivares och arbetstagares skyldigheter och att tjäna till ledning vid utfärdandet av tillämpningsföreskrifter till lagen. De ha därjämte till syfte att i själva lagen fästa arbetsgivarnas och tillsynsorganens uppmärksamhet på en del förhållanden, som det är av särskild vikt att beakta.

8 §.

Såsom framgår av vad jag i det föregående anfört har jag ansett, att bestämmelser om byggnaders utförande och beskaffenhet icke böra inflyta i arbetarskyddslagen. Det har emellertid synts lämpligt att i lagen upptaga en erinran om att arbetslokal skall vara inrättad i enlighet med vad därom må vara särskilt föreskrivet. Denna hänvisning avser i första hand byggnadsstadgan med tillhörande anvisningar. Det må framhållas, att den omständigheten att en byggnad uppförts enligt ritningar, som godkänts av byggnadsnämnden, icke kan anses betaga yrkesinspektören rätten att med stöd av arbetarskyddslagen ingripa mot missförhållande i fråga om arbetslokal, exempelvis om nämnden av förbiseende beviljat byggnadslov, ehuru byggnaden icke uppfyller de i byggnadsförfattningarna uppställda kraven.

9 §.

Denna paragraf, som motsvarar 5 § g) i gällande lag och 13 § 1 mom. första stycket i kommitténs förslag, innehåller föreskrifter om personalrum och vissa hygieniska anordningar. Frågan om inrättande av förbands- och sjukrum behandlas vid 13 § i departementsförslaget.

Kommitténs förslag har föranlett vissa påpekanden i remissyttrandena. Sålunda understryker *svenska arbetsgivareföreningen* vikten av att vid paragrafens tillämpning hölles i minnet kommitténs uttalande att uttrycket »i erforderlig utsträckning» innebure, att de anordningar, som i stadgandet avsåges, skäligen kunde anses påkallade med hänsyn till den i 5 § första

stycket i kommittéförslaget inskrivna skälighetsprincipen. Såsom framhållits i åtskilliga till föreningen inkomna yttranden kunde nämligen sådana anordningar endast i mycket begränsad utsträckning påfordras i mindre företag och i vissa fall icke alls, exempelvis vid vissa anläggningsarbeten och vid stenbrytning i s. k. småbrott. *Försvarets fabriksstyrelse* anser föreskriften om plats för måltid böra uppmjukas. I de större städerna funnes vanligen i omedelbar närhet av arbetsplatserna god tillgång till restauranger och matställen. Att i sådana fall för mindre kontor och verkstäder införa en i det närmaste obligatorisk skyldighet att anordna matrum syntes väl strängt. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* uttalar, att vid vägunderhållsarbete vägmästarområdet finge anses som arbetsställe i lagens mening. Med denna tolkning syntes förevarande bestämmelser icke böra äga tillämpning å varje särskilt arbete av vägunderhålls natur, något som ej heller vore möjligt i praktiken. *Lantarbetsgivareföreningen* finner det motiverat att i anvisningarna påpekas att flertalet av här avsedda anordningar icke kunde tänkas förekomma inom jordbrukets binäringar.

Härjämte må nämnas, att de i 13 § 1 mom. tredje stycket och 2—4 mom. i kommittéförslaget upptagna föreskrifterna i ett stort antal yttranden utsatts för kritik på olika punkter. Från några håll har i detta sammanhang ifrågasatts lämpligheten av att intaga ifrågavarande bestämmelser i en författning av lags karaktär. *Kooperativa förbundets styrelse* har sålunda förordat, att föreskrifter i dessa hänseenden meddelas i form av anvisningar.

Departementschefen.

De av kommittén föreslagna allmänna föreskrifterna om personalrum och hygieniska anordningar ha i departementsförslaget undergått vissa jämkningar, huvudsakligen av redaktionell natur. Bestämmelserna skilja sig från vad som f. n. gäller främst därigenom att den nuvarande begränsningen till större arbetsställen slopats. Därjämte ha stadgandena undergått vissa andra skärpningar. Förslaget innebär icke att skyldighet skall föreligga att vid varje arbetsställe vidtaga alla de anordningar, som nämnas i paragrafen. Det förutsättes nämligen, att anordningen i fråga kan anses erforderlig — beträffande vissa här avsedda anordningar lärer så i regel vara fallet — och att det med hänsyn till förhållandena icke kan anses oskäligt att ålägga arbetsgivaren att vidtaga anordningen. Jag vill emellertid understryka, att förslaget avser att innebära en skärpning av arbetsgivarens förpliktelser i förevarande hänseende. Självfallet böra de krav, som i det särskilda fallet uppställas på anordningarnas beskaffenhet, vara beroende av sådana förhållanden som antalet arbetstagare samt arbetets natur och varaktighet.

Föreskrifterna i 13 § 1 mom. tredje stycket och 2—4 mom. i kommittéförslaget ha ansetts vara av den art att de icke böra inflyta i lagen. Med

hänsyn till det i övergångsbestämmelserna upptagna stadgandet att den nya lagen icke skall verka rubbning i de bestämmelser, som eljest i lag eller författning meddelats i arbetarskyddshänseende, synes hänvisningen i 13 § 1 mom. andra stycket kommittéförslaget till skogs- och flottledshärbärgeslagarna icke vara erforderlig.

10 och 11 §§.

Dessa paragrafer, vilka närmast motsvara 4 och 5 §§ i gällande lag, innehålla vissa föreskrifter om vad som särskilt skall iakttagas till förebyggande av ohälsa och olycksfall. Paragraferna bygga huvudsakligen på 14 och 16 §§ i kommittéförslaget. Övriga i sistnämnda paragrafer upptagna bestämmelser ha — bortsett från 14 § l) och 16 § 13 mom. som motsvaras av 12 § i departementsförslaget — icke ansetts böra inflyta i själva lagen. Däremot synas de med några mindre jämkningar böra upptagas i den allmänna tillämpningskungörelsen till lagen.

Av de i 10 och 11 §§ intagna stadgandena har 10 § första stycket sin närmaste motsvarighet i 11 § 1 mom. a) andra stycket och 14 § c) i kommittéförslaget. 10 § andra stycket motsvarar 14 § a) och b) samt 16 § 12 mom. i kommittéförslaget. Innehållet i 10 § tredje stycket anknyter till kommittéförslagets 14 § d) och g). 10 § fjärde stycket motsvaras av 11 § 4 mom., 13 § 3 mom. och 14 § k) i kommittéförslaget, 10 § femte stycket av 14 § i), 11 § första stycket av 16 § 1, 2, 4 och 5 mom. samt 11 § andra stycket av 16 § 3 och 9—11 mom. ävensom 14 § e) i kommittéförslaget.

Utöver de mera allmänna föreskrifter, som avses skola upptagas i den allmänna tillämpningskungörelsen, torde i viss utsträckning särskilda föreskrifter vara erforderliga beträffande vissa maskiner, tryckkärl o. d. ävensom i fråga om vissa slag av arbeten. Härom hänvisas till 14 § departementsförslaget.

12 §.

Paragrafen, som innehåller föreskrifter om personlig skyddsutrustning, motsvarar 14 § l) och 16 § 13 mom. i kommittéförslaget.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna ha berörts i åtskilliga yttranden. *Statens institut för folkhälsan* anser sålunda uttrycket »speciell skyddsutrustning» för undvikande av missförstånd böra utbytas mot »personlig skyddsutrustning». *Svenska arbetsgivareföreningen* finner det angeläget att i anvisningarna utsäges att förevarande bestämmelser icke avse sådana persedlar, som kunna räknas till den personliga klädseln. *Värmlands och västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening* anser förslaget medföra risk för att exempelvis skogsarbetarna komme att resa krav på att arbetsgivarna skulle hålla dem med en del av den personliga utrustning, som det enligt gängse praxis hittills alltid ankommit på arbetaren att själv hålla. *Lantbruksförbundet* och *lantarbetsgivareföreningen* uttala,

att ifrågavarande bestämmelser icke borde äga tillämpning å jordbruket med binäringar. Sistnämnda organisation anför härjämte att kommitténs uttalande i anvisningarna, att vissa slag av skodon vore att hänföra till personlig skyddsutrustning, kunde komma att av arbetstagarna tagas till intäkt för krav på att arbetsgivaren skulle hålla dem med vattentäta skodon vid dikningsarbete eller blött arbete på åkern, något som skulle strida mot all sedvänja och väl ej heller avsetts av kommittén.

Svenska gruvföreningen anser att frågan om vem som skall bekosta utrustningen icke borde regleras i lag utan genom avtal. *Landsorganisationen* yrkar å sin sida att uttrycket »såvida ej annan överenskommelse därom träffats» måtte uteslutas. Självfallet borde avtal kunna träffas i förevarande hänseende, men det behövde icke angivas i lagen att, om så skett, arbetsgivaren icke svarade för utrustningen.

Förslaget om införande av kontroll över sådan utrustnings beskaffenhet hälsas med tillfredsställelse av *landsorganisationen,* som emellertid anser att förbudet mot att, där godkännande föreskrivits, tillhandahålla utrustning av icke godkänd typ borde göras direkt straffsanktionerat. Organisationen framhåller vidare, att den icke hade något att erinra mot en bestämmelse om skyldighet att använda skyddsutrustning, men att stadgandet borde begränsas till föreskriven sådan utrustning.

Departementschefen.

I likhet med kommittén finner jag det lämpligt att i lagen upptages ett särskilt stadgande om arbetsgivares skyldighet att tillhandahålla sådan speciell skyddsutrustning, som är avsedd att bäras av arbetstagare. I enlighet med vad i ett yttrande föreslagits synes dylik utrustning böra benämnas personlig skyddsutrustning. Stadgandet omfattar endast sådan utrustning, som är speciellt avsedd till skydd mot ohälsa eller olycksfall *i arbete.* Hit höra sålunda exempelvis icke sådana persedlar som sedvanliga regnplagg, pälsar, pjäxor, stövlar eller vanliga handskar. Förslaget innebär att arbetsgivaren, då personlig skyddsutrustning erfordras, är ansvarig för att arbetstagare äger tillgång därtill. Något hinder föreligger ej att parterna överenskomma att arbetstagaren skall betala ersättning för denna förmån. Arbetsgivarens skyldighet att tillhandahålla utrustningen bör emellertid vara oberoende av, huruvida den ersättning, som kan ha avtalats, erlägges eller icke.

Med hänsyn till vikten av att tillhandahållen skyddsutrustning erbjuder betryggande skydd och även i övrigt är lämplig, finner jag i likhet med kommittén särskild kontroll över sådan utrustnings beskaffenhet vara påkallad. Såsom kommittén föreslagit bör kontrollen ankomma på arbetarskyddsstyrelsen, som bör ha befogenhet föreskriva att visst slag av skyddsutrustning skall vara av godkänd typ. Bestämmelser härom torde böra utfärdas i administrativ ordning.

Någon anledning att, såsom i ett par yttranden ifrågasatts, undantaga jordbruket med binäringar från föreskrifterna om personlig skyddsutrustning synes icke föreligga.

13 §.

Denna paragraf innehåller föreskrifter om åtgärder för den första hjälpen vid olycks- och sjukdomsfall. Paragrafen motsvarar 5 § h) i gällande lag samt 13 § 1 mom. tredje punkten och 17 § i kommitténs förslag.

Vad kommittén föreslagit har föranlett erinringar i åtskilliga yttranden. *Förste provinsialläkarna i Uppsala* och *Västernorrlands län* anse att, i överensstämmelse med vad som gäller inom handelsflottan, bestämmelser borde införas om att en industri av viss storlek och karaktär skulle ha en viss typ av utrustning och att, där icke någon förbandskunnig funnes anställd, viss person skulle utses att handha utrustningen och ansvara för att den vore i gott stånd.

Skogs- och flottningsarbetareförbundet, vars yttrande i denna del åberopas av *landsorganisationen,* ifrågasätter, om icke i lagen eller i anvisningarna borde föreskrivas att arbetsgivare skulle vara skyldig att utrusta varje enskild skogsarbetare med första förband i de fall arbetaren sysselsattes långt borta från förläggningen.

Riksförsäkringsanstalten påpekar, att enligt den av kommittén föreslagna lydelsen av 17 § någon skyldighet för arbetsgivaren att tillse att tillgänglig förbandsmateriel på lämpligt sätt kunde komma till användning icke förelåge vid de mindre arbetsställena. Enligt anstaltens mening borde emellertid vid varje arbetsställe, förutom erforderlig utrustning, finnas någon person, som på nöjaktigt sätt kunde använda materielen och lämna en första hjälp vid sjukdoms- och olycksfall. Stadgandet syntes därför böra omredigeras. Även *statens institut för folkhälsan* och *föreningen SAIA* anse, att vid samtliga arbetsplatser borde finnas någon som kunde lämna första hjälp, även om man vid de mindre företagen icke kunde ställa lika stora krav på kunnighet i berörda hänseende som vid de större.

Några yrkesinspektörer uttala att det i 17 § andra stycket förekommande uttrycket »där ett större antal arbetstagare sysselsättas» borde utgå, enär arbetets farlighet mera än arbetarantalet borde vara bestämmande för kravet på förbandskunnig personal. *Lantarbetsgivareföreningen* och *föreningen skogsarbeten* framhålla att det ofta torde ställa sig svårt att uppfylla föreskriften om förbandskunnig personal inom jordbruket och skogsbruket. Ordet »skall» syntes därför lämpligen böra utbytas mot »bör». *Svenska arbetsgivareföreningen* anser att i anvisningarna borde intagas ett påpekande att arbetstagare vore skyldig att underkasta sig sådan utbildning, som kunde erfordras för att stadgandet skulle kunna uppfyllas. *Statens institut för folkhälsan, landsorganisationen* och *arbetarnas samarit-*

förbund föreslå att uttrycket »sjukvårdskunnig» införes i stället för »förbandskunnig». Sistnämnda organisation anser det böra uttalas i motiveringen till lagen, att den som skulle handha sjukvården på en arbetsplats borde ha genomgått sådan samaritutbildning, som godkänts av Sveriges läkarförbund eller medicinalstyrelsen. *Landsorganisationen* uttalar, att åtminstone i anvisningarna borde stadgas, att det ålåge arbetsgivare att, där ej särskild personal funnes anställd för ändamålet, verka för att utbildning skedde av erforderligt antal arbetstagare. *Riksförsäkringsanstalten* förordar en föreskrift om att personal, som kunde utföra konstgjord andning, borde finnas vid större arbetsställen.

Slutligen må nämnas att i några yttranden föreslås begränsning av den i 17 § tredje stycket i kommittéförslaget föreskrivna skyldigheten att uppsätta anslag. Därjämte framhålles att det ibland kunde vara lämpligare att såsom ansvarig för utrustningen angiva innehavaren av viss befattning än namnet på viss person.

Departementschefen.

Då det icke synts erforderligt att i lagen upptaga detaljföreskrifter i förevarande ämne, har i nära anslutning till gällande lag denna paragraf i departementsförslaget erhållit en mera allmänt hållen avfattning än i kommittéförslaget. Innebörden av de förpliktelser som härigenom ålagts arbetsgivare torde böra närmare utvecklas i den allmänna tillämpningskungörelsen till lagen. Därvid synes till en början böra upptagas en föreskrift om förbandsmateriel och annan utrustning av ungefär samma innehåll som 17 § första stycket i kommittéförslaget. Beträffande vissa slag av verksamhet kan det måhända vara lämpligt att arbetarskyddsstyrelsen i anvisningsform utfärdar normalföreskrifter angående utrustningens omfattning och beskaffenhet. Därvid synes vad i yttrandena anförts om skyldighet för arbetsgivare att i vissa fall utrusta varje enskild skogsarbetare med första förband förtjäna att övervägas. Ehuru starka skäl onekligen tala för den av riksförsäkringsanstalten och ett par andra remissinstanser uttalade meningen att vid varje arbetsställe borde finnas någon som på nöjaktigt sätt kunde använda materielen, kan jag icke förorda en föreskrift av detta innehåll, enär ett dylikt krav lärer vara omöjligt att upprätthålla i praktiken. I tillämpningskungörelsen synes emellertid i huvudsaklig överensstämmelse med vad kommittén föreslagit böra stadgas att personal med för ändamålet erforderlig sjukvårdskunnighet skall vara att tillgå vid arbetsställe, där ett större antal arbetstagare sysselsättes eller där eljest särskilda omständigheter så påkalla. Hur omfattande sjukvårdskunnighet som skall krävas blir självfallet beroende av de risker, som äro förbundna med arbetet, och av arbetsställets storlek. I flertalet fall lärer en enklare samaritutbildning vara tillräcklig. Kungörelsen torde vidare böra innehålla bl. a. en föreskrift om att lämpligt förbands- eller sjukrum skall finnas vid ar-

betsställe med ett större antal arbetstagare, om förhållandena föranleda därtill.

14 §.

I denna paragraf stadgas, att närmare föreskrifter i de ämnen, som behandlas i 8—13 §§, meddelas av Kungl. Maj:t. Här åsyftas dels allmänna föreskrifter, som avses skola inflyta i den allmänna tillämpningskungörelsen, och dels speciella föreskrifter, som angå visst slag av arbete, visst slag av maskin, redskap eller annat hjälpmedel eller visst ämne eller material.

15 §.

Denna paragraf, som motsvarar 25 § 2 mom. i kommitténs förslag och 7 § 2 mom. i gällande lag, innehåller såsom ett komplement till 14 § bemyndigande för Kungl. Maj:t att under vissa förutsättningar förbjuda överlåtelse och upplåtelse av maskiner m. m. Paragrafen har avfattats i nära anslutning till motsvarande stadgande i gällande lag med den avvikelsen att bemyndigandet i enlighet med vad kommittén föreslagit utsträckts att omfatta även ämne och material.

16 §.

I denna paragraf, vilken ersätter 15 § 2 mom. och 25 § 3 mom. i kommitténs förslag samt 41 § andra stycket i gällande lag, bemyndigas Kungl. Maj:t att föreskriva villkor för eller förbjuda arbetstagares användande till synnerligen farliga arbeten. Paragrafen åsyftar främst att bereda möjlighet att i fråga om synnerligen hälsofarliga arbeten föreskriva obligatorisk läkarundersökning före anställningen och periodiskt under anställningen. Den med stöd av motsvarande stadgande i gällande lag utfärdade kungörelsen den 2 december 1938 (nr 711) omfattar arbete som medför synnerlig fara för uppkomst av blyförgiftning eller stendammslunga. Prövningen av frågan, vid vilka arbetsställen sådan fara föreligger, har därvid överlämnats till yrkesinspektionens chefsmyndighet. I enlighet med vad kommittén torde ha avsett anser jag att ett liknande förfarande bör kunna tillämpas även i fortsättningen. För att möjliggöra detta har paragrafens avfattning jämkats i förhållande till 25 § 2 mom. i kommittéförslaget. Då 16 § i departementsförslaget lärer inrymma befogenhet för Kungl. Maj:t att utfärda bestämmelser av den art som upptagits i 15 § 2 mom. i kommittéförslaget, har sistnämnda stadgande icke ansetts behöva inflyta i lagen.

3 KAP.

Särskilda bestämmelser om arbetstiden och dess förläggning.

17 och 18 §§.

Dessa paragrafer, som motsvara 18 § i kommittéförslaget, innehålla föreskrifter om raster och arbetspauser. I gällande lag finnes ett stadgande om raster i 5 § i) men icke någon föreskrift om arbetspauser. Angående innebörden av departementsförslaget hänvisas till vad som tidigare anförts i avsnittet om raster och arbetspauser. I fråga om stadgandet i 17 § tredje stycket må tilläggas, att enligt min mening den omständigheten att arbetet är av sådan beskaffenhet, att det icke kan avbrytas, icke ensam utgör tillräckligt skäl för att utbyta rast mot ledighet av förevarande slag. I dylika fall är det nämligen i viss utsträckning möjligt att bereda arbetstagarna rast genom att insätta avbytare. Endast om avlösning icke kan ordnas eller icke skäligen påfordras bör utbyte av rast mot annan ledighet få äga rum.

Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen för gällande bestämmelser rörande raster finnas i vissa författningar särskilda stadganden i detta ämne. Dessa stadganden torde böra bibehållas.

19 och 20 §§.

I dessa paragrafer, vilka motsvara 19—21 §§ i kommitténs förslag och 5 § k) i gällande lag, meddelas bestämmelser om ledighet för nattvila. Beträffande bestämmelsernas innehåll hänvisas till den tidigare lämnade redogörelsen.

21 §.

Angående de i denna paragraf upptagna bestämmelserna om veckovila, vilka nära överensstämma med 22 § i kommitténs förslag och 5 § l) i gällande lag, hänvisas till vad som förut anförts.

4 KAP.

Särskilda bestämmelser om minderårigas användande i arbete.

22 §.

I denna paragraf föreskrives — liksom i 2 § e) i kommitténs förslag och 8 § i gällande lag — att med minderårig förstås den som ej fyllt 18 år. Det har icke synts erforderligt att i lagen upptaga den i gällande lag förekommande definitionen av begreppet arbetstid.

23—25 §§.

Dessa paragrafer, som motsvara 26 och 27 §§ i kommitténs förslag samt 9 § första stycket, 10 § första stycket, 11 § och 12 § första och andra styckena i gällande lag, innehålla bestämmelser om minimiålder för användande i arbete.

Utöver vad som tidigare anförts rörande dessa bestämmelser må beträffande 25 § i departementsförslaget framhållas, att kommittén såsom exempel på underjordsarbete, som borde likställas med arbete under jord i gruva och stenbrott, nämnt tunnelarbete vid kraftstationsbyggen, arbete med anordnande av arbets- och förrådslokaler i berg samt brunnsgrävning. För min del finner jag det vara något tveksamt, om brunnsgrävning bör hänföras till denna grupp, men då dylikt arbete åtminstone i vissa fall torde kunna vara förenat med risker, vilka äro likartade med dem som föreligga vid gruvarbete under jord, samt enhetliga regler såvitt möjligt böra gälla, har jag icke något att erinra mot kommitténs uttalande på denna punkt. Jag är likaledes ense med kommittén därom att arbete i bergverkstäder icke bör jämställas med arbete av ifrågavarande slag.

26 §.

Denna paragraf, som motsvarar 29 § i kommittéförslaget samt 13 § första stycket och 15 § i gällande lag, innehåller dels en allmän föreskrift angående minderårigs användande till arbete och dels bemyndigande för Kungl. Maj:t att föreskriva villkor för eller helt förbjuda minderårigs användande till synnerligen farliga arbeten. Bestämmelserna överensstämma, bortsett från några smärre formella jämkningar, helt med de nu gällande stadgandena. Kommittén har föreslagit att den med stöd av motsvarande bemyndigande i gällande lag utfärdade kungörelsen den 26 september 1930 (nr 344) angående förbud mot minderårigs användande till vissa farliga arbeten skall ersättas av en ny kungörelse i ämnet. Denna fråga torde få anmälas i sinom tid.

27—30 §§.

I dessa paragrafer, vilka anknyta till 28 och 36—39 §§ i kommittéförslaget samt 9 § andra stycket, 10 § andra stycket, 12 § tredje stycket, 35 §, 36 § andra stycket och 40 § i gällande lag, meddelas föreskrifter om minderårigs arbetsbok och om läkarkontroll över minderåriga. Såsom framgår av vad jag tidigare anfört har jag ansett, att endast huvudgrunderna på förevarande områden böra upptagas i själva lagen och att övriga bestämmelser, vilka erfordras, böra utfärdas i administrativ ordning.

I den tidigare lämnade redogörelsen har icke berörts en av kommittén föreslagen ändring i fråga om gottgörelse till besiktningsläkare. Enligt gällande bestämmelser äger besiktningsläkare uppbära arvode för själva be-

siktningen, ersättning för resekostnader samt gottgörelse för färd till och från besiktningen. Resekostnaden bestrides av statsmedel, men arvodet och färdgottgörelsen skola erläggas av arbetsgivaren. Kommittén har föreslagit att den nuvarande färdgottgörelsen skall utbytas mot traktamentsersättning av allmänna medel enligt allmänna resereglementets bestämmelser. Som skäl härför har främst åberopats att gällande föreskrifter om färdgottgörelse medförde den olägenheten, att arbetsgivarnas kostnader för läkarbesiktningarna i hög grad varierade, beroende på avståndet mellan läkarens stationeringsort och arbetsstället. Kommittén framhåller i anslutning härtill, att det för genomförandet av den av kommittén förordade utsträckningen av läkarkontrollen vore av vikt, att kostnaden för besiktning av varje minderårig såvitt möjligt bleve ungefär lika stor för alla arbetsgivare. Kommitténs förslag i denna del har i yttrandena lämnats utan erinran och jag har för min del ansett, att det bör genomföras. Frågan om anslag för ändamålet torde få anmälas i annat sammanhang.

Stadgandet i 30 § avviker i sak från såväl gällande lag som kommitténs förslaget därutinnan, att möjlighet synts böra beredas att underställa även föreskrifterna i det första läkarintyget i arbetsboken — vilket i regel avses skola utfärdas av skolläkaren — arbetarskyddsstyrelsens prövning.

31 §.

För innehållet i de i denna paragraf upptagna bestämmelserna om minderårigs arbetstid — vilka motsvara 30 § 1 mom. i kommittéförslaget samt 14 § 1 mom. första och andra styckena i gällande lag — har redogörelse tidigare lämnats i avsnittet om minderårigs arbetstid. Av skäl som därvid anförts har i departementsförslaget uteslutits den i 30 § 2 mom. kommittéförslaget intagna motsvarigheten till stadgandet i 14 § 1 mom. tredje stycket i gällande lag angående begränsning av minderårigs sammanlagda undervisnings- och arbetstid.

32 §.

Denna paragraf, vari stadgas skyldighet för arbetsgivare att lämna minderårig ledighet för deltagande i viss undervisning, överensstämmer, bortsett från några mindre jämkningar av redaktionell natur, helt med 13 § andra stycket i gällande lag. I kommittéförslaget återfinnes motsvarande bestämmelse i 30 § 2 mom. Angående de i kommitténs förslag företagna jämkningarna hänvisas till avsnittet om minderårigs arbetstid.

33 §.

I denna paragraf, som motsvarar 31 § i kommitténs förslag och 14 § 3 mom. i gällande lag, meddelas föreskrifter om minderårigs ledighet för nattvila. Redogörelse för innehållet i dessa bestämmelser har lämnats i avsnittet om ledighet för nattvila.

5 KAP.

Särskilda bestämmelser om kvinnors användande i arbete.

34 §.

Denna paragraf, som innehåller förbud mot kvinnas användande till arbete under jord i gruva eller stenbrott, är ordagrant hämtad från 40 § i kommittéförslaget och företer den avvikelsen från 16 § i gällande lag att gruva nämnes före stenbrott.

Fredrika Bremer-förbundet och *yrkeskvinnors samarbetsförbund* ha ansett förbudet äga så ringa praktisk betydelse, att det utan vidare kunde slopas. Om stadgandet skulle stå kvar, borde det ej omfatta personer i ledande ställning eller sysselsatta med annat arbete än rent gruvarbete, t. ex. gruvingenjörer och läkare.

Departementschefen.

Även om förbudet mot att använda kvinna till underjordsarbete i gruva eller stenbrott icke torde ha någon större betydelse, bör det likväl enligt min mening bibehållas. Jag vill i detta sammanhang erinra om att Sverige den 19 juni 1936 ratificerat den av internationella arbetskonferensen år 1935 antagna konventionen angående användande av kvinnor till arbete under jord i gruvor av alla slag. Enligt denna konvention får kvinna med några undantag av ringa räckvidd icke användas till arbete under jord i gruva. De av vissa kvinnoorganisationer i andra hand förordade undantagen från förbudet synas visserligen icke strida mot konventionen, men något verkligt behov att genomföra desamma torde knappast föreligga. Jag finner därför ej anledning frångå kommitténs förslag.

35 §.

I denna paragraf, som motsvarar 41 § i kommitténs förslag samt 17 och 18 §§ i gällande lag, meddelas föreskrifter om ledighet för kvinna i samband med barnsbörd. Beträffande paragrafens innehåll hänvisas till den i ett särskilt avsnitt tidigare lämnade redogörelsen.

36 och 37 §§.

De i dessa paragrafer intagna bestämmelserna om kvinnors nattarbete överensstämma, bortsett från några mindre ändringar, med 19—21 §§ i gällande lag. Om anledningen till att övriga i 42 § i kommittéförslaget upptagna ändringsförslag icke ansetts böra genomföras hänvisas till avsnittet om ledighet för nattvila.

38 §.

Denna paragraf innehåller bemyndigande för Kungl. Maj:t att föreskriva villkor för eller förbjuda kvinnors användande till särskilt farliga arbeten. Paragrafen överensstämmer i sakligt hänseende helt med 43 § i kommitténs förslaget och 22 § i gällande lag.

6 KAP.

Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare.

39—44 §§.

Dessa paragrafer, vilka innehålla föreskrifter om lokalt skyddsarbete genom skyddsombud och skyddskommittéer, motsvara 5 § tredje stycket samt 44, 69, 70 och 73 §§ i kommittéförslaget ävensom 31 § i gällande lag. Såsom tidigare anförts i avsnittet om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare har jag emellertid ansett att endast huvudgrunderna böra upptagas i själva lagen och att de bestämmelser, som i övrigt erfordras, böra utfärdas såsom tillämpningsföreskrifter till lagen.

Ett par av de i dessa paragrafer upptagna detaljföreskrifterna ha icke berörts i den förut lämnade redogörelsen. Sålunda ha i de två sista punkterna av 42 § andra stycket intagits stadganden om nedsättning av eller befrielse från skadeståndsskyldighet och om fördelning av skadestånd mellan flera skadeståndsskyldiga. Dessa stadganden ansluta sig nära till motsvarande bestämmelser i kommittéförslaget, vilka i sin tur hämtats från lagen om förenings- och förhandlingsrätt.

I överensstämmelse med vad som i allmänhet gäller i fråga om mål, vilka handläggas av arbetsdomstolen, har kommittén föreslagit att kärandetalan mot arbetsgivare i anledning av trakasseri mot skyddsombud, som är medlem av arbetstagarorganisation, i första hand skall utföras av organisationen, oavsett om kollektivavtal föreligger eller icke. Då förslaget synes välgrundat, har ett stadgande av detta innehåll intagits i 44 § andra stycket i departementsförslaget. Den av kommittén föreslagna, från 29 § andra stycket lagen om förenings- och förhandlingsrätt hämtade bestämmelsen, att där huvudorganisation finnes vad som sägs om förening skall gälla huvudorganisationen, har emellertid ansetts böra utgå. De skäl, som föranlett att bestämmelsen i fråga intagits i förenings- och förhandlingsrättslagen, föreligga nämligen icke i förevarande fall. En annan sak är, att det ej sällan kan vara lämpligt att föreningen i rättegången företrädes av ett ombud från huvudorganisationen. Efter förebild av 13 § första stycket andra punkten lagen om arbetsdomstol har i 44 § andra stycket därjämte intagits ett stadgande av innehåll att medlem, för vilken förening kärar, skall betraktas som part, såvitt angår jävsförhållande, personlig inställelse, hörande under sanningsförsäkran och andra frågor som röra bevisningen.

7 KAP.

Vissa skyldigheter för tillverkare och försäljare m. fl.

45 §.

Denna paragraf, som motsvarar 45 § 1 mom. första stycket första punkten och 2 mom. i kommittéförslaget, stadgar vissa skyldigheter för tillverkare, försäljare, upplåtare och installatörer av maskiner o. d. I gällande lag återfinnes motsvarande bestämmelse rörande tillverkare, försäljare och upplåtare i 6 a §. Såsom framgår av 6 § i departementsförslaget äro bestämmelserna i förevarande paragraf allmängiltiga. De i 45 § 1 mom. tredje—femte styckena i kommittéförslaget upptagna stadgandena ha sin motsvarighet i 59 § andra stycket i departementsförslaget. Föreskrifter i de hänseenden, som behandlas i 45 § 1 mom. första stycket andra punkten och andra stycket, ha icke influtit i departementsförslaget, enär eventuellt erforderliga sådana föreskrifter ansetts böra utfärdas i administrativ ordning. I enlighet med vad som tidigare anförts har någon motsvarighet till 45 § 3 mom. och 46 § i kommittéförslaget icke upptagits i departementsförslaget. Stadgandet i 45 § 4 mom. i kommittéförslaget har uteslutits, enär det ansetts obehövligt.

Utöver vad tidigare återgivits av yttrandena över 45 § i kommitténs förslag må nämnas, att *riksförsäkringsanstalten* motsatt sig det av kommittén föreslagna utbytet av det i gällande lag använda uttrycket »teknisk anordning» mot »särskild anordning för arbetes bedrivande». Enligt anstaltens mening skulle en dylik ändring medföra en opåkallad inskränkning av den omfattning, som 6 a § i praxis ansetts äga. För att tveksamhet icke skulle kunna uppkomma om stadgandets tillämplighet å byggnadsställning, lastbrygga, spårbana o. d. syntes det emellertid önskvärt att införa begreppet »anordning för arbetes bedrivande» som ett komplement till uttrycket »teknisk anordning».

Departementschefen.

Beträffande innehållet i förevarande paragraf kan jag i allt väsentligt hänvisa till den tidigare lämnade redogörelsen. Såsom riksförsäkringsanstalten anfört synes tillräcklig anledning icke föreligga att utbyta det i gällande lag förekommande uttrycket »teknisk anordning» mot »särskild anordning för arbetes bedrivande». Enär förstnämnda begrepp måste anses omfatta även exempelvis byggnadsställning, lastbrygga, spårbana o. d., kan det icke anses erforderligt att vid sidan av detta begrepp införa »anordning för arbetes bedrivande», vilket uttryck f. ö. knappast synes täcka de åsyftade anordningarna. Likaledes lärer det vara onödigt att särskilt nämna »apparat» och »ångpanna», enär sådana föremål otvivelaktigt äro tekniska anordningar.

46 §.

De i denna paragraf upptagna bestämmelserna rikta sig till ägare resp. nyttjanderättshavare till grustag och liknande arbetsställen. Paragrafen, som är helt ny, anknyter till 2 § c) 2. i kommitténs förslag, men skiljer sig därifrån i vissa avseenden. Redogörelse för bestämmelsernas innehåll har lämnats i slutet av avsnittet om skyldigheter för tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner m. m. Det må framhållas att förevarande paragraf icke avser ägarens resp. nyttjanderättshavarens förhållande till arbetstagare, som han eventuellt sysselsätter på arbetsstället. I dylikt hänseende gälla de allmänna bestämmelserna i 2—6 kap.

8 KAP.

Tillsyn å lagens efterlevnad.

47 §.

Denna paragraf, som motsvarar 47 § i kommitténs förslag och 23 § i gällande lag, innehåller huvudgrunderna för organisationen av tillsynen över lagens efterlevnad.

De ändringar, som i departementsförslaget företagits i de nuvarande bestämmelserna på förevarande område, äro betingade av det förslag till ändrad organisation av tillsynen, vilket jag senare i dag kommer att framlägga. Därvid ämnar jag, såsom tidigare nämnts, föreslå att den centrala ledningen av tillsynsverksamheten anförtros ett nytt ämbetsverk, benämnt arbetarskyddsstyrelsen. Med anledning härav har uttrycket »yrkesinspektionens chefsmyndighet» utbytts mot »arbetarskyddsstyrelsen». Då den särskilda kvinnliga yrkesinspektionen avses skola ersättas av socialinspektörer, vilka skola vara underställda vederbörande yrkesinspektör, har vad som sägs om yrkesinspektrisen uteslutits. Vad bergmästarna angår anser jag att dessa böra få ställningen av specialinspektörer för underjordsarbete i gruvorna. Anledning saknas därför att i lagen särskilt nämna denna kategori. Av skäl, som jag närmare ämnar utveckla i ärendet angående ändrad organisation av tillsynen, har jag icke kunnat biträda kommitténs förslag att inskränka den kommunala tillsynen till att avse sådana kommuner och samhällen, där särskild hälsovårdsnämnd finnes. Däremot har jag i likhet med kommittén ansett, att den kommunala tillsynen bör ankomma icke såsom f. n. på hälsovårdsnämnden utan på en eller flera kommunala tillsynsmän.

Såsom jag i annat sammanhang nämnt torde chefskapet i ett inspektionsdistrikt böra tillkomma yrkesinspektören, varför anledning saknas att införa det av kommittén föreslagna begreppet distriktschef.

48 och 49 §§.

Dessa paragrafer motsvara 48 § i kommittéförslaget och 24 § i gällande lag.

I ärendet angående ändrad organisation av tillsynen över arbetarskyddslagens efterlevnad kommer jag att närmare ingå på en del frågor rörande den kommunala tillsynen. Jag ämnar därvid, i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs förslag, förorda bl. a. följande. Hälsovårdsnämnd skall vara skyldig att utse en eller flera lämpliga personer att utöva den kommunala tillsynen. Tillsyningsman för allmänna hälsovården skall vara pliktig åtaga sig att vara kommunal tillsynsman enligt arbetarskyddslagen. Tillsynsman skall ställa sig till efterrättelse de anvisningar, som utfärdas av yrkesinspektionen. Hälsovårdsnämnden skall dock vara ansvarig såtillvida, att nämnden skall vara skyldig ingripa, om tillsynsmannen icke fullgör vad som åligger honom. Kommunal tillsynsman skall äga åtnjuta skälig ersättning av kommunala medel.

I förevarande paragrafer ha bestämmelser upptagits i nämnda hänseenden, utom såvitt angår tillsynsmans skyldighet att följa yrkesinspektionens anvisningar, varom föreskrift ansetts böra inflyta i vederbörande instruktion. Det må framhållas, att stadgandet om att kommunal tillsynsman skall åtnjuta ersättning icke innebär att särskild ersättning för hälsovårdstillsyningsmans befattning med arbetarskyddsärenden skall behöva utgå, om denne eljest av kommunala medel åtnjuter lön och andra förmåner i skälig omfattning.

50 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om rätt för tillsynsorganen att erhålla tillträde till arbetsställe m. m. Paragrafen motsvarar 50 § i kommitténs förslag samt 29 § och 36 § första stycket i gällande lag.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna ha föranlett uttalanden i några yttranden.

Svenska arbetsgivareföreningen anser sålunda rätten för tillsynspersonal att erhålla tillträde till arbetsplats böra begränsas till att avse ordinarie arbetstid. Man kunde nämligen icke begära, att arbetsgivare eller hans representant och skyddsombud utan förvarning skulle infinna sig efter arbetstiden för att närvara vid en inspektion och ej heller att förrättningsman ensam och utan närvaro av arbetsledning och skyddsombud skulle utöva sådan. *Lantbruksförbundet* anför, att motivuttalandet att inspektion skall kunna företagas, även om arbetsgivaren ej är tillstädes, icke syntes överensstämma med lagens uttryck, att arbetsgivaren skall ha underrättats om den inspekterandes närvaro.

Armé- och marinförvaltningarna anse militära förhållanden av hemlig

natur böra likställas med yrkeshemlighet. *Landsorganisationen* uttalar, att med hänsyn till inspektionsförrättares tystnadsplikt verkliga skäl saknades för att från inspektion undantaga någon del av ett arbetsställe. Stadgandet om undantag för bevarande av yrkeshemlighet borde därför utgå.

Departementschefen.

Senare i dag kommer jag att anmäla frågan om inhämtande av riksdagens yttrande över en av internationella arbetsorganisationens konferens i Genève år 1947 antagen konvention angående arbetsinspektion. Föreskrifterna i kommittéförslaget att arbetsgivaren eller dennes ställföreträdare ovillkorligen skall underrättas om inspektörens närvaro samt att för bevarande av yrkeshemlighet viss del av arbetsställe må undantagas från inspektion torde hindra en eljest möjlig ratificering av konventionen. Då det är synnerligen önskvärt att vårt land i största möjliga utsträckning skänker sitt stöd åt det internationella samarbetet på arbetarskyddets område, har jag ansett det böra övervägas, om icke dessa hinder mot ratifikation kunna undanröjas. Vad den förstnämnda föreskriften angår synes densamma utan olägenhet kunna utgå ur lagen och ersättas med en i överensstämmelse med konventionen avfattad instruktionsföreskrift av innehåll att inspektören skall underrätta arbetsgivaren eller dennes representant om sin närvaro, såvida icke inspektören anser att dylik anmälan skulle vara till förfång för tjänstens utövande. Kommittén har uttalat, att den för bevarande av yrkeshemlighet föreskrivna inskränkningen i inspektionsrätten icke torde ha någon större praktisk betydelse. För min del anser jag att detta stadgande med hänsyn till de allvarliga påföljder, vilka drabba yrkesinspektör som röjer yrkeshemlighet, utan risk kan slopas.

Att såsom svenska arbetsgivareföreningen ifrågasatt begränsa rätten för tillsynsorgan att erhålla tillträde till arbetsställe till att avse ordinarie arbetstid bör uppenbarligen icke ifrågakomma. I instruktionen för yrkesinspektionen torde emellertid liksom f. n. böra föreskrivas, att inspektion icke må företagas nattetid, där ej skäl finnes antaga att arbetet då pågår.

Stadgandet i 50 § sista stycket i kommittéförslaget har uteslutits med hänsyn till att nya rättegångsbalken numera trätt i kraft.

51 §.

I denna paragraf, som motsvarar 51 § i kommittéförslaget samt 47 § första stycket första punkten och andra stycket i gällande lag, stadgas tystnadsplikt för tillsynsorgan, besiktningsläkare m. fl. Bestämmelserna överensstämma i sak med vad kommittén föreslagit och avvika från vad som nu gäller huvudsakligen därutinnan, att de utsträckts att omfatta även av tillsynsorganen anlitade biträden.

52 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om anmälningsplikt för tjänsteläkare samt om skyldighet för sådan läkare ävensom för polismyndighet och vissa kommunala organ att biträda tillsynsorganen. Paragrafen motsvarar 27 § i gällande lag och 53 § i kommittéförslaget.

I yttrandena ha vissa erinringar framställts mot kommitténs förslag. Sålunda anser *landskommunernas förbund* det vara direkt olämpligt att, såsom kommittén föreslagit, ställa samtliga kommunala myndigheter i ett lydnadsförhållande till ett centralt statligt ämbetsverk och dettas underorgan. *Landsfogden i Örebro län* och *poliskammaren i Örebro* uttala att stadgandets avfattning medgåve en så vidsträckt tolkning att det kunde missbrukas. *Landsorganisationen* föreslår, att det ålägges polismyndighet att till tillsynsorgan anmäla förhållande, som myndigheten anser strida mot arbetarskyddslagen eller på densamma grundade föreskrifter. Organisationen uttalar vidare, att den i 24 § i kommittéförslaget föreskrivna anmälningsskyldigheten för läkare icke motiverade att den nuvarande vidsträcktare anmälningsplikten för tjänsteläkare slopades.

Departementschefen.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna ha i departementsförslaget undergått vissa ändringar. Sålunda har i enlighet med landsorganisationens förslag anmälningsskyldighet föreskrivits för tjänsteläkare, som fått kännedom om missförhållande i arbetarskyddshänseende. Däremot har det icke ansetts erforderligt att stadga anmälningsplikt även för polismyndighet. Då skyldigheten för kommunala myndigheter att lämna tillsynsorganen biträde icke synts böra utsträckas längre än som föranledes av ett verkligt behov, har skyldigheten begränsats till att avse vissa uppräknade myndigheter. Att i lagen föreskriva att statliga myndigheter skola biträda tillsynsorganen lärer vara onödigt. Jag vill i detta sammanhang framhålla att värdefull medverkan vid kontrollen av att bestämmelserna om minimiålder och arbetsbok efterlevas torde kunna lämnas av arbetsförmedlingsorganen.

53 och 54 §§.

Dessa paragrafer, som motsvara 57 § 2—5 och 8 mom. och 59 § 1 och 2 mom. i kommitténs förslag samt 38 och 39 §§ i gällande lag, innehålla bestämmelser, vilka möjliggöra ingripande mot arbetsgivare och lokaluppläta re i form av föreläggande, förbud eller föreskrifter i händelse av missförhållande i skyddshänseende eller i fråga om raster, natt- och veckovila m. m. Paragraferna torde icke erfordra någon motivering utöver vad som tidigare anförts.

55 §.

I denna paragraf har upptagits ett stadgande om befogenhet för yrkesinspektör att förbjuda arbetsgivare att använda minderårig som icke undergått i 28 § föreskriven läkarbesiktning. Paragrafen, som är ny, motsvarar 59 § 3 mom. i kommittéförslaget. Förbudsförfarandet synes böra användas främst i sådana fall, där det kan antagas bero på tredska från den minderåriges eller arbetsgivarens sida att besiktning ej skett. Såsom kommittén framhållit lärer förbud icke böra tillgripas, då besiktningsläkaren under föregående år icke hunnit med att besiktiga de minderåriga vid arbetsstället. Om en minderårig fått anställning först efter det årets besiktning vid arbetsstället ägt rum, torde särskild besiktning av denne minderårige före påföljande års ordinarie besiktning vid arbetsstället i regel icke böra framtvingas. Med hänsyn till de nu anförda synpunkterna har den av kommittén föreslagna bestämmelsen i departementsförslaget undergått viss jämkning.

56 och 57 §§.

Dessa paragrafer, som motsvara 58 § 2 och 4 mom. i kommittéförslaget, innehålla föreskrifter som åsyfta att trygga efterlevnaden av de för tillverkare, försäljare, upplåtare och installatörer av maskiner o. d. meddelade bestämmelserna. Bortsett från de jämkningar, som föranletts av vissa nya föreskrifter i 45 § första stycket, överensstämmer 56 § med 38 a § i gällande lag. Den av kommittén föreslagna avfattningen av de bestämmelser, som intagits i 57 §, har i förtydligande syfte jämkats.

58 §.

Denna paragraf, som motsvarar 57 § 6 mom. i kommitténs förslag, har utformats i anknytning till de i 46 § i departementsförslaget upptagna stadgandena om vissa skyldigheter för ägare resp. nyttjanderättshavare till grustag och liknande arbetsställen. Den i andra punkten förekommande hänvisningen till 53 § innebär bl. a., att föreläggande eller förbud kan meddelas antingen av yrkesinspektören eller av arbetarskyddsstyrelsen, att sådan åtgärd, såframt ej synnerlig fara föreligger, icke får vidtagas utan att ägaren och nyttjanderättshavaren fått tillfälle att yttra sig, samt att, utom i nyssnämnda undantagsfall, skäligt rådrum skall medgivas.

59 §.

I denna paragraf stadgas skyldighet för arbetsgivare m. fl. att föranstalta om undersökning av ämne eller material m. m. Paragrafen, som saknar motsvarighet i gällande lag, anknyter till 23 §, 45 § 1 mom. tredje—femte styckena, 57 § 1 mom. andra stycket och 58 § 1 mom. i kommitténs förslag.

Bestämmelserna i 23 § i kommittéförslaget ha föranlett uttalanden i några remissyttranden. Sålunda anför *socialstyrelsen* att det — med hänsyn till att detta lagrum sannolikt endast mera sällan skulle komma att tillämpas och till de möjligheter 57 § erbjöde att framtvinga här åsyftade undersökningar — syntes kunna ifrågasättas om stadgandet vore av behovet påkallat. Det kunde vidare anmärkas, att stadgandets avfattning skulle bereda vederbörande myndighet en alltför vidsträckt befogenhet att påfordra undersökningar, som stundom skulle kunna medföra betungande kostnader. Om paragrafen skulle kvarstå, borde dess tillämpning inskränkas till sådana fall, där myndigheten funnit skälig anledning misstänka att användningen av visst ämne eller material medförde allvarlig fara för ohälsa eller olycksfall i arbetet e. d. *Marinförvaltningen* anser att med hänsyn till den militära sekretessen särskilt förbehåll borde göras beträffande ämne eller material avsett för användning inom försvaret. *Riksförsäkringsanstalten* anför att från yrkesinspektörshåll ifrågasatts att i arbetarskyddslagen införa föreskrift om att resultatet av här avsedd undersökning icke finge offentliggöras utan arbetsgivarens medgivande. Med hänsyn till bestämmelsen i 19 § andra stycket lagen den 28 maj 1937 om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar syntes emellertid något sådant stadgande icke erfordras.

Departementschefen.

I motsats till socialstyrelsen anser jag behov av ifrågavarande bestämmelser föreligga. Särskild undersökning kan stundom vara påkallad för att få konstaterat, huruvida ett ämne eller material är farligt. I sådant fall kan 53 § i departementsförslaget icke användas för att framtvinga undersökningen. I förtydligande syfte ha vissa jämkningar företagits i de av kommittén föreslagna bestämmelserna. Därjämte har, såsom i avsnittet om vite och förbud anförts, befogenheten att förelägga vite förbehållits arbetarskyddsstyrelsen. I likhet med kommittén anser jag, att det i vissa fall kan vara skäligt att kostnaden för sådan undersökning, som här avses, bestrides av statsmedel. Några författningsföreskrifter härom synas icke behövas. Frågan om anslag för detta ändamål torde få upptagas i annat sammanhang.

60 §.

Denna paragraf ersätter 57 § 9 mom. i kommitténs förslag och 53 § andra stycket i gällande lag. I paragrafen ha upptagits de särskilda bestämmelser i fråga om statlig verksamhet, för vilka redogörelse lämnats i avsnittet om vite och förbud.

61 §.

I denna paragraf, som motsvarar 64 § första stycket i kommittéförslaget och 38 § 1 mom. andra stycket i gällande lag, regleras klagan över föreläggande eller förbud som meddelats av yrkesinspektör.

Kommitténs förslag i denna del har berörts i ett par yttranden. Sålunda anför *lantbruksförbundet* att det icke klart framginge, huruvida vitesföreläggande eller förbud finge träda i tillämpning före klagotidens utgång. I varje fall syntes det ändamålsenligt ålägga arbetsrådet att, om föreläggandets eller förbudets riktighet kunde ifrågasättas, i avbidan på arbetsrådets slutliga beslut omedelbart upphäva föreläggandet eller utsträcka tiden för förbudets ikraftträdande.

Med anledning av kommitténs i motiveringen gjorda uttalande att arbetsrådet utan särskilt stadgande finge anses äga befogenhet att ändra underordnad myndighets beslut, även om det ej överklagats, anför *statskontoret*, att det syntes tveksamt, huruvida överordnad myndighet i sådana fall, varom här vore fråga, redan på grund av allmänna förvaltningsrättsliga principer kunde anses ha rätt att vidtaga ändringar i underordnad myndighets beslut. Statskontoret kunde icke heller tillråda, att bestämmelse i detta hänseende infördes i lagen. Ett sådant stadgande syntes nämligen vara icke blott olämpligt med hänsyn till den skadliga inverkan det kunde få på den underordnade myndighetens auktoritet utan även vid sidan om klagorätten onödigt för den enskildes skydd.

Departementschefen.

Paragrafen överensstämmer i sak med kommitténs förslag. I andra stycket har beträffande klagan över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende angående föreläggande, förbud eller föreskrift enligt 8 kap. intagits en hänvisning till 73 §. Med anledning av vad lantbruksförbundet anfört må framhållas, att föreläggande eller förbud — utom i de fall som avses i 53 § andra stycket och 56 § andra stycket — icke träder i tillämpning, förrän det vunnit laga kraft. Då omedelbart verkande förbud jämlikt nyssnämnda lagrum gäller allenast intill dess annorlunda förordnas, lärer myndighet, hos vilken sådant förbud överklagats, kunna omedelbart förordna, att beslutet tills vidare icke skall lända till efterrättelse.

I likhet med statskontoret anser jag det vara synnerligen tvivelaktigt, huruvida överordnad myndighet — såsom kommittén gjort gällande — utan särskilt stadgande kan anses äga befogenhet att ändra underordnad myndighets beslut, även om detsamma icke överklagats. På här förevarande område synes i vart fall sådan befogenhet icke böra föreligga och någon bestämmelse av denna innebörd bör därför enligt min mening icke införas i lagen.

9 KAP.

Ansvarsbestämmelser.

62—66 §§.

De i dessa paragrafer upptagna ansvarsbestämmelserna motsvara 65—68 §§ i kommitténs förslag och 42—45 §§ i gällande lag. Åtskilliga av kommittén föreslagna ansvarsbestämmelser ha utgått, enär de föreskrifter, till vilka de anknutits, icke upptagits i departementsförslaget.

I några yttranden ha erinringar framställts mot de av kommittén föreslagna bestämmelserna. Sålunda ifrågasätter *poliskammaren i Örebro* höjning av straffmaximum i 65 §. *Domänstyrelsen* påpekar, att det inom skogsbruket ofta inträffade att arbetstagare biträddes av minderårig son. Om så skedde utan att arbetsgivaren förut underrättas därom, vilket kunde vara förhållandet även vid en väl ordnad avverkning, syntes ansvaret därför böra åvila den minderåriges målsman. *Föreningen skogsarbeten* uttalar samma uppfattning. *Skogsägareförbundet* framhåller att det knappast stode i arbetsgivarens makt att hindra att minderåriga under 15 år medföljde sina fäder eller äldre bröder till skogen för att vara dessas medhjälpare i arbetet.

Beträffande 66 § andra stycket påpeka *lantbruksförbundet* och *lantarbetsgivareföreningen* att enligt särskilda böteslagen dagsböter skulle ådömas om bötesmaximum överstege 300 kronor. Enär kommittén i förevarande fall avsett att penningböter skulle tillämpas, borde därför bötesmaximum sänkas till 300 kronor.

Departementschefen.

I departementsförslaget ha, förutom åtskilliga redaktionella jämkningar, företagits flera sakliga ändringar i de av kommittén föreslagna bestämmelserna. Sålunda har jag ansett, att åsidosättande av jämlikt 54 § meddelad föreskrift angående nattvila, veckovila, raster eller minderårigs användande till arbete ävensom av föreskrift eller förbud, som med stöd av 57 § meddelats installatör, bör kunna medföra fängelsestraff, där omständigheterna äro synnerligen försvårande. Däremot synes tillräcklig anledning icke föreligga att, såsom ifrågasatts i ett yttrande, höja straffmaximum för brott mot lagens särskilda bestämmelser rörande minderåriga och kvinnor. Ej heller synes det lämpligt att enligt vad som förordats i ett par yttranden stadga straff för det fall att arbetstagare utan arbetsgivarens vetskap använder minderårig under 15 år, som står under hans vårdnad, såsom biträde i skogsarbete. Underlåtenhet att fullgöra anmälningsskyldighet i fråga om nödfallsarbete, som enligt kommittéförslaget skulle straffas med dagsböter, har ansetts böra förskylla endast penningböter, högst 300 kronor. Det i 66 § tredje stycket i kommittéförslaget upptagna stadgandet om

straffrihet under vissa omständigheter för underlåten anmälan har uteslutits med hänsyn till den ringa utsträckning, i vilken anmälningsskyldighet föreskrivits i departementsförslaget. Anledning har icke synts föreligga att, såsom kommittén föreslagit, i vissa fall stadga ett bötesminimum av fem dagsböter. Stadgandet i 65 § första stycket i departementsförslaget har ansetts böra omfatta icke endast arbetsgivare och upplåtare utan envar, mot vilken åtgärd enligt 53—58 §§ kan riktas. Det må i detta sammanhang nämnas, att det icke ansetts erforderligt att straffbelägga underlåtenhet att besvara sådan förfrågan som avses i 65 §.

67 §.

Denna paragraf innehåller dels ett stadgande om straff för arbetstagare som olovligen och utan giltigt skäl borttager skyddsanordning eller försätter den ur bruk och dels en åtalsregel beträffande sådan förseelse. Paragrafen motsvarar 71 § och 74 § första stycket i kommitténs förslag samt 46 § och 48 § första stycket i gällande lag.

Kommitténs förslag har i flera yttranden utsatts för kritik. Beträffande bestämmelsen i 71 § andra stycket anför sålunda *riksförsäkringsanstalten*, att anstalten icke kunde godtaga förslaget att åsidosättande av föreskrift, som avsåges i stadgandet, alltid skulle medföra straff, om det skett uppsåtligen. Föreskriften kunde exempelvis ha varit obehövlig eller av mycket ringa nytta eller också kunde den i regel förekommande faran ha varit utesluten i det särskilda fallet. För straffbarhet borde enligt anstaltens mening därför krävas, att den som åsidosatt föreskriften därigenom måste anses ha gjort sig skyldig till grov vårdslöshet. Vidare syntes bestämningen »gällande» böra utgå ur lagtexten såsom obehövlig. Tvekan kunde råda, huruvida överträdelse av en av arbetsgivaren meddelad föreskrift skulle medföra ansvar. Därest den av anstalten förordade begränsningen av straffbarheten genomfördes och, såsom kommittén föreslagit, åtal ej finge ske utan att distriktschefen hörts, syntes man emellertid icke behöva hysa betänkligheter mot att låta straffbestämmelsen omfatta även sådana föreskrifter. Anstalten ansåge sig böra föreslå den utvidgningen av stadgandet, att straff skulle inträda där arbetstagare, utan att ha överträtt viss föreskrift, förfarit på sådant sätt, att han måste anses ha gjort sig skyldig till grov vårdslöshet. Anledningen till att icke någon föreskrift utfärdats kunde exempelvis ha varit, att man icke kunnat föreställa sig att någon yrkeskunnig arbetare skulle kunna gå tillväga på det sättet. Det måste anses som en brist, om icke straff skulle kunna ifrågakomma i dylika fall. — Med anledning av att kommittén ansett det böra övervägas, huruvida icke de föreslagna straffbestämmelserna kunde ersätta stadgandet i 25 § olycksfallsförsäkringslagen i vad detta avsåge åsidosättande av gällande anordning eller föreskrift uttalar anstalten, att stadgandet visat sig vara av stort praktiskt värde för det förebyggande skyddsarbetet. Beslut om upphävande

av detta stadgande borde därför icke fattas, förrän man vunnit tillräcklig erfarenhet om de praktiska verkningarna av de föreslagna straffbestämmelserna.

De ömsesidiga socialförsäkringsbolagens förening framhåller, att det syntes stötande för rättskänslan att en handling, som innebure den allra grövsta vårdslöshet men icke samtidigt innefattade åsidosättande av en föreskrift, enligt förslaget icke medförde straff, medan åter ett mindre vårdslöst handlingssätt bestraffades, om det vore förbundet med brott mot föreskrift. Bestämmelsen borde därför utformas så, att grov vårdslöshet bestraffades, även om icke någon anordning eller föreskrift åsidosatts. Det borde även övervägas, om ej ordet »uppsåtligen» borde utgå. Enär de föreslagna straffbestämmelserna enligt föreningens mening icke komme att innebära tillräcklig garanti för efterlevnaden av givna föreskrifter, ansåge föreningen det vara av den största betydelse, att det berörda stadgandet i 25 § olycksfallsförsäkringslagen bibehölles. Detta stadgande hade nämligen visat sig vara av stort värde i det olycksfallsförebyggande arbetet.

Landsorganisationen kritiserar ingående 71 § i kommittéförslaget och anför därvid bl. a. följande. Frågan om ansvar för borttagande av skyddsanordning och åsidosättande av skyddsföreskrift borde regleras av en gemensam bestämmelse, som riktade sig till envar och icke blott till arbetstagare. Samma subjektiva rekvisit borde gälla i båda fallen. Organisationen kunde biträda förslaget om kriminalisering av åsidosättande av skyddsföreskrift, som meddelats av arbetsgivare, allenast såvitt anginge föreskrift, som godkänts av distriktschefen, utfärdats i skriftlig form med bevis om godkännandet och anslagits å arbetsstället eller bevisligen delgivits arbetstagarna på annat sätt. Det vore vidare icke möjligt för organisationen att acceptera kommitténs uppfattning att straff för åsidosättande av skyddsföreskrift skulle kunna inträda även om arbetstagaren endast utsatt sig själv för fara, ja t. o. m. oberoende av om förseelsen inneburit någon fara i det särskilda fallet. Organisationen ansåge det rekvisitet böra uppställas, att arbetstagarens förfarande uppenbarligen utsatt annan för allvarlig fara. Med anledning av kommitténs enligt organisationens mening märkliga uttalanden angående innebörden av begreppet grov vårdslöshet yrkade organisationen att i anvisningarna måtte klargöras att förutsättning för straffbarhet i hithörande fall bl. a. vore dels att arbetstagaren ägt vetskap om föreskriften och dennas fortvarande giltighet och dels att han insett den fara för annans liv eller hälsa som föreskriftens åsidosättande inneburit. Anledning saknades att, såsom kommittén föreslagit, höja bötesminimum från 5 till 10 kronor, helst som kommittén beträffande med penningböter belagda förseelser av arbetsgivare bibehållit 5 kronor som lägsta bötesbelopp.

Vad angår åtalsregeln i 74 § första stycket i kommittéförslaget anser *landsorganisationen,* att förseelse mot 71 § borde få åtalas endast efter till-

stånd av arbetsrådet. Skulle prövningen av åtalsfrågan icke förläggas till arbetsrådet, borde den nuvarande ordningen bibehållas.

Departementschefen.

Den i 67 § första stycket i departementsförslaget upptagna bestämmelsen överensstämmer helt med 46 § i gällande lag, bortsett från att ordet arbetare utbytts mot arbetstagare. Tillräcklig anledning har nämligen icke synts föreligga att vidtaga de av kommittén föreslagna ändringarna i detta stadgande.

Angående bestämmelsen i 71 § andra stycket i kommitténs förslag om straff för arbetstagare som underlåter att iakttaga skyddsföreskrift ha i remissyttrandena delade meningar kommit till uttryck. Den avfattning det föreslagna stadgandet erhållit synes vara mindre lycklig; bl. a. omfattar det efter orden även den allmänna föreskriften i 5 § andra stycket i kommittéförslaget. För min del ställer jag mig tvivlande till att ett stadgande av föreslagen art skulle kunna få någon mera avsevärd effekt. Vidare må framhållas, att arbetstagare, som genom vårdslöshet allvarligt skadar arbetskamrat, drabbas av straff enligt 14 kap. strafflagen, samt att enligt det för riksdagen framlagda förslaget till ändringar i strafflagen den som av vårdslöshet utsätter annan för allvarlig fara i vissa fall blir förfallen till ansvar jämlikt 19 kap. Av nu anförda skäl har i departementsförslaget icke upptagits någon motsvarighet till 71 § andra stycket i kommittéförslaget. Om det undantagsvis skulle befinnas lämpligt att förbinda en av Kungl. Maj:t utfärdad skyddsbestämmelse med straffsanktion, erbjuder 75 § i departementsförslaget möjlighet därtill.

Vad angår åtalsrätten för förseelse mot 67 § första stycket i departementsförslaget synes det mest lämpligt att bibehålla den nuvarande regeln att sådan förseelse får åtalas av allmän åklagare endast efter anmälan av yrkesinspektören. Ett stadgande av detta innehåll har upptagits såsom ett andra stycke i denna paragraf.

68 §.

I denna paragraf behandlas brott mot tystnadsplikt. Paragrafen motsvarar 72 § och 74 § andra stycket i kommittéförslaget samt 47 § och 48 § andra stycket i gällande lag.

Kommitténs förslag i denna del har berörts i ett par yttranden. Sålunda anser *länsstyrelsen i Malmöhus län* att straffarbete borde ingå i straffskalan för förrådande av yrkeshemlighet. *Landsfogden i Örebro län* har som sin mening uttalat att åtal mot tjänsteman för förbrytelse i tjänsten icke syntes böra göras beroende av angivelse.

Departementschefen.

Anledning har icke synts föreligga att, såsom i ett yttrande ifrågasatts, införa straffarbete i straffskalan. I detta sammanhang må framhållas, att enligt det för riksdagen framlagda förslaget till ändringar i strafflagen ämbetsmans brott mot tystnadsplikt icke är belagt med strängare straff än fängelse. Jag har ansett det obehövligt att i lagen angiva särskilda rekvisit för att fängelsestraff skall kunna tillämpas. Såväl enligt gällande lag som jämlikt kommittéförslaget inträder straffrihet, om yppandet av driftanordningen eller affärsförhållandet ej kunnat medföra skada. Enligt min mening saknas emellertid skäl att bibehålla denna bestämmelse, som avviker från vad som i allmänhet gäller beträffande tjänstemans brott mot tystnadsplikt.

Brott mot tystnadsplikt synes liksom f. n. böra få åtalas av allmän åklagare endast efter angivelse av målsäganden. Med anledning av vad landsfogden i Örebro län anfört må erinras om att i det tidigare omnämnda förslaget till ändringar i strafflagen intagits den ståndpunkten, att i särskilda författningar stadgade inskränkningar i allmän åklagares rätt att åtala ämbetsmans brott mot tystnadsplikt skola lända till efterrättelse.

69 §.

I denna paragraf föreskrives att böter och viten skola tillfalla kronan. Paragrafen motsvarar 74 § sista stycket i kommitténs förslag och 49 § första stycket i gällande lag.

10 KAP.

Vissa särskilda bestämmelser.

70 §.

Denna paragraf innehåller föreskrifter om att vad i lagen stadgas om arbetsgivare i vissa fall i stället skall avse arbetsföreståndaren. Paragrafen motsvarar 2 § b) tredje stycket i kommitténs förslag. Det i 53 § första stycket i gällande lag upptagna stadgandet om arbetsföreståndare avser endast verksamhet, som bedrives av staten eller kommun. Redogörelse för innehållet i de föreslagna bestämmelserna har lämnats i avsnittet om överflyttning av arbetsgivaransvaret.

71 §.

I denna paragraf, som med viss redaktionell jämkning överensstämmer med 61 § i kommitténs förslag, har upptagits ett stadgande angående partsrepresentanter i arbetarskyddsstyrelsen. Denna fråga kommer att närmare beröras i samband med anmälan av förslag till lagstiftning om överflyttande på arbetarskyddsstyrelsen av arbetsrådets uppgifter och befogenheter.

72 §.

Denna paragraf, som motsvarar 62 § i kommitténs förslag, innehåller bemyndigande för arbetarskyddsstyrelsen att uppdraga åt yrkesinspektör att medgiva dispens från vissa bestämmelser i lagen.

Kommitténs förslag har rönt kritik i ett par yttranden. Sålunda framhåller *kommerskollegium* att någon motivering till att arbetsrådets delegationsrätt begränsats på sätt som skett icke förebragts. Från handelskammarhåll hade yrkats, att möjlighet att delegera dispensbefogenheten enligt 31 och 42 §§ borde införas.

Landsorganisationen säger sig i varje fall icke kunna tillstyrka att arbetsrådet skulle äga delegera befogenheten att bevilja dispens från bestämmelserna om minimiålder, speciellt i vad dessa avsåge industriellt arbete eller underjordsarbete i gruva, stenbrott o. d., resp. från bestämmelserna om minderårigs arbetstid.

Departementschefen.

I syfte att befria arbetarskyddsstyrelsen från en del ärenden av rutinmässig art synes styrelsen böra erhålla befogenhet att i viss utsträckning uppdraga åt yrkesinspektör att bevilja dispens. Att utvidga delegationsrätten utöver vad kommittén föreslagit bör enligt min mening icke ifrågakomma; tvärtom är jag icke beredd att i detta hänseende gå så långt som kommittén. Sålunda anser jag, att befogenheten att medgiva dispens från de särskilda åldersgränserna för industriellt och därmed likställt arbete och för underjordsarbete i gruva och på liknande arbetsställen icke bör få delegeras. Detsamma gäller dispens från bestämmelserna om minderårigs arbetstid, helst som delegation icke kan ske enligt arbetstidslagarna. Det i departementsförslaget upptagna stadgandet om rätt att delegera dispensbefogenheten avser i enlighet med det anförda endast dispens från den lägsta åldersgränsen samt föreskrifterna om fullgjord folkskolplikt och om periodisk läkarbesiktning. Arbetarskyddsstyrelsen får icke giva yrkesinspektören fria händer att bevilja dispens från nämnda bestämmelser, utan yrkesinspektörens befogenhet bör klart begränsas och förutsättningarna för rätten att medgiva dispens noga angivas. Som exempel på dispensärenden, som lämpligen torde kunna överlämnas till yrkesinspektören, må nämnas beviljande av tillstånd att skolelev, som uppnått viss ålder, vid sidan av skolarbetet användes till springpojksarbete ett visst antal timmar i veckan.

73 §.

Denna paragraf, som motsvarar 64 § andra och tredje styckena i kommitténs förslag och 51 § i gällande lag, innehåller bestämmelser om klagan över arbetarskyddsstyrelsens och länsstyrelses beslut.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna ha föranlett uttalanden endast i några enstaka yttranden.

Socialstyrelsen uttalar att man möjligen kunde vara något tveksam i fråga om urvalet av de slag av ärenden, i vilka klagan över arbetsrådets beslut icke skulle få föras. Vikten av ett beslut berodde ej endast av beslutets art utan även av andra omständigheter, såsom antalet av beslutet berörda arbetstagare, ett undantags mer eller mindre långtgående beskaffenhet eller tillämpning av en ny princip. Vidare kunde anmärkas att arbetsrådets befogenhet att meddela slutgiltiga beslut enligt arbetstidslagarna väsentligen torde vara motiverad av att arbetstidsärenden i regel krävde skyndsamt avgörande, något som väl icke i samma mån gällde beträffande arbetarskyddsärenden. *Svenska arbetsgivareföreningen* anser att — om icke bestämmelserna om regionala skyddsombud utginge — arbetsrådets beslut i ärende som avsåges i 44 § 6 mom. i kommittéförslaget borde kunna överklagas.

Departementschefen.

Såsom kommittén föreslagit synes klagorätten över arbetarskyddsstyrelsens beslut böra begränsas. Enligt kommittéförslaget skulle begränsningen avse endast ärenden, som avgjorts i den särskilda sammansättningen med partsrepresentanter. Detta skulle medföra den otillfredsställande konsekvensen, att klagan skulle bli tillåten i sådana ärenden, som icke vore av den vikt att de skulle handläggas med deltagande av partsrepresentanter, medan beslut i viktigare ärenden icke skulle få överklagas. För min del anser jag därför att den ordning i vilken ärendet avgjorts icke bör inverka på frågan om klagorätten. Vad angår spörsmålet vilka slag av ärenden förbudet mot överklagande skall avse kan jag i allt väsentligt ansluta mig till kommittén. Jag kan sålunda icke dela svenska arbetsgivareföreningens uppfattning att beslut, varigenom tillsättande av regionalt skyddsombud medgivits, bör få överklagas. Enligt departementsförslaget är klagan utesluten i ärenden angående dispens från bestämmelserna om minimiålder och fullgjord skolplikt (23—25 §§), läkarbesiktning av minderårig (29 och 30 §§), minderårigs arbetstid (31 §) och nattvila (33 §) och kvinnors nattvila (36 och 37 §§) ävensom i frågor rörande tillsättande av regionalt skyddsombud (40 § andra stycket) och överflyttning av arbetsgivaransvaret (70 § andra stycket).

74 §.

Första stycket innehåller bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter angående lagens tillämpning.

I andra stycket, vilket motsvarar 60 § första stycket i kommitténs förslag, har upptagits en föreskrift av innehåll att arbetarskyddsstyrelsen äger meddela råd och anvisningar till ledning vid lagens tillämpning. Det har

icke synts lämpligt att, såsom kommittén föreslagit, begränsa arbetarskyddsstyrelsens befogenhet i detta hänseende till att avse endast sådana ämnen, som behandlas i vissa uppräknade paragrafer.

75 §.

I denna paragraf, som motsvarar 75 § i kommitténs förslag och 52 § i gällande lag, stadgas att Kungl. Maj:t vid meddelande av föreskrift med stöd av lagen äger utsätta straff för överträdelse av föreskriften, dock högst fängelse i sex månader.

Övergångsbestämmelser.

Den nya organisation av tillsynen å arbetarskyddslagstiftningen, som jag ämnar föreslå, avses skola genomföras den 1 januari 1949. Då det synes lämpligt att den föreslagna arbetarskyddslagen icke träder i kraft, förrän arbetarskyddsstyrelsen varit i verksamhet någon tid, förordar jag, att tidpunkten för lagens ikraftträdande bestämmes till den 1 juli 1949. Av praktiska skäl torde emellertid arbetarskyddsstyrelsen böra erhålla befogenhet att redan före sistnämnda dag avgöra framställningar om dispens enligt den nya lagen.

Kommittén har föreslagit att förutom gällande arbetarskyddslag vissa andra författningar skola upphävas genom den nya lagen. Sålunda anser kommittén, att lagen den 19 februari 1926 angående förbud i vissa fall mot arbetares användande till målningsarbete, vid vilket nyttjas blyfärg, bör upphöra att gälla i och med den nya arbetarskyddslagens ikraftträdande och ersättas av en av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse med delvis ändrat innehåll. Då bestämmelser av förevarande art lämpligen torde böra utfärdas i administrativ ordning samt så kan ske med stöd av 14 § i den föreslagna arbetarskyddslagen, biträder jag kommitténs förslag på denna punkt. Däremot anser jag det icke lämpligt att genom nya lagen upphäva de kungörelser, som angivits i de av kommittén föreslagna övergångsbestämmelserna. Det synes i stället böra ankomma på Kungl. Maj:t att på framställning av arbetarskyddsstyrelsen upphäva desamma, då så kan anses lämpligt.

I överensstämmelse med kommitténs förslag har i departementsförslaget upptagits en föreskrift att den nya lagen icke skall verka rubbning i de bestämmelser, som eljest i lag eller författning äro givna i ämne, varom i lagen är stadgat. Detta stadgande avser bl. a. lagen om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete, skogs- och flottledshärbärgeslagarna, rastbestämmelserna i arbetstidslagen för detaljhandeln och förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik

ävensom sådana kungörelser som utfärdats med stöd av nu gällande arbetarskyddslag.

Bland övergångsbestämmelserna har vidare upptagits ett stadgande att, där i lag eller författning förekommer hänvisning till lagrum som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, denna bestämmelse i stället skall tillämpas. Sådana hänvisningar finnas exempelvis i allmänna arbetstidslagen, flottledshärbärgeslagen och den förut omnämnda bagerilagen.

Liksom i kommittéförslaget har föreskrift meddelats rörande giltighet av eftergift, som beviljats med stöd av äldre lag.

På sätt angivits i avsnittet om ledighet för nattvila har i övergångsbestämmelserna även intagits en bestämmelse att nattarbete utan hinder av nya lagen skall få fortsätta under ett år från lagens ikraftträdande.

De vidtagna höjningarna av åldersgränserna för minderårigs användande i arbete torde icke böra föranleda att minderårig nödgas sluta arbete, vartill han användes vid tiden för lagens ikraftträdande. Det synes icke böra krävas, att minderårig, som vid nämnda tid användes till sådant arbete, för vilket enligt äldre lag läkarintyg i intygsboken icke är obligatoriskt, skall skaffa läkarintyg för att få fortsätta arbetet. Dylikt intyg lärer i stället få införas i boken vid den första efter lagens ikraftträdande verkställda läkarbesiktningen. Vidare torde enligt äldre lagen utfärdad intygsbok böra anses som arbetsbok enligt nya lagen. Vid arbetsställe, där läkarbesiktning enligt äldre lagen ägt rum under första halvåret 1949, bör självfallet icke under andra halvåret företagas besiktning enligt nya lagen. Stadganden i nu nämnda hänseenden ha jämväl upptagits bland övergångsbestämmelserna.

Slutligen har intagits en övergångsbestämmelse, enligt vilken förbud eller föreskrift, som meddelats med stöd av äldre lagen, skall beträffande tid efter nya lagens ikraftträdande anses ha meddelats med stöd av motsvarande bestämmelse i nya lagen. Detta innebär bl. a. att förbudet eller föreskriften fortfarande blir gällande och att överträdelse av förbudet eller föreskriften, som sker efter nya lagens ikraftträdande, straffas enligt nya lagen.

Den av kommittén föreslagna bestämmelsen att enligt äldre lagen meddelat förordnande av besiktningsläkare fortfarande skall äga giltighet till dess annorlunda förordnas har icke upptagits i departementsförslaget. Med hänsyn till den väsentliga utvidgning av besiktningsskyldigheten som föreslagits torde nämligen distriktsindelningen i stor utsträckning behöva ändras. Det synes därför lämpligt, att länsstyrelsen i samband med nya lagens ikraftträdande upptager detta spörsmål till behandling och utfärdar nya förordnanden. Åtskilliga andra av kommittén föreslagna övergångsbestämmelser ha uteslutits i departementsförslaget, somliga enär det stadgande, till vilket bestämmelsen anknutits, icke upptagits i departementsförslaget och andra enär de ansetts obehövliga.

IV. Ändringar i vissa andra författningar.

A. Ändringar i gruvlagen och lagen angående stenkolsfyndigheter m. m.

Arbetarskyddet inom gruvarbetet regleras f. n. dels i arbetarskyddslagen och dels i gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314) resp. lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m. (i fortsättningen kallad stenkolslagen).

Enligt 68 § första stycket gruvlagen skola kommerskollegium och bergsstatstjänstemännen öva sådan tillsyn över gruvdriften, att nödig trygghet beredes arbetarna. Andra stycket innehåller ett stadgande om vad som särskilt skall iakttagas i detta avseende. I tredje stycket sägs, att om arbetarnas skyddande mot olycksfall och ohälsa i arbete samt tillsyn däröver därjämte är stadgat i arbetarskyddslagen. Enligt 71 § äger bergmästare, om han finner nödigt att i gruva göres anstalt till trygghet för arbetarna, förelägga gruvinnehavaren att inom viss tid ha utfört sådan anstalt, vid äventyr, förutom ansvar, att anstalten på hans bekostnad utföres genom bergmästarens försorg eller att gruvarbetet inställes, tills anstalten vidtagits. Bergmästaren äger i syfte att trygga arbetarna även meddela andra föreskrifter i fråga om gruvarbetets bedrivande. Om gruvarbete medför synnerlig våda för arbetarna, äger bergmästaren förbjuda gruvarbetets fortsatta bedrivande. Sådant förbud går omedelbart i verkställighet och gäller intill dess högre myndighet annorlunda förordnar. För verkställighet av beslut om gruvarbetets inställande äger bergmästaren anlita polismyndighetens biträde. Enligt 80 § må klagan över bergmästares beslut föras hos kommerskollegium.

Stenkolslagen innehåller i 33, 34, 36, 37 och 48 §§ föreskrifter av i huvudsak samma innehåll som de nu återgivna stadgandena i gruvlagen.

Enligt arbetarskyddslagen har bergmästare i fråga om bergverksarbete samma befogenheter som på andra arbetsområden tillkomma yrkesinspektör. Bergmästarna intaga sålunda f. n. en dubbelställning i fråga om arbetarskyddet i gruvorna. En bergmästare kan efter fritt val handla, i ett fall med stöd av gruvlagen resp. stenkolslagen och i ett annat, alldeles likartat fall med stöd av arbetarskyddslagen. Tillämpar bergmästaren gruvlagen eller stenkolslagen, sorterar han under kommerskollegium, men handlar han enligt arbetarskyddslagen är riksförsäkringsanstalten besvärsinstans. Den befogenhet, som tillkommer honom enligt gruv- och stenkolslagarna, är något vidsträcktare än befogenheten enligt arbetarskyddslagen. Med stöd av sistnämnda lag kan han sålunda icke meddela omedelbart ikraftträdande förbud mot att arbetet fortsättes. Vidare kan enligt arbetarskyddslagen en föreskrift att vidtaga viss åtgärd icke förbindas med den påföljden att, om föreskriften åsidosättes, åtgärden kommer att på arbetsgivarens bekostnad utföras genom tillsynsorganets försorg.

Arbetarskyddskommittén har ansett, att den nuvarande dubbla regleringen av arbetarskyddet inom gruvindustrien borde avskaffas. Kommittén har därför föreslagit, att de bestämmelser i gruvlagen och stenkolslagen, som angå arbetstagarnas skyddande mot olycksfall och ohälsa, skola utgå och ersättas av en föreskrift av innehåll att i fråga om arbetstagarnas skyddande mot ohälsa och olycksfall i arbete samt tillsyn däröver skall gälla vad som stadgas i arbetarskyddslagen.

För min del ansluter jag mig till vad kommittén sålunda föreslagit. För förslaget talar även det förhållandet att — såsom närmare kommer att utvecklas i ärendet angående ändrad organisation av tillsynen över arbetarskyddslagstiftningens efterlevnad — tillsynen över gruvarbete ovan jord enligt min mening bör överflyttas från bergmästarna till yrkesinspektörerna. Såsom tidigare nämnts ämnar jag även föreslå, att bergmästarna förordnas till specialinspektörer inom yrkesinspektionen, såvitt angår underjordsarbete i gruvor. Genomföres departementsförslaget till ny arbetarskyddslag, kommer bergmästare därvid att på detta område erhålla samma befogenheter i arbetarskyddshänseende, som f. n. tillkommer honom enligt gruv- och stenkolslagarna, bortsett från att han icke vidare får möjlighet att själv låta vidtaga föreskriven skyddsåtgärd på arbetsgivarens bekostnad. Denna ändring torde emellertid sakna praktisk betydelse.

I enlighet med det anförda har, i huvudsaklig anslutning till vad kommittén föreslagit, inom departementet upprättats förslag till lag om ändrad lydelse av 68 och 71 §§ gruvlagen och till lag om ändring i stenkolslagen. Ändringarna torde böra träda i kraft den 1 juli 1949. I båda dessa lagar har upptagits en övergångsbestämmelse av innehåll att äldre lag fortfarande skall äga tillämpning beträffande föreskrift, som meddelats med stöd av den äldre lydelsen av de paragrafer, i vilka ändring föreslagits. Denna bestämmelse innebär bl. a. att med stöd av gruvlagen resp. stenkolslagen till arbetstagarnas tryggande meddelade föreskrifter fortfarande skola gälla, att överträdelse av dylik föreskrift även efter lagarnas ikraftträdande skall straffas enligt gruvlagen resp. stenkolslagen samt att klagan över sådant beslut av bergmästare, som meddelats före ikraftträdandet, skall föras hos kommerskollegium.

B. Ändringar i byggnadsstadgan.

I avsnittet om förhandsgranskning av byggnadsförslag har jag, i syfte att skapa bättre garantier för att byggnadsförslag rörande industriella anläggningar skola bli granskade ur arbetarskyddssynpunkt, förordat vissa ändringar i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 390). I enlighet härmed har inom departementet upprättats förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan. Förslaget torde icke kräva någon motivering utöver vad som tidigare anförts.

V. Departementschefens hemställan m. m.

Av de i enlighet med det anförda inom socialdepartementet upprättade förslagen till

1) *arbetarskyddslag;*

2) *lag om ändrad lydelse av 68 och 71 §§ gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314);*

3) *lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.;* samt

4) *kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 364)*

äro de under 1)—3) omnämnda förslagen av den natur, att lagrådets utlåtande över dem bör inhämtas.

Jag hemställer fördenskull att lagrådets utlåtande över ifrågavarande lagförslag, vilka torde såsom bilagor[1] böra fogas till statsrådsprotokollet, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Statsrådet Kock anförde:

De i 36 och 37 §§ förslaget till arbetarskyddslag upptagna bestämmelserna om kvinnors användande till nattarbete i hantverks- eller industriellt arbete innebära att de nuvarande förbudsreglerna på detta område bibehållas och såtillvida skärpas, att nattarbetsförbudet utsträckes att omfatta även mindre företag. Enligt min mening bör man tvärtom, i enlighet med vad som anförts i vissa yttranden över arbetarskyddskommitténs förslag, sträva att jämställa manliga och kvinnliga arbetstagare i förevarande hänseende. Arbetarskyddskommitténs förslag att uppmjuka förbudsbestämmelserna innebär ett steg i riktning mot ett sådant jämställande av manliga och kvinnliga arbetstagare. Då departementsförslaget i likhet med kommitténs förslag upptager skärpta bestämmelser rörande nattarbete över huvud, synes man emellertid böra taga steget fullt ut och slopa de särskilda bestämmelserna om förbud mot nattarbete för kvinnor. Jag förordar fördenskull att — innan lagrådets utlåtande inhämtas — 36 och 37 §§ få utgå ur förslaget till arbetarskyddslag och att därav föranledda formella jämkningar i förslaget i övrigt vidtagas.

Statsrådets övriga ledamöter biträdde föredragande departementschefens hemställan.

Till denna hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:
Lars Lemne.

---

[1] Dessa bilagor ha här utelämnats, då de i huvudsak äro av samma lydelse som de vid propositionen fogade författningsförslagen. Det genom propositionen framlagda för-

slaget till arbetarskyddslag skiljer sig från det remitterade förslaget — förutom såtillvida att i det senare gjorts vissa redaktionella jämkningar — därutinnan att 6 §, 17 § andra stycket, 40, 47, 51, 55, 65 och 73 §§ i anledning av anmärkningar av lagrådet ändrats i vissa hänseenden. Dessa stadganden hade i det remitterade förslaget följande lydelse.

6 §.

Såvitt angår vad i 45 och 46 §§ föreskrives skola de begränsningar av lagens tillämpningsområde, som följa av vad i 1—4 §§ är stadgat, icke gälla.

17 §.

Utför arbetstagare — — — det kräver.

Med rast förstås i denna lag sådant avbrott i arbetstiden, vars varaktighet är på förhand bestämd och under vilket arbetstagaren fritt förfogar över sin tid och icke är skyldig att kvarstanna på arbetsplatsen.

Då med — — — omedelbara närhet.

40 §.

Å arbetsställe, varest regelbundet sysselsättas minst fem arbetstagare, skall, där ej särskilt förhållande berättigar till undantag, bland arbetstagarna utses ett eller flera skyddsombud att företräda arbetstagarna i frågor rörande arbetets sundhet och säkerhet. Skyddsombud bör, där så finnes påkallat, utses jämväl å arbetsställe med mindre än fem arbetstagare.

Val av skyddsombud förrättas av arbetstagarna eller, på framställning av dem, av lokal organisation, genom vilken de kunna anses företrädda. Där förhållandena inom visst slag av verksamhet det påkalla, må arbetarskyddsstyrelsen medgiva att organisation som nu nämnts utser skyddsombud utanför kretsen av arbetstagare vid visst arbetsställe ävensom meddela de föreskrifter, som därvid skola iakttagas.

För skyddsombud bör ersättare utses.

47 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag och med stöd av densamma meddelade föreskrifter utövas, under överinseende och ledning av arbetarskyddsstyrelsen, av yrkesinspektionens befattningshavare samt kommunala tillsynsmän. Nämnda befattningshavare utgöras av yrkesinspektörer och dem underordnad personal. Konungen må därjämte förordna, att tillsynen å visst slag av verksamhet skall, med fritagande helt eller delvis av övriga tillsynsorgan, utövas av specialinspektör.

Beträffande specialinspektör skall vad i lagen stadgas rörande yrkesinspektör äga motsvarande tillämpning.

Närmare bestämmelser om tillsynens organisation och fördelning på olika tillsynsorgan meddelas av Konungen.

51 §.

Den som har eller haft att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag eller anlitats såsom biträde vid tillsynsverksamhetens utövande må ej röja eller obehörigen nyttja yrkeshemlighet, som därigenom blivit känd för honom, och ej heller, där det ej kan anses påkallat i tjänstens intresse, yppa arbetsförfarande eller affärsförhållande, vilket sålunda blivit honom kunnigt.

Vad nu sagts, skall äga motsvarande tillämpning i fråga om läkare, som har eller haft att verkställa besiktning eller undersökning enligt denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift.

55 §.

Använder arbetsgivare minderårig till arbete utan att denne under senast förflutna kalenderår undergått i 28 § föreskriven läkarbesiktning, ehuru så bort ske, äger yrkesinspektören, om omständigheterna föranleda därtill, skriftligen förbjuda arbetsgivaren att efter utsatt skälig tid använda den minderårige i arbetet, med mindre denne dessförinnan undersökts av besiktningsläkare.

65 §.

Lämnar någon mot bättre vetande oriktig uppgift vid besvarande av förfrågan från arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör angående vidtagande av åtgärd, varom an-

visning lämnats honom jämlikt denna lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift, straffes med dagsböter.

Samma lag vare, där tillverkare, försäljare eller upplåtare, som avses i 45 §, mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift till arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör beträffande anordning som i nämnda lagrum sägs.

Har någon för annans räkning lämnat uppgift, som avses i denna paragraf, vare ock han förfallen till ansvar som nu sagts.

73 §.

Över arbetarskyddsstyrelsens beslut i ärende, som avses i 23—25, 29—31, 33, 36 eller 37 §, 40 § andra stycket eller 70 § andra stycket, må klagan ej föras.

Talan mot beslut av arbetarskyddsstyrelsen i annan fråga, som omförmäles i denna lag, eller mot länsstyrelses beslut i sådan fråga föres genom besvär hos Konungen i den ordning, som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 28 juni 1948.

Närvarande:

justitieråden LAWSKI,
GYLLENSWÄRD,
NISSEN,
regeringsrådet KUYLENSTIERNA.

Enligt lagrådet den 30 april 1948 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 5 mars 1948, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) *arbetarskyddslag;*
2) *lag om ändrad lydelse av 68 och 71 §§ gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314);* samt
3) *lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av e. o. hovrättsassessorn T. Nordström.

Förslagen föranledde följande yttranden.

1. Förslaget till arbetarskyddslag.

6 §.

Justitierådet Nissen och *regeringsrådet Kuylenstierna:*

Tillämpning av bestämmelserna i förslagets 2—6 kap., vilkas syftemål är att förebygga, att arbetare ådraga sig ohälsa i följd av arbete eller drabbas av olycksfall däri, förutsätter att två parter till varandra stå i förhållande av arbetsgivare och arbetstagare eller, i fall som avses i 2 §, i något därmed likställt förhållande. På denna förutsättning för bestämmelsernas tillämpning bygga de regler i 1 kap., som innefatta begränsningar av lagens tillämpningsområde. Helt annorlunda konstruerade än förstnämnda be-

stämmelser äro stadgandena i 7 kap., vilka innefatta vissa föreskrifter till skydd mot ohälsa eller olycksfall, framkallade genom användningen av tekniska anordningar eller på grund av beskaffenheten hos vissa arbetsställen. Dessa stadganden vila ej på någon dylik förutsättning utan äro av allmängiltig natur. Berörda regler i 1 kap. torde därför ej kunna ha avseende å stadgandena i 7 kap. med därtill knutna straffbestämmelser. Hade man velat inskränka verkningsområdet för någon i 7 kap. upptagen föreskrift, exempelvis låta de i 45 § omförmälda skyldigheterna gälla endast beträffande sådan teknisk anordning som är avsedd att användas i arbete varå 2—6 kap. äga tillämpning, lärer det ha varit nödvändigt att meddela en uttrycklig bestämmelse av sådan innebörd. Den i förevarande paragraf upptagna regeln synes därför böra utgå. Emellertid torde det vara lämpligt att i 1 kap., som enligt sin rubrik skall angiva lagens tillämpningsområde, göres en erinran om stadgandena i 7 kap. En sådan erinran, vilken kan upptagas i förevarande paragraf, torde icke behöva innehålla annat än att om skyldigheter i särskilda fall beträffande tekniska anordningar samt arbetsställen stadgas i 7 kap.

Justitieråden Lawski och *Gyllenswärd:*

Vad som åsyftas med bestämmelsen i förevarande paragraf synes bättre och i större överensstämmelse med förslagets uppställning kunna uttryckas genom en föreskrift att vad i denna lag stadgas om skyldigheter i särskilda fall beträffande sådana tekniska anordningar och arbetsställen som avses i 7 kap. skall äga tillämpning, ändå att fråga ej är om verksamhet som enligt vad förut sagts omfattas av lagen.

17 §.

Lagrådet:

Beträffande innebörden av begreppet rast har departementschefen uttalat att föreskriften, att arbetstagare under rasten fritt förfogar över sin tid, måste anses innebära att han äger rätt att lämna icke blott den plats, där arbetet utföres, utan också själva arbetsstället. Lagrådet vill för sin del ifrågasätta om en sådan tolkning av ifrågavarande stadgande — vilket har sin motsvarighet i 9 § 1 mom. arbetstidslagen för detaljhandeln — är förenlig med stadgandets avfattning. Det må exempelvis framhållas att, om uttrycket »fritt förfogar över sin tid» hade den vidsträckta innebörd som departementschefen förutsatt, tillägget »och icke är skyldig att kvarstanna på arbetsplatsen» vore helt överflödigt. Har arbetsstället större omfattning än arbetsplatsen, bör, såsom stadgandet lyder, rast anses vara för handen även om arbetstagare ej får avlägsna sig från arbetsstället. Det synes emellertid kunna antagas att det endast undantagsvis skall behöva förekomma att arbetstagarna under rast bliva bundna vid arbetsstället.

40 §.

Justitieråden Lawski, Gyllenswärd och *Nissen:*

Av remissen framgår att, då jämlikt det särskilda stadgandet i andra punkten av paragrafens andra stycke där omförmäld organisation å viss ort tillsatt skyddsombud för flera arbetsställen inom ett och samma verksamhetsområde, s. k. regionalt skyddsombud — vilket organisationen enligt förslaget uppenbarligen skall kunna göra utan något uppdrag från arbetstagarnas sida — hinder avsetts icke skola föreligga för arbetstagarna vid visst arbetsställe inom dylikt ombuds verksamhetsområde att bland sig utse skyddsombud enligt huvudregeln i styckets första punkt. Att möjlighet härtill alltid skall finnas har dock näppeligen kommit till uttryck i lagtexten. Den lucka förslaget i detta hänseende företer torde lämpligen kunna utfyllas sålunda *att* andra styckets andra punkt — med någon redaktionell jämkning — utbrytes till en första punkt i ett nytt tredje stycke *samt att* såsom en andra punkt i detta nya stycke upptages föreskrift att vad som stadgats i dess första punkt ej utgör hinder för att skyddsombud tillika utses enligt andra stycket.

41 §.

Regeringsrådet Kuylenstierna:

Enligt det stadgande som i gällande lag svarar mot det förevarande var det ej obligatoriskt att skyddskommitté skulle utses vid någon arbetsplats. Det kunde då få bero på omständigheterna hur en sådan kommitté blev till. Enligt förslaget »skall» skyddskommitté utses på vissa arbetsplatser, och det vore väl då naturligt att åtminstone giva en antydan hur stadgandet skall omsättas i verklighet. Emellertid framgår det ej vare sig vem initiativet till kommitténs bildande tillkommer eller vem som skall utse de skyddsombud som skola tillhöra kommittén. Därest det stadgades att kommittén skall bestå av »företrädare för arbetsgivaren och av skyddsombuden eller bland skyddsombuden utsedda företrädare för dem», torde det bliva klart att skyddsombuden skola utse sina egna representanter och framstå som naturligt att vardera parten kan vända sig till den andra med framställning om kommitténs bildande.

47 §.

Lagrådet:

Liksom 23 § gällande lag upptar förevarande paragraf endast yrkesinspektionens befattningshavare och kommunala tillsynsmyndigheter såsom tillsynsorgan. Om arbetarskyddsstyrelsen, som enligt förslaget utgör yrkesinspektionens chefsmyndighet, säges blott att den har överinseende och ledning över tillsynen. Denna karakteristik av arbetarskyddsstyrelsens uppgift täcker knappast vad som stadgas om styrelsen. Denna är sålunda enligt förslaget (61 §) liksom den nuvarande chefsmyndigheten enligt gällande lag (38 §) besvärsinstans i förhållande till yrkesinspektörerna och

måste redan på grund därav betraktas såsom tillsynsorgan. Styrelsen äger dessutom i åtskilliga fall att även utan föregående beslut av yrkesinspektör vidtaga tillsynsåtgärd (se t. ex. 53 § fjärde stycket och 56 §). Förslaget är för övrigt ej fullt konsekvent; i 50 § inbegripas nämligen styrelsen och dess befattningshavare bland dem som hava att utöva tillsyn å efterlevnaden av lagen.

Enligt lagrådets mening bör i paragrafen angivas, att tillsyn å efterlevnaden av lagen och med stöd av densamma meddelade föreskrifter utövas av styrelsen samt, under dess överinseende och ledning, av yrkesinspektionens befattningshavare och kommunala tillsynsmän. Av en sådan ändring skulle föranledas vissa redaktionella jämkningar i paragrafens första och tredje stycken.

51 §.

Justitieråden Lawski, Gyllenswärd och *Nissen:*

Därest 47 § ändras i enlighet med vad lagrådet förordat, torde förevarande paragraf böra jämkas så att den, i principiell överensstämmelse med 50 §, får avseende å den som har eller haft att utöva tillsyn å efterlevnaden av lagen och ej å den som har eller haft att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av lagen.

55 §.

Justitieråden Lawski, Gyllenswärd och *Nissen:*

Enligt denna paragraf kan arbetsgivare, som använder minderårig till arbete utan att denne under senast förflutna kalenderår undergått i 28 § föreskriven läkarbesiktning, ehuru så bort ske, förbjudas att efter utsatt skälig tid använda den minderårige i arbetet, med mindre denne dessförinnan undersökts av besiktningsläkare. Ehuru således denna undersökning skall ersätta besiktning enligt 28 §, torde det icke vara av behovet påkallat, att den företages av besiktningsläkare, utan man synes kunna nöja sig med undersökning genom annan läkare. Att märka är att förevarande paragraf icke förutsätter, att undersökningen, på sätt enligt 28 § bör vara regel, sker vid arbetsstället, och det kan föranleda avsevärda olägenheter för arbetsgivaren eller den minderårige om besiktningsläkare skall anlitas.

En förutsättning för att den minderårige, sedan den undersökning varom här är fråga ägt rum, skall få användas i arbete är naturligtvis, att undersökningens resultat medger det. Detta skall framgå av 30 §. Denna paragraf är emellertid ej tillämplig, om icke intyg om undersökningen införts i den minderåriges arbetsbok. Någon komplettering av föreskrifterna synes därför erforderlig. Beträffande undersökning genom besiktningsläkare kunde visserligen i administrativ ordning stadgas, att intyg därom skall införas i arbetsboken, men om i enlighet med vårt förslag undersökning genom annan läkare skall godtagas, lärer själva lagförslaget böra fullständigas i nu berörda hänseende. Detta kan lämpligen ske genom att i slutet

av förevarande paragraf tillfogas orden »och intyg rörande undersökningen införts i arbetsboken».

I remissprotokollet uttalas att, om en minderårig fått anställning först efter det årets besiktning vid arbetsstället ägt rum, särskild besiktning av honom före påföljande års ordinarie besiktning vid arbetsstället *i regel* icke torde böra framtvingas. I anledning härav må erinras att, om sådan minderårig icke tidigare under året varit skyldig undergå besiktning enligt 28 §, avfattningen av förevarande paragraf medför att den icke i något fall kan vinna tillämpning.

65 §.

Lagrådet:

Straffsanktionen i första stycket av denna paragraf avser den som vid besvarande av förfrågan från arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektör mot bättre vetande lämnar oriktig uppgift angående vidtagande av åtgärd, varom anvisning lämnats honom jämlikt ifrågavarande lag eller med stöd av densamma meddelad föreskrift. Då det ej torde vara anledning att göra skillnad mellan de fall då uppgift som nu sagts lämnas som svar å förfrågan och dem då någon lämnar sådan uppgift av egen drift, föreslås, att orden »vid besvarande av förfrågan från» få utgå och att därav betingad redaktionell jämkning av stycket vidtages.

Tredje stycket torde böra så förtydligas att det där liksom i de två föregående styckena utsäges att ansvar skall inträda om uppgiften i fråga är oriktig och lämnats mot bättre vetande.

68 §.

Lagrådet:

I det genom proposition den 20 februari 1948, nr 80, framlagda förslaget till lag om ändring i strafflagen har såsom 25 kap. 3 § upptagits ett generellt stadgande om straff för ämbetsman eller förutvarande ämbetsman, som yppar vad han är pliktig hemlighålla eller olovligen utnyttjar sådan hemlighet. Någon anledning synes ej föreligga att för sådana i förevarande paragraf avsedda fall, som därest denna ej funnes skulle hänföras under förstnämnda stadgande, låta straffet bestämmas annorledes än med tillämpning av där angivna straffsatser, i vilka även ingå suspension och avsättning. På grund härav hemställes, att åt första stycket av 68 § måtte givas sådant innehåll att straffet för där omförmält brott blir att bestämma, i första hand enligt allmänna strafflagen och, om brottet ej är där belagt med straff, enligt det särskilda straffstadgandet i stycket.

73 §.

Justitieråden Lawski, Gyllenswärd och *Nissen:*

Därest 40 § ändras på sätt vi i det föregående tillstyrkt, bör den i förevarande paragraf gjorda hänvisningen till 40 § andra stycket jämkas till att i stället avse samma paragrafs tredje stycke.

Lagrådet:

I remissen behandlas ej frågan huruvida besvär som enligt förslaget skola anföras hos Konungen skola handläggas i statsrådet eller av regeringsrätten. Därav kan närmast den slutsatsen dragas att frågan ansetts klar redan enligt gällande rätt. Riktigheten av en sådan mening kan emellertid ifrågasättas. Uttryckliga bestämmelser i ämnet saknas i regeringsrättslagen. Emellertid har regeringsrätten enligt äldre praxis upptagit mål angående besvär över beslut, som av länsstyrelse meddelats med stöd av 38 § i 1912 års lag om arbetarskydd i dess lydelse före ikraftträdandet av lagen den 12 juni 1931. Sådana mål — vilka avsett förbud att utan vidtagande av särskilda åtgärder bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, maskin, redskap eller arbetsmetod — ha uppenbarligen hänförts till mål om meddelande i särskilda fall av tillstånd, förbud eller föreläggande jämlikt författningar och föreskrifter rörande den allmänna hälsovården, vilka mål enligt 2 § 16:o) regeringsrättslagen skola handläggas av regeringsrätten. I yttrande över det förslag till ändringar i 1912 års arbetarskyddslag, vilket ligger till grund för 1931 års ändringar i bland annat 38 och 39 §§ nämnda lag (se proposition den 23 januari 1931, nr 40) uttalade sig lagrådet i ämnet. Under hänvisning till nämnda praxis yttrade lagrådet, att någon ändring i avseende å regeringsrättens befogenhet tydligen icke föranleddes av att, på sätt i remissen till lagrådet föresloges, länsstyrelsens beslutanderätt överginge å yrkesinspektionens chefsmyndighet. Efter granskning av de föreslagna ändringarna i 38 och 39 §§ fann lagrådet samtliga de i dessa paragrafer omförmälda besluten av yrkesinspektionens chefsmyndighet vara av beskaffenhet att med avseende å dem regeringsrätten borde vara besvärsinstans, och lagrådet ansåg sig kunna utgå ifrån att för detta ändamål icke erfordrades någon ändring i regeringsrättslagen. Till lagrådets uppfattning anslöt sig föredragande departementschefen. Såvitt kunnat utrönas har emellertid, sedan 1931 års lagändringar trätt i kraft, ej något enda mål av ifrågavarande slag fullföljts hos Kungl. Maj:t. 1912 års arbetarskyddslag har efter år 1931 i åtskilliga avseenden ändrats, och det torde även med de utgångspunkter som angåvos av lagrådet i dess nämnda uttalande numera vara oklart i vilken utsträckning regeringsrätten är rätt besvärsinstans. Då det nu föreslås att en helt ny arbetarskyddslag med delvis annat innehåll än den hittills gällande lagen skall ersätta denna, synes kompetensfrågan böra tagas under förnyat övervägande.

2. Övriga lagförslag.

Lagrådet:

Dessa förslag lämnas utan erinran.

Ur protokollet:
Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 oktober 1948.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, VOUGT, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, lagrådets den 28 juni 1948 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 5 mars 1948 remitterade förslagen till

1) *arbetarskyddslag;*

2) *lag om ändrad lydelse av 68 och 71 §§ gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314)* samt

3) *lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.*

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden följande.

De erinringar från lagrådets och dess enskilda ledamöters sida, som föranletts av det remitterade förslaget till arbetarskyddslag, äro väsentligen av formell natur. Vid 6 § i förslaget ha lagrådets ledamöter stannat i delade meningar angående lämpligaste sättet att i det kapitel, som avhandlar den föreslagna lagens tillämpningsområde, göra en hänvisning till de stadganden som avses skola få ett vidsträcktare tillämpningsområde än lagen i övrigt. Med hänsyn därtill att 1 § i förslaget — i likhet med 1 § gällande arbetarskyddslag — innefattar den begränsning av tillämpningsområdet, att endast rörelse eller företag, vari arbetstagare användes till arbete för arbetsgivares räkning, omfattas av lagen, synes det mig till undvikande av misstolkning erforderligt att det i lagen uttryckligen angives, att någon sådan begränsning icke gäller beträffande de skyldigheter som avses i 45 och 46 §§. Positivt kan detta — i huvudsaklig överensstämmelse med vad lagrådets båda äldsta ledamöter förordat — angivas så, att såvitt angår i 45 och 46 §§ föreskrivna särskilda skyldigheter beträffande sådana tekniska anordningar och arbetsställen som där avses lagen skall äga tillämpning, ändå att fråga ej är om verksamhet, som enligt vad förut sagt omfattas av lagen. Det remitterade förslaget har jämkats i enlighet härmed.

Beträffande innebörden av begreppet rast har lagrådet vid 17 § gjort vissa anmärkningar. Den i det remitterade förslaget upptagna definitionen av rastbegreppet överensstämmer, såsom lagrådet påpekat, med 9 § 1 mom. arbetstidslagen för detaljhandeln. Det i sistnämnda lagrum upptagna stadgandet om vad med rast skall förstås infördes i samband med 1942 års

förlängning av arbetstidslagen för detaljhandeln. Formuleringen av detsamma ansluter sig helt till av arbetsrådet tidigare avgivna utlåtanden rörande tolkningen av begreppet rast i allmänna arbetstidslagen. Därvid torde någon sådan skillnad mellan begreppen arbetsplats och arbetsställe, som arbetarskyddskommittén nu gjort, icke ha ansetts föreligga. Göres en sådan åtskillnad — och skäl därför synas mig föreligga här liksom beträffande tolkningen av allmänna arbetstidslagen — torde det med hänsyn till vad lagrådet anfört vara önskvärt att stadgandet erhåller en annan avfattning än i det remitterade förslaget. Vad man där avsett att uttrycka har varit, att arbetstagarnas rätt att lämna arbetsstället under rast icke borde medföra någon skyldighet för arbetsgivaren att utan därom träffat avtal vidtaga särskilda anordningar för att möjliggöra för arbetarna att begagna sig av denna rätt, exempelvis i fråga om tillhandahållande av transportmedel. Då, såsom lagrådet påpekat, tillägget att arbetstagare icke är skyldig att kvarstanna på arbetsplatsen, kan läsas så att därigenom uttrycket »fritt förfoga över sin tid» erhåller en mera begränsad innebörd än vad av mig avsetts, men tillägget å andra sidan enligt min mening bör finnas för tydlighetens skull, torde ordet »arbetsplatsen» böra utbytas mot »arbetsstället».

Tre av lagrådets ledamöter ha vid 40 § föreslagit ett förtydligande av lagtexten, som synes mig böra godtagas. Däremot finner jag anledning saknas att i 41 § vidtaga sådan ändring, som av en lagrådsledamot ifrågasatts.

Vad angår 47 § har lagrådet påpekat, att jämväl arbetarskyddsstyrelsen borde uttryckligen upptagas såsom tillsynsorgan enligt lagen. Denna anmärkning har jag funnit böra godtagas, och i följd därav har jämväl lydelsen av 51 och 73 §§ jämkats i enlighet med vad lagrådets majoritet förordat.

Beträffande 55 § har jag, i enlighet med vad tre av lagrådets ledamöter förordat, vid förnyat övervägande funnit att sådan undersökning som i paragrafen avses torde kunna utföras även av annan läkare än besiktningsläkare. Vad dessa ledamöter påpekat om komplettering av paragrafen med föreskrift om att intyg rörande undersökningen skall ha införts i arbetsboken, innan den minderårige på nytt får användas till arbete, har jag likaledes funnit böra godtagas.

Lagrådets anmärkningar beträffande 65 § ha jämväl beaktats.

Den av lagrådet föreslagna avfattningen av 68 § synes med hänsyn till 6 § lagen den 30 juni 1948 angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m. kunna giva anledning till tvekan angående åtalsrätten. Då vidare, även med den lydelse 68 § har i det remitterade förslaget, möjlighet finnes att, jämlikt 25 kap. 7 § strafflagen, döma till suspension eller avsättning, har jag icke funnit anledning att på denna punkt göra ändring i det remitterade förslaget.

Vad slutligen angår den av lagrådet väckta frågan huruvida besvär hos Konungen över arbetarskyddsstyrelsens beslut skola handläggas i statsrådet eller av regeringsrätten synes vad lagrådet anfört kunna åberopas till stöd för att uttryckligen reglera detta spörsmål i regeringsrättslagen. I huvud-

saklig anslutning till tidigare praxis torde därvid mål, som röra föreläggande eller förbud enligt arbetarskyddslagen, böra hänvisas till regeringsrättens avgörande, medan övriga besvärsärenden, såsom angående dispens från bestämmelserna om arbetstidens förläggning, utseende av besiktningsläkare m. fl. ärenden böra handläggas av Kungl. Maj:t i statsrådet. Fråga om härav påkallad ändring i regeringsrättslagen torde i sinom tid få anmälas av chefen för justitiedepartementet.

Utöver vad som framgår av det sagda har i förslaget till arbetarskyddslag gjorts vissa redaktionella jämkningar. Detsamma gäller de två övriga till lagrådet remitterade lagförslagen, vilka av lagrådet lämnats utan erinran.

Den föreslagna nya arbetarskyddslagen avses, såsom jag i samband med lagrådsremissen omnämnde, skola kompletteras med en i administrativ ordning utfärdad allmän tillämpningskungörelse till lagen. Utkast till en dylik kungörelse har på grundval av innehållet i arbetarskyddskommitténs betänkande och remissyttrandena utarbetats inom socialdepartementet. Den nya lagstiftningen måste därutöver i administrativ väg kompletteras med åtskilliga andra författningar. Exempelvis vill jag nämna, att kungörelse bör utfärdas angående förbud i vissa fall mot arbetstagares användande till målningsarbete vid vilket nyttjas blyfärg, varjämte föreskrifter erfordras angående läkarundersökningar m. m. Jag vill slutligen erinra därom, att arbetarskyddskommittén framlagt förslag till ny lagstiftning beträffande barns och minderårigas deltagande i offentliga föreställningar m. m. Denna fråga avser jag att anmäla vid ett senare tillfälle.

Föredraganden hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition *dels* jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga förenämnda förslag till

1) *arbetarskyddslag,*

2) *lag om ändrad lydelse av 68 och 71 §§ gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314)* och

3) *lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m.*

dels ock inhämta riksdagens yttrande över det vid statsrådsprotokollet för den 5 mars 1948 fogade förslaget till *kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 364).*

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Lemne.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid.

Propositionen 1
Förslag till arbetarskyddslag 2
Förslag till lag om ändrad lydelse av 68 och 71 §§ gruvlagen den 3 juni 1938 (nr 314) 22
Förslag till lag om ändring i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m. 24
Förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan den 30 juni 1947 (nr 364) 26
Utdrag av statsrådsprotokollet för den 5 mars 1948 27
Inledning 27
I. Grunderna för en reviderad arbetarskyddslagstiftning 29
Inledning 29
Huvuddragen av gällande arbetarskyddslag 30
Huvuddragen av kommitténs förslag 36
Allmänna synpunkter i yttrandena över kommittéförslaget 44
Departementschefen 49
II. Särskilda frågor 54
Arbetarskyddslagens tillämpningsområde 54
Anmälan om nya företag 86
Förhandsgranskning av byggnadsförslag 94
Förhandsgodkännande av arbetslokal m. m. 109
Föreskrifter angående arbetslokalers beskaffenhet m. m. 114
Raster och arbetspauser 122
Ledighet för nattvila 131
A. Allmänna bestämmelser 132
B. Särskilda bestämmelser rörande minderåriga 148
C. Särskilda bestämmelser rörande kvinnor 158
Veckovila 166
Minimiålder för användande i arbete 172
Minderårigs arbetstid 184
Läkarkontroll över minderåriga 197
Kvinnas ledighet vid barnsbörd 213
Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare 218
Skyldigheter för tillverkare, försäljare och upplåtare av maskiner m. m. 241
Vite och förbud m. m. 255
Överflyttning av arbetsgivaransvaret 270
Departementsförslagets förhållande till vissa konventioner 278
III. Specialmotivering till departementsförslaget till arbetarskyddslag 280
IV. Ändringar i vissa andra författningar 314
A. Ändringar i gruvlagen och lagen angående stenkolsfyndigheter m. m. 314
B. Ändringar i byggnadsstadgan 315
V. Departementschefens hemställan m. m. 316
Utdrag av lagrådets protokoll för den 28 juni 1948 319
Utdrag av statsrådsprotokollet för den 8 oktober 1948 325

Iduns tryckeri, Esselte ab. Stockholm 1948
717983